GAMMAL KORT STAVELSE I VÄSTERDALMÅLEN

AKADEMISK AVHANDLING

AV

NILS SJÖDAHL

STOCKHOLM 1922
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
220478

GAMMAL KORT STAVELSE I VÄSTERDALMÅLEN

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AV FILOSOFIE DOKTORSGRAD TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES TISDAGEN DEN 23 MAJ 1922 KL. 10 F. M. Å LÄROSALEN N:O 1

AV

NILS SJÖDAHL

FIL. LIC. AV VÄSTMANLANDS-DALA NATION.

R. UNIV. BIBLIOTHEEK LEIDEN

STOCKHOLM 1922

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

220478

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523715_0026

Förord.

Till mina lärare, professorerna A. Noreen, O. von Friesen ock B. Hesselman, ber jag att här få framföra ett vördsamt ock varmt tack för alla goda lärdomar ock för allt intresse, som visats mitt arbete. När det gäller denna avhandling, står jag i särskild tacksamhetsskuld till prof. Hesselman för alla de värdefulla råd ock anvisningar, han givit mig.

Vidare framför jag mitt tack till professor J. A. Lundell, som varit mig till ovärderlig jälp under tryckningen av min avhandling, till Docent H. Geijer ock fil. dr L. Levander, vilka båda givit många goda råd ock upplysningar ock med intresse följt mitt arbete. Dr Levander ock fil. lic. F. Tydén ha bistått mig med den besvärliga korrekturläsningen, för vilket jag är dem synnerligen förbunden. Även tackar jag tjänstemännen vid Universitetsbiblioteket ock Landsmålsarkivet för städse visad tillmötesgående ock jälpsamhet.

Mina dialektundersökningar inom Västerdalarna ha delvis ekonomiskt understötts av Kopparbergs läns landsting ock av Dalarnas Hembygdsförbund, ock betygar jag härför min tacksamhet.

Sist men icke minst tackar jag alla dem, som antingen såsom meddelare eller upptecknare varit mig bejälpliga vid materialets samlande. Särskilt vill jag rikta detta tack till kand. O. Bannbers, kand. Paul Lundh ock fil. mag. Gabriel Jonsson, vilka genom sina materialinsamlingar möjliggjort denna avhandlings tillblivelse.

Uppsala i maj 1922.

Nils Sjödahl.

---

†—220478. *Sv. landsm. Sjödahl.*

Inledning.

I föreliggande avhandling behandlas vokalismen samt kvantiteten i gammal kort stavelse i västerdalmålen, d. v. s. målen i socknarna Transtrand, Lima, Malung, Äppelbo, Järna, Nås ock Floda, bortsett från de mer eller mindre utpräglade värmländska mål, som talas i de olika socknarnas finnmarker.

Med »korta stavelser» menas här endast sådana tryckstarka stavelser, vilka i fornspråket innehöllo kort vokal, omedelbart följd av slutljudande eller intervokalisk konsonant. De olika typer av ord, som alltså komma att här behandlas ock som även materialet ger anledning uppställa, äro följande:

1) typen **bak**, till vilken räknas — oberoende av rotvokalens ock den efter rotvokalen följande konsonantens kvalitet — alla i fornspråket enstaviga former med kort vokal + kort slutljudande kons., t. ex. fsv. **bak, til, rugh** (ack. sg.) o. s. v.[1];

2) typen **baka**, till vilken räknas alla i fornspråket två- eller flerstaviga former med kort vokal + kort intervokalisk kons., följd av slutljudande eller antekonsonantiskt **a**, t. ex. fsv. **baka, vita, væghar** (obest. nom. pl.), **kærald, hamare** o. s. v.;

3) typerna **baki, -u**, till vilka räknas alla i fornspråket två- eller flerstaviga former med kort vokal + kort intervokalisk kons., följd av slutljudande eller antekonsonantiskt i eller **u**, t. ex. **baki, baku-, stapul, bitin, skipi-nu** (best. dat. sg. n.) o. s. v.[2]

---

[1]) I västerdalmålen ha bl. a. de gamla mask. sg. nominativformerna ersatts av former som *vę́g* s. 'väg', *strą́m* adj. 'stram' o. s. v. Dylika räknas givetvis även till typen **bak**.

[2]) Hit räknas dock icke enstaviga former med suffigerad artikel, såsom fsv. **vægh-in, tak-it** o. s. v., ehuru dylika stundom medtagits, då de visat sig vara i något avseende upplysande.

Det var från början min avsikt att endast behandla kvantiteten i ord av ovan angivna typer. Då det emellertid var ett delvis nytt ock förut okänt material jag därvid skulle komma att framlägga, ansåg jag det önskvärt, att arbetet kunde förses med en inledande redogörelse för rotvokalernas kvalitativa utveckling. Jag sammanskrev då en dylik inledning men sökte därvid göra denna så fullständig som möjligt med det material, som då stod mig till buds, i avsikt att sedan gallra ut det, som icke nödvändigtvis behövdes för en nödtorftig orientering i det material arbetet skulle bygga på. Min framställning om vokalismen i gammal kort stavelse var därför, när den var slutförd, alltför vidlyftig för att lämpligen kunna tjäna enbart som inledning till min avhandling. Jag låter den nu i oförändrat skick ingå som del av själva avhandligen, ock jag vill hoppas, att jag därigenom gör dialekttorskningen större tjänst, än jag skulle ha gjort genom att stympa den.

Läsaren skall kanske finna, att den ursprungliga planen, att endast inledningsvis behandla vokalismen, i vissa fall lyser igenom. Tiden har dock icke tillåtet mig en omredigering på de punkter, där detta möjligen skulle kunna anses påkallat.

*

Västerdalmålen kunna lämpligen uppdelas i

1) Övre västerdalmålet (målet i socknarna Transtrand ock Lima);

2) Malungsmålet (målet i Malungs socken) ock

3) Nedre västerdalmålet (målet i socknarna Äppelbo, Järna, Nås ock Floda).

Även om dessa mål kunna sägas vara rätt väl undersökta, finnas ännu många luckor att utfylla. Särskilt gäller detta målet inom Malungs socken, där dialektsplittringen bymålen emellan är mäst framträdande. Övre ock nedre västerdalmålen äro mera enhetliga, ehuru även där skiljaktigheter finnas mellan olika socken- ock bymål.

De källor rörande västerdalmålen, som ligga till grund för denna avhandling, finnas — bortsett från uppteckningar i min egen ägo — bland samlingarna i landsmålsarkivet i Uppsala. De viktigaste äro följande: en ordsamling (omkr. 2,300 ordl.) från Transtrand ock en typordslista från byn Torgås i Lima, båda

av Paul Lundh; en ordsamling (omkr. 11,500 ordl.) från Malung[1] ock en typordslista från byn Romarheden, (Över)malung, båda av O. Bannbers; en typordslista från Äppelbo (byarna Born ock Nyåkern) av O. Bannbers; en grammatik (i manuskript) över Nåsmålet av Gabriel Jonsson; en ordsamling (omkr. 2,000 ordl.) jämte typordslista från Björbo i Floda av Anders Eriksson (från år 1897) samt en ordsamling (omkr. 200 ordl., enligt frågelista av förf.)[2] från Floda[3] av O. Bannbers.

Härtill komma egna samlingar: enstaka uppteckningar från Transtrand, uppteckningar från Lima, huvudsakligen nedre Lima (byarna Risätra, Heden—Tandö), från Malung[4], Äppelbo (huvudsakligen byn Nyåkern), Järna (huvudsakligen byarna Skamheden ock Idbäcken) ock Nås (huvudsakligen byn Överborg men även en hel del andra byar) samt enstaka uppteckningar från Floda.

Som källor har jag även använt L. Levanders uppteckningar från Transtrand, Lima, Äppelbo, Järna ock Nås samt i någon mån Gabriel Jonssons stora ordsamling (omkr. 12,000 ordl.) från Nås[5] Dock har jag ej kunnat fullt utnyttja dessa källor, enär de tillkommit, först sedan min undersökning i det närmaste var avslutad, varför jag ej häller medräknar dem, när jag i det följande talar om »källorna», »mina källor» etc.

I något enstaka fall har jag som källa även använt C. Säves samlingar från Västerdalarna.

Mina källor rörande dialelekter utanför Västerdalarna äro, utom tryckt litteratur, samlingarna i landsmålsarkivet i Uppsala (ordsamlingar ock typordslistor). Dessa citeras, utan att ursprunget för varje särskild uppgift anges. Det torde trots detta vara en lätt sak för dem, som så önska, att kontrollera mina uppgifter.

* *
*

[1]) Ordsamlingen grundar sig på målet, sådant det talas i byn Nordanåker, (Ytter)malung.

[2]) I min egen ägo.

[3]) Floda med undantag av Björbo ock Floda finnmark.

[4]) Jag är själv född ock uppfödd i Yttermalung (kapellag under Malung) ock har sedan barndomen talat målet i min hembygd.

[5]) Båda i landsmålsarkivet i Uppsala.

Förkortningar. Den efter dialektordet följande serien TLrisLhed. etc. anger de socknar eller byar (socken- eller bymål), varifrån formen antecknats. Följande förkortningar ha använts:

V.	= Västerdalmålet, Västerdalarna	Lkyrkb.	= Kyrkbyn i Lima
		Lbi.	= Biskopsbyn i Lima
öV.	= Övre västerdalmålet, övre Västerdalarna[1]	Llimedsf.	= Limedsforsen »
		Lhed.	= Heden »
nV.	= Nedre västerdalmålet, nedre Västerdalarna[2]	Lris.	= Risätra »
		Lölillm.	= Östra Lillmon i Lima
T.	= Transtrand(smålet)	Lta.	= Tandö i Lima
Tsö.	= Sörsjön i Transtrand	M.	= Malung(smålet)[3]
Tsäl.	= Sälen »	öM.	= Övermalung(smålet)[4]
Tnbr.	= Norra Brändan i Transtrand	yM.	= Yttermalung(smålet)[3]
Tgu.	= Gusjön »	Ä.	= Äppelbo(målet)
L.	= Lima(målet)	J.	= Järna(målet)
Ltorg.	= Torgås i Lima	N.	= Nås(målet)
Lhus.	= Husom »	Fl.	= Floda(målet)

Med övre L. avses (målet i) byarna Torgås—Limedsforsen, med nedre L. (målet i) byarna Heden, Risätra—Tandö. Någon bestämd gräns mellan övre ock nedre L. kan dock ej uppdragas. — De olika sockennamnen (sockenmålens namn) anföras i följande ordning: TLMÅJNFl. T-Ä. betyder TLMÄ., J-Fl. betyder JNFl. o. s. v. — Övriga förkortningar vid lokaluppgifter torde med lätthet förstås av sammanhanget.

Vidare anmärker jag här, att best. sg. eller pl. betyder best. form nom. ock ack. sg. eller pl., obest. sg. eller pl. betyder obest. form nom., dat. ock ack. sg. eller pl. — Angående förkortningar av citerad litteratur se s. 120 f.

* *
*

Ljudbeteckningen. Västerdalarna är ett i språkligt avseende synnerligen splittrat område. Stundom gå olika ljud över i varandra, så att det kan vara svårt att uppdra bestämda gränslinjer för de olika ljudens förekomst; och härtill kommer, att målet inom vissa områden är antingen icke alls eller också icke tillräckligt undersökt. Åtskilliga ljud äro också svårbe-

[1]) Socknarna Transtrand ock Lima.

[2]) Socknarna Äppelbo, Järna, Nås ock Floda.

[3]) Härmed avses speciellt (målet i) byn Nordanåker i Yttermalung (kapellag under Malung), därest ej annorlunda särskilt anges.

[4]) Härmed förstås dock icke målet i något bestämt geografiskt avgränsat område, utan endast så långt min kunskap om målet sträcker sig i varje särskilt fall (målet i byarna Östra Utsjö, Grimsåker, Myckelbyn eller Backbyn o. s. v.).

stämbara ock variabla, särskilt vissa ändelsevokaler. Uppteckningarna äro gjorda av flera personer, ock en del äro av äldre, andra av yngre datum. Det är klart, att dylika uppteckningar icke alltid bli enhetliga beträffande ljudbeteckningen. Så t. ex. behöver icke växlingen *ø-ø-ø*[1] alltid innebära ett faktiskt olika uttal av vokalen. Emellertid har jag sökt, där jag så kunnat, genomföra en enhetlig ljudbeteckning för västerdalmålen. Jag har därför, ock även av andra skäl, i en del fall genomfört en från vissa av mina källor avvikande ljudbeteckning. Att i detalj söka återge alla smärre skiftningar, som möjligen kunna påvisas mellan olika sockenmål, olika bymål ock inom samma bymål, vore för närvarande givetvis att försöka det omöjliga ock ingår ej heller i planen för min avhandling. Beträffande ljudbeteckningen framhåller jag här följande:

ɒ motsvarar *a* i Anders Erikssons uppteckningar från Björbo, Fl., gjorda år 1897. Förmodligen är det öppna a-ljudet *ɒ* i Björbo, liksom förhållandet är i andra delar av socknen ock i N.[2]

a, *ɪ* ock *o* (såsom ändelsevokaler) motsvara källorna resp. *a*, *ɑ*; *ɪ*, *ɪ*; *o*, *ø*.

æ motsvarar källornas *æ* ock *a* (i uppteckningar från M-J). ä-vokalen är i omr. M-J. genomgående *æ* utom framför r ock kak. l (ock av r, kak. l + kons. uppkomna enhetliga ljud), där den kan vara en mer eller mindre utpräglad *a*-vokal. öM. har i ord av här behandlade typer *a* framför r, men — så vitt jag vet — icke framför kak. l, yM. har *a* såväl framför r som kak. l, ock detsamma är även förhållandet i Ä. ock J., ehuru där, särskilt i J., *a* kan närma sig eller övergå i *æ*, i olika utsträckning på olika håll ock i olika ställningar.

ø motsvarar bl. a. källornas *ø*, *ɐ*. Se härom § 8.

ɪ̯ motsvarar källornas *ɪ̯*, *j*, vilket senare tecken genomgående användes av And. Eriksson i uppteckningarna från Björbo (Fl.).

---

[1]) Se §§ 12 ock 15.

[2]) Även i Levanders uppteckningar från J. (byarna Högosta, Snöbyn, Nordanåker ock Uppsälje) skrives det tryckstarka öppna a-ljudet *ɒ*, t. ex. i *bɒ̀kɯbɒ́k* s. 'bakbord' (men *baḵa* Nordanåker s. 'backe', med *-a*). I mina egna uppteckningar, från byarna Skamheden och Idbäcken, återges det öppna a-ljudet genomgående med *a*. — Angående *ɒ*-ljudet jfr Geijer Tilljämning ock apokope s. 79 ff.

Värkligt *j*-uttal torde dock i regel icke förekomma i västerdalmålen.

y återger ett ljud, som ligger mellan *u* ock *y*, t. ex. i *stygu* öV. s. 'stuga'. Även ändelsevokalen *-u* i öV. är rätt y-haltig, mer eller mindre på olika håll.

Mellan främre ock bakre k ock g skiljer jag, endast när det gäller öM., för vilket främre k ock g äro särkilt utmärkande.

Även när det gäller akcent- ock kvantitetsbeteckningen ha vissa förenklingar vidtagits. Akcenttecken utsättas i allmänhet icke. Fördelningen mellan akut ock grav akcent är i stort sett densamma som i rspr. I fornspråket enstaviga ord (ord av typen bak) ha akut akcent[1], två- eller flerstaviga (ord av typerna baka, -i, -u) i regel grav akcent. Även i former som *drǽi̯* T-M. sup. 'dragit', *gàn̥* ÄJ. adj. 'galen', *vrì* öV. sup. 'vridit' o. s. v. anges i uppteckningarna från V. akcenten som grav, ehuru den nog också skulle kunna betraktas som en slags cirkumflex. Enstaka former som t. ex. *d̂ʒæ* öV. v. 'giva' *d̂ʒe̯* M., *i̯e̯* Ä-Fl., *he̯val* T. s. 'hyvel' ha akut akcent. — Längd av konsonant framför annan konsonant betecknas i regel icke.

I öV. är ändelsevokalen kort eller halvlång[2]. Karakteristiskt för öV. är vidare en ändelsevokal med skarpare artikulation, med mera utpräglat bitryck än i de övriga västerdalmålen[3]. Lundh skriver dock genomgående *bak̯o* v. 'baka', *ska̯ri* s. 'skare', *la̯gum* adj. 'lagom' o. s. v., ock även jag lemnar här ändelsevokalens intensitet ock kvantitet i regel obetecknade.

Beträffande beteckningssättet i övrigt anmärkes här, att tecknet - efter rotstavelsen i värbformer, t. ex. i *fæ̯r-* J. v. 'skära', anger, att formen upptecknats ur satssammanhanget, där ändelsevokalen varit apokoperad. Tecknet ~ användes i bet. 'växlande med', 'förekommande jämte'.

[1]) Däremot torde i öV. tvåstaviga former som *tá̯tse* best. sg. 'taket' (enl. Lundh) o. dyl. även kunna ha grav akcent. Jfr (enl. Levander) *bè̯t̂se* Tgu. best. sg. 'becket', *nǽ̯tǽ̯* Tgu. best. pl. 'näten'.

[2]) Stundom synes ändelsevokalen även kunna vara hellång. I Levanders uppteckningar har jag funnit t. ex. *bè̯t̂sí̯* Tgu. best. sg. dat. 'becket' (men *bè̯t̂se* Tgu. best. sg.), *kỳví̯* Lta. obest. sg. s. 'kove', obest. pl. *kà̯vá̯r* Lta. (men best. sg. dat. *kà̯vam* Lta.). Jfr även t. ex. *hǽv̯ká̯n* Lta. best. pl. 'hävlarna', *t̂sàr̯á̯* Lta. s. 'kärra'.

[3]) Detta gäller även gamla långstaviga former.

Översättningarna till rspr. av dialektorden placeras i regel efter den först anförda formen, t. ex. *mạru* s. 'mara, ett andeväsen, elak människa, säck att bära på ryggen', *-ɯ* M., *-ø* Ä., *-or* (best. pl.) J., *mṇru* NFl. Detta behöver dock icke betyda, att från samtliga mål (ock icke ens från, i detta fall, öV.) alla angivna betydelser äro antecknade.

* * *

Ändelsevokalerna ha i V. spelat en viktig roll för de gamla korta stavelsernas såväl kvalitet som kvantitet. För att underlätta uppfattningen av de former, som i det följande komma att upptas, lämnar jag här några strödda upplysningar om ändelsevokalerna, dock utan att ingå på några detaljer.

Ändelsevokalen i ord av typen **baka** motsvaras av *a*, *o* öV. (jämte byarna Östra ock Västra Fors, M.), av *ʊ* (*ɛ*, *ø*), *o* M-Fl. i former som t. ex. *lẹva* öV. v. 'leva', *lœvʊ* M-N.; *baḳa* Tsö. v. 'baka', *-o* Tsäl.; *maṭo* v. 'mata' LhusLrisLhed., *-a* Lta.; *gạpʊ* M-N. v. 'gapa', *nẹdo* J. s. '(ny ock) nedan', *nœo* N.; *stœkon* M. best. pl. av *stœkʊ* s. 'stege'[1]. Ändelsevokalen *o*, motsvarande fsv. fno. **a**, förekommer endast i ställning framför bibehållen eller bortfallen fsv. fno. nasal och dessutom inom större delen av öV. efter rotstavelse innehållande fsv. fno. **a** (se ovan) ock äldre **æ̆** (*lạso* v. 'läsa', *i̯ạso* v. 'jäsa'). T-N. har alltså vokalbalans **a** : **å**. Däremot synes man icke av tillgängligt material kunna åtminstone med någon säkerhet konstatera en dylik vokalbalans i Fl.[2]

Gamla kortstaviga svaga mask. som fsv. fno. **hani, sili** etc. ha i öV. förallmänligat nom.-ändelsen i obest. sg. ock best. sg. (best. sg. nom. o. ack.), t. ex. obest. sg. *si̯ḳɪ* 'sele', best. sg. *si̯ḳɪn* (men best. sg. dat. *sẹḳam*). I M-N. ha däremot de obl. formernas ändelsevokal (fsv. fno. **a**) inträngt i nom.-formerna, t. ex. i *hạnʊ* M-N. s. 'hane'. Fl. åter har ändelsevokalen *æ*,

---

[1]) Jfr däremot ändelsevokalen i gamla långstaviga former som t. ex. *mœta* öV. v. 'möta', *møta* M.; *ʃæḷa* Ä. v. 'skälla', *-ʊ* N.; *ti̯ma* J. s. 'timme'; *yṭa* öV. adv. 'utan', *ɯṭa* M., *ɯ̯ta* JN.

[2]) Jfr Neuman Vokalbalansen **a** : **å** i medelsvenskan s. 1 ock Geijer Tilljämning ock apokope s. 6.

som införts de gamla långst. svaga mask., t. ex. i *ha̱næ* s. 'hane'[1].

Gamla kortstaviga svaga fem. ha i sg. förallmänligat de obl. formernas ändelsevokal, t. ex. i *smy̱ku* öV. s. 'smula', *smu̱ku* M-Fl. (men t. ex. *kæ̱la* öV. s. 'källa', *kæḻa* M., *fʂæḻa* ÄJ., *-ʋ* NFl.).

Slutligen framhålles här ännu en gång, att den följande framställningen endast gäller ord av typerna **bak, -a, -i, -u,** såvida icke annorlunda uttryckligen anges.

---

[1]) Jfr ändelsevokalen i former som *ba̱kʋ* v. 'baka', *bu̱rɪ* sup. 'burit' etc. Se vidare § 1, anm. 3.

Kap. I. Vokalismen i gammal kort stavelse (typerna **bak, -a, -i, -u**).[1]

Fsv. fno. a.

§ 1. a) Fsv. fno. **a** motsvaras i ord av typerna **bak, -a** av *a* V. Ex.: *ba̱gar* öV. s. 'bagare', *ba̱kar* M.; *ga̱po* öV. v. 'gapa', *ga̱pɒ* M-N., *-ɒ* Fl.; *gɫa̱* adj. 'glad'; *gra̱s* T-M. s. 'gräs' (fno. **gras**); *ha̱mor* öV. s. 'hammare', *-ɒr* M-N., *-ɒr(æ)* Fl.; *ha̱rɒ* M-N. s. 'hare' (fsv. **hara**, obl. form); *ska̱r* pret. 'skar'; *skva̱ɫo* öV. v. 'skvala', *-ɒ* M-N., *-ɒ* Fl.; *va̱k* L-Fl. s. 'vak'; *va̱o* öV. v. 'vada', *-ɒ* Ä., *va̱dɒ* MJ.[2]

b) Fsv. fno. **a** motsvaras i ord av typerna **baki, -u** av *a* T-J.[3], *ɒ* NFl. Ex.: *a̱vu* öV. adj. 'avig, -og', *-ɯ* MJ., *-ɒ* Ä., *ɒ̱vɯ* NFl.; *ga̱ɫɪn* T-M. adj. 'galen', *ga̱ŋ* ÄJ., *ga̱ɫŋ̱* NFl.; *kra̱ɪ* öV. s. 'krage'; *la̱gum* öV. adj. 'lagom', *-om* M., *-ɒm* Ä., *-ɯm* J., *lɒ̱gɯm* N.; *ma̱ru* öV. s. 'mara', *-ɯ* M., *mɒ̱rɯ* NFl.; *ska̱kuɫ* öV. s. 'skakel', *-ɯɫ* MJ., *skɒ̱kɯɫ* (~ *ɒ̱*) N.; *sta̱u* adj. 'stadig', *-ɒ* Ä., *sta̱dɯ* M., *stɒ̱ɯ* NFl.; *va̱t̂ʂɪn* T-M. adj. 'vaken', *vaʃʂɪn* ÄJ., *vɒ̱ʃʂɪn* N., *-en* Fl.

Anm. 1. Mot regeln (se a ovan) motsvaras stundom fsv. fno. **a** av *a*, *ɒ*, (*æ*) i ord av typerna **bak, -a**. Detta är förhållandet i *da̱ɫ* Ä. s. 'dal' (T-MJ-Fl. *a̱*); *da̱ɫan* M. propr. 'Dalarna'; *fa̱r*[4] Ltorg. imp. 'far'; *fa̱rɒ* (~*a̱*) Ä. v. 'fara' (TMJ-Fl. *a̱*); *ha̱r*[5] öV. adv. 'var, varest', *va̱r* M. (N. *va̱r*); *ma̱ɫo* Ltorg. v. 'mala' (TM-Fl. *a̱*); *ta̱ɫ* Ä. s. 'tal, talesätt', *ɒ̱* Fl. (T-MJ. *a̱*); *ta̱ɫo* (~ *ta̱ɫo*) Ltorg. v. 'tala', *-ɒ* Ä., *tɒ̱ɫɒ* Fl. (TMJN. *a̱*), i vilka former rotvokalen följes av *r* eller *ɫ*.

---

[1]) Angående beteckningssättet, även ljudbeteckningen, ock ändelsevokalerna hänvisar jag till inledningen.

[2]) Exempelsamlingarna i Kap. I kunna i vissa fall synas väl torftiga, men de kompletteras av exempelsamlingarna i Kap. II, till vilka jag här hänvisar.

[3]) Angående J. se dock inledningen.

[4]) Infinitiven har enligt typordslistan formen *fa̱ro*. Finnes icke även en inf. **fa̱ro*?

[5]) Jfr fsv. **harr, hār** pron. 'vem'. Se Nor. Altschw. gr. § 341,2.

Att dessa konsonanter icke varit utan betydelse för den sporadiska övergången av fsv. fno. a till *a*, *ɐ*, som här förekommer i ord av typerna bak, -a, får väl anses säkert. Men den oregelbundna rotvokalen i dessa former kan vara, ock är säkerligen också, att delvis förstå på annat sätt.

Rotvokalen (*a*, *ɐ*) kan i vissa fall vara införd från former, där rotstavelsen följes l. följts av fsv. fno. i eller u (se b ovan), t. ex. i det ovan anförda *dal̥* Å.[1] s. 'dal'. Detsamma kan även vara förhållandet i *gl̥as* Å. s. 'glas' (T-MJ-Fl. *a̲*), *gras* Å. s. 'gras, gräs' (T-M. *a̲*), som äro de enda former med *a* (eller *ɐ*) i ställning efter *l̥* ock *r* jag antecknat från västerdalmålen, när det gäller typerna bak eller baka. I den ovan anförda formen *dal̥an* M. propr. 'Dalarna' kan vokalen dessutom vara ljudlagsenlig enligt b ovan (jfr fno. Dalir).

Även skulle i någon av de anförda formerna rotvokalen (*a*, *ɐ*) kunna åtminstone delvis bero på formens ofta trycksvaga ställning, t. ex. i *tal̥o* (~ *tal̥o*) Ltorg. v. 'tala', -o Å., *tl̥ɐ* Fl., som ofta användes proklitiskt (tala-óm)[2]. Åtminstone bör man så förstå rotvokalen i t. ex. följande former: *at̲* M. konj. 'att', *ɐt̲* N.; *da̲* L-Å. adv. 'där' (fno. þar)[3]; *ska̲* MÅ. pres. 'skall', *skæ*(!) J., *skɐ̲* N. (fno. skal)[4].

[1]) Jfr den i Å. ännu sporadiskt existerande motsättningen: obest. sg. *trög* 'tråg' (§ 9) — best. sg. dat. *trùu̯a* (§ 11); obest. sg. *væg* 'väg' (§ 2, c) — best. sg. dat. *vi̯ɔm* (§ 4, c). Jfr även *tájʂa* (~ *tájʂa*), -*a* best. sg., rsp. pl. av *tak* (se anm. 2 nedan).

[2]) Jfr att Ålvd. har *fa-dáɪ̯t* 'fara dit' (men *fòro*), *mal-ó̲* 'mala på' (men *mòlo*) o. s. v. (Levander Apokope s. 27 f.), där på grund av formernas trycksvaga ställning ändelsevokalen apokoperats (ock tilljämningen uteblivit. Jfr § 3, anm. 1).

[3]) Vid sidan av *da̲* ha dessa mål även formen *da̲*. Dessa båda former användas i olika ställningar ock i något olika betydelser. Från M. anför Bannbers utom *da* (längdstreck under vokalen saknas i källan) i bet. 'där (långt bort belägen, vanl. utom synhåll)' även *da̲* adv. 'där'. Enligt Lundh har T. *da* i trycksvag ställning, *da̲* i tryckstark. Ehuru det med all säkerhet en gång varit så, att formen med *a* endast använts i trycksvag ställning, kan man dock numera — förmodligen även i T. — använda båda formerna såväl tryckstarkt som trycksvagt. I M. användes *da̲* endast i förbindelse med preposition (ock står då alltid trycksvagt) eller i satser, där ett prepositionsuttryck underförstås, *da̲* åter användes i allmänhet icke i omedelbar förbindelse med preposition ock aldrig i omedelbar förbindelse med prep. *a̲* 'på', *i̲* 'i', *ve̲* 'vid', (*da-*)*nɛ̲́* 'hos', eg. '(där-)när'. Ex.: *an-e-da-i-làdun* 'han är (där) i ladan'; *i̯aso-e-an-dá̲* 'jaså är han där, på det stället' (underförstått: 'i ladan, på hyllan' o. s. v.); *i̯aso-an-e-dá̲* 'jaså han är där, på det där stället'; *an-e-dá̲*, *da-a-d-dá̲ hỳlon* 'han är där, (där) på den där hyllan'. Adv. *da̲* användes, när man med t. ex. en gest kan ange, vad adverbet syftar på, *da̲* åter, när man medelst ett prepositionsuttryck, som dock kan vara underförstått, närmare bestämmer adverbet.

[4]) T. däremot ljudlagsenligt *ska̲*.

Exempel på former med *a* äro vidare *kam̱* TM. pret. 'kom' (fsv. **kam**, fno. **kvam**), som snarast torde ha *a* från de gamla långstav. pret.-formerna av 3:e kl. st. värb (se anm. 5 nedan), ock *kam̱ar* TM. s. 'kammare', som utan tvivel är ett sent riksspråkslån. *kam̱or* T., -*or* M. s. 'kammare, avträde' återgår däremot ljudlagsenligt — åtminstone kvalitativt — på fsv. **kamar, -e**.

Slutligen har jag antecknat *a* i *ska̱vo* Å. v. 'skava' (men även *a̱* Å. liksom TMJ-Fl.). Jfr Wigforss SHF. s. 207 f. liksom även beträffande växlingen *a—a*, *ɒ* i sin helhet Wigforss a. a. s. 205 ff.

Anm. 2. Mot regeln (se b ovan) motsvaras rätt ofta fsv. fno. **a** av *a* i ställning före fsv. fno. **i** eller **u** i följande stavelse (typerna **baku, -i**). Former med *a* i dylik ställning bero på utjämning mellan former med ljudlagsenligt *a* ock former med ljudlagsenligt *a*, ex. *gam̱ul* MÄN. adj. 'gammal' med *a* från former, vilkas rotst. följts av fsv. fno. **a** (jfr *gam̱ol* öV.), eller från synk. former, eller ock på direkt lån eller inflytanden utifrån, ex. *sa̱te* (~ *saṯɪ* L., vilken form här är den ljudlagsenliga) öV. s. 'sate'.

Böjningsformer av ord med rotvokal *a* (enl. a ovan) ha i regel denna vokal, även när rotstavelsen följes av fsv. fno. **i** eller **u**. Ex.: *tà̱t͡sɪn* M. best. sg. dat. ock *tà̱kom* M. best. pl. dat. av *ta̱k* s. 'tak'; *tà̱t͡sa* T. best. sg. dat. av *ta̱k* s. 'tak'; *ha̱rɒm* Å. best. pl. dat. av *ha̱rɒ* s. 'hare' o. s. v. Dock synas V. i regel ha *a*, *ɒ* i dylika böjningsformer, när vokalen följts av äldre **ghi**, i vilken förbindelse **gh** förmjukats ock sedan eventuellt bortfallit[1]. Ex.: *dá̱ɪn* T-M., *dáɪ̯ɐn* Å., -*æn* J., *dɒ́ɪ̯ɐn* N. (däremot *dá̱n̥* Fl.) best. sg. av *da̱g* s. 'dag'; *ʎlá̱ɪ̯a* T., *ʎlɒ́ɪ̯ar* N., *slá̱ɪ̯a* M. best. pl. av *ʎla̱g*, rsp. *sla̱g* s. 'slag'; *tá̱ɪ̯ɐ* T., *táɪ̯æ* M., *tɒ́ɪ̯ɐ* N. best. sg. av *ta̱g* s. 'tag'; *là̱ɪn* M. best. sg. dat. av *la̱g* s. n. 'lag, sällskap'. I dessa former är det emellertid icke ändelsevokalen (fsv. fno. **i**), utan det genom förmjukning av **gh** uppkomna ljudet som är den direkta orsaken till att V. — åtminstone numera — ha *a*, *ɒ* (← fsv. fno. **a**). På samma sätt bör man kanske också förstå formerna *tá̱t͡sɐ* (~ *tá̱tsɐ*), -*a*[2] Ltorg., *tá̱fʂɐ* (~ *tá̱fʂɐ*), -*a* Å. (best. sg., rsp. pl. av *ta̱k* s. 'tak') med *a* före förmjukat **k**. Jfr dock, att dessa mål även i best. plur. dat. ha *tà̱kum* Ltorg., *tà̱fʂɒm* Å. (med *a*), av vilka former åtminstone den senare (med *fʂ*) visar sig vara påvärkad av nom.- ock ack.-formen *tá̱fʂa*.

Avledningar på fsv. **-ugher (-igher)** äro fullt levande bildningar inom V. De ha samma vokal som de ord, av vilka de urspr. äro eller numera måste anses avledda. Så ha t. ex. *bɫa̱ɯ* M. 'rikligt försedd med blad', *dra̱gɒt* LÄ., -*ɯt* M. 'dragigt, kyligt' vokalen *a* från resp. *bɫa̱* 'blad', *dra̱g* 'drag'. Endast i avledningar, som icke

[1]) Fl. synes dock ha *a* även i dylika former. Ex.: *láɪ̯æn* best. sg. av *la̱g* s. m. 'lag, vätska'; *láɪ̯æ*, -*a* best. sg., rsp. pl. av *la̱g* s. n. 'lag, sällskap'.

[2]) Enl. typordl. *tát͡sa*. Med all säkerhet har längdstrecket här kommit att placeras för långt åt höger.

längre känts som avledda, har en ljudlagsenlig utveckling av vokalen kunnat äga rum, t. ex. i *stạu* öV. adj. 'stadig', -ʊ Å., *stạdu* M., *stṇu* NFl. Jfr § 7, anm. 2 ock § 11, anm. 1.

Anm. 3. Hos de gamla kortstaviga svaga maskulinerna har i området M-Fl. den obl. formen i sg. ersatt den gamla nominativformen. Fl. har dock i sg. genomgående ändelsevokalen *æ*, som införts från de urspr. långstaviga svaga mask.[1] I övrigt motsvara Fl:s former, t. ex. *hạgæ* 'hage', *mạgæ* 'mage', *hạræ* 'hare', *skạæ* '*skade, skada', ljudlagsenligt (enl. a ovan) de fsv. fno. obl. formerna.

Anm. 4. På former med i fsv. fno. tid **ā** (← äldre **ă** genom tidig s. k. uddljudsförlängning[2]) återgå: *ạ* öV. 'av', *ạ*, *tạ* M., *ạ*, *tạ* N., *tạ*, *ạv-* Fl.; *ạt* (~ *ạ*)[3] Fl. 'åt'; *ạka* TM-J., -*ṇ* NFl. v. 'åka'. Jfr även *àḵer* L. s. 'åker', *áḵær* M., *ạ́kær* ÅJFl., -*er* N.[4]

ạt TM. prep. ock adv. 'åt', *ạ* Å-N. äro väl de urspr. trycksvaga formerna (obs. t-bortfallet i *ạ*), som i området T-N. helt ock hållet synas ha utträngt urspr. tryckstarka (med uddljudsförlängning före **ā** → å-jlud?)[5].

Formen *sạt* TM. (~ *sạt* T.) pret. 'satt' har sin vokal från plur., fno. **sátum** '(vi) sutto' etc.

Anm. 5. Framför fsv. fno. geminata har T-M. genomgående *a* (← fsv. fno. **a**) utom framför **ll**, där öV. har ʊ. nV har däremot i stor utsträckning *ȧ* (*ɑ*) framför fsv. fno. geminata, men även *a*, *ṇ*. Former med *a* (*ɑ*) äro något vanligare i östra än i västra delen av området.

Såväl rotstavelsens kvalitet som dess kvantitet (se § 17) visar, att t. ex. följande former återgå på gamla långstaviga: *fram̥* TM-J. adv. 'fram' (fno. **framm**); *kram̥* T. adj. 'kram' (fno. **krammr**, jfr got. **qrammiþa** 'fuktighet' ock Torp s. 315); *skam̥* T-M. s. 'skam' (fno. **skǫmm**, däremot got. **skaman**); *ɔlaḵ* öV. adj. 'slak' (Falk-Torp s. 1054).

Anm. 6. Angående fsv. fno. **a** i dift. **ia** se §§ 2—4.

---

[1]) Jfr *tı̯mæ* 'timme', *gran̥æ* 'granne' o. s. v.

[2]) Nor. Grunddr. § 35, Gesch.$_3$ § 163, b ock c.

[3]) Anders Eriksson har *ạ* l. *ạt* prep. 'åt'. Åtminstone som adv. förekommer *ạ* (med lång vokal).

[4]) Jfr **ā** → *ɑ* i *nạḵ* s. 'nål' T-ÅNFl.; *bạt* J. s. 'båt'; *bḵạsa* T-Å. v. 'blåsa', -*ṇ* NFl. o. s. v.

[5]) Den fsv. formen **āt** föreligger icke i *ı̯ạt* M. adv. 'hit' (← *hī + **at**, Nor. Ark. VI, s. 373 f. ock Torp s. 215). Formen är att förklara på samma sätt som *ʃạ* M. v. 'se' (← *siā, fno. **siá**, ← **sēa**) ock *ı̯ạ́hoḵk* M. s. 'lieholk' (← *liā-, fno. **liá-**, ← *lēa-), d. v. s. *hīat → *hiāt → *ı̯ạt*, till vilken form sedan ytterligare kan läggas prep. *ạt* 'åt' (*ı̯ạ́tat* adv. 'hitåt, åt det här hållet', *ı̯ạtạ́t* adv. 'hit, fram till ngn l. ngt'). M. *ı̯ạt*, *ʃạ*, *ı̯ạ-* ha sålunda utvecklats enligt spec. västnordiska. regler. Se Nor. Gesch.$_3$ § 115.

Fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← a i dift. ia.

§ 2. Fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← a i dift. ia motsvaras i ord av typen bak av *æ* öV., *e* M. ock *æ* (*e*) nV. Ex.:

a) öV. *æ: bi̯æ̯r* L. imp. av *bi̯a̯ro* v. 'bära'; (*an-*)*i̯æ̯* T. adv. '(den) här' (← hiar); *kræ̯k* s. 'kräk'; *græ̯v* s. 'hacka att gräva med'; *læ̯s* L. imp. av *la̯so* v. 'läsa'; *næ̯s* T. s. 'näs'; *næ̯t* s. 'nät'; *næ̯v* s. 'näsa'; *væ̯g* s. 'väg'; *væ̯v* s. 'väv'.

Anm. 1. Den s. k. a-brytningen (kort urg. e → ea → ia framför a i följande stavelse, se Nor. Gesch.$_3$ § 28, b) har i västerdalmålen — i likhet med förhållandet i österdalmål (se Boëthius Orsam. § 68, b ock anm. 1 ock 2) — inträtt i stor utsträckning, ock den gamla brytningsdiftongen är mycket väl bevarad. Ehuru Västerdalarna geografiskt ock i många avseenden även språkligt ansluter sig till det västnordiska språkområdet, äro målen här, när det gäller a-brytningen, mera östnordiska än de flästa östnordiska dialekter. Detta gäller åtminstone området T-J. (ock i mindre mån N.), således gränsområdet mot övre Österdalarna, men också mot det rent norska dialektområdet. Gränsen går i detta fall här ytterst skarp mellan svenska ock norska mål. Så har t. ex. öV. *i̯at̯o* v. 'äta', *ʂ̂t̯ʂ̂a̯ɫo* v. 'stjäla' (*a* ← äldre æ̆, se § 3, a) — däremot de angränsande norska målen *ʋ̯tə* v. 'äta', *stʋ̯ɫə* v. 'stjäla' (Idre ock Särna), *bʋr̯ʋ* v. 'bära', *stʋ̯ɫʋ* v. 'stjäla' (Trysil). Jag hänvisar till Hess. Västn. stud. 1, där brytningsfrågan utförligt behandlas. Jfr även Kock Uml. u. Brech. s. 248 ff.

I detta sammanhang framhåller jag även, att T-M. bibehåller k ock g oförmjukade i ställning framför bl. a. fsv. æ fno. e (även ← urg. e, jfr Boëthius Orsam. §§ 154 ock 163). Ex.: *skæl̯a* M. v. 'skälla', *skal̯a* T.; *ske̯r* M. s. 'skär (i vatten)', *skæ̯r* L.; *gæl̯* M. adj. 'gäll, som har starkt ock genomträngande ljud'; *gæ̯ɫ* M. s. 'gärde', *ga̯ɫe* T.; *gæd̯a* M. s. 'gädda', *gad̯a* T. o. s. v. Jfr även *gɪt̯* M. s. 'get', *gɪt̯* öV. (fno. geit); *ky̯ra* M. v. 'köra', *kæi̯ra* öV. (fno. keyra) o. s. v. Härav följer, att former som *st̂sæ̯ro* M. v. 'skära', *ʂ̂t̯ʂ̂a̯ro* öV.; *st̂se̯rɯ* M. s. 'skära'; *t̂sak̯ɯ* T. s. 'käk'; *st̂sæ̯ɫ* M. s. 'skäl, orsak', *ʂ̂t̯ʂ̂æ̯ɫ* T. o. s. v. äro att härleda ur former med gammal brytningsdiftong.

Även i nV. — åtm. i ÄJ. — förekomma sporadiska exempel på oförmjukat g ock k i ställning framför fsv. æ fno. e. Ex.: *gæl̯a* Ä. v. 'snöpa' (fno. gelda); *ske̯r* Ä. s. 'skär'; sker-hol (enl. Säve) J. s. 'stenkulle'. Jfr även *gæt̯a* Ä. v. 'valla' (fno. gǽta), *gæ̯v* Å. adj. 'eftersökt, begärlig' (fno. gǽfr). I regel ha dock kons. g ock k här förmjukats i dylik ställning. nV:s former äro därför i de fall, då rotvokalen (urg. e) föregås av äldre g ock k tvetydiga: de kunna på grund av sin form återgå på såväl brutna som obrutna former. Att man åtminstone i Ä. ock J. — i likhet med förhållandet i M. ock öV.

— i dylika fall åtminstone i regel har att utgå från brutna former, därom råder dock intet tvivel. Detta framgår både av en jämförelse med övriga dalmål ock av målen själva. Man observere brytningen i t. ex. *bi̯ǣrʊ* Å. v. 'bära', *bi̯ø̯rʊ* J. (däremot *bǣrʊ* N., *-ʊ* Fl.); *i̯ǣtʊ* ÅJ. v. 'äta' (däremot *ǣtʊ* N., *-ʊ* Fl.); *i̯ǣo* Å. ock N.(!) adv. 'hädan', *i̯ǣdo* J. (däremot *hæi̯a* Fl., med *i̯*-inskott).

De former i nV., som kunna härledas ur såväl brutna som obrutna former ock som i andra dalmål tydligt återgå på brutna, härleder jag, i regel utan reservation, ur brutna former.

I ställning framför r ock l (*ɫ*) har vokalen i en del fall övergått till *a*. Så synas samtliga nedan nämnda former kunna förklaras: *ba̯r*[1] adj. 'bar' (fno. **berr**, ack. **beran**); *ma̯r* s. 'märr' (fno. **merr**, pl. **merar**); *tva̯r* adj. 'tvär' (fno. **þverr**, ack. **þveran**); *i-ha̯ɫ* adv. 'ijäl' (fno. **í hel**); *va̯ɫ* adv. 'väl' (fno. **vel**). Jfr däremot (med *æ*) t. ex. *bǣr* s. 'bär'; *bi̯ǣr* L. imp. av *bi̯a̯ro* v. 'bära'; *skǣr* L. s. 'skär (i vatten)'; *ʂ̂t̥ʂ̂ǣɫ* T. s. 'skäl, orsak' (fsv. **skial**); *ʂ̂t̥ʂ̂ǣɫ* L. imp. av *ʂ̂t̥ʂ̂a̯ɫo* v. 'stjäla'.

Anm. 2. Att samtliga ovan från öV. anförda former med *a* återgå på former med fsv. æ fno. e, anser jag givet vara förhållandet. De motsvaras i t. ex. M. av former med *æ* (se härom b nedan). F. ö. skulle fsv. fno. a före enkelt *r* ock före *ɫ* här motsvaras av *a*, t. ex. *da̯ɫ* s. 'dal'; *ma̯ɫ* L. s. 'mal'; *ska̯r* pret. 'skar'; *sta̯ɫ* pret. 'stal'; *sva̯r* s. 'svar' o. s. v. (se § 1, a), ehuru även en övergång av fsv. fno. a till *a* antecknats i formerna Ltorg. *fa̯r* imp. 'far'; *ha̯r* adv. 'var, varest' (ock *ma̯ɫo* v. 'mala', *ta̯ɫo* ~ *ta̯ɫo* v. 'tala'), varom se § 1, anm. 1.

Emellertid skulle nog de ovan anförda formerna *ba̯r*, *ma̯r*, *tva̯r* kunna förklaras, utan att man behövde antaga en övergång av fsv. æ fno. e till *a* i kort stavelse före slutljudande r. De skulle kunna ha *a* från gamla långstav. former inom resp. paradigm. Så t. ex. skulle *ma̯r* kunna antagas återgå på den gamla nominativformen (fno. **merr**), *ba̯r*, *tva̯r* på de gamla mask. nominativformerna (fno. **berr**, **þverr**). I ställning före slutljudande gammalt **rr** vore nämligen formerna *ma̯r*, *ba̯r*, *tva̯r*, såvitt jag kan förstå, fullt ljudlagsenliga. I dylik ställning (men icke före gammalt intervok. **rr**) förlänges ljudlagsenligt här — liksom i alla västerdalmål — kort vokal, t. ex. i *fe̯r* adv. 'förr' (← fno. **fyrr**), *te̯r* L.[2] adj. 'torr' (← fno. *þyrr). Det urspr. adj. *kva̯r* T.

[1]) Jfr däremot *bǣ̀rfát̲* adj. 'barfota' (fno. **berføttr**), där *æ* kan ha bibehållits på grund av samma sorts tilljämning, som i M. gett formerna *bòr̲fót̲* yM., *bòr̲føt̲* öM. (däremot *bǣr* M. adj. '*bär, bar').

[2]) T. har däremot *ta̯r̲* med från andra former inom parad. analogiskt infört *r̲*. Adv. *va̯r̲* öV. 'värre' torde liksom M. *vǣr* återgå på fno. **verr**, ehuru i så fall konsonantens längd (*r̲*) beror på inflytande från adj. (fno. **verri**). Jfr att M. *fɛ̀r* adj. 'förra' har lång vokal på grund av inflytande från adv. *fɛ̯r* 'förr'.

(*kvær* M.) adv. 'kvar' torde väl vara att direkt härleda ur den enstaviga formen fsv. kwær (med lång slutkonsonant)[1] ock skulle i så fall visa, att ett i inljud före slutljudande rr numera förlängt fsv. æ fno. e givit öV. *a*[2].

Man vill dock ogärna antaga, att den mask. nominativformen segrat inom ett adjektivparadigm. Detta är likvisst stundom fallet, beroende på att resp. adjektiv oftast eller ofta använts i predikativ ställning. Detta är också — åtminstone i M. — oftast förhållandet med adj. *bær* 'bar' (T. *bar*). Jag hänvisar också till den nyn. formen berr. Jfr även M. *sæl* (← fno. sæll, vilket förklarar, att M. har dentalt l, jfr t. ex. *fal* s. 'fall', *fala* v. 'falla' med ljudlagsenligt förlängd vokal före gammalt ll) adj. 'säll, glad, lycklig', vilket adj. i målet endast kan användas i predikativ ställning.[3]

Emellertid kunna *bar*, *tvar* även ha *a* från t. ex. de neutrala formerna fno. bert, þvert, vilka i målet ljudlagsenligt skola ha *a*. Jfr *tvat* adv. 'tvärt, tvärs', *snat* s. 'snärt', *jate* s. 'järta' (se not 2 nedan).

Även skulle *a* möjligen kunna ha införts från former, där rotstavelsen omedelbart följts av fsv. fno. a. Jfr *vagor* öV. obest. pl. av *væg* s. 'väg' (se § 3, a).

Formerna *mar*, *bar*, *tvar* skulle sålunda kunna förstås, utan att man behövde antaga en sporadisk övergång av fsv. æ fno. e till *a* före enkelt slutljudande r. Men å andra sidan måste man väl, när det gäller adverben *val* 'väl' ock *i-hal* 'ijäl', anta en dylik sporadisk övergång före slutljudande l (*l*). Ock då i öV. fsv. æ fno. e i stor utsträckning övergått till *a* i gammal lång stavelse icke blott i ställning före fsv. fno. l (*l*) + kons., utan även — om ock i något mindre utsträckning — före fsv. fno. r + kons., ock då vidare såväl r som l

---

[1]) Jfr Nor. VSpr. IV, s. 48.

[2]) Åtminstone skulle detta gälla i ställning mellan w ock rr (se Nor. Gesch.$_3$ § 140, c). Jfr emellertid t. ex. N. *mør* s. 'märr' (med ljudlagsenligt lång vokal liksom t. ex. *vør* adv. 'värre', *før* adv. 'förr', *tør* adj. 'torr'), i vilket ord fsv. æ fno. e måste ha övergått till *ø* i ställning framför -rr (jfr denna §, mom. c). Jfr även, att en övergång av äldre æ̆ till *a* är rätt vanlig i öV. i stavelser, där vokalen följes eller tidigare följts av konsonanterna r, l (*l*) + en till samma stavelse hörande konsonant. Ex.: *snat* 'snärt'; *jate* 'järta'; *fjal* 'fjärde'; *var* 'värre' (se s. 6, not 2); *hare* L. 'härre'; *alg* 'älg'; *balg* 'bälg' (däremot *farg* 'färg', *barg* 'bärg', *sark* 'särk', *vark* 'värk'); *svalja* 'svälja' (fno. svelgja); *talja* 'tälja' (fno. telgja) — däremot *bælja* T. 'böla' (fno. belja); *vælja* L. 'välja' (fno. velja)! Jfr slutligen, att äldre ǣ (omljutt ā) genomgående har utvecklats till *a*, t. ex. i *late* s. 'läte', *sa* s. 'säd' (däremot *fleta* s. 'fläta', *kne* L. s. 'knä', *tre* T. s. 'träd', med *a*, *e* ← fsv. ǣ fno. é ← urg. e).

[3]) Jfr Nor. Lång vokal i förbindelse med följande lång kons. s. 8.

(*ɾ*) i dialekterna bruka på likartat sätt invärka på en föreg. vokal ock så, att vokalen blir öppnare än i annan ställning, får man väl anse som säkert, att i formerna *mɑr*, *bɑr*, *tvɑr* även kan föreligga en sporadisk övergång av fsv. æ fno. e till *a* före enkelt slutljudande **r**.

Anm. 3. Följande oregelbundna former med *e*, *ę* ha antecknats från öV.: *ę* pres. 'är', *i̯ę* (trycksv. *i̯ǫ*) pron. 'jag', *mę* prep. 'med' (fsv. **mæþ**, fno. **með**, jfr Hess. ĭ och ў s. 20 ff.).

b) M. *e*: *bęr* s. 'bär'; *bi̯ęr*[1] öM.[2] imp.[3] av *bi̯ęro* v. 'bära'; *ę* pres. 'är'; *gręv* s. 'hacka att gräva med'; *i̯ęr* öM.[2] adv. 'här' (← **hiar**); *i̯ęt*[1] imp.[3] av *i̯ęto* v. 'äta'; *lęs* imp.[3] av *læso* v. 'läsa'; (*da-*)*né* öM.[2] prep. '(där)när, hos'; *nęs* s. 'näs'; *nęt* s. 'nät'; *nęv* s. 'näsa' (fno. **nef**); *ręv* s. 'räv'; *sęɾ*[4] s. n. 'mjölkkammare (vid fäbod)'; *sęɾ*[4] s. f. 'fäbod'; *skęr* s. '(klippor ock) skär'; *sĥęɾ* öM.[2] imp.[3] av *sĥęɾo* v. 'stjäla'; *sĥęr* öM.[2] imp.[3] av *sĥæro* v. 'skära' (fsv. **skiara**); *vęv* s. 'väv'.

Målet har dock även många former med *æ*, t. ex. *fi̯æt* s. 'fjät'[5]; *kræk* s. 'kräk'; *væg* s. 'väg'; vidare med *-ɾ* ock *-r* : *bær*, adj. 'bar' (fno. **berr**, ack. **beran**); *bi̯ær* yM.[6] (pres. ock) imp. av *bi̯æro* v. 'bära'; *i-hæɾ* adv. 'ijäl'; *mær* s. 'märr' (fno. **merr**, pl. **merar**); *sĥæɾ* s. 'skäl, orsak' (fsv. **skial**); *sĥær* s. 'skär' (på äggvärktyg, fsv. **skiar**); *tvær* adj. 'tvär' (fno. **þverr**, ack. **þveran**); *væɾ* adv. väl. Dylika former (med *æ*) kunna bl. a. bero på inflytande från böjningsformer eller andra resp. ord närstående former, vilkas rotstavelse följes eller följts av fsv. fno. **a** (se § 3, b), t. ex. *væg* s. 'väg' (med *æ* från t. ex. pl. *vægar*)[7], *sĥæɾ* yM. (pres. ock) imp. 'stjäl' (med *æ* från inf. *sĥæɾo*). Inflytande utifrån får man naturligtvis också förutsätta. Detta blir ännu tydligare vid en jämförelse med nV. (se c nedan). Under det att i M. *e*-formerna äro i majoritet, ha nV. i de flästa fall *æ*-former, ock dessa tillta i antal, ju längre nedåt Väster-

[1]) Resp. fsv. **biar**, **iat**, **skiar** (jfr anm. 1 ovan).

[2]) yM. resp. *bi̯ær*, *i̯æ*, (*da-*)*næ*, *sĥæɾ*, *sĥær*.

[3]) Samma form även i pres.

[4]) Jfr däremot (med *æ*) *sæɾbærg* s. 'fäbod', där rotstavelsen *sæɾ-* följts av fsv. fno. kons. **l** (jfr fno. **sel**, pl. gen. **selja**). I dylika fall har målet *æ*.

[5]) Jag tror mig även ha hört formen *fi̯et*.

[6]) Se vidare not 2 ovan.

[7]) I detta speciella fall kan *æ*-vokalen kanske dessutom bero på inflytande från best. sg. dat. *vǽn*, best. sg. dat. *vǽi̯am*, som kunna ha *æ* enligt § 4.

dalarna man kommer.[1] Vad beträffar de former, i vilka rotstavelsen följes av *l* ock *r*, böra åtminstone en hel del, t. ex. *bæ̤r* adj., *mæ̤r* s., *væ̤l* adv., *i-hæ̤l* adv., *tvæ̤r* adj. (öV. *bar*, *mar*, *val*, *i-hal*, *tvar*), naturligtvis i första hand förstås på samma sätt som *a*-formerna i öV. (se härom anm. 2 ovan). Målens ljudlagar hindra icke häller en likartad förklaring. öV. *a* (← äldre æ) motsvaras nämligen i M. genomgående av *æ*, t. ex. *i̯æ̤te* öV. — *i̯æ̤t* M. 'hjärta', *fi̯æ̤l* öV. — *fi̯æ̤l* M. 'fjärde', *balg* öV. — *bælg* M. 'bälg', *kvar* öV. — *kvæ̤r* M. adv. 'kvar', *laso* öV. — *læ̤so* M. v. 'läsa' (fno. lesa).

Anm. 4. *æ*-vokalen i M. *hæ̤* pron. 'det' ock *mæ̤* prep. 'med' (fsv. mæþ, fno. með, jfr Hess. ĭ och ў s. 20 ff.) torde väl snarast bero på ordens ofta trycksvaga ställning. Jfr *mæ̤g* 'mig', *dæ̤g* 'dig', *sæ̤g* 'sig' (se § 5, anm. 1). Jfr även *prædika* v. 'predika' (med i sen tid framflyttad fortis).

Anm. 5. En övergång av fsv. æ fno. e till o (*ø*, *ö*), som synes föreligga i vissa pronomen ock pronominella adverb inom bl. a. området T-M., t. ex. i *hōr* M. pron. 'varje, var ock en', *hoṯ* L. 'vart', *hoṯ* södra T. ock M. adv. 'vart, varthän' (men *haṯ* norra T., jfr fno. hvert), förbigås här, då denna fråga lämpligast diskuteras i samband med en behandling av gamla långstaviga former. Jfr emellertid Skulerud i Ark. XXVIII, s. 219 ff. Jfr även Nor. Altschw. gr. § 341,2 ock § 72, anm.

c) nV. *æ* (*e*): *bæ̤r* s. 'bär'; *dæ̤r* JN. adv. 'där'; *fi̯æ̤t* Ä. s. 'fjät'; *græ̤s* s. 'gräs'; *i̯æ̤* Ä. adv. 'här', *-r* J. (← hiar); *i̯æ̤l* adv. 'ijäl'; *kræ̤k* s. kräk'; *næ̤t* NFl. s. 'nät'; *ræ̤v* s. 'räv'; *skræ̤p* ÄJ. s. 'skräp'; *fæ̤l* ÄJ. s. 'skäl, orsak'; *væ̤g* s. 'väg'; *væ̤l* adv. 'väl'; *næ̤t* NFl. s. 'nät'.

Följande former med *e* ha antecknats: *e̤* Ä-N. pres. 'är'; *i̯e̤* ÄJ. pron. 'jag'; *ne̤s* ÄJ. (*æ̤* N.) s. 'näs'; *ne̤t* ÄJ. (*æ̤* NFl.) s. 'nät'; *se̤l*[2] Ä. s. 'mjölkkammare'; *ske̤r* Ä. (*fæ̤r* J[3]-Fl.) s. '(klippor ock) skär'; *ʃe̤k* ÄNFl. s. 'käk'.

Att en ljudlag även här — liksom i M. — en gång varit värksam, enligt vilken äldre æ̆ givit *e* i ord av typen bak, får väl anses säkert. Jfr att målet även uppvisar sporadiska exempel på en utveckling i rakt motsatt riktning i ord av samma typ: äldre (ĭ →) e → *æ* (se härom § 5).

[1]) Man kan även observera, att yM. har flera *æ*-former än öM. När det gäller (pres.- ock) imp.-formerna, beror emellertid detta åtminstone i första hand på inflytande från inf.-formerna.

[2]) Däremot *se̤lbö* Ä. s. '*sälbod, fäbod'. Jfr s. 8, not 4.

[3]) Dock sker-hol J. 'stenkulle' (enl. Säve).

Anm. 6. Angående V. *æ* i ställning framför *r* ock *ɫ* (ock av **r**, kak. l + kons. uppkomna enhetliga ljud) se under ljudbeteckningen i inledningen.

§ 3. Fsv. **æ** fno. **e** ock fsv. **æ** ← **a** i dift. **ia** motsvaras i ord av typen **baka** av *a* öV., *æ* M-Fl. Ex.:

a) öV. *a*: *i̯a̯so* L. v. 'jäsa'; *i̯at̯o* v. 'äta'; *la̯so* v. 'läsa'; *na̯vo* T. v. 'ösa med nävarna'; *na̯vor* T. obest. pl. av *næ̯vɪ* s. 'näve'; *pɫà̯go-sá* L. v. 'förpläga sig'; *ʂ̂t̂ʂ̂a̯ɫo* v. 'stjäla'; *ʂ̂t̂ʂ̂a̯ro* v. 'skära' (fsv. ***skiara**); *va̯gor* obest. pl. av *væ̯g* s. 'väg', *và̯goʂ̂t̂ʂ̂é̯ɫ* T. s. 'vägskäl' (fsv. **væghaskil**); *va̯vor* T. obest. pl. av *væ̯v* s. 'väv'.

Målet har *æ* i lånorden *bæ̯gar* T. s. 'bägare', *i̯æ̯gar* T. s. 'jägare' (men *i̯a̯go* v. '***jäga**[1], jaga', även i bet. 'gå på jakt'), *læ̯sar* T. s. 'läsare'[2] (men *la̯so* v. 'läsa'). Jfr däremot *a* i *ka̯ral* s. 'kärl' (fno. **kerald**) ock *va̯l* s. 'värld' (fsv. **værald**), i vilka former även den efter rotvokalen följande kons. fsv. fno. **r** (resp. **r** + kons.) skulle kunna tänkas ha värkat övergången fsv. **æ** fno. **e** → *a* (se § 2, anm. 2).[3]

Den övergång (tilljämning) av äldre **ǣ** till *a*-vokal, som här behandlats, får väl anses ha inträtt vid en tidpunkt, då målet ännu bibehöll ändelsevokalen fsv. fno. **a** som **a**-vokal i ord som *i̯a̯so* etc. Jfr den tilljämning (eller utjämning), som inträtt i angränsande norska dialekter, t. ex. i Trysilmålet, varigenom man fått t. ex. fno. **lesa** → Trys. *lʏ̯sʏ*, fno. **bera** → Trys. *bʏr̯ʏ* (med *ʏ* liksom *mʏ̯ɫʏ* v. 'mala', *gʏm̯ʏl* adj. 'gammal' o. s. v.).

Dylika **a**-former träffas redan i de östnorska handskrifterna från 1200-talet (Nor. Gesch.$_3$ § 14,5). Är övergången av äldre **ǣ** till **a**-vokal relativt gammal inom öV., är den motsättning mellan apokoperade ock icke apokoperade infinitivformer, som uppvisas i anm. 1 nedan, så mycket mera anmärkningsvärd.

Anm. 1. Har ändelsevokalen, som skulle värka tilljämning, på grund av trycksvag ställning fallit, kvarstår i öV. fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← *a* i dift. **ia** som *æ*[4]. Exempel: *d̂ẑæ̯* v. 'giva' (fno. **gjafa**, Hess. Västn. stud. 1, s. 19 f.); *ʂ̂t̂ʂ̂æ̯̀ᴗʂá* T. v. 'stjäla sig (undan)' — däremot *ʂ̂t̂ʂ̂a̯ɫo* v. 'stjäla'; *ʂ̂t̂ʂ̂æ̯̀ᴗʂá* v. 'skära sig' — däremot *ʂ̂t̂ʂ̂a̯ro*

[1]) Jfr Hess. Västn. stud. 1, s. 23 f.

[2]) Förmodligen i bet. 'frireligiös person'.

[3]) I så fall skulle *va̯l* möjligen även kunna härledas ur fsv. **væruld**.

[4]) Jfr Ålvd. *maɫ-ǫ́* 'mala på', men *mȍlo* 'mala' o. s. v. (se Lev. Apokope s. 27 f.)

v. 'skära' (fsv. *skiara); *væ* v. 'vara' (fno. vera). Dock har L. formen *mą* konj. 'medan' (jfr *mąo* T., fno. meðan).

Anm. 2. Mot regeln har från öV. antecknats *a* (ej *ą*) i *bąro* T. (~ *bąro*, jfr *bąro* L., *bæro* M.) adv. 'bara'; *i̯ąo* T., *-on* L. adv. 'hädan' (fsv. 'hiaþan); *i̯ąto* T. s. 'mat' (däremot *i̯ąto* v. 'äta'); *t̂sąro* T. v. 'tjära' (däremot *t̂sąro* L.). Av dessa former äro väl *i̯ąo*, *-on* påverkade av *dąon* L. adv. 'dädan' (fno. þaþan); *bąro* har förmodligen *a* på grund av inflytande utifrån (från rikisspråket). De av Lundh uppgivna formerna *i̯ąto* ock *t̂sąro* måste jag lämna oförklarade.

Till de ovan anförda formerna torde man också kunna räkna *haror* obest. pl. av *hæri* s. 'hare' (jfr fsv. hæri, fno. heri). Se härom vidare s. 13 f.

b) M-Fl. *æ*: *bi̯ælv* Fl. v. 'prata, kälta'[1]; *i̯ædo* MJ. adv. 'hädan', *i̯æo* ÄN., *hæi̯a* Fl. (fsv. 'hiaþan, resp. hæþan); *i̯ægar* M. s. 'jägare'; *i̯æto* M. v. 'äta', *i̯æto* ÄJ., *æto* N., *-v* Fl. (fsv. 'iata, resp. æta); *læso* M-N v. 'läsa'; *slævo* M. v. 'dregla', *ɔl-* ÄJ. (jfr fno. slefa s.); *stŝælvo* M. v. 'stjäla', *ſælvo* Ä-N., *-v* Fl.; *stŝæro* M. v. 'skära', *ſæro* ÄN., *-v* Fl., *ſær-* J. (fsv. 'skiara).

Anm. 3. I *bi̯æro* J. v. 'bära' (fsv. biæra) har väl æ labialiserats till *ø* i ställning efter *bi̯*.

Anm. 4. Fsv. æ fno. e har övergått till *v* i Fl. *vrv* v. 'vara' (jfr sup. *vir*, fno. verit,[2] ock inf. *væro* M-N.)[3] ock förmodligen också i målets *brv* adv. 'bara' (jfr *bæræ* Ä., *bæra* J., *barv* N.)[4].

Anm. 5. Värbet giva har i området M-Fl. formerna *d̂ẑę* M., *i̯ę* Ä-Fl. Såväl *d̂ẑę* som *i̯ę* torde väl vara att direkt härleda ur en bruten form (fno. gjafa, fsv. giæva), i vilken ändelsevokalen tidigt apokoperats. Jfr *e* i t. ex. *i̯et* M. (pres. ock) imp. av *i̯æto* v. 'äta' (§ 2, b), *jʂęk* ÄNFl. s. 'käk' (§ 2, c) o. s. v. Jfr även österdalmålets former i Nor. Ordl. s. 60 ock att öV. *d̂ẑæ* 'giva' förklaras ur apokoperad form (se anm. 1 ovan). Jfr § 4, anm. 2.

Anm. 6. Ang. V. *æ* i ställning framför *r* ock *l* (ock av r, kak. l + kons. uppkomna enhetliga ljud) se under ljudbeteckningen i inledningen.

§ 4. Fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← a i dift. ia motsvaras i ord av typerna baki, -u av *æ*, *a* (*a* som kort utom framför *i̯*) öV., *e*, *æ* (*æ* framför *i̯*) M., *i* nV. Ex.:

a) öV. *æ*, *a* (*a* som kort utom framför *i̯*): *blæsu* L. s. 'bläs' (Torp s. 29); *bæi̯* T. sup. 'bedit, bett' (fno. beðit); *dræi̯*

[1]) Jfr *bjælv* Gagnef v. 'prata, bjäbba, bräka'.

[2]) Se § 4, c.

[3]) Jfr Nor. Gesch.$_3$ § 140, c. Jfr även Fl. *hvræ* 'härre', *mvrʂæ* 'märke', *vvr* 'värre', *vvrk* 'värk', *vvst* 'värst' o. s. v.

[4]) Det angränsande Gagnefsmålet har däremot *bæræ* (*a* ← fsv. fno. a). Även Fl. *v* kan återgå på fsv. fno. a. Jfr § 1, anm. 1.

sup. 'dragit' (fno. **dregit**); *i̯at̯ɪ* sup. av *i̯at̯o* v. 'äta' (fsv. ***iata**); *kat̯ɪl* s. 'kittel' (fno. **ketill**); *sat̯ɪ* sup. 'suttit' (fno. **setit**); *t̂s̑ak̯u* T. s. 'käk' (fsv. ***kiaku**); *væ̯ɪ* T. sup. 'vägt' (fno. **vegit**); *væ̯r* T. sup. 'varit' (fno. **verit**); *æ̯rɪl* T. s. 'äril'.

Anm. 1. Enligt Lundh har T. *e* i *bɫe̯su* (däremot *bɫæ̯su* L., enl. uppteckning av förf.) s. 'bläs'; *sne̯ru* (däremot *snæ̯ru* L., enl. uppteckning av förf.) s. 'snara' (fsv. **snæru**). Något bestämt uttalande om dessa former vill jag för närvarande icke göra. Jfr emellertid fsv. æ fno. **e** → *e* (*a*) i t. ex. *bɫe̯su*, *sne̯ru* M. (se vidare b nedan); *bɫȁso*, *snȁro* Älvd.; *blè̯sa*, *blȁ̯sa* Orsa (Boëthius Orsam. § 38, b); *bɫȅsu* Mora (Vinäs).

b) M. *e*, *æ* (*æ* före *i̯*): *be̯ɪ* sup. 'bedit, bett' (fno. **beðit**); *dræi̯* sup. 'dragit' (fno. **dregit**); *d̂z̑e̯ru* s. 'gärning, spratt' (fsv. ***giaru**); *e̯rɪl* s. 'äril'; *fæi̯ɪn* adj. '*fägen'[1] (fno. **feginn**); *kre̯vu* s. 'kräva (hos fåglar)'; *læi̯* öM. (fno. **hlegit**) sup. av *læ̯* v. 'le'[2]; *le̯sɪ* sup. 'läst'; *st̂s̑e̯ru* s. 'skära' (fsv. ***skiaru**); *ve̯ɪ* sup. 'vägt'.

Anm. 2. Tilljämningen i M. (äldre **ǣ** → *e* i ställning framför fsv. fno. **i** eller **u** i följande stavelse) kan, då rotstavelsen följes av fsv. fno. **i**, fortskrida till fullständig utjämning. Ex. härpå äro: *vy̯ry* sup. 'varit' (fsv. **værit**, fno. **verit** → ***verit**, se b ovan → ***virit**, jfr c nedan → ***vyrit**, se § 7, anm. 1 → *vy̯ry* genom regressiv tilljämning); *fy̯ry* sup. 'farit' (äldre ***færit**, jfr öV. *fæ̯r*, → ***ferit** → ***firit** → ***fyrit** → *fy̯ry*). Hit kan också höra *d̂z̑y̯vy* öM., *d̂z̑i̯vɪ* yM. sup. 'givit' (← äldre ***giævit**?). Jfr öV. *d̂z̑æi̯* till inf. *d̂z̑æ̯* ← fno. **gjafa** (se § 3, anm. 1). M. *d̂z̑e̯* 'giva' kan återgå på antingen fno. **gjafa** eller fsv. **giva**. I båda fallen är dock rotvokalen oregelbunden. Så väl fno. **gjafa** som fsv. **giva** skulle i målet ljudlagsenligt i tryckstark ställning ge formen ***d̂z̑æ̯vo** (jfr *st̂s̑æ̯po-sæ* ← fsv. **skipa sik** § 6, b ock *bi̯æ̯ro* ← fsv. ***biara** § 3, b). Emellertid förklaras formen *d̂z̑e̯* lätt ur de apokoperade formerna ***gjaf** eller ***gif** (jfr §§ 2, b ock 5). Jfr att även öV. *d̂z̑æ̯* 'giva' måste förklaras ur en apokoperad form ***gjaf** (se härom § 3, anm. 1). Med hänsyn till formerna i andra dalmål bör M. *d̂z̑y̯vy*, *d̂z̑i̯vɪ* väl snarast förstås på samma sätt som målets *fy̯ry* 'farit', *vy̯ry* 'varit' (jfr även § 3, anm. 5).

Formen *kɪt̯ɪl* s. 'kittel' (öV. *kat̯ɪl*) bör väl snarast förstås på samma sätt som riksspråksformen. Se Nor. Altschw. gr. § 102, anm.

Anm. 3. Inom ett ock samma paradigm skulle ljudlagsenligt former med såväl *æ* som *e* förekomma (jfr §§ 2 b, 3 b, 4 b). Utjämning har dock i M. alltid inträtt. Så ha vi mot regeln *æ* i t. ex. *næ̯vom* best.

---

[1]) *an-va-fæ̯i̯ɪn-te-d̂z̑æ̯r-æ* 'han var glad, nöjd, belåten att (få) göra det' (oftast med bibet. 'måste finna sig i att').

[2]) Värbet saknas i yM.

pl. dat. av *nævo* s. 'näve' (fno. obl. form **hnefa**); vidare i *kævɪl*[1] m. 'ung l. liten ock svag person', med *æ* från synkoperade former, o. s. v.

c) nV. *ɪ*: *bɫɪsø* Ä. s. '*bläsa'[2], *bɫɪsɯ* JN.; *drɪe* Ä. sup. 'dragit', *-ɪ* NFl., *drɪ-* J. (fno. **dregit**)[3]; *ɪte* Ä. sup. 'ätit', *-ɪ* JNFl., *-ɪtn̥* N. ptc. -'äten'; *ɪɪrɯ* Ä-N. s. 'gärning, spratt' (fsv. ***giaru**, jfr *d̂ẑerɯ* M.); *krɪvɯ* Ä-N. s. 'kräva (hos fåglar)'; *lɪsɪ* Ä. sup. 'läst'; *snɪrɯ* ÄN. s. 'snara', *-o* (best. sg.) J. (fsv. **snæru**); *Ʌlɪe* Ä. sup. 'slagit', *-ɪ* NFl. (fno. **slegit**); *ʃɪrɯ* s. 'skära' (fsv. ***skiaru**, jfr *st̂ŝerɯ* M.); *tɪe* Ä. sup. 'tagit', *-ɪ* JNFl. (fno. **tekit**); *vɪgɪ* NFl. sup. 'vägt'; *vɪøm* (← **vægi-**) Ä. best. sg. dat. av *væg* s. 'väg'.

Formerna *fɪre* Ä. sup. 'farit', *-ɪ* JNFl.[4]; *grɪvɪ* J-Fl. sup. 'grävt' (Ä. däremot *grave*)[5]; *mɪɫɪ* J-Fl. sup. 'malt' (Ä. däremot *maɫe*)[5], *mɪɫɪn* J. ptc. 'malen', *mɪɫŋ* Fl. (Ä. däremot *maŋ*)[5] m. fl. kunna vara direkt bildade efter formerna *drɪe*, *-ɪ* etc., i vilka föreligger palatalomljud av **a** till **æ** ock sedan tilljämning till *ɪ*[6]. Men de kunna även lika gärna helt eller delvis återgå på tidigare æ-former, även i så fall förmodligen analogiskt bildade. Att även ett fsv. fno. **a** i ställning framför **i** i följande stavelse kunnat enbart genom tilljämning övergå till *æ* ock sedan i området Ä-Fl. fortskrida till *ɪ*, kan väl kanske icke absolut förnekas (jfr Boëthius Orsam. § 36). Emellertid tala V. i sin helhet knappast för ett dylikt antagande. Så har M. — bortsett från former som *slæɪ̯* 'slagit', *tæɪ̯* 'tagit' etc. — endast *fyry* sup. 'farit', *fyryn* ptc. 'faren' (← äldre ***færit**, **-n**, se anm. 2), där en dylik tilljämning skulle vara tänkbar. öV. har utom *fær* sup. 'farit' även *hærɪ* 'hare' (jfr fsv. **hæri**, fno. **heri**) — däremot pl. *haror* (se § 3, anm. 2). Motsättningen

---

[1]) Jfr *kȁvɪl* Älvd. m. 'träpinne', *kȅbɪl* Mora (Vinäs) m. 'runt vedträd'; fno. **kefli** n. 'liten rund stock eller träpinne'.

[2]) 'Panna' (på människan).

[3]) Jfr T-M. *dræɪ̯*, Gagnef *dræɪ̯*, *Ʌlæɪ̯* 'slagit', *tæɪ̯* 'tagit'.

[4]) Jfr Gagnef *færi*, M. *fyry* (se anm. 2 ovan), öV. *fær*, Älvd. *farɪð*, *ferɪd̥*, Mora *fe*, *farɪ*, *færɪ* (Nor. Ordl. s. 44), Orsa *fȅrɪ* (jfr dock om dylika former Boëthius Orsam. § 36).

[5]) Jfr Gagnef *grævɪ* sup. 'grävt' (jfr fsv. **grævit** ock Nor. Altschw. gr. § 540,3), *mæɫɪ* sup. 'malt', *mæɫɪn* ptc. 'malen'.

[6]) Jfr M. *dræɪ̯* 'dragit' (fsv. **dræghit**, fno. **dregit**), *slæɪ̯* 'slagit' (fsv. **slæghit**, fno. **slegit**) o. s. v. — däremot *gnaɪ* 'gnagit' (fsv. **gnaghit**, fno. **gnagit**!), *gravɪ* 'grävt' (fsv. **gravit**, fno. **grafit**) o. s. v.

hæ̱rɪ sg. — *ha̱ror* pl. inbjuder visserligen till det antagandet, att i *hæ̱rɪ* ett fsv. fno. **a** givit *æ* på grund av dess ställning framför (r +) ändelsevokalen i[1]. Även Boëthius förmodar, att t. ex. orsamålets *ẹ̀rɪ*, *ạ̀rɪ* kan vara att förstå så[2]. öV. kan ju synas stödja detta förmodande. Emellertid vore det kanske tänkbart, att motsättningen *hæ̱rɪ*)(*ha̱ror* här uppkommit enligt följande — visserligen icke alldeles fullständiga — analogi: öV. *kra̱ɪ* 'krage' : *kra̱or* 'kragar' = öV. *hæ̀rɪ* 'hare' : x 'harar'. Till uppkomsten av *ha̱ror* (med *a*) borde givetvis även rspr.-formerna medvärkat. Det förhållandet, att Norets variant av Moram. har *e* i *be̱r* adj. 'bar', men *æ* i *ærɪ* s. 'hare' (Boëthius a. a. § 35, anm.), bevisar ingenting i frågan.

Anm. 4. Oregelbundna former i nV. kunna bero på utjämning mellan olika paradigmformer (jfr §§ 2 c, 3 c ock 4 c), på inflytande från andra resp. ord närstående former ock på inflytande utifrån. Ex. på oregelbundna former äro *bɫæ̱sɯ* Fl. s. 'bläs'; *bɫæ̱sɯ* ÄJ. adj. 'försedd med bläs'; *fi̯æt̲ɯɫ* N. s. 'självväxta krokar i bakändan på en slädes medar, medelst vilka slädtaket understödes; även annat stöd för slädtaket'; *kræ̱vɯ* Fl. s. 'kräva'; *i̯æ̀væl* Ä. s. 'djävel', *-ɯl* NFl. (obest. pl. *i̯æv̲lær* Ä., *i̯æ̱vɫar* N. med ljudlagsenligt *æ*; jfr t. ex. *spræ̱kɫɒ* Fl. s. '*spräkla, fräkne' Torp s. 696, *spræ̱kɫor* obest. pl. J.) m. fl.

Fsv. fno. i.

§ 5. Fsv. fno. **i** motsvaras i ord av typen **bak** av *e* (*a* öV. som kort[3]) T-M., *e* (*æ*) nV. Ex.: *be̱k* s. 'beck'; *fe̱s* L-JFl. s. n. 'fes, ngt värdelöst'; *le̱* s. n. 'led (i gärdesgård)'; *lem̲* M-N. s. 'lem', *lam̲* L.; *le̱n* TMFl. s. 'len, töväder', *æ̱* Ä-N.; *ste̱g* T-JFl. s. 'steg', *æ̱* N.; *st̂se̱n* M. s. '(eld)sken', *ʃe̱n* ÄN.; *te̱*[4] T-M. prep. ock adv. 'till'; *te̱n* s. 'tenn'; *ve̱t* s. 'vett'. Talrika exempel givas i § 17, c.

Fsv. fno. **i** motsvaras i nV. i regel av *e* i ord av typen **bak**; dock träffas här även rätt många former med *æ*. Jag har antecknat följande: *gnæ̱t* JNFl. s. 'gnet, lusägg' (Torp s.

---

[1]) Jfr dock öV. *fa̱rɪ* s. 'fara', *ska̱rɪ* s. 'skare', *sva̱ɫɪ* s. 'svale', *ma̱ɫɪ* sup. 'malt', *gra̱vɪ* sup. 'grävt' o. s. v., o. s. v.

[2]) Se Boëthius Orsam. § 35, anm.

[3]) e-ljudet är i detta mål som kort alltid *a*.

[4]) Jfr *tè̱ɫfæ̀l̲* M. s. 'tillfälle'.

172)[1]; *lǣn* N. adj. 'len' (fno. **linr**); *lǣn* Ä-N. s. 'len, töväder'; *skrǣ* N. s. n. 'trollskred'[2]; *spǣl* Ä-N. s. 'spel' (fsv. **spil**); *spǣt* N. s. 'spett' (fsv. **spit**); *stǣg* N. s. 'steg' (fno. **stig**); *strǣk* Ä-N. s. 'streck, som ritas med pänna etc.'[3] (fsv. **strik**); *tǣ* ÄJFl.[4] prep. 'till' (fno. **til**)[5]; *læm*[6] Fl. s. 'lem'; *ƛlæp*[7] Ä-N. s. 'släp, tungt arbete'.

Även M. har *æ* i *smæt* s. 'smet, smuts' ock *slæp* s. 'släp, tungt arbete' (jfr *ƛlæp* ovan ock not 7 nedan).

M. har i kort stavelse fsv. fno. i → *æ* i ställning framför fsv. fno. a i följande stavelse, s. k. tilljämning (se § 6, b). Samma ljudlag har också en gång värkat i nV., ehuru åtminstone numera fsv. fno. i uti ord av typen **baka** i stor utsträckning där motsvaras av *e* (se § 6, c). I ord av typen **bak** kan alltså *æ*-vokalen ha införts från former, där rotstavelsen följes (l. följts) av fsv. fno. **a**. Så ha säkerligen M. *smæt*[8] (ock *slæp*) *æ*-vokal från värben *smæto* 'smeta' (ock *slæpo* ''slepa, släpa') med enligt § 6, b ljudlagsenligt *æ*. Däremot synas *æ*-formerna i nV., tagna tillsammans, tyda på att där en ljudlag en gång varit värksam, enligt vilken fsv. fno. i givit *æ* även i ord av typen **bak**[9]. Enligt mina anteckningar förhåller sig i nV. *æ*-formernas antal till *e*-formernas ungefär som 5: 29 Ä., 5: 24 J., 10: 19 N., 3: 31 Fl.

Man observerar också, att nV. har sporadiska exempel på

---

[1]) Eriksson har i sina uppteckningar från Floda (Björbo) *gnet*, pl. däremot *gnétor*; Bannbers (Holsåker) åter *gnæt* sg. Från Nås upptar Jonsson pl. *gnétar*; enl. förf:s uppteckningar (från Mellanborg, N.) *gnæt*, pl. *gnétar*.

[2]) Jfr *nȯ̀tskrǣ* s. 'nattskred'. Hess. ĭ och ў s. 48.

[3]) Från Ä. har jag däremot antecknat *strækˌ* (med kort vokal) i bet. 'klädstreck, streck att hänga kläder på'.

[4]) Ur Jonssons uppteckningar från N. har jag antecknat *tæ*. Jfr däremot *tæ̀lfæ̀lə* s. 'tillfälle'.

[5]) Om detta ord se Hess. ĭ och ў s. 33.

[6]) Jfr dock Älvd. *lą̄m* s. 'lem'. Fsv. fno. i skulle här ha motsvarats av *ą*.

[7]) Formen är något osäker. Visserligen återgår v. *ƛlæpo* Ä-N. 'släpa, arbeta tungt' på fsv. **slipa** (jfr även *ƛlepo* v. Fl. ock *ƛlep* s. Fl.). Men — utom det att formen *ƛlæp* kan vara en ung bildning till v. *ƛlæpo* — har inflytande utifrån (från rspr. ock dialekter) i särskilt hög grad i detta fall kunnat göra sig gällande.

[8]) Jfr *smet* nV. s. 'smet'.

[9]) Jfr Hess. ĭ och ў s. 37 ff.

en utveckling i rakt motsatt riktning, en övergång av äldre ǣ till *e* (se § 2, c).

Anm. 1. Angående formerna *mæ̨g*, *dæ̨g*, *sæ̨g* (trycksv. *mæ*, *dæ*, *sæ*) M. pron. 'mig, dig, sig', *mæ̨*, *dæ̨*, *sæ̨* (trycksv. *mɐ*, *dɐ*, *sɐ*) N., *dæ̨g* Ä., *dæ̨* J., *dæ̨* Fl. o. s. v. hänvisar jag till Hess. ĭ och ў s. 34 ff.

Anm. 2. Formerna *van̥* öV. s. 'vän', *væn̥* M-Fl. äro lån från högsv. Se Hess. ĭ och ў s. 51 f.

Anm. 3. *ı* motsvarande fsv. fno. i har antecknats i *forſıl̥* N. s. '*förskel, skillnad' samt i *ø̨gonbkík̥*[1] M. s. 'ögonblick'[2].

§ 6. Fsv. fno. i motsvaras i ord av typen **baka** av *e*, *ɐ* (*ɐ* som kort) öV., *æ* M., *æ* ock *e* nV. Ex.:

a) öV. *e*, *ɐ* (*ɐ* som kort): *fkɐ̨na* T. v. '*flena, flina' (jfr *flı̨̀no* Älvd.); *lɐ̨va* T. sup. 'levat'; *nɐ̨on* L. s. 'nedan' (jfr *nı̀ðǫ* Älvd.); *sɐ̨kam* T. best. sg. dat. av *sı̨kı* s. 'sele'; *ʎlɐ̨ar* obest. pl. av *ʎlı̨e* s. '*slede, släde' (fsv. **sliþi**); *strɐ̨ta* T. v. 'streta', *strɐ̨ta* Lris; *vɐ̨sa* v. 'viska, tala med låg röst' (jfr nyn. **kvĭsa**, Torp s. 351); *vɐ̨ta* v. 'veta'.

b) M. *æ*: *bæ̨kʊ* v. 'becka'; *hæ̨tʊ* s. 'hetta'; *læ̀m̥ʊlǿs* adj. 'lemlös, utan stadga' (fsv. **lima løs**); *læ̨vons* adj. 'levande'; *smæ̀tʊ-kǿl* '*smet-Karl, smutsgris'; *sæ̨kʊ* s. 'sele'; *st̂sæ̨pʊ-sæ* v. 'göra fula miner, bete sig illa' (fsv. **skipa sik**); *vǽ̨kast* s. 'vedkast, -trave' (fsv. **viþa kaster**).

c) nV. *æ*, *e*: *hɐ̨tʊ* JN. s. 'hetta', *-æ*[3] Fl.; *knæ̨gʊ* ÄN. v. 'knoga, arbeta hårt, gå tungt ock med sviktande knän', *knɐ̨gʊ* J., *-ʊ* Fl. (jfr *knı̀go* Älvd.); *læ̨vʊ* Ä-N. v. 'leva', *-ʊ* Fl.; *nɐ̨dʊ* J. s. 'nedan', *næ̨ʊ* N. (jfr *nı̀ðǫ* Älvd.); *stæ̨kʊr* Ä-N. obest. pl. 'stegar', *stɐ̨kʊr* Fl. (jfr *stı̨e* öV., *stı̀ʃʂı* Älvd. o. s. v.); *svɐ̨ʊ* Ä. s. 'sveda, värk'; *pɐ̨lar* Ä. s. 'pelare', *-ʊræ* Fl., *pæ̨lʊre* J., *-ʊr* N. (fsv. **pilare**, *pilar, jfr Älvd. *pı̀lǿr*); *ræ̨pʊ* Ä-N. v. 'rapa', *-ʊ* Fl. (jfr *rı̀po* Älvd.). Flera exempel i §§ 18, c ock 19, c.

Enligt mina anteckningar förhåller sig *æ*-formernas antal till *e*-formernas som 16 : 13 ÄJ., 17 : 10 N., 5 : 24 Fl.[4] *e*-vokal

---

[1]) Om detta ord se Hess. ĭ och ў s. 38.

[2]) Former som *tı̨* M. prep. 'till' återgå här icke på fsv. fno. til (jfr Hess. ĭ och ў s. 31 f.). *tı̨* har uppkommit ur sammanst. bort í, ut í o. s. v. Ex. M. *tı-skóı̨ɪn* (ack.) 'till (eg. bort i) skogen'; däremot *te-skóks* 'till skogen'. — Angående former som *slı̨t* M. s. n. 'slit', *ʎlı̨t* JN. se Hess. ĭ och ў s. 52 ff.

[3]) Angående ändelsevokalen *æ* i Fl. se § 1, anm. 3.

[4]) Uppgifterna äro icke absolut tillförlitliga, då det i vissa fall är svårt — för att icke säga omöjligt — att med full visshet avgöra,

förekommer oftast i ord, som även i andra avseenden äro oregelbundna, t. ex. i *bęka* Ä. v. 'becka', *pęta* ÄJ. v. 'peta', *klęta* ÄN. v. 'kleta', *nęa* Ä. s. 'nedan', vilka ha ändelsevokalerna *a*, *a* i stället för de ljudlagsenliga *o*, *o*. Bortser jag från dylika exempel, blir förhållandet mellan *æ*- ock *e*-former i ÄJ. som 16 : 3 Ä., 16 : 6 J. (J. *gnędo* v. 'gnugga', fno. gniða; *nędo* s. '(ny ock) nedan', *knęgo* v. 'knega, knoga', *stęgo* v. 'stega (upp)', *bęko* v. 'becka', *hęto* s. 'hetta').

Att i nV. — i likhet med förhållandet i M. (se b ovan) — en ljudlag en gång värkat, enligt vilken fsv. fno. i givit *æ* i ord av typen baka, därom råder ju intet tvivel. Men huru bör man hälst förstå det stora antalet *e*-former? Det ligger väl närmast till hands att tänka på inflytande utifrån (från rikssprak ock dialekter). Att inflytande utifrån förskaffat nV. många *e*-former, kan ju inte betvivlas. En tidigare *æ*-form kan på grund av inflytande utifrån ha ersatts med *e*-form, ock vidare kan en *e*-form vara direkt inlånad. Det senare är med all säkerhet förhållandet med t. e. *pęta* ÄJ., *-v* Fl.; *pęto* Ä-N., *-v* Fl. 'påta, peta' är den genuina formen. M. har endast *pęto*[1]. Vidare kan man också tänka på analogiska utjämningar mellan enstaviga (apokoperade) ock tvåstaviga former. I nV. ha även gamla kortstaviga värb i bl. a. infinitiv apokope i satssammanhanget (villkorlig apokope), vilken däremot i M. ock öV. i regel endast tillkommer gamla långstaviga. Detta är också med all säkerhet en bidragande orsak till att nV. (Ä-N.) — i motsats till M. ock öV. — i stor utsträckning infört de gamla långstaviga formernas ändelsevokaler i hithörande gamla kortstaviga ord. I de genom apokope uppkomna enstaviga formerna kan en övergång av fsv. fno. i till *e* ha ägt rum, varefter utjämning inträtt. Jfr t. ex. § 3, anm. 1.

Man observerar dock, att även i ord av typen bak förefinnes en växling mellan *e*- ock *æ*-former, då rotvokalen återgår på äldre ĭ (se härom § 5), ock detta är även förhållandet, då rotvokalen återgår på äldre ǣ (se § 2, c). Dessa växlingar kunna icke enbart förklaras bero på utjämningar mellan former

huruvida rotvokalen återgår på äldre ĭ eller ǣ. Så kan ju rotvokalen i t. ex. *stękə* M-N. (däremot *stɛ* öV., *stękæ* Fl., *stɛ̀kə* Mora-Vinäs, *stɛ̀ʃʂ* Älvd.) återgå på äldre ĭ eller ǣ (jfr fno. stigi, stegi), även om den med hänsyn till angränsande mål bör härledas ur äldre ĭ.

[1]) Dock *pętobą̀l* "peta-ball, -boll (en lek)', men även *pą̀tobą̀l*.

ock ord av olika typer ock på import av ord ock former utifrån. nV. är ett övergångsmål mellan övre dalmål å ena sidan, bärgslagsmål ock götiska dialekter (värmländska) å den andra. Det har mottagit impulser från olika håll. Olika ljudlagar ha här varit värksamma, vilka — jämte utjämningar mellan former ock ord av olika typer ock import av ord ock former utifrån — skapat en i det stora hela regellös växling mellan *æ*- ock *e*-former.

Anm. 1. I några få former har även M. *e* mot regeln (se b ovan). Ex.: *pep̱or* s. 'peppar', *foṯẹna* v. 'förtenna', *speṯa* v. 'spetta, använda järnspett', *lẹna*[1] v. 'töa'. Samtliga hithörande värb ha anslutit sig till de gamla långstaviga värbens böjning ock ha liksom dessa i infinitiv ändelsevokalen *a* (ej ʊ).

Anm. 2. Angående *gɫɪm̱a* MÅ. v. 'glimma', *-æ* pres. J., *-ɒ* Fl.[2] se Hess. ĭ och ў s. 80 ff.

Anm. 3. N. har (enligt Jonsson) *ɐ* i *vaṯʊ* v. 'veta', *pɐp̱or* s. 'peppar'. Jfr även *bɐṟɒ* adv. '*bära, bara'.

§ 7. Fsv. fno. **i** motsvaras i ord av typerna **baki, -u** av *ɪ*, *ɪ* (*ɪ* som kort) öV., *ɪ* M-Fl. Ex.: *bɪṯɪn* L. ptc. 'biten', *bɪṯn̥* öM., *bɪṯɪn* yM.; *bɪṯɯɫ* öV. s. 'betsel (bett på betsel?)', *bɪṯɯɫ* J.; *ɪ̱u* T. s. 'eda, bakvatten', *-ɯ* Ä., *ɪ̱dɯ* MJ.; *lɪ̱u* öV. adj. 'ledig (till arbete)', *-ɵ* Ä., *-ɯ* NFl., *lɪ̱dɯ* MJ.; *rɪ̱* öV. sup. 'ridit', *rɪ̱ɐ* Ä., *-ɪ* JM. (~ *rɪ̱dɪ* M.); *sɪ̱ɫɪ* öV. s. 'sele'; *ɹlɪṯɪ* öV. sup. 'slitit', *slɪṯɪ* M., *ɹlɪṯɐ* Ä., *-ɪ* JNFl.; *vɪḵur* öV. obest. pl. 'veckor', *vɪḵɯr* M-Fl.; *vrɪ̀dɯbǽṯʃɪn*[3] M. propr. 'Vridbäcken'; *vrɪ̀dɯhǿrn*[3] Fl. s. 'skrymsle, skymundan'.

Anm. 1. En övergång av i till *y* föreligger i t. ex. *d̂ʒ̂yvy*[4] öM. sup. 'givit'; *fy̱ry* (← *firit[4]) M. sup. 'farit'; *vy̱ry* (← *virit[4]) M. sup. 'varit'; *ɪ̱yrɵ* Lappheden, Ä. (däremot *ɪ̱ɪrɯ* Nyåkern, Ä.)[5] adj. 'girig' (se Nor. Gesch.$_3$ § 145, a)[6].

---

[1]) Den ljudlagsenliga formen har M.-målet i *lɐ̱nʊ* v. 'göra mjuk i lederna'.

[2]) Jfr *gɫɐm̱a* öV.

[3]) Fsv. *vriþu-, till ett subst. *vriþa f. 'ngt som vrider sig, går i krokar'.

[4]) Se § 4, anm. 2.

[5]) M. har formen *d̂ʒ̂ẹrɯ* adj. 'idog, flitig, arbetsam', men även i förklenande betydelse: 'girig, närig'. *e* återgår helt säkert i denna form på äldre æ ← fsv. fno. a i dift. ia. Formen motsvarar ljudlagsenligt ett fsv. *giarugher (se § 4, b). Jfr även Älvd. *ɖʒ̏ärug* 'idog, flitig, arbetsam' ock Hess. ĭ och ў s. 97. Någon övergång av fsv. fno. i till *e* i ställning före r + u (l. i) känner jag ej från västerdalmålen,

Anm. 2. På grund av nybildning, analog. utjämningar (ock inflytande utifrån) ha västerdalmålen mot regeln *e* eller *æ* i en hel del former[1]. Ex.: *beṯuk* MÄN. s. 'betsel, munstycke på betsel(?)'[2]; *gnẹtu*[3] M. s. 'liten smula' (jfr *gnẹt* s. n. 'liten smula'); vidare adj. som *bẹkø* öV. 'beckig', *-u* MJ-Fl. (jfr *bẹk* V. s.); *draṯu* T. 'dretig, smutsig' (jfr *dràṯa-nẹ́* v. 'smutsa ned'); *gnæ̣tu* Fl. '*gnetig, som har gnetter; småaktig' (jfr *gnæ̣t* s. 'gnet, lusägg; liten smula?'); *knæ̣gu* N. adj. 'knegig, knogig' (jfr *knæ̣gø* v. 'knega, knoga'); *lẹdɪ* (~ *lɪ̯du*) M. adj. 'ledig' (se Hess. ĭ och ў s. 100 f.); *smẹtu* Lris. adj. 'smetig', *-ø* Ä., *-u* J-Fl., *smæ̣tu* M. (jfr *smẹt* LÄ-Fl. s., *smæ̣t* M. s.); *stræ̣tu* M. adj. 'mödosam, arbetsam' (jfr *stræ̣tø* v. streta). Jfr om dessa adjektivformer § 11, anm. 1.

Fsv. fno. o ock u.

§ 8. Fsv. fno. o ock u behandlas här i ett sammanhang, enär dessa vokaler i V., så vitt jag av mitt material kunnat dömma, sammanfallit. Växlingar mellan öppnare ock slutnare vokaler förekomma visserligen, men dessa växlingar synas icke vara betingade av huruvida resp. vokal återgår på fsv. fno. o eller på fsv. fno. u.

I området M-N. förefinnes en dylik växling mellan en öppnare vokal *ʁ* ock en slutnare vokal *ø*, vilket tecken återger ett ljud, som ligger mellan *ʁ* ock *ø* ock har något olika ljudvärde på olika håll. I öM. torde vokalen *ʁ* endast förekomma i ställ-

---

ock en dylik övergång är här föga sannolik. Jfr däremot M. *d̂ẑɪ̯rɪbú̯k* (enl. Bannbers) 'girigbuk, girig person', vilket ord dock torde vara ungt inom målet; vidare *pɪ̯rɪl* propr. ett kattnamn (jfr Hess. ĭ och ў s. 102 ock Torp s. 490).

Liksom *d̂ẑẹru* M. kan också för formens skull *i̯i̯ru* (Lappheden Ä. → *i̯yrø* Nyåkern Ä.) Ä-Fl. härledas ur ett tidigare *giær- ← *giar- (se § 4, c).

[6]) Före fsv. fno. l + kons. i har *y* (← fsv. fno. i) utvecklats vidare till ø i *vø̄kɪ* M. pret. ock sup. 'ville, velat' (jfr fno. **viljat** ock M. *føkɪ̯a*, *fø̄kɪ* v. 'följa', *bø̄rɪ* yM., *bø̄rɪ* öM. pret. ock sup. 'började, -at'). Även *vẹkɪ* öV. sup. 'velat' är att härleda icke ur fsv. **vilit**, utan ur fno. **viljat**, antingen direkt eller event. ur ett ur fno. **viljat** utvecklat *vyljat. Jfr målets *tẹkɪ̯a* s. 'tilja', *dẹkɪ̯a* v. 'dölja' (fno. **dylja**), *bẹrɪ* sup. 'börjat' (fno. **byrjat**) ock § 15.

[1]) Jfr Hess. ĭ och ў t. ex. under **ripu** (a. a. s. 103), **snidig** (a. a. s. 104), **spitu** (a. a. s. 105).

[2]) Hess. ĭ och ў s. 96.

[3]) Jfr nyn. **gnĭta** f. (Torp. s. 173).

ning framför r, men, så vitt jag vet, icke i ställning framför kak. l. Däremot har yM. *ɜ* framför såväl r som kak. l, *ø* i övriga fall[1]. I Ä. synes *ɜ* liksom i yM. förekomma endast i ställning framför r ock kak. l[2], i J. dessutom åtminstone på vissa håll i slutljudande ställning, t. ex. i *bɛ̱* s. 'bud'.

Även N. har en liknande växling mellan öppnare vokal (*ɜ*, av Jonsson tecknad *ø*) ock mera sluten vokal (*ø*), ehuru här förhållandet synes vara mera invecklat. Ex. (enl. Jonssons uppt.): *bø̱* s. 'bud', *fø̱lø* v. "fola, föla', *gø̱l* adj. 'gul', *lø̱gø* v. 'låga', *lø̱t* s. 'lott, del', *lø̱vø* v. 'lova', *nø̱* v. 'nåda, nita', *skø̱tø* v. 'skotta', *spø̱r* adj. 'spår', *sø̱v* pret. 'sov' — däremot (med *ø*): *drø̱sø* s. 'dråse', *flø̱tø* s. 'flotte' (men *brø̱tø* s. 'bråte'), *fø̱lø* s. 'fåle' (men *fø̱lø* v. "fola, föla'), *lø̱gø* s. 'låge, låga' (men *lø̱gø* v.), *mø̱n* s. 'mån' (men *pa-mø̱n* 'med flit'!), *rø̱g* s. 'råg' (men *jʂø̱g* s. 'tjog'). I alla hithörande former med i målet kort vokal + förlängd konsonant, som jag antecknat ur Jonssons uppteckningar, återges den korta vokalen med *ø*, t. ex. i *lø̱k* s. 'lock' (men *strø̱k* s. n. 'slag, (slå ett) slag'), *kø̱mø* 'komma' v. I egna uppteckningar från N. (huvudsakligen från Överborg, men också från en hel del andra byar inom socknen) har jag, då jag ansett mig icke kunna med någon säkerhet särhålla de olika vokalljuden[3], genomgående använt *ɜ* (i äldre uppteckningar) eller *ø*

---

[1]) Målet i byarna Östra ock Västra Fors (nordligaste M.) skiljer sig i vissa fall från målet i andra delar av socknen ock ansluter sig till öV. Från Östra Fors har jag antecknat *drø̱p* s. 'dropp', *ʃø̱t* (*ø* nära *ø*) s. 'skott', *bø̱s* (*ø* nära *ø*) s. 'boss', *brø̱t* s. '(sten)brott' (jfr öV. s. 21 f.). I uppteckningar från Västra Fors har jag skrivit, att *ø*-vokalen i *brø̱t* s. '(sten)brott', *skø̱t* s. 'skott', *drø̱p* s. 'dropp' varit mera u-färgad än Malungsmålets vanliga *ø*-vokal.

[2]) Här är åtminstone på sina håll den slutnare vokalen i vissa former så ö-färgad, att den tecknats *ø*. I Bannbers' typordslista från Ä. (Nyåkern, Born) förekommer *gø̱l* adj. 'gul', tecknat med *ø*-vokal; övriga hithörande former ha i typordslistan *ɜ* eller *ø* (*ɜ* framför r ock kak. l). I Levanders uppteckningar från Ä. har jag funnit t. ex. *lø̱k* s. 'lock' (Lappheden, Sälen, Rågsveden), *tø̱g* s. 'tåg, rep' (Lappheden, Sälen, Rågsveden), *hø̱l* (obs. *ø* trots följ. *l*) s. 'hål' (Rågsveden). I egna uppteckningar (huvudsakligen från Nyåkern) har jag tyckt mig kunna genomgående skriva den slutnare vokalen med *ø*, ehuru *ø*-ljudet här i regel förefallit mig mera ö-haltigt än *ø*-ljudet i t. ex. M.

[3]) Jfr (enl. Levanders uppt.) *hø̱g* s. 'håg' (*ø̱* → *ɛ̱*), *lø̱gø* s. 'låga' (*ø̱* → *ɛ̱*), *rø̱* s. 'röjning' (*ø̱* → *ɛ̱*), *rø̱gø* s. 'råge' (rotvok. mellan *ɛ̱* ock

(i yngre uppteckningar) för att återge såväl det öppnare som det slutnare vokalljudet. Att någon, åtminstone mera konstant, skillnad skulle förefinnas mellan rotvokalerna i t. ex. (enl. Jonsson) *fø̱ɫø* s. 'fåle' ock *fø̱ɫø* v. '*fola, föla', förefaller föga sannolikt.

I Fl. synes däremot ingen dylik växling mellan öppnare ock slutnare vokal finnas i hithörande ord. I ord av typerna **bak, -a** skriver Bannbers i sina uppteckningar från Fl. (Fl. med undantag av Björbo ock Floda finnmark) den av fsv. **o, u** uppkomna vokalen genomgående med *ø* (även när vokalen följes av **r** ock kak. **l**). I Anders Erikssons uppteckningar från Björbo (Fl.), gjorda år 1897, skrives motsvarande vokal genomgående med *ø*, som med all säkerhet skall återge samma eller ungefär samma ljud, som Bannbers återger med *ø*.

Av vokalerna *ʒ* ock *ø*, som i V. även motsvara andra vokaler än fsv. fno. **o, u,** är *ø* den ojämförligt vanligaste. Jag återger i detta arbete källornas *ʒ* ock *ø* (inkl. *ø* i Jonssons uppteckningar från N. ock *ø* i Anders Erikssons uppteckningar från Björbo, Fl.) med *ø*.

Även i öV. motsvaras fsv. fno. **o, u** i ord av typen **bak** av öppnare vokal (*ø*) i vissa ställningar ock slutnare vokal (*ø*) i andra. Ex.: Ltorg. *bø̱* s. 'bud' (fsv. **buþ** ~ **boþ**, fno. **boð**), *lø̱k*[1] s. 'lock' (fsv. **lok** ~ **luk**, fno. **lok**), *gø̱ɫ* adj. 'gul' (fsv. **gul** ~ **gol**, fno. **gulr**), *hø̱ɫ* s. 'hål' (fsv. **hul** ~ **hol**, fno. **hol**), *kø̱ɫ* s. 'kol' (fsv. **kol** ~ **kul**, fno. **kol**), *bø̱r* s. 'borr', *spø̱r* s. 'spår' (fsv. fno. **spor**), *bø̱s* s. 'boss' (fsv. **bos**), *brø̱t* s. 'brott' (fsv. **brut** ~ **brot**, fno. **brot**), *skø̱t* s. 'skott' (fsv. **skot** ~ **skut**, fno. **skot**), *fɫø̱t* s. 'flott' (fsv. **flut** ~ **flot**, fno. **flot**)[2] — däremot (med *ø̱*) *røg* s. 'råg' (fsv. **rugher** ~ **rogher**, fno. **rugr**)[3], *høg* s. 'håg' (fsv. **hugher** ~ **hogher**, fno. **hugr**), *trøg* s. 'tråg' (fsv. **trogh**, fno. **trog**, fdan. **trugh**)[4], *søn*

---

u̱), *hʒ̱ɫ* s. 'hål' (*ʒ̱* → *ø̱*), *spʒ̱r* s. 'spår' (*ʒ̱* → *ø̱*), *tʒ̱ɫ* pres. 'tål' (*ʒ̱* → *ø̱*) o. s. v.; *bø̱s* s. 'boss', *bø̱gø* s. 'båge', *gʒ̱ɫ* adj. 'gul' o. s. v. Även i omr. M-J. kan det på sina håll vara svårt att strängt särhålla *ʒ* ock *ø*.

[1]) Jfr även *lø̱k* T. (enl. Lundh) — däremot *løk* Tnbr. (meddelarens fader norrman), Lhed.

[2]) Jfr även *lø̱t* Lris. 'lott, del' (fsv. **luter** ~ **loter**, fno. **hlutr**).

[3]) *røg* Tnbr. (meddelarens fader norrman) — *rø̱g* T. (enl. Lundh).

[4]) *trøg* Tnbr. (f. norrman) — *trø̱g* T. (Lundh).

s. 'son' (fsv. **son** ~ **sun**, fno. **son** ~ **sun**), *lø̱v* s. 'lov' (fsv. **lof** ~ **luf**, fno. **lof**)[1], *sø̱v* pret. 'sov' (fsv. **sof**). En liknande växling mellan öppnare ock slutnare vokal har konstaterats på flera håll inom öV., ehuru fördelningen mellan former med *ø* ock former med *ø* delvis är olika på olika håll. I ställning framför kak. **l**, **r**, **s** ock **t** återges vokalen med *ø* i såväl Lundhs som mina egna uppteckningar[2]. På förbindelsen fsv. fno. **o**, **u** + **p** har jag endast ett exempel: *drø̱p* (med *ø̱* TLris.)[3] s. 'dropp', ock detsamma är även förhållandet, när det gäller förbindelsen fsv. fno. **o**, **u** + **þ** (ð): *bø̱* TLhedLris. s. 'bud'[4]. I ställning framför kons. **g**, **k**, **n** ock **v** skrives vokalen med *ø* i uppteckningar från vissa byar, *ø* i uppteckningar från andra. Det är sålunda tydligt, att växlingen *ø* — *ø* här reglerats av de efter vokalen följande konsonanternas kvalitet.

Såväl när det gäller öV. *ø* som *ø*, finnas inom målet smärre skiftningar i vokalernas kvalitet. Så har hos mina meddelare *ø* kunnat närma sig *ø*[5]; å andra sidan har *ø* kunnat närma sig

---

[1]) *lø̱v* Tnbr. (f. norrman) — *lø̱v* T. (Lundh).

[2]) I Levanders uppteckningar har jag däremot funnit *gø̱r* Lta. s. 'gorr, inälvsinnehåll' (men *gø̱r* Lhed., *ø̱* med *ø̱* → *ø̱* Lbi.), *bø̱s* Lhed. s. 'boss', *fɫø̱t* Lhed. s. 'flott'. *ø* eller *ø* bruka i Levanders uppteckningar förekomma i former, som i Lundhs ock mina egna uppteckningar ha *ø*.

[3]) Det kan kanske framhållas, att målet har *drø̱pa* v. 'drypa, droppa'. Ett *drø̱p*, bildat till *drø̱pa* liksom rspr. **slit** till **slita**, är tänkbart.

[4]) Däremot (enl. Levander) *bø̱* Lhed. — Jfr *trǿ̱* T. v. 'tråda, trampa' (se § 10, anm. 1).

[5]) Stundom har vokalen fsv. fno. **o**, **u** även övergått till *ø*. I Levanders uppteckningar från öV. återges vokalen med *ø* i t. ex. *kø̱ɫ* (*ø̱* → *ø̱*) Lbi. s. 'kol', *ø̱* LrisTgu. — men även (enl. Levander) *kø̱ɫ* Lta., där vokalen följes av *ɫ*; *gø̱r* (*ø̱* → *ø̱*) Lbi. s. 'gorr, inälvsinnehåll', *ø̱* Lris. — men även (enl. Levander) *gø̱r* Lhed., *ø̱* Lta., där vokalen följes av *r*; *bø̱* Lhed. s. 'bud'. Själv har jag i egna uppt. i dylika starktoniga former genomgående skrivit den öppnare vokalen med *ø* (framför *ɫ* ock *r* i *gø̱ɫ* Lhed. adj. 'gul', *bø̱r* Lhed. s. 'borr', vidare i *bø̱* Lhed. s. 'bud' o. s. v.) liksom även Lundh i uppt. från T. ock Ltorg. Däremot har jag tecknat vokalen med *ø* i den korta (ock trycksvaga) formen *ø* LhedLris. konj. ock adv. 'ock'. Även Levander har *ø* Lta. ock *døm-dá̱* Lhed. 'de där'. Jfr *dɜm-i̯ǽ* T. 'de där', men *øm̱* T. konj., prep. o. adv. 'om', *søm̱* T. pron. o. konj. 'som'; *ɜ* i Lundhs uppteckningar från T. ock Ltorg. torde beteckna samma ljud som *ø* i uppt. från M. ock återges i det följande med *ø*.

eller övergå i ø[1]. Dessa skiftningar har jag icke ansett mig kunna med någon säkerhet särhålla, varför jag tecknat vokalen med antingen ø eller ø. Det öppnare ock det slutnare ljudet ha dock alltid synts mig vara hos mina meddelare tydligt åtskiljda.

§ 9. Fsv. fno. o ock u motsvaras i ord av typen bak av ø eller ø öV., o (ø, ø)[2] M-Fl. Ex.: *bǫ* öV. s. 'bud', ō M-Fl. (fsv. buþ ~ boþ, fno. boð); *gǫl* öV. adj. 'gul', ō MNFl., *gōl* ÄJ. (fsv. gul ~ gol, fno. gulr); *rǫg* ~ *røg* T. s. 'råg', ø LtorgLhed., ō M-Fl. (fsv. rugher ~ rogher, fno. rugr); *skǫt* öV. s. 'skott', ō M-Fl. (fsv. skot ~ skut, fno. skot); *sǫv* ~ *søv* T. pret. 'sov', ø LtorgLhed., ō M-Fl. (fsv. sof); *spǫr* öV. s. 'spår', ō M-Fl. (fsv. fno. spor). Flera ex. finnas i § 17, d.

Anm. 1. öV. har o i *lot* Ltorg. 'lott' ('lott i lotteri'?), som mot regeln (se § 17) har lång kons. ock är att betrakta som en från rspr. inlånad form. *løt* Lris. 'lott, del' är däremot en ljudlagsenlig form. Se vidare föregående sida not 5.

Anm. 2. Vokalen i *gu* (~ *gud*, ren rikssprāksform) M. beror naturligtvis på högsv. inflytande. Jfr däremot *gofa* M. s. 'gudfader'.

Anm. 3. Vokalen i *ǫk* M-Fl. s. 'ok' återgår på i fsv. fno. tid genom tidig uddljudsförlängning uppkommet ō (Nor. Gesch.$_3$ § 163, b). Angående *hǫg* J. s. 'hāg' (i uttr. *kom-hǫg* 'komma i hāg') ock *mǫn* M. s. 'mån, båtnad, jälp' se följande §, anm. 3.

Anm. 4. Fsv. fno. o, u motsvaras av ø i *høg* öM. (däremot *hōg* yM.) 'hāg', i uttr. *kom-i-høg* 'komma i hāg' (jfr att öV. har ø — ø: Ltorg. *høg*). Formen *røv* öM. (däremot *röv* yM. s. f., jfr fno. rof s. n.) s. f. 'bakdel, podex' bör helt säkert härledas ur fno. rauf s. f. 'hol, riva, opning', i vilket fall vokalen är regelbunden. Jfr öV. *royv* (fno. rauf) s. f. 'bakdel på människa ock djur'.

Anm. 5. Ang. former med ø i Å. se s. 20, not 2.

§ 10. Fsv. fno. o ock u motsvaras i ord av typen baka av a T-M., o (ø, ø)[3] nV. Ex.: *bądo* M. v. 'båda, ge bud', *bōdo* J. (fsv. buþa, fno. boða); *bąra* öV. v. 'borra', -o M., *bōro* Ä-N., *-v* Fl. (fsv. fno. bora); *brąnon* M. s. m. propr. 'Brånan'[4]; *dąga* öV. v. 'duga', -o M., *dōgo* Ä-N., *-v* Fl. (fsv. dugha ~ dogha

---

[1]) Jfr enl. Levander: *døn* (ø → ø) Lhed. s. 'dån', *søn* (ø → ø) LrisLta s. 'son', *løk* Tsö., ø Tgu. s. 'lock', *løv* LbiLris. s. 'lov', *skøv* Lhed. s. 'stund'.

[2]) Jfr föreg. §. [3]) Jfr § 8.

[4]) Namn på en gård; eg. best. sg. obl. form av fsv. bruni ~ broni, fno. bruni.

fno. **duga**); *dà̱ragágg* T. s. 'dörrgång' (fsv. **dura-** ~ **dora-**, fno. **dura-**), *dà̱rogrǽpon*[1] M. s. 'dörrgrepan, dörrhandtag'; *fkat̲ar* T. obest. pl. av *fkut̲i* s. 'flotte' (fsv. **floti** ~ **fluti**, fno. **floti**); *fkat̲o* M. s. flotte', *fkōto* Ä-N., *-æ*[2] Fl.; *gà̱kosǫ́t* M. s. 'gulsot'; *hōga* J. ptc. 'hågad'; *kam̲a* öV. v. 'komma', *kom̲o* Ä-N., *-ʊ* Fl. (fsv. **koma** ~ **kuma**, fno. **koma** ~ **kuma**); *ma̱no* M. v. 'öka, tilltaga' (fno. **muna**); *spà̱norǫ́k̲* 'spinnrock' (jfr fsv. fno. **spuni** s. 'spånad').

Anm. 1. Mot regeln har öV. *ø* eller *ø*, M. *o* (ej *a*)

a) i former, som genom apokope blivit enstaviga ock i vilka därför rotvokalen behandlats på samma sätt som i ord av typen **bak** (se föreg. §). Ex.: *bǫ̀s-nę́* T. v. 'bossa ned, skräpa ned', *fkǫ̀t-nę́* T. v. 'flotta ned, göra flottig', *trǿ* T. v. 'tråda', *hǫ̀g-sæ* M. v. 'håga sig, komma ihåg sig, tänka sig för, finna sig; erinra sig'.

I nV. existerar i regel ingen motsättning mellan ord av typerna **bak** ock **baka** beträffande rotvokalens kvalitet (jfr dock anm. 2 nedan), varför givetvis inga hithörande former från nV. kunna uppvisas.

b) i former, där den oregelbundna vokalen införts från ord av typen **bak** (se föreg. §), ock i inlånade eller utifrån påvärkade former. Ex.: *lōta* M. s. m. 'lott, del, parti i t. ex. åker' (jfr fsv. **luti**, fno. **hluti**), som förmodligen har *o* från den enstaviga formen *lōt* s. m. med samma betydelse (jfr även *lot̲* s. 'lott i lotteri', *lot̲a* v. 'lotta, dra lott', varom se nedan). Sedan formen *lōta* fått rotvokalen *o*, har den också skaffat sig en mot denna rotvokal svarande ändelsevokal (*a*), som levererats av gamla långstaviga former som *stob̲a* s. 'stubbe', *kkob̲a* s. 'klubba', *spot̲a* v. 'spotta' o. s. v.

som̲or (pl. *som̲orær*) M. s. 'sommar' kan ha *o* från urspr. synkoperade former[3]. *tòm̲osfíg̲ær* M. 'tumfinger, tumme' (fno. **þumalsfingr**) torde möjligen även kunna förstås så. Märk dock, att *o* i ord av typen **baka** är regel i det angränsande nV. — I v. *kom̲o* M. 'komma' kan *o* vara infört från den apokoperade formen *kom* (se a ovan) i t. ex. *kom-i̯ǽt* 'komma hit' ock från pres. ock imp. *kom̲*[4].

---

[1]) Formen är dock numera (enl. Bannbers) utdöd.

[2]) Angående Fl. *-æ* se § 1, anm. 3.

[3]) Jfr *o* i t. ex. *somkæ* M. pron. 'somliga'.

[4]) Att i M. fsv. fno. **o**, **u** i ord av typen **baka** övergått till *a* även i ställning framför m, framgår av *tram̲o* v. 'hugga (av en stock i st. f. att såga av den); arbeta, besvära sig mycket' (fsv. fno. ***þroma** ~ ***þruma**, jfr *trōmo* JN. v. 'hugga av stockar, hugga milved' ock Torp s. 808 under **Trom**), *gkam̲o* v. 'glamma, stoja, bråka' (jfr fno. **glumr** s.). Jfr även *i̯am̲o* v. 'ljuda dovt, avlägset ock otydligt, genljuda svagt' (jfr fno. **hljóman** s.), *i̯am̲o* v. 'ljumma, stråla värme' (fno. **ljóma**), vilka former — i motsats till *i̯øga* v. 'ljuga' ock andra — egendomligt nog i målet behandlats som gamla kortstaviga.

kǫlar T., *kōlar* M. s. 'kolare' (jfr *kǫl* T., *kōl* M. s., *kǫla* T., *kǫlo* M. v.) torde väl snarast vara nybildningar till resp. *kǫl*, *kōl* s. Jfr Mora *kǫl* 'kol', *kòlar* 'kolare', men *kùlo* 'kola'.

M. *hopos* (~ *hapos*) v. 'hoppas', *lota* v. 'lotta, dra lott' (med även oregelbunden ändelsevokal), *sporær* s. 'sporrar' (med även oregelbunden kvantitet och oregelbunden ändelsevokal, jfr *spǫro* v. 'spåra, sporra') torde samtliga vara rena rikssprākslån inom målet. Detsamma är även förhållandet med de mot värben *hopos* (~ *hapos*), *lota* svarande substantiven *hop* 'hopp', *lot* 'lott (i lotteri)', vilka mot regeln (se § 17) ha lång konsonant.

Anm. 2. I uddljud har nV. *a* (ej o) i *avǫ*[1] ÅJ. (däremot *ōva* NFl.) prep. 'ovan, ovanför'. Jfr även *ago* Ä-N. s. m. 'åga, omsorg, oro, iver, intresse', *àglǫs*[2] ÅJ. adj. 'obekymrad (för), tanklös', *agæs* Å. v. 'ågas, dra försorg om, ha bekymmer för' (ock *agom* ÄJ. adj. 'orolig, bekymrad'), i vilka former *a*-vokalen med hänsyn till både väster- ock österdalmål synes böra härledas ur fsv. fno. o, u (ej ur fsv. fno. a)[3].

Anm. 3. Ur äldre au har man väl att förklara *o* i *flǫta* yM.[4], *-v* Fl. v. 'flotta (timmer)', *flǫtar* yM. s. 'flottare'[5]. Jfr att äldre au, som i regel övergått till *ø* M-Fl., sporadiskt motsvaras av *o*, t. ex i *bǫkv* Fl. v. 'böka' (om svin som bökar i jorden, fno. bauka); *sprǫta* M. s. f. 'spröt, vanligen rönntelning, varmed metspön skarvas i smaländan', *-æ* Å., *-a* J. s. m. 'bågen i ett armborst', *-v* Fl. (jfr nyn. sprauta s. f. Torp s. 696); *sprǫta* M. v. 'sätta på spröt'.

I ett par av mig antecknade ord av typen bak (se föreg. §) synes också föreligga en sporadisk övergång av fsv. fno. o, u till *o*, nämligen i *hǫg*[6] J. 'håg' (i uttr. *kom-hóg* 'komma i håg'), *mǫn* M. s. 'mån, båtnad, jälp', adj. 'mån (om)'[7]. Jfr Mora (Vinäs) *sǫd* s. 'såd, ärtsoppa', *spǫr* s. 'spår' o. s. v (men *mun* adj. 'mån (om)', *lǫuk* s. 'lock' o. s. v.)[8].

---

[1]) Obs. *-a*. Ljudlagsenligt vore *-o* (← nasal. å-ljud). Jfr t. ex. *dæo* Å. 'dädan', *nedo* J. s. 'nedan'.

[2]) Jfr *àgolǫs* M.

[3]) Jfr dock Geijer Tilljämning ock apokope s. 36 f.

[4]) öM. har *flǫta*. Motsvarar yM. *flǫta* äldre *flauta, kan detta även vara förhållandet med öM. *flǫta*, i vilket fall formen med ø vore fullt regelbunden. öM. *flǫta* kan dock även återgå på fno. fleyta. Jfr *flæta* öV. v.

[5]) Jfr Boëthius Orsam. § 75.

[6]) Jfr däremot *høg* LöM. (se föreg. §, anm. 4), *hōg* yMÅNFl.

[7]) Jfr *mǫn* ~ *mon* öV., *mōn* nV. (se föreg. §) ock nyn. mun (Torp s. 438).

[8]) I *mǫn* M. följes vokalen av nasal. Man kan därför även lägga märke till att M. har *o* framför nasal i gamla långstaviga former som t. ex. *mǫna* s. 'månad', *stond* öM. (men *stond* yM.) s. 'stund', *klomp* s. 'klump'.

§ 11. Fsv. fno. **o** ock **u** motsvaras i ord av typerna **baki, -u** av *ų* öV., *u* M-Fl.[1] Ex.: *bryt̨n* L. ptc. 'bruten', *brut̨n* öM., *brutɐn* yM., *brut̨n* ÄFl. (fsv. **brutin**, fno. **brotinn**); *byr̨ɪ* öV. sup. 'burit', *bur̨ɪ* MJ-Fl., *-ɐ* Ä. (fsv. **borit** ~ **burit**, fno. **borit**); *fy̨lɪ* (jfr pl. *fɑ̨lvar*, se föreg. §) öV. s. 'fåle' (fsv. fno. **foli**); *fy̨ru* L. s. 'fur(a)', *fur̨u* M-N. (fsv. **foru**, fno. **furu**); *kry̨pɪ* öV. sup. 'krupit', *krupɪ* MJ-Fl., *-ɐ* Ä. (fsv. **krupit**, fno. **kropit**); *ky̨vɪ* (jfr pl. *kɑ̨var*[2], se föreg. §) öV. s. 'kåve, kammare' (fsv. **kovi**, fno. **kofi**); *lùʃʂɐ*[3] Ä. best. dat. sg. av *lōk* s. 'lock' (fsv. **loki-nu** ~ **luki-nu**); *sky̨ru* öV. s. 'skåra', *skur̨u* M-Fl. (fsv. **skoru**); *sum̨u* JN. pron. 'samme, -a' (fsv. **somu**[4]); *sy̨vɪ* öV. sup. 'sovit', *sur̨vɪ* M-Fl. (fsv. **sovit**, fno. **sofit**); *trùn̨ɐ*[3]; Ä. best. dat. sg. av *trōg* s. 'tråg' (fsv. **troghi-nu**); *ty̨lu* öV. adj. 'tålig' (fsv. **þolugher** ~ **þulugher**).

Anm. 1. Oregelbundna former bero på nybildning, analogisk utjämning ock i enstaka fall inflytande utifrån.

Adj. på **-ugher (-igher)** äro, som jag förut framhållit, levande bildningar inom målen ock ha därför i regel samma rotvokal som de ord, av vilka de äro avledda. Ex.: *bɑ̨sɵ* T. 'bossig', *-u* L., *bōsu* M-N. (jfr s. *bɑ̨s* öV., ō M-Fl.); *flɐ̨tu* öV. 'flottig', *flōtu* M-J. (jfr s. *flɐ̨t* öV., ō M-Fl.); *hɑ̨lɐ*, *-u* T. 'hålig', *hōlu* MJ., *-ɵ* Å. (jfr s. *hɑ̨l* L., ō M-Fl.); *kōtu* M., *-ɵ* Ä. 'småväxt' (jfr s. *kōt* M-JFl. 'någonting litet, t. ex. ett djur, som stannat i växten ock blivit litet'); *mɑ̨su* M. 'mossig', *mōsu* Å. (jfr s. *mɑ̨sɵ* M., *mōsɵ* Å. 'mossa'); *snɑ̨ru* T. 'snorig', *snōru* MJ., *-ɵ* Å. (jfr *snɑ̨r* T., ō M-JFl.); *tōlu* MJ-Fl., *-ɵ* Ä. 'tålig' (jfr v. *tōlɐ* Ä-N., *-v* Fl., *tōl* M. pres., *tɔld* M. pret., men inf. *tɑ̨lɐ*) — däremot *ty̨lu* öV. 'tålig', som här är den ljudlagsenliga formen. Jfr § 1, anm. 2 ock § 7, anm. 2.

Till de ovan anförda adjektivformerna behöva icke höra *rōtɪ* öM., *rotɪ* yM. (men *rut̨n* Ä-Fl.) adj. 'rutten' (jfr dock s. *rōt* M-JFl. s. n.

---

[1]) Jfr t. ex. Lindquist Ref. bibelsv. s. 62 ff. ock där citerad litt., Beckman Outg. fsv. handskr. s. 34 ff.

[2]) Jfr även best. dat. sg. *kɑ̨vam* "kåvam' (fsv. kova-).

[3]) I *lùʃʂɐ* ock *trùn̨ɐ* (best. dat. sg. av *trōg* 'tråg') följes rotvokalen av förmjukat äldre k, gh. I § 1, anm. 2 har uppvisats, att äldre ă i ställning framför åtminstone förmjukat äldre gh undergått ett slags 'palatalomljud', t. ex. i *dɑ̨n̨ɐn* Ä. best. sg. av *dɑ̨g* s. 'dag'. Dock synes man icke kunna antaga, att förmjukat äldre gh (eller k) i västerdalmålen inverkat likformigt på äldre ŏ, ŭ eller därav uppkomna ljud. Jfr t. ex., att Ä. *lùʃʂɐ* ock *trùn̨ɐ* i best. (nom. ock ack.) sg. ha formerna *lɵʃʂæ*, *trɵn̨æ*.

[4]) Se om denna form Nor. Altschw. gr. § 510,6 ock Beckman Outg. fsv. handskr. s. 95.

'odåga, lat person'). Formerna *rōtɨ*, *roţɨ* kunna ha o även från urspr. synkoperade former ock från v. *rōtŋa* 'ruttna'. Jfr *roŋ* öV. adj. 'rutten', *lōn* MJFl. adj. 'luden', där även *n̥*, *n* (← resp. tn, ðn) införts från de synkoperade formerna.

dąsu (med ą) JN. adj. 'dåsig' är en från rspr. överflyttad form.

Anm. 2. Vokalen o (ǫ) i brytningsdift. io (iǫ) har utvecklats på samma sätt som fsv. fno. o (u) i de fall, då progressivt i-omljud uteblivit i diftongen. Ex.: *îsẏgu* öV. räkn. 'tjugu', *îsu̯gu* M., *jʂu̯gu* Ä-Fl.; *îsǫg* T. s. 'tjog', *îsōg* M-Fl. (jfr § 9); *i̯ǫlɐ*[1] L. v. 'prata', -o M., *i̯ōlo* N., -*v* Fl., -*or* Ä. pres., -o J. pres. (jfr föreg. §). Jfr vidare §§ 12—14.

Märk dock följande former, i vilka vokalen ǫ (u-omljutt a) utvecklats på annat sätt än fsv. fno. o (u): *drǫg* Lhed. s. f. 'timmerkälke' (fno. *drǫg)[2], *sǫg* TM. s. 'såg' (fno. sǫg)[3]. Formen *hovu* L. 'huvud' (men *huvu* M-Fl.) har helt säkert o från urspr. synkoperade former. Jfr *sìlhòvde* T. 'sillhuvud'. Jfr även Nor. Gesch.$_3$ § 142, b.

(Fsv. fno. ø ock) yfsv. ø ← o i dift. io.

§ 12. (Fsv. fno. ø ock) yfsv. ø ← o i dift. io motsvaras i ord av typen bak av æ eller *a* (*a* som kort)[4] öV., ø, ø, *o*[5] M-Fl. Ex.: *fø̯l* MJN. s. f. 'fjöl, sittbräde på avträde' (fsv. fiol); *mø̯l* öV. s. 'mjöl', ø M-Fl.; *smø̯r* öV. s. 'smör' (fsv. smior? smør?); *îsø̯l* öV. s. 'köl, myr med kölform, högmosse', ø M., *jʂø̯l* Ä-Fl.; *îsø̯r*[6] öV. s. f. 'tjära', *jʂø̯r* JFl., ø N. (fno. tjǫr i tjǫr-viðr); *îsø̯t* öV. s. 'kött', *îsøţ* M., *jʂøţ* Ä-Fl. (fsv. kiot? køt?). Jfr även *ø̯l* öV. s. 'öl', ø ÄJFl., ø ~ ø[7] M., ø N. (fsv. øl, fno. ǫl).

[1]) ← *hiola ← *hiǫlva, i vilken form v tidigt på analogisk väg avlägnats. Bugge i Nor. Ordl. s. 78, not 2.

[2]) Se vFriesen i Nord. studier s. 277 f. ock Torp s. 73. — *drøg* MFl. s. f. 'drög, timmerkälke' återgår väl på fsv. drøgh ← *drōʒiō-. Se Olsson App. subst. s. 168.

[3]) Se vFriesen i Nord. studier s. 278 ff.

[4]) öV:s korta ä-ljud är alltid *a*.

[5]) Ang. ø-ø-o se under ljudbet. i inledningen.

[6]) M. har *îsęr* s. f. Återgår denna form på ett tidigare *tiær ← fsv. fno. *tiar, som den på grund av rotvokalens kvalitet synes göra (jfr § 2, b), är det också tänkbart, att *îsa̯r* TLtorg., *îsæ̯r*(?) Lhed. återgå på samma form, ty i öV. motsvaras i ord av typen bak såväl äldre æ (inkl. æ ← a i dift. ia) som äldre ø (inkl. ø ← o i dift. io) av *æ*, *a* (*a* som kort). Någon kort vokal ← äldre æ är dock icke uppvisad från öV. i ord av typen bak (jfr § 2, a), ock även i *îsa̯r* skulle vokalen ljudlagsenligt vara förlängd (jfr § 17).

[7]) Jfr däremot o i den trycksvaga formen -*o̯l* i ordet *spỳso̯l* s. 'spisöl, dryck'.

Anm. o har antecknats i *smōr* M-Fl. s. 'smör' (fsv. smior? smør?) ock *ʃʂōr* Ä. s. 'tjära' (jfr *ʃʂøɾ* JFl., *ø* N. ovan). Jfr *stōr* MÄ. komp. 'större', *stoɾa* N. Jfr även, att öM. alltid, när vokalen följes av r, har o (*ø*), motsvarande *ø*, *ø*, *ö*, o (äldre *ǒ*, *y̆*) i området yM-Fl.[1] *ʃʂōr* Ä. kan dock ha o från v. *ʃʂōro* 'tjära', varom se följ. §.

§ 13. Typen **baka**. Fsv. fno. **ø** saknas i ord av typen **baka**, ock även när det gäller brytningsdiftongen fsv. **io**, fno. **iǫ** är materialet relativt torftigt ock delvis motstridigt, varför jag ansett lämpligast att här icke uppställa någon regel.

Från nV. har jag visserligen antecknat några former, i vilka yfsv. **ø** (← **o** i dift. **io**) motsvaras av *ø*, *ø*, nämligen *ɻøɾv* N. v. 'göra', *ɻøɾv* Fl.; *ʃʂøkæ*[2] Fl. s. 'tjäle'[1]; *ʃʂøɾo* JN. v. 'tjära', *-v* Fl.[3] Dock synes här i åtminstone nedan nämnda former av typen **baka** progressivt i-omljud i dift. **io** ljudlagsenligt ha uteblivit: *ɻōko* N. v. '**hjåla**, prata', *-v* Fl., *-or* Ä. pres., *-o* J. pres.[4]; *ʃʂōko* Ä-N. s. 'tjäle' (jfr *ʃʂøkæ* Fl. ovan); *ʃʂōɾo* Ä. 'tjära' (jfr dock s. *ʃʂōr* Ä., *smōr* M-Fl. 'smör', varom se föreg. §, anm.; jfr *ʃʂøɾo*, *-v* ovan). Detta är även förhållandet i M., vilket framgår av *ɻɑko* v. 'småprata', *mɻɑko* v. 'mjöla (ned), smula (sönder), prata otydligt (som om man hade mjöl i munnen)'. Jfr även M. *ɻɑmo* v. 'ljumma, stråla värme' (men *ɻøm* adj. 'ljum'), *ɻɑmo* v. 'ljuda dovt, avlägset ock otydligt' (men *ɻøm* s. 'svagt ljud'), vilka äro gamla långstaviga former (jfr fno. **ljóma** v., **hljóman** s.), som i målet egendomligt nog behandlats som kortstaviga. Vokalen fsv. **o** (fno. **ǫ**) i dift. fsv. **io** (fno. **iǫ**) har i dylika former utvecklats på samma sätt som fsv. fno. **o**, **u** (se § 10).

Även i öV. synes progressivt i-omljud i denna brytningsdiftong ljudlagsenligt ha uteblivit i ord av typen **baka**. Åtminstone har jag därifrån antecknat formen *ɻɑka* L. v. 'prata' (jfr *ɻōko*, *-v* nV., *ɻɑko* M. ock *ɣæko*[5] Älvd.). Målets *d̂ʒɑɾo* T. v. 'göra' (jfr v. *d̂ʒɑɾo* M., *ɻɑɾo* Ä., *ɻɑɾ-* J., *ʤɑ̀ɾo* Älvd.[6]) motsvarar fsv. **giæra** ← **giara** (se § 3, a). Även *t̂ʂɑɾo*[7] L. v. 'tjära' (jfr *t̂ʂɑɾo* M.) kan återgå på fsv. **tiæra** ock *mɻako* L. v. 'mjöla' på fsv. ***miæla** ← ***miala**. Sannolikt är dock, att *mɻako* motsvarats av ett

[1]) Jfr § 15, anm.
[2]) Angående Fl. *-æ* se § 1, anm. 3.
[3]) Jfr motsv. former i österdalmål, Nor. Ordl. s. 194.
[4]) Se Bugge i Nor. Ordl. s. 78, not 2.
[5]) Nor. Ordl. s. 78. [6]) Se vidare Nor. Ordl. s. 72.
[7]) Angående *t̂ʂɑɾo* T. v. 'tjära' se § 3, anm. 2.

tidigare *miola (jfr *mi̯a̯ɫo* M.), ock man får väl i så fall tänka sig följande utveckling: *miola → *miæla[1] (med æ-vokal från t. ex. s. *mi̯æɫ*, se föreg. §) → *mi̯a̯ɫo*, d. v. s. att även ett ur yfsv. ø uppkommet æ (*æ*) tilljämnats till *a* i ord av typen baka (jfr § 3, a). Exemplet är ju icke absolut bevisande; dock synes mig en dylik utveckling sannolik. Härav följer ock, att det ovan anförda *t̂sa̯ro* L. v. 'tjära' blir tvetydigt[2].

§ 14. Typerna baku (-i). När det gäller fsv. fno. ø i ord av typerna baku, -i saknas säkra exempel. Någon övergång av fsv. io (fno. iǫ) till iø synes icke häller ha inträtt i V. i hithörande ord. De former, som numera innehålla på yfsv. ø (← o i dift. io) återgående vokaler, synas samtliga bero på nybildning ock utjämning mellan olika paradigmformer, varför de icke häller kunna tillerkännas någon beviskraft.

Till adjektivformer på -ugher (-igher), t. ex. *mi̯æɫo* T., *-u* L. (jfr s. *mi̯æɫ*) 'mjölig', *mi̯øɫu* MJ-Fl. (jfr s. *mi̯øɫ*) ock *t̂sar̯o* T. (jfr s. *t̂sar̯*) 'tjärig', *ʃʂørɯ* JFl. (jfr s. *ʃʂør* JFl.), *ʃʂōrɯ* Ä. (jfr s. *ʃʂōr*), kan man givetvis icke taga någon som hälst hänsyn, då dylika adjektivformer i V. nästan genomgående ha oregelbunden rotvokal ock samma rotvokal som de ord, av vilka de äro avledda (jfr § 11, anm. 1).

Jag har i det föreg. (se § 11) sökt uppvisa, att i V. fsv. fno. o givit *y* öV., *u* M-Fl. i ord av typerna baki, -u. Härmed kan jämföras, att fsv. o (fno. ǫ) övergår 'bald nach 1300' (se Nor. Gesch.$_3$ § 142, b) till u, då u står i följande stavelse, t. ex. fsv. huvuþ (← hovuþ, fno. hǫfuð)[3], samt att i östnord. (ock i (öst)norskan) dift. io (iǫ) blivit iu redan i samn. tid före g, k, ʒ + u »(und wohl auch vor einem i der folgenden silbe)»[4], t. ex. fsv. tiughu[5].

I V. skulle man gärna vänta, att o i dift. fsv. io (fno. iǫ) — liksom fsv. fno. o — genomgående övergått till u framför u (ock i) i följande stavelse, så vida fsv. fno. o övergått till u

---

[1]) Jfr *mi̯æ̀ ‿ŋé* T. v. 'mjöla ned'. Angående motsättningen *mi̯a̯ɫo* : *mi̯æ̀ ‿ŋé* jfr § 3, anm. 1.

[2]) Jfr s. *t̂sar̯* 'tjära', varom se s. 27, not 6. Jfr vidare *ʃʂørɒ*, *-ɒ*, *ʃʂōrɒ* nV. v. 'tjära' (se ovan) ock motsvarande former i österdalmål (Nor. Ordl. s. 194).

[3]) Jfr *huv̯u* M-Fl. Angående *hov̯u* L. se § 11, anm. 2.

[4]) Nor. Gesch.$_3$ § 28, c.

[5]) Jfr *t̂sygu* öV., *t̂su̯gu* M., *ʃʂu̯gu* Å-Fl.

i dylik ställning före inträdandet av progressivt i-omljud i dift. **io**. Från J. har jag antecknat formen *fʂyḏur* s. 'tjäder', som synes visa, att åtminstone där följande utveckling ägt rum: *þioþur (germ. *þedura) → *þiuþur → *fʂyḏur*[1]. Nu är det möjligen tänkbart, att *fʂyḏur* icke direkt återgår på *þiuþur; ändelsevokalen **u** kan möjligen tänkas ha hindrat inträdandet av progressivt i-omljud genom att värka bevarande tilljämning på rotvokalen[2]. I så fall finge målets *i̯y* förklaras ur synkoperade former (*i̯y* ← *iu i *þiuþr-, med **iu** från *þiuþur).

Även när det gäller övriga västerdalmål, har man väl skäl förmoda, att i ord av typerna **baku** (-i) dift. **io** blivit *iu före överg. **io** → **iø** (jfr § 12) i resp. mål. De faktiska former, som av mig antecknats, äro emellertid från N. *fʂǿder*, från Fl. *fʂø̯ɒræ* s. 'tjäder', där *ø* med all sannolikhet införts från synkoperade former. Även i andra avseenden äro *fʂǿder*, *fʂø̯ɒræ* analogiskt ombildade. — Från T-M. saknar jag likaledes beviskraftiga exempel på förbindelsen **io** + **u** (i). Formerna *fʂe̯r* Ä., *fi̯e̯dur* M. s. 'tjäder' synas kunna härledas endast ur **a**-brutna former. Däremot kunna *fi̯æ̯ur* L., *t̂sǽder* (pl. *t̂sæ̀drer*) T. s. 'tjäder' härledas ur såväl **a**-brutna (jfr § 4, a) som **u**-brutna former; i senare fallet får man dock sannolikt förklara *æ*-vokalen ur **ø** ← (i)**o** i synkoperade former.

Fsv. fno. y[3].

§ 15. Fsv. fno. **y** motsvaras i ord av typen **bak** av *e*[4] öV., *ø*, *ɑ*, *ɵ*[5] M-Fl.[6]. Ex.: *bø̯r* yM. pres. 'bör', *bø̯r* N. (fsv.

[1]) Jfr målets *i̯yr* s. 'djur', *i̯ys* s. 'ljus' o. s. v.

[2]) Dock har ändelsevokalen icke hindrat den sporadiska övergången i → *y* i ställning intill vissa kons., som föreligger i t. ex. *i̯yrɵ* Ä. (Lapph., men *i̯i̯ru* J.) adj. 'girig', *d̂ẑy̯vy* öM. sup. 'givit' (se § 7, anm. 1).

[3]) Jag saknar av lätt insedda skäl exempel av typen **baka**.

[4]) **e**-ljudet är i öV som kort alltid *e*. Något ex. på kort vokal (← fsv. fno. y) i ord av typen **bak** har dock ej antecknats; i dylika ord skall vokalen ljudlagsenligt förlängas (se § 17). Jfr emellertid *nek̯kar* obest. pl. 'nycklar' o. s. v.

[5]) Angående växlingen *ø*-*ɑ*-*ɵ* se under ljudbet. i inledningen.

[6]) Från J. saknar jag dock säkra hithörande exempel.

byr); *d̂ẑe̯ɫ* öV. s. 'göl', *ø̯* M., *i̯ø̯ɫ* N.[1]; *fe̯* öV. prep. o. konj. 'för; ty', *ø̯*[2] öM. (fno. **fyr**); *fé̯r* L. prep. 'före'; *kɫe̯v* L. s. 'klövjebörda', *ø̯* M., *ø̯* N., *ø̯* Fl. (fno. **klyf**).

Anm. öM. har ʊ (*ʊ*) i ställning framför **r** : *bʊ̄r* pres. 'bör' (men *fø̯* prep. o. konj. 'för; ty', se ovan)[3]. Huruvida även utanför öM. i området M-Fl. någon övergång av fsv. fno. **y** till ʊ (*ʊ*, *ʊ*) ägt rum i ställning framför **r** (eller ev. annan konsonant) kan jag, när det gäller ord av typen **bak**, icke med bestämdhet avgöra på grund av materialets torftighet ock mångtydighet. Jfr dock *fʊ̄r* N. prep. 'för, (ta) för (sig); före, framför', *fʊ̄r* M. (även yM.) ÄJFl. prep. 'före', *fʊ̄* yM. (jfr *fø̯* öM., se ovan) prep. o. konj. 'för; ty', i vilka former ʊ kan, liksom *e* i *fe̯* öV., *fe̯r* L. (se ovan), vara att härleda ur fsv. fno. **y**, men också ur fsv. fno. **o** (se § 9) eller **ø** (se § 12, anm., jfr fsv. **for**, **fyr**, **før**).

§ 16. Fsv. fno. **y** motsvaras i ord av typerna **baki**, **-u** av *ɪ*, *ɪ* (*ɪ* som kort)[4] öV., *y* M-J[5]Fl., *ɪ* N. Ex.: *i̯vɪ* öV. prep. 'över', *y̯vy* MJ., *-ʊr* Ä., *-ær* Fl., *i̯vɪr* N.; *mys̯ʊ* Ä. s. 'vassla', *-y* J., *-ɯ* Fl.[6]; *mɪt̂s̑ɪ*[7] L. adv. 'mycket', *myt̂s̑y* M., *myt̥ʂy* (*-ʊ* Ä.) ÄJFl., *mɪt̥ʂɪ*[7] N.; *nɪt̂s̑ɪl* öV. s. 'nyckel', *nyt̂s̑yl* M., *nyt̥ʂyl* (*-ʊl* Ä.) ÄJFl., *nɪt̥ʂɪl* N.; *yp̯ɪ*, *-an* Ä. adj. 'öppen', *-en*, *-ɪn* Fl., *ɪp̯ɪn* N[8].

Anm. 1. Angående övergången av **y** till **i** i fsv. **firir**, **ivir**, **ipin** o. s. v. se Nor. Altschw. gr. § 101, Gesch.$_3$ § 153, a ock där citerad litt. I öV. ock N. (liksom också i målet i byn Uppsälje i J., se not 5)

---

[1]) Hess. ĭ och ў s. 42.

[2]) Beträffande formen *fø̯* förtjänar det anmärkas, att fsv. jämte **fyr** även har **før** (Nor. Altschw. gr. § 473).

[3]) Jfr att öM. även har *sʊ̀r* adj. 'södra' o. s. v. liksom också *snʊ̀r* s. 'snöre', *d̂ẑʊ̄r* (yM. *d̂ẑø̯r*) s. 'djur' o. s. v.

[4]) Målets **i**-ljud är alltid *ɪ* som långt, *ɪ* som kort. Jfr § 7.

[5]) Åtminstone byn Uppsälje i J. har dock *ɪ* liksom N.

[6]) Hit bör väl även snarast räknas *mɪs̯ɯ* N.; ock även *mɪs̯u* öV. kan höra hit, ehuru dessa former äro tvetydiga: vokalerna *ɪ*, *ɪ* kunna återgå på fsv. fno. **i** eller **y** (se Nor. Altisl. gr.$_3$ § 74,5, b). Jfr de ovan anförda formerna från ÄJFl., *mỳso* Älvd., *mỳsɯ* Mora (Vinäs) o. s. v.; däremot har M. *mɪs̯ɯ*, *mɪ̯sɯ* s. 'vassla', *mìs̯mʊr* (även *mỳs̯mʊr* på något håll) s. 'mesost, eg. messmör', där åtminstone vokalen *ɪ* med full säkerhet återgår på fsv. fno. **i**.

Även den labialisering av äldre **i** till *y*, som förekommer inom V. (se § 7, anm. 1, jfr Nor. Gesch.$_3$ § 145, a, *α*), gör, att vissa former kunna vara tvetydiga.

[7]) Formen kan givetvis också återgå på fsv. fno. **mikit**. Jfr *mɪ̀t̥ʂɪð* Älvd. (← fsv. fno. **mikit**).

[8]) Fsv. **ypin** (**yppin**?). Jfr Hess. ĭ och ў s. 110.

är övergången av **y** till **i** däremot åtminstone i regel av relativt sent datum. Här saknas helt och hållet y-vokal. Äldre **y** (även **ȳ**) har här genomgående ersatts med *i*, *i* öV., *i* N., så vida vokalen vid tiden för denna övergång kvarstod som y (jfr föreg. §). Ex.: öV. *dir* adj. 'dyr', *ni* adj. 'ny', *bita* v. 'byta', *bit* sup. 'bytt' o. s. v.; N. *bitv* v. 'byta', *frisv* v. 'frysa', *iir* (jfr *iyr* Fl.) s. 'djur' o. s. v. (se vidare exempelsamlingen ovan).

Anm. 2. Angående formen *fşydur* J. s. 'tjäder' se § 14.

Anm. 3. Den analogiskt ombildade formen *hęval* T. (jfr *hỳvyl* MJ., *-ɨl* Fl.[1]) s. 'hyvel' har *e* (← äldre **y**) liksom pl. *hęvlar*. Jfr föreg. § ock *klęvja* v. 'klövja' (fno. **klyfja**), *smęrja* v. 'smörja' (fno. **smyrja**) o. s. v.

* * *

Beträffande vokalismen i gammal kort stavelse i V. kan här sammanfattande följande framhållas:

1. Vokalen i gammal kort stavelse har i V. i regel utvecklats olika i ord av olika typer: i enstaviga former (typen **bak**) har utvecklingen i regel varit en annan än i två- ock flerstaviga former (typerna **baka, -i, -u**), ock i de senare har vokalen utvecklats på annat sätt i ställning framför ändelsevokalen fsv. fno. **a** (typen **baka**) än i ställning framför ändelsevokalerna fsv. fno. **i, u** (typerna **baki, -u**)[2].

2. De rika möjligheter till utjämning mellan former av olika typer, som här sålunda funnits, ha givetvis utnyttjats, ehuru i olika utsträckning på olika håll. Inom ett ock samma paradigm skulle rotvokalerna ljudlagsenligt växla i former av olika typer. Denna växling har bäst upprätthållits i öV. Ex.: *mąɨ* s. 'mage' (§ 1, b): *mąom* best. sg. dat. "**magam**', *mąor* obest. pl. (§ 1, a); *vęg* s. 'väg' (§ 2, a) : *vęgor* obest. pl. (§ 3, a); *sɨlɨ* s. 'sele' (§ 7) : *sɛlɨam* best. sg. dat. "**selam**', *sɛlɨar* obest. pl. (§ 6, a); *fųlɨ* s. 'fåle' (§ 11) : *fąlɨar* obest. pl. (§ 10). Även från Ä. ha antecknats några dylika växelformer, t. ex. *vęg* s. 'väg' (§ 2, c) : *vi̯om* best. sg. dat. (§ 4, c); *lōk* s. 'lock' (§ 9) : *lùfşa* best. sg. dat. (§ 11). I M. ock J-Fl. synes däremot dylik växling inom

[1]) Jfr *ỳvyl* Älvd.

[2]) I det följande skall jag uppvisa, att även kvantitetsutvecklingen i gammal kort stavelse delvis varit en annan i enstaviga former än i två- ock flerstaviga ock att i de senare ändelsevokalens kvalitet icke allenast indirekt, genom den s. k. tilljämningen, utan även mera direkt varit av betydelse för resultatet av stavelseförlängningarna.

ett ock samma paradigm mellan olika rotvokaler i former av här behandlade typer vara på olika sätt upphävd — jag bortser då från växlingen *a* : *a*, *v*, framkallad av ett omedelbart efter rotvokalen följande, till ᵢ förmjukat (ock sedan event. bortfallet) fsv. gh (varom se mom. 3 nedan). Även när det gäller den följande undersökningen av kvantitetsutvecklingen i gammal kort stavelse i V., kan det vara av vikt att här betona, att i de fall, då inom t. ex. olika subst.-paradigm utjämning mellan olika rotvokaler ägt rum, den rotvokal, som ljudlagsenligt tillkommer målens obest. sg., inträngt i övriga former inom resp. paradigm. Endast i undantagsfall har utjämningen gått eller kan antagas ha gått i motsatt riktning.

3. Även intill rotvokalen stående konsonanter ha i vissa fall haft betydelse för vokalens kvalitativa utveckling. Särskilt gäller detta konsonanterna r ock kak. l. I ställning framför (möjligen även i ställning efter) dessa konsonanter har vokalen i vissa fall ock på vissa håll antagit ett öppnare uttal än i annan ställning. Vokalen fsv. fno. a i ord av typerna bak, -a motsvaras i regel av *a* i V., men i ställning framför (ock möjligen även efter) r ock kak. l har den sporadiskt övergått till *a*, *v*[1]; fsv. æ fno. e i ord av typen bak motsvaras i öV. av *æ*, dock i ställning framför r ock kak. l i några få ord av *a*[2]; ä-vokalen är åtminstone på sina håll i öM. *a* i ställning framför r, *æ* i övriga ställningar (även framför kak. l), i yM-J. *a* framför såväl r som kak. l, dock i olika utsträckning på olika håll, *æ* i övriga ställningar[3]; o-vokalen är åtminstone på sina håll i öM. *ø* i ställning framför r, *o* i övriga ställningar (även framför kak. l), i yM-J. *ø* i regel framför såväl r som kak. l, *o* i regel i andra ställningar (jfr § 8); o. s. v.

Anm. Angående växlingen *ø*—*o* i öV. i ord av typen bak, vilken växling reglerats av de efter vokalen följande konsonanterna, hänvisar jag till § 8; angående labialiseringen av äldre æ till *ø* (i *bᵢøro* J. v. 'bära') ock av äldre i till *y* i ställning intill labiala konsonanter se § 3, anm. 3, resp. § 7, anm. 1.

Vidare förtjänar här framhållas den intressanta övergång av fsv. fno. a till *a*, *v* i ställning framför förbind. äldre gh + i, i vilken förbind. gh övergått till ᵢ ock sedan event. bortfallit. Övergången fsv. fno. a till *a*, *v* i dylik ställning har inträtt i åtminstone området T-N.

[1]) Jfr härom § 1, anm. 1. [2]) Se § 2, anm. 2.
[3]) Jfr under ljudbeteckningen i inledningen.

ock skapat växlingar sådana som t. ex. M. *slạg* obest. sg. o. pl. 'slag', *slạ̀gom* best. pl. dat. — *slạ̀n* best. sg. dat., *slậæ* best. sg., *-a* best. pl.[1]

Ang. äldre æ i ställning framför ệ i området T-M. se § 4.

4. I öV. göres i de flästa fall en bestämd skillnad mellan korta ock långa vokaler: under det att t. ex. **a**-ljudet tecknas *a* eller *a* både som långt ock kort[2], tecknas **ä**-ljudet *æ* som långt, *a* som kort (utom framför ệ)[3], **e**-ljudet *e* som långt, *ẹ* som kort[4], **i**-ljudet *i* som långt, *ị* som kort[5].

[1]) Se härom vidare § 1, anm. 2.
[2]) Se t. ex. § 1.
[3]) Se t. ex. § 4, a.
[4]) Se t. ex. § 6, a.
[5]) Se t. ex. § 7.

Kap. II. Kvantiteten i gammal kort stavelse (typerna **bak, -a, -i, -u**).

Den gamla kortstavigheten kan sägas numera vara upphävd i V., ock detta icke allenast i enstaviga former, utan också — i motsats till förhållandet i vissa österdalmål — i två- ock flerstaviga[1]. Bortsett från former som *dræi̯* T-M. sup. 'dragit', *lui̯ɐ* Ä., *-ɪ* J-Fl. sup. 'ljugit', varom se § 18, anm. 1, a, har i gamla korta tryckstarka stavelser antingen vokalen eller den efter vokalen följande konsonanten förlängts, men enligt delvis olika regler på olika håll.

I »Skiss öfver nysvensk kvantitetsutveckling» (SoS. I, s. 10 ff.)[2] har Hesselman formulerat följande två 'ljudlagar':

[1]) Som senare sammansättningsled kan dock i enstaka fall ett ord vara fullt kortstavigt, men i dylika fall har ordet som sammansättningsled svagt bitryck, ock sammansättningen i sin helhet akcentueras åtminstone ofta precis som ett motsvarande osammansatt ord, t. ex. *vǽb̯ɯ* M. s. 'vedbod', *tòs̯t̯ɯgɯ* Ä. s. 'torkstuga', *nýs̯tɯgɯ* J. '*nystuga, den nyare delen av parstuga', *brȍ̯kɒkɯ* N. s. 'brödkaka'. Denna kortstavighet behöver dock ej, åtminstone icke alltid, ha samband med den gamla kortstavigheten. Jfr sådana former som t. ex. M. *nès̯dɯk* s. 'näsduk', *svìs̯t̂ŝɪa* s. 'svinstia', där senare sammansättningsleden har gammal lång vokal.

Men även icke sammansatta tvåstaviga (ej enstaviga) ord kunna sporadiskt, åtminstone i öV. ock nV., i tryckstark ställning i satssammanhanget (även före paus?) ha ett uttal, som närmast påminner om kortstavighet, i nV. särskilt vad akcenten beträffar. I Levanders uppteckningar har jag funnit t. ex. *t̂ŝìt̯ɪl* N. s. 'kittel'; *mɯ̯ɫɪ* N. adj. 'mulet' (→ *mɯ̏ɫɪ*); *snȅ̯rɯ* N. 'snorig'; *grì̯vɪ* J. sup. 'grävt'; *skɯ̯rɯ* J. s. 'skåra', i satssmh. *skɯ̏rɯ*; *kɯ̏vɪ̯* Lta. s. 'kove'; *i̯æ̯sɪ̯* Lta. sup. 'jäst'.

[2]) Utom till detta för frågan om kvantitetsutvecklingen i gammal kort stavelse så ytterst värdefulla arbete hänvisar jag redan här även till Hess. i Nord. studier s. 375 ff.

1) Vid i språken inträdande kvantitetsändringar i förbindelser av vokal och följande konsonant ha de vidare vokalerna större benägenhet att förlängas (resp. bibehålla gammal längd) än de trängre.

2) Framför tonlösa konsonanter (i synnerhet explosivor) ha de korta vokalerna företräde, framför tonande de långa.

Hesselman betraktar dessa satser såsom allmängiltiga, tils han funnit en dialekt, där »antingen 1) trånga vokaler förlängts, under det att vida bibehållit korthet eller 2) vokaler förlängts framför tonlösa, men kvarstå som korta framför tonande konsonanter». Hesselman framhåller (a. a. s. 10 f.), att han i sin uppsats helt och hållet bortser från förbind. vokal + m.

I det följande torde jag kunna uppvisa, att även i V. »vidare» vokaler under i övrigt lika förhållanden ha större benägenhet att förlängas än »trängre» och att även där — om jag i likhet med Hesselman bortser från förbind. vokal + m[1] — vokal under i övrigt lika förhållanden har större benägenhet att förlängas framför tonande konsonant än framför tonlös (i synnerhet explosiva). Men det torde av det följande även framgå, att icke enbart rotvokalens och den efter rotvokalen följande konsonantens beskaffenhet varit bestämmande för resultatet av stavelseförlängningarna i V.

* * *

Hesselman talar i a. a. om »vidare» (»vida») och »trängre» (»trånga») vokaler, men lämnar ingen direkt uppgift om vad han avser med tärmerna »vidare» (»vid») och »trängre» (»trång»). Till »vida» vokaler räknar han dock vokaler av sådan kvalitet som **a, ä**, till »trånga» åter vokaler av sådan kvalitet som t. ex. **i, y, u**. Jag bibehåller här de av Hesselman använda tärmerna »vidare», »trängre» och använder dem kanske även i samma — eller ungefär samma — betydelse som Hesselman. Med vidare och trängre vokaler avser jag i första hand sådana vokaler, som i jämförelse med andra ha vidare, resp. trängre pass mellan tunga och gom, d. v. s. tärmerna avse i första hand att ange samma motsättning, för vilken t. ex. Noreen (VSpr.

[1] Jag bortser här även från förbind. vokal + kons. i (j).

I, s. 389 ff.) använder tärmerna »hög» ock »låg». Men tärmerna torde också kunna ock kanske även böra fattas i en mera vid betydelse (se härom nedan).

Hur kommer det sig då, att vidare vokaler (i ovan angivna betydelse) ha större benägenhet att förlängas (resp. bibehålla gammal längd) än trängre? På denna fråga ger E. Meyer ett, som det synes mig, fullt tillfredsställande svar i sina uppsatser »Englische lautdauer»[1] ock »Zur vokaldauer im deutschen».[2] Meyer framlägger där på experimentell väg ernådda resultat rörande olika språkljuds tidsvarighet i en del engelska ock tyska dialekter. Beträffande vokalernas tidsvarighet i sydengelska dialekter kommer han till bl. a. det resultatet, att vokalernas tidsvarighet är under i övrigt lika förhållanden beroende av den för resp. vokal erforderliga tunghöjden: ju högre tungställningen är, desto kortare är vokalen. Till samma resultat kommer Meyer också vid undersökning av vokalernas tidsvarighet i nordtyska dialekter. Han uppvisar, att i de av honom undersökta dialekterna »die dauer des vokals abhängt von der höhe der zungenstellung: am kürzesten sind die höchsten vokale i und u, länger ist e, am längsten o und a» (Nord. studier s. 354). Meyer fortsätter: »Das material, das ich für andere deutsche mundarten besitze, weist darauf hin, dass diese erscheinung nicht nur auf den sprachbezirk beschränkt ist, dem ich angehöre. — — Ich habe dieselbe erscheinung schon für das südenglische nachgewiesen und weiss aus meinen materialsammlungen, dass sie noch für eine reihe anderer sprachen gilt. Es scheint sich hier also nicht um etwas zufälliges, nur für eine mundart oder gar nur für ein individuum giltiges, sondern um eine allgemeine, offenbar in der natur der laute begründete erscheinung zu handeln. Physiologisch leicht erklärlich (vgl. meine ausführungen dazu Engl. lautdauer s. 39 f.), wird sie vor allem den sprachhistoriker nicht befremden. Aus der geschichte so mancher sprachen wissen wir, das zu zeiten, da die quantität der vokale in stärkere bewegung geriet, die hohen vokale eine ausgesprochene neigung zur kürzung, bezw. beibehaltung der ursprünglichen kürze zeigten, die nied-

[1]) I Skrifter utgifna af K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala, VIII, 3.

[2]) I Nord. studier s. 347 ff.

rigeren vokale dagegen die entgegengesetzte neigung zur aufgabe der ursprünglichen kürze»[1] (Nord. studier s. 354 f.).

Meyer kommer här alltså till samma resultat som Hesselman, ehuru på en annan väg än denne: lägre (enl. H. vidare) vokaler ha större benägenhet att förlängas än högre (enl. H. trängre). Båda anse sina resultat vara av allmängiltig natur.

Varför högre (trängre) vokaler under i övrigt lika förhållanden ha längre tidsvarighet (ock alltså även vid inträdande kvantitetsändringar större benägenhet att »förlängas», resp. bibehålla gammal »längd») än lägre (vidare), förklaras av Meyer så (Engl. lautdauer s. 39): »Es ist klar, dass es mit einer grösseren energieausgabe verbunden ist, vokale mit hoher zungenstellung hervorzubringen als solche mit niedriger. In der längung der vokale mit niedriger zungenstellung bezw. der kürzung der vokale mit hoher zungenstellung dürfen wir demnach wohl mit recht das natürliche bestreben erblicken, die energieausgabe für die verschiedenen vokalqualitäten gleichzugestalten»[2].

Enligt Meyer skulle alltså den yttersta orsaken till att de vidare (lägre) vokalerna under i övrigt lika förhållanden äro längre (ock följaktligen också vid inträdande kvantitetsändringar böra ha större förutsättningar att förlängas, resp. bibehålla gammal längd) än de trängre (högre) vara att söka i en naturlig strävan efter att uttala vokaler av olika kvalitet med samma energiförbrukning. Men energiförbrukningen vid producerandet av en vokal beror givetvis icke allenast på tungställningen, utan på samtliga vid vokalens producerande medverkande talvärktygs funktion, liksom också talapparaten i sin helhet inverkar på vokalens kvalitet, tidsvarighet ock större eller mindre benägenhet att förlängas, resp. bibehålla gammal längd, även om vissa talvärktyg i ena eller andra fallet äro av större eller mindre betydelse.

De av Hesselman tidigare ock av mig här använda tärmerna vidare (vid) ock trängre (trång) torde sålunda även få en betydelse, som åtminstone i stort sett blir identisk med

[1]) Spärrningen av mig.
[2]) Se vidare Engl. lautdauer s. 39 f.

den, som i regel tillkommer tärmerna öppnare (öppen) ock slutnare (sluten)[1], varmed vokaler i så stor utsträckning bruka bestämmas.

A. Resultat av stavelseförlängningarna.

I. Gammal kort sluten stavelse (typen bak).

§ 17. I gammal kort sluten stavelse (typen **bak**) förlänges i V. vokalen. Ex.:

a) Stavelser innehållande fsv. fno. **a** (se § 1, a): *bɫa̱* s. 'blad'; *sva̱* NFl. s. n. '*svad, sankt ställe, myrsänka med rinnande vatten' (fno. **svað** 'gliding, glat sted', Torp s. 748 ock Rz. s. 701); *da̱g* s. 'dag'; *la̱g* TMÄFl. s. 'lag, vätska, avkok av ngt'; *fra̱k* Fl. adj. 'duktig, snäll' (jfr fno. **frekr**, Torp s. 133 ock 134); *ra̱k* adj. 'rak'; *ta̱k* s. 'tak'; *ska̱ɫ* s. 'skal'; *sma̱l* adj. 'smal'; *kra̱m* M-Fl. adj. 'kram'; *la̱m* adj. 'lam'; *ra̱m* s. 'ram (på tavla)'; *sta̱m* J. adj. 'stammande' (fno. **stamr**); *stra̱m* L-N. adj. 'stram'; *ta̱m* L-Fl. adj. 'tam'; *ma̱n* s. 'man (på häst)'; *va̱n* adj. 'van'; *ga̱p* s. 'gap'; *pa̱p*[2] M-Fl. s. 'papp'; *ska̱p* MÄN.[3] s. n. 'hanliga könsdelar, hästens könsdelar' (fno. **skap**, i pl. med bet. 'avlelem'); *skra̱p* T-M. s. 'skräp' (Torp s. 614); *ba̱r* pret. 'bar'; *sva̱r* s. 'svar'; *ba̱s* M-Fl. s. 'bas, stryk' (jfr fsv. **basa** v. 'smörja, stryka'); *gɫa̱s* T-MJ-Fl. s. 'glas', *a̱* Ä.; *gra̱s* T-M. s. 'gräs', *a̱* Ä. (fno. **gras**); *la̱s* T-M. pret. 'läste' (fno. **las**); *fa̱t* s. 'fat'; *fɫa̱t* adj. 'flat'; *ma̱t* s. 'mat'; *gra̱v* s. 'grav'; *ka̱v* LMÄNFl. (fno. **kaf** n.)[4].

b) Stavelser innehållande fsv. **æ** fno. **e** ock fsv. **æ** ← **a** i dift. **ia** (se § 2): *stæ̱* öVJ-Fl. s. 'städ', *e̱* Ä.; *væ̱g* s. 'väg'; *kræ̱k* s. 'kräk'; *t̂ʂe̱k*[5] M. s. 'käk', *ʄʂe̱k* Ä-Fl.; *ʂ̂t̂ʂæ̱ɫ* T. s. 'skäl, orsak', *st̂ʂæ̱ɫ* M., *ʃæ̱ɫ* ÄJ.; *va̱ɫ* öV. adv. väl, *æ̱* M-Fl.;

[1]) Om begreppen öppen ock sluten vokal se Geijer i Nysv. studier 1921, s. 145 ff.

[2]) Formen förutsätter ett tidigare kortstavigt păp.

[3]) Jfr *ʂka̱pe̱* L. best. sg.

[4]) *an-fɔr-ɿ-ká̱v* M. 'han for i kav, under vattenytan' (fno. **hann fór í kaf**).

[5]) Fsv. *kiaker. Jfr däremot *kè̱krò̱ta* M. s. 'käkråtta, näbbmus' (fsv. *kæk-). Se § 2, anm. 1.

grǽn J-Fl. s. 'gran' (fsv. græn); *skrǽp* Ä-N. s. 'skräp'; *bǽr* öVnV. s. 'bär', *ę* M.; *skǽr* L. s. '(klippor ock) skär', *ę* MÄ., *fǽr* J-Fl.; *grǽs* J-Fl. s. 'gräs'; *nǽs* TNFl. s. 'näs', *ę* M-J.; *nǽt* öVNFl. s. 'nät', *ę* M-J.; *nǽv* öV. s. 'näsa', *ę* M. (fno. nef); *rǽv* öVnV. s. 'räv', *ę* M.

c) Stavelser innehållande fsv. fno. i (se § 5)[1]: *smę* s. 'smed'; *svę* MÄNFl. s. n. ''sved'[2]; *stęg* T-JFl. s. 'steg', *ǽ* N.; *bęk* s. 'beck'; *blęk* LFl. s. n. '(järn-)bläck', *blęk-* TM.[3]; *blęk* T-M. s. '(skriv-)bläck'[4]; *spęk* LÄFl. s. 'späck' (fno. spik, jfr Älvd. *spįk*); *stręk* T-MJFl. s. 'streck', *ǽ* ÄN.[5]; *vęk* s. 'veck'; *spęl* T-MFl. s. 'spel; musikinstrument', *ǽ* Ä-N.; *lęn* T-M. adj. 'len, mjuk, mild', *ǽ* N.; *lęn* TMFl. s. ''len, töväder', *ǽ* Ä-N.; *tęn* s. 'tenn'[6]; *bǽgrǽp* LN. s. 'begrepp, förstånd' (jfr Älvd. *bigrįp*); *grǽp* L. s. n. 'grepp, tag'; *fęs* s. n. L-JFl. 'fes; någonting värdelöst'; *glęs* L-Ä. s. n. 'glänta, ställe i skogen där träden stå glest'; *rǽs* TM-N. s. n. ''res, milvedsres, sats'[7]; *bęt* s. n. 'bett, skärpa på äggvärktyg, bett (på betsel)'; *drǽt* T. s. n. 'lort'; *gnęt* MFl. s. f. 'gnet, lusägg', *ǽ* N., *gnęt* LM. s. n. 'liten smula'; *slęt* M. s. n. 'slit, slitning, nötning, mödosamt arbete'; *smęt* LnV. s. 'smet, smuts', *ǽ* M.; *spęt* JFl. s. 'spett', *ǽ* N.; *vęt* T-ÄNFl. s. 'vett'; *drǽv* s. 'drev, drev vid jakt, drev att dikta med'; *klǽv* M. s. n. 'pass, ställe där en bärgsklyfta kan övergås' (jfr fno. klif 'brant backe'); *rǽv* M-Fl. s. '(mag)rev'.

[1]) Beträffande de flästa här citerade ord jfr Hess. ĭ och ў s. 27 ff.

[2]) 'Småmygg, knott, envis person som oupphörligt ber om samma sak, som aldrig ger sig (mäst om små barn)'.

[3]) Jfr Älvd. *blįk* 'järnbläck', fno. blik 'glans'. Här citerade former visa, att även dial. bleck, bläck i vissa fall kan återgå på ett tidigare blĭk, som kan vara en inhemsk form. Jfr däremot t. ex. Torp s. 28, Hess. ĭ och ў s. 38 f.

[4]) Jfr Älvd. *blįk* s. 'skrivbläck', Mora (Vinäs) *blǻka* v. 'bläcka (ned)'.

[5]) Från Ä. har jag antecknat *strǽk* (med lång kons.) i bet. 'klädstreck, snöre att hänga kläder på'; samme meddelare, som hade *strǽk* (med lång kons.) i ovan angivna bet., hade *strǽk* (med lång vokal) i bet. 'streck, som ritas med t. ex. en pänna'.

[6]) Däremot (med förlängd kons.) *vaŋ* L. s. 'vän', *vǽŋ* M-Fl. Den ljudlagsenliga formen vore här *'vęn*, *'vǽn*. Jfr Hess. ĭ och ў s. 51 f.: »Formen vänn är sannolikt överallt lån från högsv. (skriftspråket). Ett kulturord! Jfr S. o. S. VI, s. 66 f. I Vgl. heter det nu endast *vǽŋ*, men på Hofs tid ännu *vęn* (*wen*): jfr *lęn* ← lin».

[7]) I uttr. *ta-rǽs* M. 'ta sats (vid hopp etc.)'.

d) Stavelser innehållande fsv. fno **o** eller **u** (se § 9): *bo̱* öV. s. 'bud', ō M-Fl.; *nō* nV. s. n. 'nåd, nit som uppkommer genom att spetsen av söm l. spik vikes' (jfr fno. **hnoðsaumr**); *ro̱g*, *ø̱* öV. s. 'råg', ō M-Fl.; *tro̱g*, *ø̱* öV. s. 'tråg', ō M-Fl.; *bɫōk* JN. s. n.[1]; *lo̱k*, *ø̱* öV. s. 'lock', ō M-Fl.; *strōk* J-Fl. s. n.[2]; *go̱ɫ* öV. adj. 'gul', ō M-Fl.; *ko̱ɫ* öV. s. 'kol', ō M-Fl.; *trōm* J-Fl. s. n.[3]; *do̱n*, *ø̱* öV. s. n. 'dån, dunder', ō M-JFl.; *mo̱n*, *ø̱* öV. s. 'mån, jälp, båtnad', *o̱* (§ 10, anm. 3) M., ō Ä-Fl.; *drø̱p*[4] öV. s. '(tak-)dropp', ō M-Fl.; *gɫōp* nV. s. '(snö-)glopp'; *bo̱r* L. s. 'borr', ō MÄNFl.; *go̱r* öV. s. 'gorr, tarminnehåll', ō M-Fl.; *sno̱r* öV. s. 'snor, flytning från nässlemhinnan', ō M-JFl. (jfr Nor., Sv. etym. s. 67); *bo̱s* öV. s. 'boss', ō M-Fl.; *do̱s* L. s. n. '(halm)-'**dos**, boss, sänghalm', ō M-J.; *gōs* Ä. s. n. 'lukt, dunst' (Torp s. 176); *bro̱t* L. s. 'brott (ben-, sten- etc.)', ō M-Fl.; *fɫo̱t* öV. s. 'flott', ō M-Fl.; *kōt* M-JFl. s. n. 'någonting litet, förkrympt' (jfr fsv. **kotkarl**); *ro̱t* L. s. n. 'krake, odåga etc.', ō M-JFl. (jfr rspr. **rutten**); *sko̱t* öV. s. 'skott', ō M-Fl.; *lo̱v*, *ø̱* öV. s. 'lov', ō M-Fl.; *rōv* yMÄN. s. f. 'bakdel, podex' (jfr fno. **rof** s. n. 'klovning, opning', **rauf** s. f. 'hol, riva, opning').

e) Stavelser innehållande fsv. (fno.) **ø**, yfsv. **ø** ← **o** i dift. **io** (se § 12) ock fsv. fno. **y** (se § 15): *d̂ẑe̱ɫ* öV. s. f. 'göl', *ø̱* M., *i̯o̱ɫ* N.; *mi̯œ̱ɫ* öV. s. 'mjöl', *ø̱* M-Fl.; *œ̱ɫ* öV. s. 'öl', *ø̱* ÄJFl., *ø̱* ~ *o̱* M., *o̱* N.; *bø̱ɤ* yM. pres. 'bör', ō öM., *o̱* N.; *fe̱r* L. prep. 'före' (fno. **fyr**); *smœ̱r* öV. s. 'smör', ō M-Fl.; *fʂø̱r* JFl. s. f. 'tjära', *o̱* N. (jfr fno. **tjǫr** i **tjǫr-viðr**); *t̂ŝœ̱t* öV. s. 'kött'; *kɫe̱v* L. s. f. 'klöv, klövjebörda', *o̱* M., *o̱* N., *ø̱* Fl.

Av ovanstående exempelsamling synes framgå, att i V. vokalen i gammal kort sluten stavelse (typen **bak**) ljudlagsenligt förlängts oberoende av vokalens eller den efter vokalen följande konsonantens beskaffenhet[5]. Även fsv. fno. slutna vokaler i ställning framför tonlösa konsonanter ha här förlängts.

---

[1]) 'Någonting stort ock oformligt, (sten-)block, person som arbetar våldsamt, med stor kraft'. Jfr *bɫōko* v. 'arbeta hårt ock med synnerlig fart'.

[2]) 'Slag', i bet. '(få ett) slag (med käpp l. annat tillhygge)', 'prat, sladder'. Jfr no. dial. **strŏk** (Torp s. 728).

[3]) 'Ett av en stock avhugget (på sina håll även avsågat) stycke'.

[4]) Jfr om denna form s. 22, not 3.

[5]) Jfr att detta även är förhållandet i bl. a. övre österdalmålet.

På förbind. fsv. fno. y + tonlös kons. saknar jag dock hithörande exempel, ock detta är även fallet, när det gäller förbind. äldre ø + tonlös kons., om jag undantar ordet *t̂sæt* öV. s. 'kött', *t̂søt̲* M., *ʃʂøt̲* nV.[1] Formerna med förlängd kons. (*t̂søt̲*, *ʃʂøt̲*) äro givetvis att förstå antingen på samma sätt som *beḵ* etc. (se nedan) eller ev. som de i anm. 5 nedan upptagna formerna.

Även i stavelser innehållande fsv. fno. i, o, u förekommer nämligen mot regeln förlängd tonlös kons. (åtm. explosiva). Så ha antecknats t. ex. *beḵ* Rommarheden (M.) s. 'beck', *beḵ* (även *beḵ*) Ä.; *bɫeḵ*[2] Ä. s. 'järnbläck'; *speḵ* M[3]J. s. 'späck'; *streḵ* (även *streḵ*) MJ.[4] s. 'streck'; *veḵ* (även *veḵ*) J. s. 'veck'; *bagrap̲* (även *-grep̲*) L. s. 'begrepp', *begrep̲* MÄFl.; *ʂt̂ʂap̲* L. s. 'skepp', *st̂sep̲* M., *ʃep̲* ÄNFl.[5]; *bet̲* (även *bet̲*) Ä. s. 'bett'; *spet̲* MÄ. s. 'spett'; *vet̲* (även *vet̲*) Ä. s. 'vett'; *lɵḵ* (även *lōk*) Ä. s. 'lock'; *brɵt̲* Ä. s. 'brott'[6]; *lɵt̲* L-JFl. s. 'lott'[7]; *skɵt̲* (även *skōt*) Ä. s. 'skott'. Bortsett från *ʂt̂ʂap̲* s. 'skepp', *bagrap̲* (jämte *-grep̲*) L. s. 'begrepp', *lɵt̲* Ltorg. s. 'lott (i lotteri?)', vilka utan vidare kunna anses som rena riksspråkslån, äro dylika oregelbundna former antecknade endast från M. ock nV. Tonlös expl. förekommer här oftare som lång i stavelse innehållande fsv. fno. i än i stavelse innehållande fsv. fno. o eller u, ock de oregelbundna

---

[1]) Jfr (med förlängd vokal) övre österdalmålets *tsø̲t*, *ʃʂe̲t* o. s. v. (se Nor. Ordl. s. 110 f.).

[2]) Formen torde få räknas hit. Jfr *bɫe̲k* ovan ock s. 40, not 3.

[3]) *speḵ*, best. form *spe̲t̂sæ* M. (enl. Bannbers ords.). Jfr *spe̲k* ovan.

[4]) Jfr även s. 40, not 5.

[5]) Någon form med förlängd vokal har icke antecknats ock torde väl knappast kunna uppletas i V. (jfr dock *sʃʂɪp* Älvd.); ordet torde här snarast vara att anse som rent lånord (från rspr.).

[6]) Så enl. typordslistan. Har *brɵt̲* (med förl. kons.) betyd. 'brott, crimen'? I så fall vore ordet att betrakta som rent lånord (från rspr.). Jfr dock även målets *lɵḵ* 'lock', *skɵt̲* 'skott'. — Själv har jag från Ä. antecknat *-brōt* (som senare sammansättningsled) i bet. '(ben)brott, (sten)brott, ställe där sten brytes.

[7]) *lɵt̲* (med förlängd kons.) förekommer framför allt i bet. 'lott (vid lottkastning)', i vilken betydelse ordet snarast är att betrakta som rent lånord (från rspr.). Dessutom förekommer *lɵt̲* — åtminstone på sina håll — även i bet. 'del, stycke, andel'. Så t. ex. har Fl. *lɵt̲* i bet. 'lott (vid lottkastning); lott, andel; de två bröststyckena på skinnliv ock skinntröjor'. Jfr däremot *lø̲t* Lris. 'del, andel', *rỳg̲lɵ́t* M. 'ryggstycke i en väst'.

formernas antal skulle — åtminstone när det gäller sådana, som innehålla fsv. fno. i — med lätthet ytterligare kunna ökas, särskilt om man toge hänsyn till yngre personers uttal.

Att dylika oregelbundna former i enstaka fall kunna bero på utjämning mellan olika paradigmformer, torde väl icke kunna absolut förnekas, ty i V. förlänges i öppen stavelse, i större ock mindre utsträckning på olika håll, tonlös konsonant, vilket i det följande skall uppvisas. Dock ha i V. böjningsformer av hithörande ord åtminstone i regel icke invärkat på grundformens kvantitet, men väl har en utjämning i motsatt riktning ägt rum.

Snarare är det tänkbart, att i en del fall former med förlängd kons. äro lösgjorda ur sammansättningar. Användes ett ord som första sammansättningsled, kan vokalen förkortas eller bibehålla gammal korthet ock den efter vokalen följande konsonanten förlängas, när första sammansättningsleden slutar ock den andra börjar på kons., t. ex. i *nèsₒduk* M. s. 'näsduk' (jfr *nęs* s. 'näs'); *bòrfòt* M. s. 'barfota', *bærfǫ̀ta* Ä., *bårfòt* J. (men *bær* M-J. adj. 'bar'); *blɨ̀kₒkæ̀l* M. s. 'bläckkärl (men *blɨ̀kplɨ́t* s. 'bläckplåt'); *vètlɨ̀s* Fl. adj. 'vettlös' (men *vęt* s. 'vett'). Även kan i enstaka fall konsonantförlängningen tänkas ha inträtt, när ordet använts som senare sammansättningsled[1]. Så skulle t. ex. *glɨ̀p* M. s. 'starkt snöfall' kunna ha förlängd konsonant på grund därav, att ordet lösgjorts ur sammansättningen *snǫ̀glɨ̀p* s. 'snöglopp'. Jfr att ett ord som senare sammansättningsled kan ha förlängd kons. även i det fall, att ordet som icke-sammansättningsled har förlängd vokal, t. ex. *ǫ̀vęt* MFl. s. 'ovett', *fɔ̀lkvęt* Fl. s. 'folkvett' (men *vęt* s. 'vett'). En dylik motsättning som den i (*fɔ̀lk*)*vęt* : *vęt*, där associationen mellan sammansättningsled ock simplex väl ännu får anses fullt levande, torde dock endast i sällsynta undantagsfall kunna uppletas ock behöver ej, åtminstone icke alltid, vara av ljudlagsenlig natur. I regel är sammansättningsledens kvantitet likartad med den, som tillkommer ordet som icke-sammansättningsled.

I stort sett bero ovan anförda ock liknande oregelbundna former på inflytande utifrån (från rspr.). Detta framgår bl. a. av fördelningen mellan former med förlängd vokal ock sådana

[1]) Jfr Nor. Gesch.$_3$ § 185, d.

med förlängd kons.: det är framför allt hos yngre personer de senare påträffas. Dessa inträngningar hota redan på sina håll att utträngа de genuina formerna, detta framför allt när det gäller sådana, som innehålla fsv. fno. i + tonlös expl. När det åter gäller former innehållande fsv. fno. o, u, har inflytandet utifrån (från rspr.) tydligen svårare att göra sig gällande. Detta torde väl bero därpå, att ljudlikheten mellan t. ex. rspr. **skott** (med å-ljud) och V. *skōt* (*skǫt*) är mindre än mellan t. ex. rspr. **beck** och V. *bęk*.

öV., som ju också har ett mera avskilt läge, synes i detta fall så gott som fullständigt ha undgått såväl rikssprakligt som dialektalt inflytande.

Angående oregelbundna former se vidare anm. 1—5 nedan.

Anm. 1. Huruvida ovan formulerade regel, att i gammal kort sluten stavelse (typen **bak**) vokalen i V. förlänges, alltid gäller för förbind. vokal + m, torde möjligen kunna anses osäkert. På förbind. fsv. fno. **i + m** har jag endast ett exempel, nämligen *lam* L. s. 'lem', *lem* M-N., *læm* Fl.[1], som har förlängd kons.[2] När det gäller andra hithörande former med förlängd kons., kan denna med lätthet förklaras bero på formernas ofta trycksvaga ställning (t. ex. i *som* T. pron. o. konj. 'som', *sǫm* M.-Fl., jfr anm. 2 nedan) eller på analogiska inflytanden (t. ex. i *kam* TM. pret. 'kom', *kam* ÄNFl., jfr anm. 3 nedan), ock även när det gäller den förlängda konsonanten i *lam*, *lem* vore flera specialförklaringar tänkbara.

Innehåller stavelsen fsv. fno. **a + m**, är det dock tydligt, att vokalen i tryckstark ställning ljudlagsenligt förlängts[3]. Ordet *trōm* J-Fl. s. n. ''**tråm**'[4] torde visa, att så även varit förhållande åtminstone i nV., när stavelsen innehåller fsv. fno. **o, u + m**. Vokalförlängningen i dessa former jämte kvantitetsutvecklingen i sin helhet i V. i ord av typen **bak** ock en jämförelse med förhållandet i övre österdalmål[5] göra det mindre sannolikt, att förbind. vokal + m i ord av typen **bak** vid tiden för kvantitetsförändringarnas genomförande skulle ha intagit någon sorts särställning. Däremot har i gammal kort öppen stavelse (ord av typerna **baka, -i, -u**) kons. **m** (liksom även tonlösa kons.) i stor utsträckning förlängts i V., ock även en tendens att utbyta förbind. gammal lång

[1]) Detta ord uppvisar oregelbundna former även i österdalmål. Jfr t. ex. *lǫm* Älvd. ock s. 15, not. 6.

[2]) På förbind. fsv. æ fno. **e** ock fsv. fno. **y, ø + m** antingen saknar jag exempel eller ock äro de osäkra.

[3]) Se mom. a ovan.

[4]) Se mom. d ovan.

[5]) Jfr Älvd. *glǫm* s. n. 'ngt som glimmar' (*glǫmo* v.), Orsa *sjǫm* s. n. 'norrsken' (Nor. Ordl. s. 159).

vokal + m mot förbind. kort vokal + förlängt m har här, som det synes i mycket sen tid, gjort sig gällande, i större ock mindre utsträckning på olika håll (se härom § 24).

Anm. 2. Vid uppflyttning från trycksvag till tryckstark ställning har konsonanten förlängts[1] i t. ex. *at̲* M. konj. 'att', *vt̲* N. (fno. at)[2], *sǫm̲* T. pron. o. konj. 'som', *sǫm̲* M-Fl.[3]

Däremot har målet förlängd vokal i *te̲* öVM. prep. 'till', *tæ̲* ÄJFl. (fno. til)[4], *ska̲* T. pres. 'skall', *ska̲* M., *skæ̲* J., *skv̲* N. (fno. skal), där f. ö. slutkonsonanten i trycksvag ställning fallit.

Anm. 3. På analogisk väg har lång kons. införts i några hithörande former. Detta är förhållandet i t. ex. *sat̲* nV. pret. 'satt' (fno. sat)[5], som kan ha lång kons. från bl. a. infinitiv- ock presensformerna[6]. Men även 3:e klassen starka värb ha åtminstone medverkat vid uppkomsten av formen *sat̲*[7]. Jfr *sitv* 'sitta', *sat̲*, *sǫt̲ᵻ*[8] NFl. ock *sprɪtv* 'spritta', *sprat̲*, *sprǫt̲ᵻ* Fl., *spɪnv* 'spinna', *span̲*, *spǫn̲ᵻ* NFl. o. s. v.[9] Även formerna *kam̲* TM. pret. 'kom', *kam̲* ÄNFl.[10] bero helt eller delvis på anslutning till pret.-formerna av 3:e klassens starka värb.

Anm. 4. Av för mig dunkel anledning har *t̂ʂar̲* TLtorg. s. 'tjära' (jfs s. 27 not 6) lång kons.

Anm. 5. I *kvak̲*[11] T. adj. 'kvick', *kvɪk̲* M-J.; *skrǫk̲* M-Fl. s. 'skrock'; *t̂ʂǫk̲* T-M. adj. 'tjock', *ʃʂǫk̲* ÄNFl.[12] har konsonanten tidigt förlängts i ställning framför kons. u.[13] Otänkbart vore ju inte häller, att kons.-förlängning i 'kött' (*t̂ʂøt̲* M. *ʃʂøt̲* Ä-Fl., jfr s. 42, däremot *t̂ʂæt̲* öV.) på sina håll vore att förstå på samma sätt.[14]

---

[1]) Nor. Gesch.$_3$ § 185, f.

[2]) Jfr om dessa former även § 1, anm. 1.

[3]) Jfr anm. 1 ovan.

[4]) Jfr den tryckstarka formen i *tɛ̀lfæl̲* M. s. 'tillfälle', *tæ̀lfæl̲a* N.

[5]) öV. har den ljudlagsenliga formen *sa̲t* (jämte *sa̲t* T.). Ang. *sa̲t* TM. se § 1, anm. 4.

[6]) Se Nor. Altschw. gr. § 296,1 ock 4 ock VSpr. IV, s. 35.

[7]) Jfr Hess. ĭ och ў s. 79.

[8]) Jfr *stu̲lᵻ* sup. 'stulit', *bru̲tᵻ* sup. 'brutit', *sku̲tᵻ* sup. 'skutit' (med *u̲* enl. § 11).

[9]) Även värbet fsv. skīna (skēn, skinit) har i nV. helt eller delvis ombildats efter 3:e klassens starka värb: (*ʃɪn* pres.) *skan̲* pret., *skǫn̲ᵻ* sup. Ä.; *skan̲* (även *ʃen̲*) pret., *skǫn̲ᵻ* J.; (*ʃɪnv* inf.) *ska̲n* (med lång vokal), *skǫn̲ᵻ* N.; *ʃɪnv*, *skan̲*, *skǫn̲ᵻ* Fl.

[10]) Jfr anm. 1 ovan.

[11]) Fsv. i motsvaras i öV. ljudlagsenligt av *a* i ställning framför geminatan fsv. fno. kk.

[12]) Några former av dessa ord med förlängd vokal ha icke antecknats från V.

[13]) Nor. Gesch.$_3$ § 79 ock Altschw. gr. § 240.

[14]) Jfr Larsen Den solørske dialekt s. 49.

Angående de gamla långstav. formerna *kraɱ* T. (obs. *a*, ej *ą*) adj. 'kram', som motsvarar fno. krammr (jfr got. qrammiþa, Torp s. 315), ock *ɔlaḳ* öV. adj. 'slak' (Falk-Torp s. 1054) jfr § 1, anm. 5.

II. Gammal kort öppen stavelse (typerna baka, -i, -u).

1. Vokal + annan tonande kons. än m.[1]

§ 18. I gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + annan tonande kons. än m (äldre ð, gh, l, n, r ock v) är i regel vokalen förlängd.[2] Ex.:

a) Stavelser innehållande fsv. fno. a:[3] *lą̄o* öV. v. 'ta in säden i ladan', *-o* ÄN., *-v* Fl., *lą̄do* MJ. (fno. hlaða); *lą̄u* öV. s. 'lada', *-u* Ä., *lɣ̄u* NFl., *lą̄du* MJ.; *spą̄o* ÄN. s. 'spade', *-æ* Fl.; *ską̄r* öV. 'skade, skada'; *stą̄u* öV. adj. 'stadig', *-o* Ä., *stɣ̄u* NFl., *stą̄du* M.; *tą̄uhéɣ* T. s. 'ängshö' (jfr fno. taða s. f.); *ą̄go* M. s. o. v. 'aga', *ą̄g-* J. v., *ą̄go* Ä. pret. ptc.; *drą̄u* öV. s. 'kälke (att dra)', *drą̄gu* öM. (jfr fno. drǫgur s. pl.); *flą̄u* L. s. 'flaga, flisa', *flą̄gu* M., *-o* Ä., *flɣ̄gu* N.; *gną̄o* öV. v. 'gnaga'; *gnąr* öVM. sup. 'gnagit'; *klą̄go* MN. v. 'klaga'; *lą̄go* MÄ. v. 'laga', *-v* Fl.; *ɔlą̄u* L. s. 'slaga', *slą̄gu* M., *ɔlą̄go* Ä., *-o* (best. sg.) J., *ɔlɣ̄gu* NFl.; *ą̄ku* öV. s. 'alun', *-u* M., *-o* Ä., *ɣ̄ku* Fl., *-u(n)* N.; *gą̄ko* L. v. 'gala', *-o* MÄN.; *gą̄kin* T-M. adj. 'galen', *gą̄ka* Ä. adv. 'galet, på tok', *gɣ̄kr* NFl.; *mą̄ko* T. v. 'mala', *-o* M-N., *-v* Fl., *mą̄ko* (§ 1, anm. 1) L.; *svą̄ku* öV. s. 'svala', *-u* MJ., *-o* Ä., *svɣ̄ku* NFl.; *ą̄no* öV. v. 'ana'; *gą̄nu* T. s. 'gäle', *-on* (best. pl.) L., *-u* M.; *hą̄nr* L. s. 'hane (på gevär)', *hą̄no* M-N., *-æ* Fl.; *ką̄nr* T. s. 'skål, träskål'[4]; *lą̄nr* öV. s. 'lane, förstuga', *lą̄no* M.; *tą̄nu* L. s. 'tana, redskap att sträcka ut rävskinn på', *-u* M. (jfr fno. þǫn s. f. ock Torp s. 770); *trą̄nu* L. s. 'trana', *-u* M-J., *trɣ̄nu* NFl.; *vą̄nr* öV. s. 'vana', *vą̄no* M-N., *-æ* Fl.; *fą̄ro* öV. v. 'fara', *-o* M-N., *-v* Fl.; *fą̄rr* öV. s. m. 'fara', *-u* (s. f.) MÄ.; *hą̄ror* M-Fl. obest. pl. 'harar'; *mą̄ru* öV. s. 'mara, ett andeväsen, elak människa, säck att bära på ryggen', *-u* M., *-o* Ä., *-or* (best. pl.) J., *mɣ̄ru* NFl.; *ską̄rr* öV. s. 'skare', *ską̄ro* MÄN., *-on* (best. sg.) J.; *ą̄vu* öV. adj. 'avig, avog', *-u* MJ., *-o*

[1]) Angående vokal + m se § 24. [2]) Jfr dock s. 49 ff.
[3]) Se § 1, a ock b.
[4]) Torp s. 257; Hess. Västn. stud. 1, s. 25, not 3.

Ä., *ɣvu* NFl.; *grɑ̨vo* öV. v. 'gräva', *-o* M-N.; *grɑ̨vr* T-M. sup. 'grävt', *-a* Ä.; *kɑ̨vo* T. v 'fäkta med armarna vid simning' (jfr fno. **kafa**); *nɑ̨vor* öV. s. 'navare, borr', *-ør* M-N., *-ər* Fl.; *stɑ̨vo* öV. v. 'stava', *-o* M-J., *-v* Fl.

b) Stavelser innehållande fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← a i dift. ia[1]: *i̯ɑ̨do* MJ. adv. 'hädan', *i̯ɑ̨o* ÄN.; *mɑ̨o* T. konj. 'medan' (fno. **meðan**); *dri̯ɑ* Ä. sup. 'dragit', *-ɨ* NFl., *dri̯-* J. (fno. **dregit**); *i̯ɑ̨go* öV. v. "jäga, jaga' (i bet. 'ivrigt mana på, driva på', i öV. även i bet. 'jaga, gå på jakt'), *i̯ɑ̨gu* M.[2]; *lɑ̨gu* L. s. 'liggande, sätt att ligga, tid man ligger, husrum man lånar över en natt', *lɛ̨gu* MFl. (fno. **lega**); *ɔ̨li̯ɑ* Ä. sup. 'slagit', *-ɨ* NFl. (fno. **slegit**); *ɔ̨li̯s* J. sup. 'slagits, varit i slagsmål'; *vɑ̨go* öV. v. 'väga', *vɑ̨gu* M-N., *-v* Fl.; *ʂ̂ʈ̂ʂɑ̨ko* öV. v. 'stjäla', *sʈ̂sɑ̨ko* M., *fɑ̨ko* Ä-N., *-v* Fl.; *bi̯ɑ̨ro* öV. v. 'bära', *bi̯ɑ̨ru* MÄ., *bi̯ø̨ro* (§ 3, anm. 3) J., *bɑ̨ro* N., *-v* Fl.; *kɑ̨ral* öV. s. n. 'kärl (av trä)'[3]; *snɑ̨ru* L. s. 'snara', *snɛ̨ru* M., *sni̯ru* ÄN., *-o* (best. sg.) J. (fsv. **snæra** Da. MEL., jfr *snɛ̂ro* Älvd. s. f.); *ʂ̂ʈ̂ʂɑ̨ro* öV. v. 'skära', *sʈ̂sɑ̨ro* M., *fɑ̨ro* ÄN., *-v* Fl.; *sʈ̂sɛ̨ru* M. s. 'skära', *fi̯ru* ÄNFl., *-ur* (obest. pl.) J.; *vɑ̨ro* M-N. v. 'vara' (fno. **vera**); *vɑ̨r* T. sup. 'varit', *vyry* (§ 4, anm. 2) M. (fno. **verit**); *ɑ̨ril* T. s. 'äril', *ɛ̨ril* M.; *ɖ̂ʐ̂ɛ́val* T., (akc.?) L. s. 'djävel, -ul', *ɖ̂ʐ̂ɛ́vil* M., *i̯ɛ́vil* J., *i̯ɛ̀væl* Ä., *-ul* NFl.; *krɑ̨vu* L. s. 'kräva (på fågel)', *-u* Fl., *krɛ̨vu* M., *kri̯vu* ÄN., *-o* (best. sg.) J.; *nɑ̨vr* öV. s. 'näve', *-o* MÄN., *-æ* Fl., *-on* (best. sg.) J.; *ɔ̨lɑ̨vo* L. v. 'dregla', *slɑ̨vo* M., *ɔ̨lɑ̨vo* ÄJ. (fno. **slefa**); *vɑ̨vo* öV. v. 'väva', *vɑ̨vo* M-N., *-v* Fl.; *vɑ̨vr* T. sup. 'vävt', *vɛ̨vr* M., *vi̯vr* Ä-Fl.

c) Stavelser innehållande fsv. fno. i[4]: *gnɛ̨a* L. v. 'gnida sig oupphörligt mot ngt', *gnɑ̨do* M., *gnɛ̨do* J. (fno. **gniða**); *i̯u* T. s. 'eda, bakvatten', *-u*, *-o* Ä., *i̯du* MJ.; *li̯u* öV. adj. 'ledig till arbete, ha tid (att göra ngt', ofta med bibet. 'böra göra ngt'), *-o* Ä., *-u* NFl., *li̯du* MJ. (fno. **liðugr**); *ɔ̨li̯e* (pl. *ɔ̨li̯ɛar*) öV. s. 'släde', *slɑ̨do* M., *ɔ̨lɑ̨o* ÄN., *-æ* Fl. (fsv. **sliþi**, resp. **slæþi**?); *vri̯n* L. ptc. 'vriden', *-ɳ* Fl., *-ɨn* Ä., *vri̯dɨn* M.; *dɑ̨go* M., (pres.) Ä. v. 'dega (ned sig), smeta ned sig med deg, vara långsam'; *knɛ̨ga* öV. 'knega, knoga, streta, arbeta hårt, gå tungt ock med sviktande knän', *-o* (pres.) J., *-v* Fl., *knɑ̨go* MÄN. (jfr Älvd.

[1]) Se §§ 3 ock 4.
[2]) Hess. Västn. stud. 1, s. 23 f.
[3]) Fno. **kerald**, fsv. **kæralde**.
[4]) Se §§ 6 ock 7.

knìgo v. 'knega, knoga'); *stęga* öV. v. 'stega' (upp, ut o. s. v.), -ʊ J., *stægʊ* MN.; *stı̯e* (pl. *stęgar*) öV. s. 'stege'; *pęlar* Ä. s. 'pelare', *-ʊræ* Fl., *pælʊr* N., *-ʊre* J.; *sı̯ɫɪ* (pl. *sęɫar*) öV. s. 'sele', *sæɫʊ* M-N. (fno. **sili**, resp. **seli**?); *spęla* öV. v. 'spela', *-ʊ* Fl., *spælʊ* Ä-N.; *spı̯ɫu* L. s. 'spjäla', *spìɫukʊ̀rg* T. 'spjälkorg, korg gjord av spjälor' (fno. **spila**); *lęna* T. v. 'lena, töa', *lænʊ* MN. 'göra mjuk i lederna'[1] (fno. **lina**); *sı̯nu* öV. s. 'sena', *-ɯ* MÄ.; *d̂ẑı̯ru* öV. adj. 'som är tidigt uppe ock i arbete, idog, flitig' (fsv. **girugher**); *pı̯rɪl* M. prop. 'Piril', ett kattnamn[2]; *drı̯vɪn* L-Ä. ptc. 'driven'; *lęva* öV. v. 'leva', *lævʊ* M-N., *-ʊ* Fl.; *rı̯vɪ* T-MNFl. sup. 'rivit', *-a* Ä., *rı̯v-* J.; *rı̯vu* T. s. 'reva, rispa', *-ʊ* Ä., *-ɯ* NFl.

d) Stavelser innehållande fsv. fno. **o** eller **u** (§§ 10 ock 11): *bu̯ɪ* öV. sup. 'bjudit', *bɯ̯dɪ*, *bɯ̯ɪ* M., *bɯ̯ɪ* NFl.; *bądʊ* M. v. 'båda, ge bud', *bōdʊ* J.; *nō* ÄJN. v. 'nåda, nita', *nōʊ* Fl. (jfr fno. **hnoðsaumr**); *rądʊ* M. s. 'rodnad, i synnerhet morgon- ock aftonrodnad' (jfr fno. **roði**); *trądʊ* M. v. 'tråda, trampa', *trō* ÄJ., *trōʊ* Fl.; *trɯ̯dɯ* MJ. s. 'vävstolstrampa', *trɯ̯ɯ* NFl.; *bu̯ɪ* (pl. *bągar*) öV. s. 'båge', *bągʊ* M., *bōgʊ* Ä-N., *-æ* Fl.; *dąga* öV. v. 'duga', *-ʊ* M., *dōgʊ* Ä-N., *-ʊ* Fl.; *lu̯ɪ* öV. s. 'låge', *lągʊ* M., *lōgʊ* Ä., *-ʊn* (best. sg.) N., *-æ* Fl.; *ląga* L. v. 'låga, blossa upp', *-ʊ* M., *lōgʊ* N.; *fɫu̯ɪ* öV. sup. 'flugit'; *fɫɯ̯gɯ* M-N. s. 'fluga'; *ru̯ɪ* L. s. 'råge', *rągʊ* M., *rōgʊ* Ä-N., *-æ* Fl.; *fu̯ɫɪ* öV. s. 'fåle', *fąɫar* (obest. pl.) T., *-ʊ* M., *fōɫʊ* Ä-N., *-æ* Fl.; *kąɫa* öV. v. 'kola', *-ʊ* M., *kōɫʊ* Ä-N.; *smu̯ɫu* öV. s. 'smula', *smɯ̯ɫɯ* L-Fl.; *smąɫa* L. v. 'smula (sönder)', *-ʊ* M., *smōɫ-* ÄJ.; *stu̯ɫɪ* sup. 'stulit', *stɯ̯ɫɪ* MJ-Fl., *-a* Ä.; *tąɫa* öV. v. 'tåla', *-ʊ* M., *tōɫʊ* Ä-N., *-ʊ* Fl., *tu̯ɫu* öV. adj. 'tålig'; *brąnʊ* M. s. 'brand, eld som brinner starkt' (fsv. **bruni** ~ **broni**); *dąna* öV. v. 'dåna, dundra', *-ʊ* M., *dōnʊ* Ä., (pres.) JN.; *mąnʊ* M. v. 'vara till fördel, båtnad, hjälp, göra sitt till, förbättra saken, underlätta ngt, öka, tilltaga', *mōnʊ* Ä., (pres.) J., *-ʊ* Fl. (jfr fno. **muna**); *bu̯rɪ* öV. sup. 'burit', *bɯ̯rɪ* MJFl., *-a* Ä.; *bąra* öV. v. 'borra', *-ʊ* M., *bōrʊ* Ä-N., *-ʊ* Fl.; *fu̯ru* L. s. 'fura, fur', *fɯ̯rɯ* N., *-ɯr* (obest. pl.) M-J.; *gąrʊ* M. v. 'gorra, varas, öppna tarmarna ock ha ut tarminnehållet (ofta av våda) vid slakt', *gōrʊ* ÄJ., (pres.) N.; *mąrʊ* M. v. 'brinna sakta ock trögt, glöda under askan, arbeta mak-

[1]) Åtminstone i N. även i bet. 'lindra'.

[2]) Jfr Torp s. 490 ock Hess. ĭ och ў s. 102.

ligt ock långsamt men träget, värka lindrigt men utan avbrott[1]; *skyru* öV. s. 'skåra', *skuru* M-Fl.; *skyrɪ* öV. sup. 'skurit', *skuɪrɪ* MNFl., *-ɐ* Ä., *skur-* J.; *spōrʊ* ÄN. s. 'sporre', *-ʊr* (obest. pl.) Fl.; *snara* L. v. 'snora, harskla upp snor', *-ʊ* M., *snōrʊ* ÄN. (jfr Älvd. *snȍro* v. 'ha snuva', no. dial. **snŏr** s.[2]); *taras* öV. v. 'töras', *-ʊs* M. (fsv. **thoras**)[3]; *dyvɪn* L. adj. 'duven', *duvɪn* MJFl., *-ɐn* Ä.; *kɫyvɪ* öV. sup. 'kluvit', *kɫuvɪ* MJ-Fl., *-ɐ* Ä.; *kɫyvɪn* L. ptc. 'kluven', *kɫuvɪn* MJN., *-en* ÄFl.; *kɫuvu* M-Fl. s. 'kluven stock' (jfr fno. **klofa**); *kyvɪ* (pl. *kavar*) T. s. 'kove, kammare', *kavʊ* M., *kōvʊn* (best. sg.) J.; *lava* öV. v. 'lova', *-ʊ* M., *lōvʊ* Ä-N., *-ɒ* Fl.; *syvɪ* öV. sup. 'sovit', *suvɪ* M-Fl.; *sava* öV. v. 'sova', *-ʊ* M., *sōvʊ* Ä-N., *-ɒ* Fl.

e) Stavelser innehållande yfsv. **ø** ← **o** i dift. **io**[4]: *fʂøɫæ* s. 'tjäle'; *ɪørɒ* N. v. 'göra', *ɪørɒ* Fl.; *fʂørʊ* JN. v. 'tjära', *-ɒ* Fl.

f) Stavelser innehållande fsv. fno. **y**[5]: *ɪvɪ* öV. prep. 'över', *-ɪr* N., *yvy* MJ., *-ər* Ä., *-ær* Fl. (fsv. **yvir**). Jfr *hyvyl* MJ. s. 'hyvel', *-ɪl* Fl. Jfr även *d̂ʒyvy* M. sup. 'givit', *fyry* M. sup. 'farit', *vyry* M. sup. 'varit', *ɪyrə* Lappheden, Ä. adj. 'girig'[6].

Anm. 1. Av den föregående exempelsamlingen framgår, att även när det gäller förbindelsen gammal kort vokal + **gh**, som huvudregel gäller, att vokalen förlängts. Emellertid finnas härifrån vissa undantag, som här nedan behandlas.

a) Gammal kort vokal i ställning framför förbind. **gh** + **i**.

Konsonanten **gh** har i V. ljudlagsenligt i ställning framför fsv. fno. **i** förmjukats ock kvarstår som *ɪ̯* eller ock bortfallit. Har i förbind. **gh** + **i** kons. **gh** bortfallit, uppträder en föregående vokal som lång. Ex.: *gnaɪ* T-M. sup. 'gnagit'; *drɪɐ* Ä. sup. 'dragit', *-ɪ* NFl.; *ɔlɪɪs* J. sup. 'slagits, varit i slagsmål'; *stɪe* öV. s. 'stege'; *fɫyɪ* öV. sup. 'flugit', *fɫuɪ* M. Se vidare exempelsamlingen ovan.

Kvarstår åter kons. **gh** i förbind. **gh** + **i** som *ɪ̯*, uppträder en föregående vokal ljudlagsenligt som kort. Ex.: *gnaɪ̯* Rommarheden (öM.) sup. 'gnagit', *gnaɪ̯ɐ* Ä.; *dræɪ̯* T-M. sup.

---

[1]) *æ-marʊ-ʊ-væfʂɪ* 'det gnor ock värker'. Jfr no. dial. **mŏra, mŭra**; Torp s. 432.

[2]) Torp s. 674, Nor. Sv. etym. s. 67.

[3]) Jfr även *fʂōrʊ* Ä. v. 'tjära' (se § 13).

[4]) Se § 13. [5]) Se § 16.

[6]) Jfr om dessa former § 7, anm. 1 ock § 4, anm. 2.

'dragit'; *fæi̯n* L. adj. ''fägen'[1], *fæi̯n* M.; *fkui̯a* Ä. sup. 'flugit', *-i̯* JFl.; *lui̯a* Ä. sup. 'ljugit', *-i̯* J-Fl.; *tyi̯l* Fl. s. 'tygel'[2].

Även böjningsformer av subst. med lång vokal ha i området yM-Fl. kort vokal, när vokalen följes av *i̯*, t. ex. *dài̯um*, *-om* Ä., *dái̯am* yM. best. sg. dat. av *dag* s. m. 'dag'; *drài̯a* Ä. best. sg. dat. av *drag* s. n. 'drag'; *trui̯a* Ä., *trói̯m* yM. best. sg. dat. av *trög* s. n. 'tråg'; vidare *lái̯a* yM., *lói̯ar* N., *lái̯a* Fl. best. pl. av *lag* s. n. 'lag, sällskap'; *lái̯æn* Fl. best. sg. av *lag* s. m. 'lag, vätska'; *véi̯æn* J., *-an* N. best. sg. av *væg* s. m. ''väg'; *rói̯n* yMÄ., *-æn* JFl., *-an* N. best. sg. av *rög* s. m. 'råg'; *trói̯æ* yM., *-a* N. best. sg. av *trög* s. n. 'tråg'[3].

I annan ställning än framför *i̯* rätta sig i regel substantivens böjningsformer kvantitativt efter obest. sg. Detta är i området T-öM. i regel fallet, även när rotvokalen följes av *i̯*. Ex.: *slái̯æ*, *-a* öM., *ɔlái̯a*, *-a* T. best. sg., resp. pl. av *slag*, *ɔlag* s. n. 'slag'; *tröi̯n* öM. best. dat. sg. av *trög* s. n. 'tråg'.

Även i andra fall ha V. på grund av analogiska utjämningar lång vokal i hithörande former. Supin- och particip former på äldre *-ghi-* äro ofta oregelbundna, särskilt vad konsonantismen beträffar. Så ha t. ex. *vi̯gi̯* N. sup. 'vägt', *sti̯gi̯* Fl. sup. 'stigit', *ni̯g* T. sup. 'nigit' fått expl. g införd från andra former av resp. värb med ljudlagsenligt *g*[4]. På samma sätt ha *fkugi̯* N. sup. 'flugit', *sugi̯* N. sup. 'sugit' fått *g* (jfr däremot *lui̯i̯* N. 'ljugit'; *fkui̯a* Ä., *-i̯* JFl. 'flugit', *sui̯i̯* Fl. 'sugit').[5] I M:s *sti̯dʒi̯* sup. 'stigit', *ni̯dʒi̯* sup. 'nigit', *si̯dʒi̯* sup. 'sigit'[6], *fkudʒi̯* (även *fkui̯*) sup. 'flugit', *ɲudʒi̯* sup. 'ljugit', *sudʒi̯* (även *sui̯*) sup. 'sugit' har *dʒ* helt säkert uppkommit av ett på analogisk väg infört eller event. bevarat g (gh), som genom en senare förmjukning övergått till *dʒ*. Enstaka former med lång vokal + *i̯* äro även antecknade, t. ex. *si̯a* Ä. sup. 'sigit' (jfr *dri̯a* Ä. sup. 'dragit' etc.), även dylika beroende på analogiska utjämningar.

Av det föregående framgår, att *i̯* utövar en stark förkortande inverkan på en föregående vokal. På grund av sin egen natur kan *i̯* ej förlängas. Ersättes *i̯* vid långsamt och distinkt uttal med *j*, får konsonanten längd.

---

[1]) Angående ordets betydelse i målet jfr s. 12, not 1.

[2]) Även i de enstaka fall, då V. *i̯* icke återgår på äldre gh, är en före *i̯* gående vokal kort, t. ex. i orden *dæi̯a* Fl. adv. 'dädan', *hæi̯a* Fl. adv. 'hädan' (med *i̯*-inskott efter ð-bortfallet) och *bæi̯* öV. sup. 'bedit'.

[3]) Jfr även (med gammal lång vokal) t. ex. *bói̯n* yM. best. sg. av *bog* s. m. 'bog'; *skói̯æn* ÄFl., *-an* N. best. sg. av *skog* s. m. 'skog'.

[4]) Jfr däremot *dri̯i̯* NFl. sup. 'dragit', *sti̯e* öV. s. 'stege' o. s. v.

[5]) Jfr även motsättningen *fkui̯i̯* 'flugit' men *fkug-á* 'flugit av, flugit sin väg', som antecknats fran J.

[6]) 'Runnit sakta, sjunkit (ned), sipprat (fram)'.

b) Förbindelsen ugh- (~ ogh-) + u.

I förbind. ugh- (~ ogh-) + u har i öV. konsonanten förlängts i samtliga av mig antecknade former, nämligen i *flygu* s. 'fluga' *stygu* s. 'stuga' (fsv. stughu, där gh ← w ← b)[1], *tsygu* räkn. 'tjugu'.

M-N. har däremot förlängd vokal i *flugu* s. 'fluga', *tsugu* M., *jsugu* Ä-N. räkn. 'tjugu', *bugu* s. 'ett slags bärinrättning, en båge i en mes, särskilt ditsatt för att man skall kunna lägga i stora bördor'[2], JN. (ock alt. Ä.) dessutom i *stugu* s. 'stuga', under det att M. (ock alt. Ä.) i detta senare ord har — i likhet med öV. — förlängd konsonant (*stugu*).

Fl. överesstämmer med M-N. genom vokalförlängning i *bugu* s. (se ovan) ock *jsugu* räkn., men ansluter sig närmast till det angränsande nedre österdalmålet (se § 27) genom konsonantförlängning i *flúgu* s. ock *stugu* s.

Med konsonantförlängningen i de ovan anförda formerna kan jämföras konsonantförlängningen i *hovu*[3] L. s. 'huvud', *huvu* M-Fl.[4]

Angående konsonantförlängningen i här upptagna former se §§ 27 ock 28.

c) Enligt Lundhs uppteckningar är konsonanten förlängd i *lago* TLtorg. v. 'laga' ock i lånordet *jago* T. v. 'jaga' (däremot med förlängd vokal *jago* Ltorg.[5] ← fsv. iæga enl. § 3). Själv har jag iakttagit endast lång vokal i dessa ord: *laga* Lta., *-o* LhedTnbrTsäl.; *jaga* Lta., *-o* Lhed. Emellertid äro mina egna undersökningar, när det gäller området Ltorg.-T, ytterst ytliga, varför jag givetvis icke har skäl att betvivla riktigheten av Lundhs uppgifter. Konsonantförlängningen i *lago* ock *jago* kan dock icke här vara på något sätt ljudlagsenlig[6]. Jfr även, att gh i förbind. agha ljudlagsenligt bortfallit i öV. Ex.: *klao* T. v. 'klaga', *daor* obest. pl. av *dag* s. 'dag' o. s. v.

Anm. 2. Konsonantförlängningen i de tryckstarka formerna *bære* (även *bære*) Ä. adv. 'bara', *barv* N., *baro* T.[7] beror på ordets ofta tryckssvaga ställning (se Nor. Gesch.$_3$ § 185, f.). Förlängd vokal ha däremot *baro* L., *bæro* M., *bæra* J., *byrv* Fl.

---

[1]) Se Nor. Altschw. gr. § 273,$_2$ ock Hess. Stav.-förl. s. 45 ock där cit. litt. samt detta arbete § 27.

[2]) Jfr Gagnef *bugu* s. 'höhållare av vidjor, som användes på vinterfärder (är ungefär som ett par knytbara pärmar)'.

[3]) Angående rotvokalens kvalitet se § 11, anm. 2.

[4]) Jfr (med förlängd vokal) t. ex. *hùvukkę* (även *huvu-*) M. s. 'huvudkläde, -duk'.

[5]) Enligt egna uppteckningar *jago* LhedTnbrTsäl. i såväl bet. 'jaga, mana på' som i bet. 'jaga, gå på jakt'. Ordet *jago* synes vara det vanliga i öV. även i den senare betydelsen. M. har däremot *jago* endast i den förra betydelsen.

[6]) Jfr (med förlängd vokal) öV. *knega* v. 'knega, knoga', *stega* v. 'stega (upp)', *daga* v. 'duga' o. s. v.

[7]) Angående formen *baro* T. se § 3, anm. 2.

Anm. 3. Supinformerna *skoṉa* (pret. *skaṉ*) Ä., *-ɪ* (pret. *skaṉ* JFl., *skaṉ* N.) J-Fl. 'skinit' ha lång konsonant (ock o), enär värbet helt eller delvis ombildats efter 3:e klassens starka värb (jfr s. 45 not 9).

spæṉæ Fl. s. 'spene' (fsv. **spini?**, fno. **speni?**) kan möjligen ha fått förlängd konsonant som senare sammansättningsled. Jfr *bìḻkỳṉu* T. 'farbrors l. morbrors hustru', *bèḻkòṉo* M. 'moster eller faster' med *ṉ* (se Nor. Gesch.$_3$ § 185, d).

Angående *hɒṉa* N. s. 'hanne' (men *haṉo* s. 'hane, hane på gevär') se Hellquist s. 225. *hòv̯æl* Ä. s. 'hyvel'[1] har lång konsonant från synk. former. Jfr Ä. *hov̯la* v. 'hyvla', *nav̯ka* s. 'navle' *ɪ̯æv̯lær*, *-ar* obest. pl. 'djävlar' (men sg. *ɪ̯æv̯æl*) o. s. v. *t̂ŝaṛo* T. adj. 'tjärig' har lång kons. i likhet med s. *t̂ŝaṛ* s. 'tjära', varav det är avlett. Jfr § 23, anm. 4.

Anm. 4. Förlängd konsonant har slutligen antecknats i följande ord med avledningsändelserna **-ul, -al, -ur, -ar (-are)**: *ɪguḱ*[2] (pl. *-ar*) T. s. 'igel', *tæṉoḱ* M. s. n. 'trä som växt på konvexa sidan av en krokig tall eller gran ock som därför är hårdare än vanligt', *taṉar* T. 'tjärved (glider lätt å snö)'[3], *fʒyḏur* J. s. 'tjäder' (se § 14), *pal̯ar*[4] Lris. 'pelare'. Angående konsonantförlängningen i dessa ord se § 30.

Även konsonantförlängningen i *haṉes* (jämte *a̱nes*) Ä., *aṉɪs* J. s. 'anis'[5] kan vara att förstå på samma sätt som konsonantförlängningen i ovan anförda former, ehuru ordet i äldre tid haft huvudtryckig ultima. Se härom vidare § 30.

2. Vokal + tonlös konsonant.

a) Nedre västerdalmålet.

§ 19. I öppen stavelse innehållande vokal + tonlös konsonant är i nV. vokalen förlängd, när stavelsen följes (l. följts) av den vidare ändelsevokalen fsv. fno. **a** (typen **baka**). Ex.:

a) Stavelser innehållande fsv. fno. **a** (se § 1, a): *ba̱ko* Ä-N. v. 'baka', *-ɒ* Fl.; *bra̱ko* Ä-N. v. 'braka', *-ɒ* Fl.; *ha̱ko* Ä-N.

---

[1]) Jfr däremot med lång vokal *hé̱val* T., (akc.?) L. (jfr § 16, anm. 3), *hỳvyl* M., *hỳvɪl* Fl.

[2]) Hör formen direkt hit?

[3]) Jfr no. dial. **tĭnar, -al** (jfr fno. **þinurr**), Torp s. 786.

[4]) Jfr Älvd. *pɪ̀ḷór* s. m. a) 'pelare (i kyrkan)', b) 'smal säng, smal lår' o. d. (skämts.); däremot *pɪ̀ḷar* Älvd. s. m. 'pelare (t. ex. under älvbron)', *pɪ̯lar* TM. (M. i bet. 'den upprättstående delen av muren, som bär spiselkupan från ena sidan'), fno. **pílárr**.

[5]) Förlängd vokal ha formerna *a̱nɪs* T-M, *hɒ̱nɪs* Fl. Jfr *q̀nɪs* Älvd.

s. 'hake', *-æ*[1] Fl.; *kl̥ąko* Ä. s. 'klake, tjäle', *-æ* Fl.; *krąko* Ä-N. s. 'krake', *-æ* Fl.; *ląkon* Ä. s. 'lakan', *-an* JFl.; *smąko* Ä-N. v. 'smaka', *-ɐ* Fl.; *vąko* Ä-N. v. 'vaka', *-ɐ* Fl.; *gąpo* Ä-N. v. 'gapa, gäspa', *-ɐ* Fl.; *rąpo* N. v. 'rapa'; *skąpo* Ä. ptc. 'skapad', *-ɐ* Fl.; *skrąpo* Ä-N. v. 'skrapa', *-ɐ* Fl.; *bąso* Ä. v. 'basa, ge stryk' *-ɐ* Fl., *bąs-* JN. (fsv. basa); *hąso* Ä-N. v. 'kliva, klättra'; *mąso* ÄN. v. 'uträtta ngt långsamt ock trögt' (Torp s. 413); *rąso* JN. v. 'rasa'; *fąton* Ä-N. s. 'grytgrepe', *-an* Fl. (jfr fsv. fata v. 'fatta, gripa'); *hąto* N. v. 'hata', *-ɐ* Fl.; *mąto* Ä-N. v. 'mata'; *nąto* Ä-N. s. 'nate', *-æ* Fl.; *prąto* Ä-N. v. 'prata'; *skąto* ÄN. s. 'skate, avhuggen trädtopp', *-on* (best. sg.) J., *-æ* Fl.

b) Stavelser innehållande fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← a i dift. ia (se § 3, b): *vrækɐ* Ä-N. v. 'vräka', *-ɐ* Fl.; *drępo* N. v. 'dräpa', *-ɐ* Fl.; *jæso* Ä-N. v. 'jäsa', *-ɐ* Fl.; *læso* Ä-N. v. 'läsa', *-ɐ* Fl.; *jæto* ÄJ. v. o. s. 'äta', resp. 'mat', *æto* N., *-ɐ* Fl.; *mæto* N. v. 'mäta'.

c) Stavelser innehållande fsv. fno. i (se § 6, c): *bęka* Ä. v. 'becka', *-o* J., *-ɐ* Fl., *bęk-* N.; *stękɐ* (även *stęko* Ä.) Ä-N. s. 'stege', *stękæ* Fl.; *strękɐ* ÄJ. s. 'streke, strömdrag', *-on* (best. sg.) N., *strękæ* Fl.; *strękɐ* Ä-N. v. 'streka', *strękɐ* Fl.; *strękɐ* Ä. v. 'strecka, göra streck'; *vęk-* N. v. vecka, göra veck'; *grępan* ÄFl. s. 'handtag' (jfr *grȉpan* Mora (Vinäs) ock Hess. ĭ ock ў s. 64)[2]; *rępo* Ä-N.[3] v. 'rapa', *-ɐ* (jfr Älvd. *rȉpo*, Mora [Vinäs] *rȉpa*); *ɔlępo* Ä-N. v. 'släpa', *ɔlępɐ* Fl. (fsv. slipa; jfr Mora [Vinäs] *ɔlȉpa*); *hęto* JN. s. m. 'hetta' *-æ* Fl.; *kl̥ęta* ÄN. v. 'kleta, smeta'; *smęta* ÄJ. v. 'smeta', *-ɐ* Fl., *smęt-* N.; *strąto* Ä. v. 'streta', *strętɐ* J., *-ɐ* Fl., *stręt-* N.[4]

d) Stavelser, innehållande fsv. fno. o, u (se § 10): *brōkɐ* Ä-N. v. 'arbeta hårt ock med fart'[5]; *dōko* J. v. 'arbeta hårt ock med fart'[6]; *strōkɐ* Ä-N. v. 'prata', *-ɐ* Fl.[7]; *strōko* Ä-N.

[1]) Angående *-æ* se § 1, anm. 3.

[2]) Från JN. har ordet antecknats som senare sammansättningsled i *dȍrgrępan* s. 'dörrhandtag'.

[3]) Enligt Jonsson *rąpo* N. (fsv. rapa).

[4]) Något exempel på förbind. fsv. fno. isa har ej antecknats.

[5]) Jfr *brȕkɐ* Mora (Vinäs) v. 'springa tungt'.

[6]) Jfr *dękɐ* Gagnef 'springa ock stampa, så att det ger ljud', *dȕkɐ* Mora (Vinäs) 'springa tungt', *duko* Älvd. (Nor. Ordl. s. 38) v. 'bullra, fara häftigt fram' (se Nor. Ordl. s. 38, not. 2).

[7]) Jfr no dial. **strȍka** v. 'sværme, støie', Torp s. 728.

s. 'stråke' (Nor. Sv. etym. s. 70); *trōkv* Fl. v. 'trampa, stampa' (Torp s. 807); *drōpo* Ä-N. s. 'droppe', *-æ* Fl.; *glōpo* Ä-N. v. 'gloppa, snöa stora flingor', *-v* Fl. (Torp s. 166 ock Nor. Sv. etym. s. 31); *bōs-* nV. v. 'bossa (ned)'; *drōso* Ä-N. s. 'dråse', *-æ* Fl.; *gōsv* Fl. v. 'dunsta' (om stark lukt eller värme)[1]; *knōso* J. v. 'knåsa, knaka, braka', *-or* (pres.) Ä., *-v* Fl.; *krōsv* Fl. v. 'krossa'; *lōso* ÄJ. v. 'lossa'; *mōso* Ä-N. s. 'mossa, torvströ', *-æ* Fl.; *pōso* Ä-N. s. 'påse', *-æ* Fl.; *brōto* Ä-N.[2] s. 'bråte', *-æ* Fl.; *brotos* JN. v. 'brottas', *-æs* Fl.; *flōto* Ä-N. s. 'flotte', *-æ* Fl.; *hōto* Ä-N. v. 'tala hackigt (stamma), icke läsa flytande innantill'; *kōto* Ä-N. v. 'kåta, tälja', *-v* Fl.[3]; *pōto* Ä-N. v. 'påta, peta' *-v* Fl. (Torp s. 497); *rōto* Ä. v. 'rota, böka i jorden' (om t. ex. svin)[4]; *skōto* N. v. 'skotta'; *stōto* N. v. 'tala hackigt (stamma), icke läsa flytande innantill' *-v* Fl.[5].

Anm. Målet har även mot regeln lång kons. i en del hithörande ord. Detta är fallet i följande av mig antecknade former:

1. *fatos* J. v. 'fattas' (← äldre *fătas*)[6]; *bkeka* J. v. 'bläcka, göra bläckor (i träd)', *-v* Fl., *bkek-* J.[7]; *heta* Ä. s. 'hetta'[8]; *pæpor* ÄJ. s. 'peppar', *-or* Fl., *pepor* N.; *brotæs* Ä. v. 'brottas'; *hopos* J. v. 'hoppas', *-æs* ÄFl., *-æs* (pres.) N.[9]; *kopor* nV. s. 'koppar'; *lota* J. v. 'lotta, dra lott', *-v* Fl.

Dessa former, av vilka *bkeka* Ä. v., *heta* Ä. s., *lota*[10] J. v. även mot regeln ha ändelsevokalen *a*, ej o, kunna samtliga ha lång kons. på grund av riksspråkligt (ock dialektalt) inflytande eller, i en del fall, på grund av inflytande från sidoformer med även i fsv. fno. tid lång konsonant. När det gäller nV:s former för fsv. **pipar** ock **kopar**, förtjänar det dock här påpekas, att konsonantförlängning är mera utbredd

[1]) Torp s. 176.

[2]) Enligt Jonsson använda äldre personer i N. ordet endast i pl.: *brōtor*.

[3]) Nor. Sv. etym. s. 50.

[4] Jfr lat. ruo v. 'riva upp, gräva upp'.

[5]) Jfr no. dial. **stŏta**, Torp s. 722.

[6]) Jfr t. ex. *fòtoʒ* Älvd., *fătas* Mora (Vinäs). — ÄFl. ha *fatæs*, som lika gärna kan motsvara en fsv. kortstavig som en fsv. långstavig form. N. har *fvtvs* (jämte *fvts*), som måste härledas ur en fsv. långstavig form. Jfr fsv. **fatas, fattas** (se Hellquist s. 131 f.).

[7]) Däremot med förlängd vokal *bkękv* N. v. ock s. 'göra bläckor (i träd), resp. bläcka (i träd)'. Jfr *blĕko* Älvd. v. ock s. med samma betydelse. Se Torp s. 29 ock Hess. ĭ ock ў s. 62.

[8]) Däremot *hętær* Ä. pres. 'hettar'.

[9]) Jfr vad i § 10, anm. 1 anmärkts om *hopos* M. v. ock *hop* M. s.

[10]) Jfr s. 42, not. 7.

i ord på avledningsändelsen -ar (liksom också i de på -ur, -al, -ul) än i ord, där rotstavelsen följes av t. ex. slutljudande vokal (se härom § 30). Givet är dock, att de dialektala formerna för fsv. pipar och kopar[1] varit särskilt utsatta för påverkan utifrån (från rspr.).

2. *væ̱to* ÄJ. v. 'veta', *va̱to* N., *ve̱tv* Fl.; *mo̱ko* Ä-N. v. 'mocka, skotta', *-v*[2] Fl. Dessa ord ha även i en hel del andra dialekter mot regeln i resp. dialekter lång konsonant. Konsonantförlängningen i dessa ord beror i dylika fall i första hand på ordens ofta trycksvaga ställning (ex. i sammanställningarna veta áv, mocka néd, úpp etc.).

§ 20. I öppen stavelse innehållande vokal + tonlös konsonant är i nV. konsonanten — med vissa undantag — förlängd, när stavelsen följes (l. följts) av de trängre ändelsevokalerna fsv. fno. i eller u (typerna baki, -u). Ex.:

a) Stavelser innehållande fsv. fno. a (se § 1, b): *hakw* ÄJ. s. 'haka'; *nakw* ÄJ. adj. 'naken'; *vaʃ̱sn* ÄJ. adj. 'vaken'; *skakwl* J. s. 'skakel', *skvkwl* N.; *krvpwl* Fl. s. 'skräp'; *stvpwl* JFl. s. 'stapel'; *masw* J. s. 'masur'; *gatw* ÄJ. s. 'gata', *gvtw* Fl.; *skato* Ä. s. 'skata', *-w* J., *skvtw* Fl.[3].

Förlängd vokal har däremot antecknats i t. ex. *bɑ̀kədɑ́g* Ä. s. 'bakdag', *bɑkw-* J.; *hɑkw* NFl. s. 'haka' ;*kɑko* Ä. s. 'kaka', *-w* J., *kɒkw* NFl.[4]; *nɒkw* NFl. adj. 'naken'; *skɑkw* Ä. s. 'skäktträ'; *skɒkwl* (även *skɒkwl*) N. s. 'skakel'; *vɑʃ̱sn* (även *vaʃ̱sn*) Ä. adj. 'vaken', *vɒʃ̱sn* N., *-en* Fl.; *skrɑpo* Ä. s. 'skrapa hästskrapa', *-w* J., *skrɒpw* NFl.[5]; *stɒpwl* N. s. 'stapel'; *bɑso* Ä. s. 'brasa', *-w* J., *bɒsw* NFl.; *mɑsw* Ä. s. 'masur', *mɒsw* N.; *nɑsw* ÄJ. s. 'näsa'; *gɒtw* N. s. 'gata', *rɒtw* Fl. s. 'värktyg, varmed odugliga trådar frånskiljas vid linskäktningen'; *skɒtw* N. 'skata'.

Av denna exempelsamling framgår, att även vokalen (*a*, *v* ← fsv. fno. a) i stor utsträckning är förlängd i hithörande ord, något som ju var att vänta. Vokalförlängning har inträtt i större utsträckning i Fl. än i ÄJ. I N. är vokalen t. o. m.

---

[1]) Fsv. har även en långst. form: koppar, från mlt. kopper (Nor. VSpr. III, s. 316).

[2]) Så enligt Erikssons typordsl. (från Björbo). Bannbers (Holsåker) uppger däremot *mɔ̄kv* (med förlängd vokal).

[3]) *vat-* nV. 'vatten' (som första sammansättningsled) ← vatn + kons. Jfr Kallst. Värml. bärgsl. s. 76, not 5.

[4]) Jfr om detta ord § 29.

[5]) Angående detta ord jfr § 29.

genomgående förlängd i av mig antecknade ord, om jag bortser från *skɒk̲ɯɫ*[1] (jämte *skɒ̲kɯɫ*) s. 'lös skakel (t. ex. på en drög)'.

Det är helt säkert ingen tillfällighet, att i N. konsonantförlängning i hithörande ord just uppträder i *skɒk̲ɯɫ*. Det framgår av dialekterna, att ord med bl. a. avledningsändelserna **-ul**, **-ur** i kvantitativt avseende icke alltid behandlats lika som ord med t. ex. slutljudande ändelsevokal (fsv. **haku**, **gatu** o. s. v.). I de förra är konsonantförlängning mera utbredd än i de senare (se härom § 30). Bortser man alltså från ord på **-ul** (*skak̲ɯɫ* J., *skɒk̲ɯɫ* (jämte *skɒ̲kɯɫ*) N.; *krɒp̲ɯɫ* Fl. s. 'skräp'; *stap̲ɯɫ* J., *stɒp̲ɯɫ* Fl.) ock **-ur** (*mas̲ɯ* J. s. 'masur'), saknar man från nV. exempel på förlängning av kons. **p** ock **s** i gammal kort stavelse innehållande fsv. fno. **a** ock följd av trängre ändelsevokal. Att man helt saknar exempel på förlängning av kons. **p** i dylika stavelser, bortsett från ord på **-ul**, beror dock helt säkert på materialets torftighet. Av vokalförlängningen i s. *skra̲pɒ*, *-ɯ* etc. (se ovan) kunna inga slutsatser dragas, i all synnerhet som detta ord i en hel del dialekter visar sig vara både kvalitativt ock kvantitativt oregelbundet ock förmodligen såväl i rspr. som i dialekterna är ett lånord (från mlty. **schrape**; se Hellquist s. 746). Däremot är det ett från många dialekter känt förhållande, att vokalen i ställning framför kons. **s** har större benägenhet att förlängas än i ställning framför tonlösa explosivor (**k**, **p** ock **t**). Jfr härom vidare § 29.

b) Stavelser innehållande fsv. **æ** fno. **e** ock fsv. **æ** ← **a** i dift. **ia** (se § 4, c): *bɫɪs̲ɯ* N.[2] s. '**bläsa**, panna (på människa)', *-ɒ* (best. sg.) J.[3]; *ɪs̲ɪ* J. sup. 'jäst'; *lɪs̲ɪ* Ä. sup. 'läst'; *ɪt̲ɑ* Ä. sup. 'ätit', *-ɪ* J-Fl. Angående kons.-förlängningen i *fɪ̯æt̲ɯɫ*[4] N. s. 'stöd för slädtaket' jfr om ord på **-ul** under mom. a ovan.

Anm. 1. Lång vokal har — utom i *bɫɪs̲ɯ* (jämte *bɫɪs̲ɯ* N.) ÅN. s. '**bläsa**, panna (på människa)' — antecknats i några enstaka former med kvalitativt oregelbunden rotvokal (jfr §4, anm. 4): *bɫæ̲sɯ*

---

[1]) 'Lös skakel (t. ex. på drög)', plur. *skɒk̲ɯɫɑr*. Jfr däremot (med förlängd vokal) *ska̲kɫɒ* s. m. 'skakel i allmänhet', pl. *ska̲kɫɑr* (enl. Jonsson yngre ord).

[2]) Även *bɫɪ̲sɯ*. [3]) Ä. har *bɫɪ̲sɯ*.

[4]) Pl. *fɪ̯æt̲ɯɫɑr*. Angående rotvokalens kvalitet jfr § 4, anm. 4.

Fl. s. ''bläsa, bläs'; *blɛ̄su* ÄJ. ''bläsig, försedd med bläs'; *nɛ̄su* N. s. 'näsa'; *ɻɛ̄kal* Ä. s. 'djävul', *-ul* J-Fl.[1].

c) Stavelser innehållande fsv. **i, o, u** och **y** (se §§ 7, 11 och 16): *lukʉ* s. 'lucka'; *myʃʂy* ÄJFl. adv. 'mycket', *miʃʂ* N.; *nyʃʂyl* ÄJFl. s. 'nyckel', *niʃʂl* N.; *struʃʂa* Ä. sup. 'strukit', *-ɨ* J., *strukɨ*[2] NFl.; *vikur* obest. pl. 'veckor'; *drupa* Ä. sup. 'drupit', *-ɨ* J-Fl.; *krupa* Ä. sup. 'krupit', *-ɨ* J-Fl.; *nupa* Ä. sup. 'nupit', *-ɨ* NFl.; *ypɨ* ~ *-ɐn* Ä. adj. 'öppen', *-en* ~ *-ɐn* Fl., *ɻpɐn* N.[3]; *buʂu*[4] s. 'svinläger, kyffe'; *fɪʂa* Ä. sup. 'fisit', *-ɨ* J-Fl.; *fruʂn* adj. 'frusen'; *myʂə* Ä. s. 'vassla', *-y* J., *-ʉ* Fl., *miʂu* N.; *biʈa* Ä. sup. 'bitit', *-ɨ* NFl.; *bruʈa* Ä. sup. 'brutit', *-ɨ* NFl.; *flʉʈa* Ä. sup. 'flutit', *-ɨ* J-Fl.; *gnuʈʉ*[5] Ä. s. 'liten bit, litet stycke'; *ruʈɨ* NFl. sup. av v. **ryta**; *ɻlɪʈa* Ä. sup. 'slitit', *-ɨ* J-Fl.

Anm. 2. Lång vokal förekommer mot regeln i en del fall (jfr även mom. a och anm. 1 ovan).

1. Adjektivformer på **-ugher** (**-igher**) rätta sig kvantitativt (liksom även kvalitativt)[6] efter de ord i målet, av vilka de äro avledda. Ex.: *bɛ̄kʉ* J-Fl. 'beckig' (jfr *bɛ̄k* s.), *flʉ̄tʉ* Ä. 'flottig' (jfr *flʉ̄t* s.), *bōsʉ* Ä-N. 'bossig' (jfr *bōs* s.), *mōsʉ* Ä. 'mossig' (jfr *mōsə* s. 'mossa').

2. Hithörande böjningsformer inom olika paradigm rätta sig kvantitativt efter de ord, av vilka de äro böjningsformer.

3. Substantiven *skrɪ̄kʉ* NFl. s. 'nötskrika, (N) snöskata'[7], *glɪ̄pʉ* NFl. s. 'spricka, ngt som glipar'[8], *svɪ̄pʉ* JN. 'kvast, hopbuntade vidjor att ge stryk med'[9], *skʉ̄tʉ* J-Fl. s. ''skuta'[10] ha ändelsevokalen *ʉ* i likhet med gamla kortstaviga svaga fem. subst.[11] men, mot regeln i dylika ord, lång vokal.

4. *viʃʂa*, *-ɨ* Ä. sup. 'vikit'. Jfr § 22, anm. 2, mom. 1.

* *
*

[1]) Pl. *ɻɛ̄klær* Å., *-or* Fl., *ɻɛ̄klær* J. Jfr *sprɛ̄klʊ* Fl. s. ''spräkla, fräkne', *-ʊr* (obest. pl.) J.; *sprɛ̄klʉ* JFl. adj. 'spräcklig' (men *sprɛ̄klʉ* N.).

[2]) Expl. **k** är på analogisk väg införd. Ljudlagsenligt vore *ʃʂ*.

[3]) Fsv. **ypin, yppin** (?).

[4]) Torp s. 35 (under **Bos**).

[5]) Jfr *gnʉ̄tʉ* Mora (Vinäs). Se Torp s. 173.

[6]) Se t. ex. § 11, anm. 1.

[7]) Jfr no. dial. **skriku** (se Torp s. 619, under **skrikja** f. 1); däremot *lovoskraɪka* (← -skrīka) Älvd. s. ''lava-skrika, garrulus infaustus' (Nor. Ordl. s. 110).

[8]) Jfr *glɪpu* L., *glɪ̄po* Älvd.

[9]) Jfr *svɪpu* L.

[10]) »Tvåkload trägaffel, med vilken sädeskärvarna tagas av snesarna». Jfr *skutɪu* M. s. 'stång att skjuta fram båt med'.

[11]) Jfr dock även *suɫʉ* N. f. 'sula', *kuɫʉ* N. f. 'kula'.

Motsättningen i nV. mellan å ena sidan vokalförlängning i ord som *fa̱ton*, *-an* s. 'grytgrepe'; *læ̱sʊ*, *-ʊ* v. 'läsa'; *stræ̱kʊ*, *-æ* s. 'streke'; *ræ̱pʊ*, *-ʊ* v. '*repa, rapa'; *he̱tʊ*, *-æ* s. 'hetta'; *skōtʊ* v. 'skotta'; *drōpʊ*, *-æ* s. 'droppe' o. s. v., å andra sidan konsonantförlängning i ord som *bl̥ɪs̱ɯ* s. '*bläsa, panna (på människa)'; *ɪṯe*, *-ɪ* sup. 'ätit'; *vɪḵɯ* s. 'vecka', *drɯp̱e*, *-ɪ* sup. 'drupit' o. s. v. torde tillräckligt kunna förklaras enligt regeln, att en vidare vokal har större förutsättningar att förlängas än en trängre, ock detta även när det gäller t. ex. motsättningen *ɪ* (← äldre ǣ) — *e̱*, *æ̱* (← fsv. fno. i), ty det är givetvis icke vokalernas kvalitet i fsv. fno. tid, som är bestämmande för resultatet av stavelseförlängningarna, utan deras kvalitet vid tiden för stavelseförlängningarnas genomförande i de olika målen.

Om emellertid enbart rotvokalens ock den efter rotvokalen följande konsonantens beskaffenhet här varit av avgörande betydelse för resultatet av stavelseförlängningarna, skulle man snarast vänta, att av vokalerna målets *a*, *ʊ* (← fsv. fno. a) i första hand förlängts, ty dessa vokaler äro, så vitt jag kan förstå, målets vidaste, vare sig man då fattar tärmerna »vid—trång» i bet. »låg—hög» eller i bet. »öppen—sluten» (se härom s. 36 ff). Så är dock icke förhållandet. Bortsett från N.. där *ʊ* (← fsv. fno. a i ställning före ändelsevokalerna fsv. fno. i, u) är förlängd i likhet med *a*, *æ*, *e* ock ʊ (← resp. fsv. fno. a, äldre ǣ ock fsv. fno. i, o ock u i ställning före ändelsevokalen fsv. fno. a), äro i nV. vokalerna *a*, *æ*, *e* ock ʊ förlängda i större utsträckning än vokalerna *a*, *ʊ*. Den motsättning, som sålunda här finnes, mellan å ena sidan förlängd vokal i t. ex. ÄJ. *ha̱kʊ* s. 'hake', *ska̱tʊ* Ä. s. 'skate', *ɪ̱æ̱tʊ* v. 'äta', *stræ̱kʊ* Ä. v. 'strecka, rita streck', *he̱tʊ* J. s. 'hetta', *fl̥ōtʊ* s. 'flotte' o. s. v., där rotstavelsen följes av vidare ändelsevokal (fsv. fno. a), ock å andra sidan förlängd konsonant i t. ex. ÄJ. *haḵɯ* s. 'haka', *naḵɯ* adj. 'naken', *gaṯɯ* s. 'gata', *skaṯɯ* s. 'skata', där rotstavelsen följes av trängre ändelsevokal (fsv. fno. u), synes mig böra förstås så, att ändelsevokalens kvalitet icke allenast indirekt (genom den s. k. tilljämningen) utan även mera direkt haft betydelse för resultatet av stavelseförlängningarna: vidare ändelsevokal gynnar förlängning av rotstavelsens vokal, trängre ändelsevokal gynnar förlängning av den efter rotvokalen följande konsonanten. I § 29 skall jag söka upp-

visa, att denna kvantitetsregel är av mera allmängiltig — kanske allmängiltig — natur.

Att i hela nV. även rotvokalens kvalitet spelat en viktig roll för vokalens eller konsonantens förlängande, är tydligt (jfr mom. a ock mom. b ock c ovan).

b) Malungsmålet.

§ 21. I gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + tonlös konsonant förlänges i M. vokalen,

a) när den är fsv. fno. a ock fsv. æ fno. e (incl. fsv. æ ← a i dift. ia),

b) när den är fsv. fno. i ock stavelsen följes av vidare ändelsevokal (fsv. fno. a) samt

c) när den är fsv. fno. o eller u ock följes av kons. s + vidare ändelsevokal (fsv. fno. a), eller med andra ord: vokalen är förlängd,

a) när den är målets *a*, *ą* ock *æ*, *e* (← rsp. fsv. fno. a, fsv. æ fno. e ock fsv. æ ← a i dift. ia),

b) när den är målets *æ* (← fsv. fno. i) samt

c) när den är målets *ą* (← fsv. fno. o eller u) ock följes av kons. s. Ex.:

a) Stavelser innehållande fsv. fno. a ock fsv. æ fno. e (incl. fsv. æ ← a i dift. ia), målets *a*, *ą*, *æ*, *e*[1]: *bąko* v. 'baka', *hąku* s. 'baka', *klęąkon* ptc. 'tjälad', *krąko* v. 'kräka, gå sakta ock med möda, krypa, kräla', *nąku* adj. 'naken', *rąko* v. 'ligga kringspritt, ligga ock skräpa, gå ock driva ock ingenting göra', *rękw* s. 'skovel, skyffel av trä' (fno. reka), *tąkos* sv. v. 'gnabbas, småträta'[2], *vąʃsn* adj. 'vaken'; *gąpon* pres. ptc. 'gapande', *skrąpo* v. 'skrapa', *skrąpw* s. 'skrapa, hästskrapa', *skræpo* v. 'skräpa'; *bąso* v. 'basa, ge stryk', *bąsw* s. 'brasa', *blęsw* s. 'bläsa, bläs', *gąso* v. 'rasa i lek' (Torp s. 148), *jæso* v. 'jäsa', *jęsr* sup. 'jäst', *krąso* v. 'krossa' (Torp s. 317), *læso* v. 'läsa', *lęsr* sup. 'läst'; *frąto* öM. v. 'pedere' (fno. frata), *gątw* s. 'gata', *hąto* v. 'hata', *mąto* v. 'mata', *nąto* s. 'nate', *prąto* v. 'prata', *rąto* v. 'rata, försmå', *skątw* s. 'skata'.

---

[1]) Se §§ 1, 3, b ock 4, b.

[2]) Jfr Älvd. *tåkos* sv. v. 'gnabbas, småträta'.

b) Stavelser innehållande fsv. fno. i, målets *æ*[1]: *bæ̱kʊ* v. 'becka', *stræ̱kʊ* s. o. v. 'streke, -a', *stæ̱kʊ* s. 'stege', *sæ̱kʊ*[2] v. 'rinna eller flyta långsamt, arbeta eller röra sig långsamt'; *ræ̱pʊ*[3] v. 'rapa', *slæ̱pʊ* v. 'släpa' (fsv. **slipa**), *sĩ̂sæ̱pʊ-sæ* v. 'göra fula miner ock åthävor, bete sig illa' (fsv. **sḳipa sik**); *bæ̱tʊ* v. 'beta, sönderdela i småbitar', *kʟæ̱tʊ* v. 'kleta, smeta', *læ̱tʊ* v. 'färga' (fsv. **lita**), *smæ̱tʊ̥* v. 'smeta', *stræ̱tʊ* v. 'streta'.

c) Stavelser innehållande fsv. fno. o eller u, målets *a*[4] + kons. s: *dra̱sʊ* s. 'dråse, tröskad men oränsad säd', *fʟa̱sʊ* v. 'flåsa', *ga̱sʊ* v. 'dunsta' (om stark lukt eller värme)[5], *kna̱sʊ* v. 'krossa, mosa sönder ngt i småsmulor', *kra̱sʊ* v. 'krossa', *la̱sʊ* v. 'lossa', *ma̱sʊ* s. m. 'mossa ock lav, spec. torv samt husmossa', *pa̱sʊ* s. 'påse'.

Anm. Mot regeln är konsonanten, dock endast tonlös explosiva, förlängd i en hel del hithörande former, nämligen i

1. *vat̲u-* 'vattu-, vatten-' (såsom första sammansättningsled), varom se § 29.

2. ord på **-ul(-)**: *ap̲uʟæ* adj. '*apulig, som är galet', *skak̲uʟ* s. 'skakel', *stap̲uʟ* s. 'stapel', varom se § 30.

3. ord på **-ar**: *pap̲ʊr* s. 'papper', som synes förutsätta ett äldre *päpar med huvudtryckig penultima, ock *pep̲ʊr* s. 'peppar', vilken form dock på grund av riksspråkligt inflytande är åtminstone kvalitativt oregelbunden: rotvokalen är *e*, ej *æ*, som här vore den ljudlagsenliga (se § 6, b). Angående kvantitetsutvecklingen i ord på **-ar** se längre fram § 30.

4. *fat̲ʊn* s. 'grytgrepe', *fat̲ʊs* v. 'fattas' (jfr s. 54, not 6), *sat̲ʊ* s. 'sate', *skat̲ʊ* s. 'skate', *i̯æt̲ʊ* v. 'äta'[6], *væt̲ʊ* 'veta', *hæt̲ʊ* v. o. s. 'hetta'.

Av de här upptagna formerna kunna *i̯æt̲ʊ*[7] ock *væt̲ʊ*[8] ha lång kons. på grund av deras ofta trycksvaga ställning i t. ex. samman-

[1]) Se § 6, b.

[2]) Jfr no. dial **sĭka**, Torp s. 578.

[3]) Jfr Älvd. *rĩpo*.

[4]) Se § 10.

[5]) Jfr no. dial. **gosa** 'dampe, dunste' (Torp s. 176).

[6]) Konsonantförlängningen i *i̯ɪt̲ɪ* sup., *-ɪn* pret. ptc. bör givetvis förstås på samma sätt som konsonantförl. i *bɪt̲ɪ* sup. 'bitit', *-ɪn* ptc. 'biten' etc. (se § 22, b). Angående rotvokalens kvalitet i *i̯ɪt̲ɪ*, *-ɪn* jfr § 4, anm. 2.

[7]) Redan Dalalagen har pres. **iættir**, där konsonanten (enl. Nor. Altschw. gr. § 296,4) förlängts i ställning framför **r**. M. *i̯æt̲ʊ* kan dock icke ha lång kons. från presens, enär målets presensform har lång vokal: *i̯e̱t*.

[8]) Jfr att även nV. har förlängd konsonant i detta ord (se § 19, anm., mom. 2).

ställningarna *ɻæt-óp* 'äta upp', *væt-á* 'veta av'[1], där även ändelsevokalen i trycksvag ställning fallit. — *hæto* v. o. s. 'hetta' kan ha lång kons. bl. a. på grund av rikssprākligt (ock dialektalt) inflytande[2].

fatos[3] v. 'fattas' kan ha lång kons. från former, som motsvara fsv. fattas. Jfr rspr. fattas.

faton s. har även i en hel del andra dialekter mot regeln lång kons., t. ex. *fatan* Husby (Dalarna), *fatan* Haverö ock Holm (Medelpad), *fatan* Trehörningsjö (Ångermanland); däremot med förlängd vokal: *fāton, -an* nV., *fātan* Alfta (Hälsingland), *fātan* Selånger ock Attmar (Medelpad), *fātaŋ* Resele (Ångermanland) o. s. v. Jag framhåller här endast, att det är tänkbart, att konsonantens ställning framför avledningsändelsen -an icke varit utan betydelse för konsonantförlängningen (se härom § 30).

skato s. kan ha fått förlängd kons. såsom senare sammansättningsled (tallskate, granskate etc.). Även nedre L. har mot regeln (se § 23, b) förlängd kons. i *skatr*, vilken form dock i övre L. ock T. är fullt regelbunden (se a. st.). Förlängd kons. ha också *skata* Husby (Dalarna), *skata* Högbo, Ockelbo (Gästrikland), i båda fallen mot regeln i resp. dialekt[4].

Även *sato* s. skulle kunna vara en ur sammansättning lösgjord form (ex. *gùbsăto* s. 'gubbsate'), ehuru här även andra specialförklaringar vore tänkbara. Även nedre L. har mot regeln (se a. st.) förlängd kons. i *satr* (~ rikspråksformen *sate*). Formen *satr* vore dock i övre L. ock T. fullt regelbunden.[5]

I föregående § har uppvisats, att i nV. (ÄJFl.) tonlös explosiva ljudlagsenligt kunnat förlängas även i huvudtryckig stavelse, innehållande vidare vokal (*a, ɒ* ← fsv. fno. a) ock följd av trängre ändelsevokal. Särskilt visade sig detta vara förhållandet i Ä. ock J., således i gränsområdet till M. I § 23 skall dessutom uppvisas, att i öV. (med vissa undantag i nedre L.) tonlös kons. i ord av här behandlade typer så gott som genomgående förlängts. Enklast hade därför varit att låta de ovan under mom. 4 diskuterade formerna med i M. mot regeln förlängd kons. enbart visa, att även i M. en ljudlag sporadiskt värkat, enligt vilken tonlös explosiva (t) förlängts även i huvudtryckiga stavelser, innehållande målets vidare vokaler (*a, æ*). Givetvis är det icke häller enbart en tillfällighet, att just M. uppvisar

---

[1]) Jfr konsonantförlängningen i *lāt* v. 'låta' i bet. 'tillåta' (← trycksv. lăta ← tryckst. lāta). Jfr *la-vɛ́rɒ* 'låta vara, låta bli', där *la* ← trycksv. 'lað ← trycksv. lăt(a).

[2]) Jfr även *hetа* Ä. s. (§ 19, anm., mom. 1). I *hātr* öV. s. ock *hata* T. v. är konsonanten ljudlagsenligt förlängd (se § 23).

[3]) Jfr *fatos* J. (§ 19, anm., mom. 1) ock s. 54, not 6.

[4]) Förlängd vokal ha däremot t. ex. *skāto* ÅN., *-on* (best. sg.) J., *-æ* Fl., *skɒtv* Djura (Dalarna), *-a* Resele (Ångermanland).

[5]) I Lundhs ordsamling från T. upptas endast formen *sate*.

så relativt många hithörande former med mot regeln i målet förlängd konsonant, liksom det icke häller kan anses enbart som en tillfällighet, att samtliga i mom. 4 ovan anförda former innehålla kons. t, d. v. s. den kons. som av de tonlösa konsonanterna synes ha de största förutsättningarna att förlängas (se härom särskilt § 29)[1]. Å andra sidan har jag sökt göra sannolikt, att det icke häller är enbart någon tillfällighet, att av hithörande ord, innehållande målets *a*, *æ* + t, konsonantförlängning drabbat just de i mom. 4 ovan anförda. M. har, när det gäller förbind. fsv. fno. **ata** (med slutljudande ändelsevokal), förlängd kons. i samtliga de ord, som jag funnit även i vissa andra mål ha, mot regeln i resp. mål, förlängd konsonant, men också (med viss reservation beträffande *sa̱to* s.) endast i sådana.

Beträffande konsonantförlängningen i de i mom. 1—3 ovan upptagna orden har jag hänvisat till §§ 29 ock 30.

Av det föregående torde alltså framgå, att flera faktorer medverkat till eller värkat uppkomsten inom målet av hithörande oregelbundna former. Vilken faktor, som i varje särskilt fall varit av avgörande betydelse, är givetvis omöjligt att alltid med någon bestämdhet avgöra.

§ 22. I gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + tonlös konsonant förlänges i M, konsonanten

a) när rotvokalen är fsv. fno. **o** eller **u** ock följes av konsonanterna **k**, **p** eller **t** + vidare ändelsevokal (fsv. fno. **a**) samt

b) när rotvokalen är fsv. fno. **o**, **u**, **i** eller **y**[2] ock stavelsen följes av trängre ändelsevokal (fsv. fno. **i**, **u**),

eller med andra ord: konsonanten är förlängd, a) när rotvokalen är målets *a*, i detta fall dock endast konsonanterna **k**, **p** ock **t** (men ej **s**, jfr föreg. §) samt b) när rotvokalen är målets *u*, *i* eller *y*. Ex.:

a) Stavelser innehållande fsv. fno. **o**, **u**, målets *a*[3] + **k**, **p** eller **t**: *blɾa̱ko*[4] v. 'arbeta hårt, duktigt, våldsamt etc.', *ba̱ko*[5] v. 'arbeta med tungt arbete, arbeta med fart, våldsamt

[1]) Motsättningen *ɻæ̱to* v. 'äta' — pres. ock imp. *ɻæ̱t*; *væ̱to* v. 'veta' — pres. ock imp. *væ̱t* kan också vara anmärkningsvärd (jfr § 25, 3).

[2]) Endast ett par av mig antecknade hithörande ord ha rotvokalen fsv. fno. **y**, nämligen *myt̂sy* adj. ock adv. 'mycken, -et', *nyt̂syl* s. 'nyckel'. Äldre ø saknas helt ock hållet i hithörande ord.

[3]) Se § 10.

[4]) Jfr *blɾōko* Å-N. v. (§ 19, d).

[5]) Jfr no. dial. **bōka**, **bŭka** (Torp s. 32 ock 47 f.), i avljudsförh. till fno. **bauka**, nysv. **böka**.

etc.', *dakə* v. med ungef. bet. 'hoppa, taga skutt' (med bibet. 'så att buller uppstår')[1], *makə* v. 'mocka, skotta (snö etc.)', *takə-sæ* v. 'maka på sig, flytta sig litet åt sidan'[2], *trakə* v. 'trampa, stampa på samma ställe'[3]; *drapə* s. 'droppe', *glapə* v. 'snöa stora flingor'[3], *kapər* s. 'koppar', *slapə* v. 'sloppa'[4]; *bratəs* v. 'brottas', *bratə* s. 'bråte', *flatə* s. 'flotte', *hatə* v. 'stamma, tala hackigt'[3], *ratə* v. 'böka, rota i jorden' (om t. ex. svin)[3], *skatə* v. 'skotta'.

Anm. 1. I några få ord har M. förlängd vokal i likhet med uV. (se § 19, d): *strakə* s. 'stråke', *katə* v. 'kåta, tälja (t. ex. med kniv)', *patə* v. 'påta, peta'. Angående det även kvalitativt oregelbundna *lōta* s. m. 'lott, del, parti i t. ex. en åker' jfr § 10, anm. 1, b.

b) Stavelser innehållande fsv. fno. **o, u, i** eller **y**, målets *u, i, y* (se §§ 11, 7 ock 16): *kvikw* s. 'kvicka, triticum repens' (Torp s. 349), *lukw* s. 'lucka', *mytsy* adv. 'mycket', *nytsyl* s. 'nyckel', *strutsə* yM. sup. 'strukit', *vikw* s. 'vecka'; *drupə* yM. sup. 'drupit', *knipə* yM. sup. 'knipit', *krupə* yM. sup. 'krupit', *supə* yM. sup. 'supit'; *buswə* s. 'svinläger, kyffe, litet krypin'[5], *frusən* yM. ptc. 'frusen', *fisə* yM. sup. 'fisit', *misw* (jämte *misə*) s. 'ostvassle'; *bitə* yM. sup. 'bitit', *brutən* yM. ptc. 'bruten', *dritə* yM. sup. 'dritit', *flutə* yM. sup. 'flutit', *gnutw* s. 'liten smula, någonting mycket litet'[6], *lutw* s. 'lutning, sluttning'[7], *skutən* yM. ptc. 'skjuten', *slitə* yM. sup. 'slitit'.

Anm. 2. Mot regeln är vokalen förlängd i en del fall.

1. öM. överensstämmer i regel kvantitativt med yM. men avviker dock därifrån så till vida, att det alltid — åtminstone gäller detta målet i de mera centralt belägna byarna — har förlängd vokal i hithörande supin- ock participformer av starka värb. Ex.: *strutsən*

[1]) Jfr s. 53, not 6.

[2]) Fno. þoka. Jfr *tōkə* J. 'trampa ned gräs etc.', no. dial. toka (se Torp s. 793).

[3]) Jfr motsvarande ord i § 19, d.

[4]) »Säges om folk el. djur, när de gå i blöt, dyig mark, så att det bär ned för fötterna ock dy ock vatten följer med fötterna, när de lyftas upp igän, ock stänker omkring; i synnerhet användes ordet om djur, som arbeta med fötterna för att ej sjunka ner i dyn ock därvid stänka omkring dy ock vatten».

[5]) Jfr Torp s. 35, under Bos.

[6]) Jfr s. 57, not 5.

[7]) Jfr *lùtə* Älvd. f. 'lutning, t. ex. lutande vägstycke, utförsbacke'.

'struken', *drɯ̱pɪ* 'drupit', *lɯ̱pɪn* 'koagulerad' (om mjölk), *fɪ̱sɪ* 'fisit', *frɯ̱sn̥* 'frusen', *fɫɯ̱tɪ* 'flutit', *slɪ̱tn̥* 'sliten' o. s. v.

Att öM. genomgående har lång vokal i dylika former, måste bero på inflytande från resp. värbs konjugationsformer med ljudlagsenligt lång vokal, såsom infinitivformerna, presensformerna etc., ock förmodligen även från supin- ock participformer, i vilka rotvokalen följes av tonande konsonant, t. ex. *bɯ̱rɪ* 'burit', *skɯ̱rɪn* 'skuren', *stɯ̱ɫɪ* 'stulit', *vrɪ̱dɪ* 'vridit' o. s. v. (se § 18)[1]. Huruvida participens i målet en gång synkoperade former, vilka ljudlagsenligt synas bort undergå vokalförlängning[2], även i någon mån medvärkat till uppkomsten av här behandlade oregelbundna former, är ovisst redan av det skäl, att de synkoperade formerna numera utträngts av de osynkoperade, något som kan ha ägt rum redan före stavelseförlängningarnas genomförande i målet.

rōtɪ öM. adj. '*ruttig, rutten' har såväl kvalitativt som kvantitativt oregelbunden rotvokal. Denna borde här, i ställning före ändelsevokalen fsv. fno. i, ha kvaliteten *ɯ* (ej ʊ)[3]. ʊ-vokalen är här införd från adjektivets en gång synkoperade former eller från värbet *rōtn̥a* 'ruttna'[4], varifrån även *rōtɪ* kan ha fått lång vokal. Då emellertid yM. har *rʊt̠ɪ* (med lång konsonant liksom i *skɯt̠ɪn* 'skjuten' etc., trots ʊ från t. ex. v. *rōtn̥a*), är det väl sannolikt, att motsättningen *rōtɪ* öM. — *rʊt̠ɪ* yM. i första hand beror därpå, att dessa former kvantitativt anslutit sig till resp. öM:s *lɯ̱pɪn* 'lupen, koagulerad (om mjölk)', *sɫɯ̱tn̥* 'skjuten' etc. — yM:s *lɯ̱pɪn*, *skɯt̠ɪn* etc.

Även från yM. har jag antecknat lång vokal i *lɯ̱tn̥* adj. 'hågad, benägen för' (eg. pret. ptc. av v. luta) ock dessutom i *vɪ̱t̂sɪ* sup. 'vikit', *vɪ̱t̂sɪn* ptc. 'viken'. Om dessa senare former jfr § 23, anm. 4[5].

2. Lång vokal ha en del substantiv med ändelsevokalen *-ɯ*, vilken i målet tillkommer gamla kortstaviga svaga fem. subst., t. ex. *gɫɪ̱pɯ* 'spricka, ngt som glipar'[6], *svɪ̱pɯ* 'hopbuntade vidjor att ge stryk med'[7], *fɫɪ̱sɯ* 'flisa'[8], *mɪ̱sɯ* (jämte *mɪs̱ɯ*) 'ostvassle'. Jfr § 20, anm. 2, mom. 3.

---

[1]) Jfr Hess. i Nord. studier s. 390, not 2.

[2]) Jfr t. ex. *bōtn̥a* v. 'bottna', *slōkɪna* v. 'slockna', *st̂s̱epna* s. 'skepnad'.

[3]) Jfr § 11. [4]) Jfr § 11, anm. 1.

[5]) Det kan här förtjäna påpekas, att även rspr. genomgående har lång vokal i gamla kortstaviga supin- ock participformer av starka värb. Att så genomgående är förhållandet, beror givetvis till stor del på det starka inflytande, konjugationsformerna med gammal lång vokal (ock diftong) utövat på supin- ock participformerna.

[6]) Jfr *gɫɪ̱pu* L., *gɫɪ̀po* Ålvd.; *gɫɪ̱pɯ* NFl.

[7]) Jfr fno. svipa, no. dial. svĭpa (Torp s. 758), L. *svɪ̱pu* 'kvast' ock Hesselman ĭ ock ў s. 107; *svɪ̱pɯ* JN.

[8]) Även *fɫɪ̱sa*, motsvarande ett fsv. *flīsa. — Jfr Ålvd. *fɫɪ̀ʒo* f. 'flisa som far av', mindre än *fɫaɪ̱sa* f. 'flisa (hud-, bark-, sten- o. s. v.), blemma'. Jfr även Torp s. 119, under Fles.

Anm. 3. Adjektiv på -ugher (-igher) ha samma kvantitet som de ord, av vilka de äro avledda (jfr § 20, anm. 2, mom. 1). Ex.: *bęku* 'beckig' (jfr s. *bęk*), *flōtu* 'flottig' (jfr s. *flōt*). Angående rotvokalens kvalitet i dylika adjektiv se t. ex. § 7, anm. 2 ock § 11, anm. 1.

Lång (ock även kvalitativt oregelbunden) rotvokal ha vidare böjningsformer som *drǭpin* best. sg. dat. (med ǭ från obest. sg. *drōp* 'dropp'), *skǭtom* best. pl. dat. (med ǭ från obest. sg. ock pl. *skōt* 'skott') o. s. v.

* * *

Av det föregående torde framgå, att i M. i här behandlade ord ändelsevokalernas kvalitet icke direkt — i motsats mot förhållandet i nV. (se s. 58 f.) — spelat någon påtaglig roll för resultatet av stavelseförlängningarna. Däremot har i M. — liksom i så många andra mål — ändelsevokalernas kvalitet indirekt, genom den s. k. tilljämningen, varit av stor betydelse för resultatet av förlängningsprocessen. Tilljämningen resulterar ju åtminstone i regel i vidare rotvokal före vidare ändelsevokal ock trängre rotvokal före trängre ändelsevokal. Som jag redan förut framhållit, får man givetvis icke vid bedömmandet av kvantitetsutvecklingen i olika former utgå från resp. rotvokals fsv. fno. kvalitet utan från den kvalitet, vokalen kan tänkas ha haft vid tiden för kvantitetsförändringarnas genomförande i de olika målen. Tilljämning visar sig i regel endast i gamla kortstaviga former, ock redan härav blir det tydligt, att tilljämningsprocessen bör ha inträtt före kvantitetsförändringarnas genomförande i resp. mål, något som f. ö. ytterligare styrkes av kvantitetsförskjutningens resultat i dialekter med s. k. tilljämning.

Den kvantitativa motsättningen i M. mellan å ena sidan t. ex. *bǭko* v. 'becka' (se § 21, b), *mǭso* s. 'mossa' (se § 21, c), å andra sidan t. ex. *viku* s. 'vecka', *buşu* s. 'svinläger, kyffe, litet krypin' (se mom. b ovan) förklaras här alltså enligt regeln, att en vidare vokal har större förutsättningar att förlängas än en trängre.

Även kan det redan här framhållas, att i M. — liksom i så många andra dialekter — av de tonlösa konsonanterna (k, p, t ock s) explosivorna visa sig ha de största förutsättningarna att förlängas (jfr § 21, c ock mom. a ovan) ock att expl. t

synes ha något större benägenhet att förlängas än expl. k ock p (se § 21, anm., mom. 4).

c) Övre västerdalmålet.

§ 23. I öppen stavelse innehållande vokal + tonlös konsonant förlänges i öV. i regel konsonanten (se dock särskilt b ock d nedan). Ex.:

a) Stavelser innehållande målets *a* (← fsv. fno. a enl. § 1, a): *laḳor* T. obest. pl. 'lakar', *maḳo* v. 'maka, flytta (ngt)', *skaḳo* v. 'skaka'; *àpo-åṭ* T. v. 'apa efter', *gaṗo* v. 'gapa', *skaṗon* L. ptc. 'skapad', *skraṗo* v. 'skrapa'; *fraṣo* L. v. 'frasa', *haṣo* L. v. 'hasa, klättra', *raṣo* v. 'rasa'; *fraṭo* v. 'pedere' (fno. frata), *faṭol* L. s. 'grytgrepe, handtag på gryta', *maṭo* v. 'mata'.

Anm. 1. Lång vokal har antecknats i några även kvalitativt oregelbundna former samt dessutom i *baḳa* Lta. v. 'baka' (men *baḳo* TLtorgLhusLhed.), *kaṣo* T. v. 'svepa (om)'[1], *spraḳo* T. v. 'spraka' (men *spraḳo* LrisLhed.). Dylika former kunna samtliga vara i rel. sen tid importerade eller influerade utifrån (från rspr. eller angränsande dialekter). Så t. ex. synes *baḳa* v. (med lång vokal) förekomma endast i sydligaste Lima (i Tandö), d. v. s. i gränsområdet mot Malung, där vokalförlängning i dylika former är regel (se § 21, a).

Lång vokal i t. ex. *maḳar* Lta. (pl. av *maṭ͡ʃ* s. 'make'), *staḳor* Lhed. (pl. av *staṭ͡ʃ* s. 'stake') är införd från sg.-formerna (se b nedan). Jfr däremot t. ex. *laḳor* T. pl. av *laṭ͡ʃ* 'lake'.

b) Stavelser innehållande målets *a*:

1. Stavelser innehållande *a* ← fsv. fno. a (se § 1, b): *baḳu-* LhedLris. (jämte *a* Lris.) 'bak(dag)'; *ɭaṭ͡ʃ* T. (men *a* LhedLris.) s. 'flake'; *haṭ͡ʃ* (jämte *a*) Lhed. s. 'hake'; *haḳu* TLtorgLhed. (men *a* LrisLta.) s. 'haka'; *klaṭ͡ʃ* TLhed.[2] (men *a* Lris.) s. 'klake, tjäle',; *maṭ͡ʃ* Lhus. (men *a* LhedLrisLta.) s. 'make'; *naḳu* TLtorgLhed. (men *a* Lta.) adj. 'naken'; *staṭ͡ʃ* TLhusLhed.[1] (men *a* LrisLölillm.). s. 'stake'; *gaṭu* T. (men *a* LtorgLhusLrisLta.) s. 'gata'; *naṭ* T. (men *a* LhedLris.) s. 'nate'.

Av exempelsamlingen ovan framgår, att som regel här gäller, att i stavelser innehållande målets *a* (← fsv. fno. a enl. § 1, b) + kons. fsv. fno. k, (p) ock t, konsonanten förlängts i

[1]) Jfr fno. kasa 'begrava' ock Torp s. 260.
[2]) Lhed även *a*.

T. ock övre L., vokalen däremot i nedre L. (jfr här oms. 70 ff.). Denna regel är dock icke undantagslös. Ord på **-ul** synas ha förlängd kons. även i nedre L.: *skak̲uɫ* Lris. s. 'skakel', *stàp̲ú̲ɫɐr* Lris. obest. pl. 'staplar', *ap̲uɫɐn* Lhed. adj. '**apulig**, som är galet, på tok' (jfr § 21, anm., mom. 2 ock § 30). Detsamma är även förhållandet med *sat̲ɪ* Lhed.ris. s. 'sate' ock *skat̲ɪ* Lhed LrisLta. s. 'skate' (jfr § 21, anm., mom. 4). Å andra sidan har endast lång vokal antecknats i *ka̲ku* TnbrLhedLris. s. 'kaka'. *va̲t̂sɪn* TLtorgLhedLta. adj. 'vaken', *ska̲tu* LtorgLhusLrisLta. s. 'skata'. Lång vokal har även *ga̲tu* LtorgLhusLrisLta. s. 'gata' (men *gat̲u* T.). Då nedre L. i regel har lång vokal i dylika former, är det ju förklarligt, om enstaka former med lång vokal, som även haft stöd i rspr.-formerna, trängt in i övre L. ock T. Så får man väl åtminstone förklara *va̲t̂sɪn* TLtorg., som här icke kan ha lång vokal från synkoperade former (jfr *vav̲na* v. 'vakna'). Subst. *ka̲ku* 'kaka'[1] ock *ska̲tu* 'skata' äro förmodligen båda rel. sena lånord i målet. Ordet 'skata' förekommer f. ö. icke i T., utan där användes *ʂ̂t̲ʂ̂ø̲r* 'skata' (fno. **skjór**).

Bortsett från ord på **-ul**, i vilka konsonanten i en mängd dialekter visar sig haft särskilda förutsättningar att förlängas, har jag från öV. endast ett exempel på förbind. *a* (← fsv. fno. **a**) + **p**, nämligen *skra̲pu* TnbrLhedLris. s. 'skrapa'. I hela öV. synes detta ord ha förlängd vokal. Detta är även förhållandet i nV. (se § 20, a). Något inflytande från värbet kan icke ifrågasättas, när det gäller öV., då värbet där har förlängd kons.: *skrap̲o* 'skrapa'. Icke häller har man skäl att antaga, att expl. **p** skulle haft mindre förutsättningar att förlängas än expl. **k**. Subst. *skra̲pu* är givetvis ett rel. sent lånord i målet. Jfr om detta ord ytterligare § 29.

Även när det gäller förbind. *a* (← fsv. fno. **a**) + **s**, är materialet ytterst torftigt. Förlängd kons. har *màs̲ý̲r*[2] Lbi. s. 'masur'. Ord på bl. a. avledningsändelsen **-ur** inta dock i kvantitativt avseende en särställning, varom se § 30. Däremot synes *ba̲su* TLhedLris. s. 'brasa' ha lång vokal i hela öV. Denna form kan — i motsats till förhållandet med *skra̲pu* — tillmätas viss beviskraft. Dock är det även möjligt, att formen *ba̲su* (med lång

[1]) Jfr om detta ord § 29.
[2]) Enligt Levanders uppteckningar.

kons.) trängt utanför sitt egentliga geografiska område — i nedre L. ock M. är ju vokalförlängning här regel. Jfr emellertid §§ 20, a ock 29.

2. Stavelser innehållande *a* ← äldre æ[1] (se § 3, a): *ɻaṭo* v. 'äta', *ɻaṭo* T. s. 'mat'.

Förlängd vokal (även i övre L. ock T.) ha däremot *kraḳo* v. 'kräka, gå sakta ock med möda, krypa, kräla', *raḳo* T. v. 'räka, flyta' *ɻaso* v. 'jäsa', *laso* v. 'läsa'. Beträffande konsonantförlängningen i *ɻaṭo* (även nedre L.) jfr, att M. mot regeln har förlängd kons. i *ɻæṭo* v. ock s. (se härom § 21, anm., mom. 4). Jfr vidare s. 70 ff.

c) Stavelser innehållande målets *æ*, *a*[2] ← äldre æ (se § 4, a)[3]: *raḳy*[4] LbiLhed. s. 'räka, spade'; *ĵsaḳu* T. s. 'käk'; *fɻaṭur*[5] Lris. s. (fsv. fiætur); *ɻaṭ* TLtorg. sup. 'ätit'; *kaṭl* TLris. s. 'kittel'; *saṭ* TLris. sup. 'suttit' (fno. setit).

Lång vokal ha *ɻækul* Lris. s. 'djäkel, djävul', *raḳy*[4] LrisLta. s. 'räka, spade' (jfr *raḳy* ovan), *ĵsaḳy*[4] Lta. s. 'käk' (jfr *ĵsaḳy*[4] ovan); vidare följande former: *blæsu* Lris.[6] s. 'bläs', *læs* TLtorg. sup. av *laso* v. 'läsa', *ɻæs* T. sup. av *ɻaso* v. 'jäsa'.

d) Stavelser innehållande *a*, *e*[7] ← fsv. fno. i (se § 6, a): *baḳa* Lhus. (men *e* LhedLrisLta.[8]) v. 'becka'; *blaḳa* TLhedLta. v. 'blecka, göra bläckor (i träd)'; *papar* TLris. s. 'peppar'; *vaṣa*[9] T. v. 'viska, tala med låg röst'; *dràṭa-nè* T. (men *e* Lölillm.ta.) v. 'smutsa ned'[10]; *paṭa* TLhus. v. 'peta'; *smaṭa* TLhusLkyrkbLhed.

---

[1]) Något hithörande ord med efter rotvokalen följande p har ej antecknats. Värbet *ɻlapa* 'släpa' motsvarar fsv. slæpa, mlt. slēpen.

[2]) ä-ljudet i öV. tecknas av Lundh ock mig genomgående med *æ* som långt, *a* som kort.

[3]) Något hithörande ord med efter rotvokalen följande p har ej antecknats.

[4]) Enligt Levanders uppteckningar.

[5]) 'Namn på bojor, vilka anbragtes på hästarnas fötter (när hästarna släpptes på bete) ock vilka hindrade hästarna att komma iväg så fort. Förr allmänt, när hästarna släpptes till skogen'.

[6]) Jfr även *blęsu* T. Jfr dock om denna form § 4, anm. 1.

[7]) e-ljudet är här *a* som kort, *e* som långt.

[8]) Även *baḳa* LhedLta. — T. har mot regeln *bęḳa*, med *ę* förmodligen från *bęk* s. (se § 17) ock *bęḳa* adj. (se anm. 3 nedan).

[9]) Jfr no. dial. kvĭsa. Torp. s. 351.

[10]) Jfr *drìto* Älvd., *drìta* Mora (Vinäs) 'smutsa ned'.

(men *ę* LlimedsfLrisLölillm.) v. 'smeta'; *strat̲a* TLhed. (men *ę* Lris.) v. 'streta'; *t̂s̑at̲a*[1] T. v. 'kittla'; *t̂s̑at̲an*[2] T. adj. 'kittlig'.

Av exempelsamlingen framgår, att i hithörande ord vokalen i regel förlängts i nedre L.,[3] konsonanten däremot i övre L. ock T. Se härom s. 70 ff.

e) Stavelser innehållande målets *ɪ* (← fsv. fno. **i** eller **y** enl. §§ 7 ock 16), *a* ock *y* (← fsv. fno. **o** eller **u** enl. §§ 10 ock 11): *lyk̲u* s. 'lucka', *mɪt̲̂s̑ɪ* L. adv. 'mycket', *mak̲a* v. 'mocka, skotta (snö)', *nɪt̂s̑ɪl* s. 'nyckel', *vɪk̲ur* obest. pl. 'veckor'; *dryp̲ɪ* s. droppe', *glɪp̲u*[4] L. s. 'spricka, ngt som glipar', *kap̲ar* s. 'koppar', *rap̲a* v. 'rapa' (fno. **ropa**), *syp̲ɪ* sup. 'supit, *svɪp̲u*[5] L. s 'kvast'; *bys̲u* L. s.[6], *drys̲ɪ* s. 'dråse, tröskad men orensad säd', *fɪs̲ɪ* sup. 'fisit', *flɪs̲a* L. v. 'flåsa'[7], *gas̲a*[8] L. v. 'dunsta (om stark lukt eller värme)', *kras̲a* T. v. 'krossa' (fsv. **krosa**), *mɪs̲u* s. 'ostvassle'; *bɪt̲ɪn* ptc. 'biten', *bryt̲ɪ* s. 'bråte', *bryt̲ɪn* L. ptc. 'bruten', *brat̲as* v. 'brottas', *drɪt̲ɪ* sup. 'dritit', *gnyt̲u* L. s. 'liten bit, litet stycke', *hɪt̲ɪ* s. 'hetta', *kat̲a*[9] v. 'tälja (med t. ex. kniv)', *pat̲a* v. 'påta, peta', *skyt̲ɪ* sup. 'skjutit'.

Anm. 2. Apokoperade former som *bò̱s(-né̱)* T. v. 'bossa (ned)', *flɪ̀ò̱t(-né̱)* T. v. 'flotta (ned), göra flottig' ha kvalitativt (se § 10, anm. 1, mom. a) ock kvantitativt (jfr § 17) behandlats som enstaviga ord.

Anm. 3. Adjektiv på **-ugher** (**-igher**) ha samma kvantitet som de ord, av vilka de äro avledda. Ex.: *bo̱so̱* T., *-u* L. adj. 'bossig' (jfr s. *bo̱s*), *flɪ̀o̱tu* adj. 'flottig' (jfr s. *flɪ̀o̱t*), *be̱ko̱* adj. 'beckig' (jfr s. *be̱k*). Märk *drat̲u* T. adj. 'smutsig' (jfr v. *dràt̲a-né̱* 'smutsa ned', men *dre̱t* s. 'lort').

Anm. 4. Supin- ock participformer av starka värb, vilkas rotstavelser innehålla vokal + fsv. fno. **k**, ha på analogisk väg antagit lång vokal, t. ex. *stryt̲̂s̑ɪ* sup. 'strukit', *stryt̲̂s̑ɪn* ptc. 'struken', *vɪt̲̂s̑ɪ* sup. 'vikit', *vɪt̲̂s̑ɪn* L. ptc. 'viken'. Lång vokal är här införd från

---

[1]) Torp s. 269. [2]) Jfr Älvd. *fʂ̀ɪtol* 'kittlig'.

[3]) Utom ovan anförda former har jag från nedre L. antecknat med lång vokal *be̱ta* Lris. v. 'sönderdela i småbitar', *klɪ̀e̱ta* Lta. v. 'kleta, smeta'.

[4]) Jfr Älvd. *glɪ̀po* 'liten öppning'.

[5]) Fsv. fno. **svipa** f. 'piska', no. dial. **svĭpa** f. 'bøielig kvist, ris, svøpe' (Torp s. 758).

[6]) 'Svinläger, dålig liggplats (t. ex. slarvigt uppbäddad säng)'. Torp s. 35 (under **Bos**).

[7]) Nor. Sv. etym. s. 19, Hellquist s. 147.

[8]) Jfr *ga̱so̱* M. med samma bet. (§ 21, c).

[9]) Jfr Nor. Sv. etym. s. 50.

konjugationsformer med gammal lång vokal[1] (jfr § 22, anm. 2, mom. 1). Växlingen mellan konjugationsformer med förmjukad ock sådana med oförmjukad konsonant synes ha gynnat denna utjämning. Jfr § 18, anm. 1, mom. 1.

Anm. 5. Böjningsformer av enstaviga ord ha lång vokal i likhet med de enstaviga formerna, t. ex. *tà̱t̂ŝa* TLtorg., *ta̱kum* TLtorg. best. dat. sg., resp. best. dat. pl. av *ta̱k* s. 'tak'.

* * *

Av det föregående framgår, att i övre L. ock T. tonlös kons. i hithörande ord så gått som genomgående är förlängd. Kons.-förlängningen har åtminstone i stort sett inträtt oberoende av rotvokalens beskaffenhet. Även nedre L. har kons.-förlängning i stor utsträckning men skiljer sig dock från övre L. ock T. i följande fall: innehåller rotstavelsen *a* (← fsv. fno. a) eller *e* (← fsv. fno. i) är i nedre L. i regel vokalen förlängd, i övre L. ock T. däremot i regel konsonanten.[2] Detsamma är även i viss utsträckning förhållandet, när rotstavelsen innehåller *æ*, *a* (← äldre æ).[3]

Nedre L. har sålunda vokalförlängning i t. ex. *ha̱ku* s. 'haka', *sta̱t̂ŝi* s. 'stake', *na̱ti* s. 'nate', *ra̱ky*[4] LrisLta. s. 'räka, spade', *be̱ka* v. 'becka'. *be̱ta* v. 'sönderdela i småbitar' o. s. v., konsonantförlängning däremot i t. ex. *mak̲o*, *-a* v. 'maka, flytta (ngt)', *gap̲o -a* v. 'gapa', *mat̲o*, *-a* v. 'mata' o. s. v. Hur skall nu denna motsättning förstås? Enligt Hesselman (SoS. I, s. 22) ha »vid i språken inträdande kvantitetsändringar i förbindelser av vokal ock följande konsonant de vidare vokalerna större benägenhet att förlängas (resp. bibehålla gammal längd) än de trängre», en sats som Hesselman anser allmängiltig, tills han funnit en dialekt, där »trånga vokaler förlängts, under det vida bibehållit korthet». Giltigheten av denna sats styrkes, såsom Hesselman, Meyer[5] ock andra uppvisat, av kvantitetsförhållandena i en mångfald vitt skilda språk ock dialekter. Även om motsättningen *a̱*, *a̱* — *a̱* i nedre L. skulle vara överensstämmande

[1]) Pret. ptc. saknar i målet numera synkoperade former. Jfr f. ö. att målet ljudlagsenligt har kort vokal framför fsv. fno. kn, t. ex. i *vag̱na* v. 'vakna'.

[2]) Se mom. b, 1 ock d ovan. [3]) Se mom. c ovan.

[4]) Enligt Levanders uppteckningar.

[5]) Se s. 36 ff.

med den av Hesselman formulerade och ovan citerade kvantitetsregeln, kan detta däremot icke vara förhållandet med motsättningen *e* (*bẹta* v. 'sönderdela i småbitar' o. s. v.) — *a* (*maṭo*, *-a* v. 'mata' o. s. v.). Skulle man antaga, att denna motsättning, vokalförlängning i stavelser innehållande målets *e*, konsonantförlängning åter i stavelser innehållande målets *a*, har sin grund i rotvokalernas egen natur, skulle ju detta innebära, att man tillerkände den trängre vokalen, målets *e*, större förutsättningar att förlängas än den vidare vokalen, målets *a*. Men detta skulle icke allenast strida mot Hesselmans kvantitetsregel, utan ock mot regler, som målet självt tillämpat i en del andra fall.[1] Man nödgas därför söka på annat sätt förstå kvantitetsförhållandena i nedre L.

Som man finner, intar nedre L. i kvantitativt avseende en mellanställning mellan det angränsande M. å ena sidan, övre L. ock T. å andra sidan. I likhet med M., men i motsats till övre L. ock T., har nedre L. lång vokal i former som *haku* 'haka', *raky*[2] 'spade', *bẹta* 'sönderdela i småbitar' (M. *haku*, *reku*, *bæto*[3]); däremot har nedre L. i likhet med övre L. ock T., men i motsats till M., kort vokal (+ förlängd kons.) i former som *maṭo*, *-a* 'mata' *fkaṣa* 'flåsa' (M. *mato*, *fkaso*). Även i kvalitativt avseende visar sig målet i sydligaste L. åtminstone i ett avseende överensstämma med eller närma sig målet i nordligaste M. (byarna Östra ock Västra Fors) ock på samma gång avvika från målet i övre L. ock T., nämligen när det gäller utvecklingen av ändelsevokalen fsv. fno. a i ställning efter gammal kort rotstavelse. Jfr t. ex. *baka* 'baka', *smaka* Fors, M., *baka*, *smaka* (*a* → *o*) Lta., *bako*, ~ *-o* Lhed., *smako*, *-~o* Lris., *bako*, *smako* LtorgT.[4]

Någon naturlig språkgräns mellan målet i nedre L. ock målet i övre L. finnes icke — åtminstone icke numera. De

[1]) Så t. ex. har målet (även övre L. ock T.) förlängd vokal i *laga* v. 'låga, blossa upp', *daga* v. 'duga' o. s. v., däremot förlängd konsonant i *fkygu* s. 'fluga', *stygu* s. 'stuga', *t̂sygu* räkn. 'tjugu'. För vokalförlängningen i *laga* etc., konsonantförlängningen i *fkygu* etc. kan även rotvokalernas kvalitet ha haft någon betydelse (jfr § 29). Angående kons.-förl. i *fkygu* etc. jfr § 27.

[2]) Enligt Levanders uppteckningar.

[3]) Angående vokalförlängningen i *bæto* etc. se dock s. 65 f.

[4]) Åtminstone Sörsjön, T., har dock *smaka* etc.

olika byarna ligga tätt inpå varandra. Däremot skiljes sydligaste L. från nordligaste M. genom en c. 15 km. lång skog. Ett faktum är emellertid, att nedre L. ock M. i viss fall sammangå, ock de egendomliga kvantitetsförhållandena i nedre L. torde möjligen kunna förklaras som beroende på inflytanden utifrån. Olika tendenser skulle här ha gjort sig gällande: dels en tendens att i likhet med M. förlänga vokalen i vissa ställningar, dels en motsatt tendens att i likhet med övre L. ock T. förlänga konsonanten. Även med en dylik förklaring blir det svårt att förstå, varför i valet mellan vokalens eller konsonantens förlängande det förra alternativet valdes, när stavelsen innehöll målets *e*, under det att det senare valdes, när stavelsen innehöll t. ex. målets *a*. Härvid är dock att märka, att stavelseförlängningen ej behöver ha inträtt samtidigt i stavelser innehållande vokaler av olika kvalitet (se § 26) ock att inflytandet utifrån kan ha varit starkare eller svagare vid olika tidpunkter. Till den nuvarande regelbundenheten kan utjämning inom ordgrupper med formell likhet ha bidragit.

Skulle denna eller en liknande förklaring till de egendomliga kvantitetsförhållandena i nedre L. icke kunna godtagas, förstår jag icke, vilka faktorer här skulle ha reglerat resultatet av stavelseförlängningarna.

Då nu motsättningen i nedre L. mellan å ena sidan vokalförlängning i *beta* v., *smeta* v. o. s. v. ock å andra sidan konsonantförlängning i t. ex. *mato*, *-a* v. o. s. v.[1] icke kan anses ljudlagsenlig, är det klart, att även i andra fall förlängningar av vokaler i ställning framför tonlösa konsonanter här bli mer eller mindre misstänkta för att icke vara av i mera sträng bemärkelse ljudlagsenlig natur.

Beträffande de fall, då även övre L. ock T. ha lång vokal i hithörande ord (se t. ex. mom. b, 2 ock c ovan), skulle något kunna tilläggas utöver vad som redan i denna § framhållits. Materialet är dock av den beskaffenhet, att ett ytterligare diskuterande knappast skulle leda till något nämnvärt resultat.

[1]) Jfr även *pata* v. 'peta' o. s. v. (mom. e ovan).

3. Vokal + m.

§ 24. Förlängningen av gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + m ger i V. ungefär samma resultat som förlängningen av gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + tonlös explosiva (jfr §§ 19—23)[1].

1. Ord på avledningsändelserna -ar, (-are), -al, -ul ha förlängd kons. i hela V.: *hamor* öV. s. 'hammare', *-ər* M-N.; *-ər(æ)* Fl.; *kamor* T. s. 'kammare'[2], *-ər* M-J.; *gamol* öV. adj. 'gammal', *-əl* öM., *-ul* (~ *-əl* ~ *-ol* Ä.) yM-N., *-æl* Fl. Jag har redan i det föregående haft tillfälle framhålla, att i dylika ord konsonantförlängning är mera utbredd än i ord med t. ex. slutljudande ändelsevokal[3]. Å andra sidan äro ovan anförda former icke direkt bevisande för kvantitetsutvecklingen i gammal kort öppen stavelse, då lång konsonant i ord på -ar, -al, -ul kan vara införd från synkoperade former, med eller utan b-inskott[4]. Detsamma gäller givetvis även ord på -il, t. ex. *himil* öV. s. 'himmel', *himil* (~ *-el* Ä.) MÄFl., *-iln* best. sg. JN. Jag bortser i det följande från dylika former.

2. Förlängd vokal i likhet med former, där rotvokalen följes av tonlös explosiva, ha *kramo* M-N. v. 'krama' (jfr adj. *kram*), *samu* öM. pron. 'samma, -e', *stamo* J. pres. 'stammar' (jfr adj. *stam*), *stramo* MÄN. v. 'strama' (jfr adj. *stram*), *trōmo* JN. v. 'hugga av stockar, hugga milved' (jfr s. *trōm* s. 'avhugget stycke av en stock, vedkubb, milvedsstycke').

3. Förlängd kons. i likhet med former, där rotvokalen följes av tonlös explosiva, ha t. ex. *stamo* L. v. 'stamma'; *samu* öV.[5] pron. 'samme, -a', *-ə* Ä.[6]; *glama* T. v. "glomma,

---

[1]) Gäller regeln även för Fl.? — Jfr Hess. Stav.-förl. § 110.

[2]) Åtminstone i TM. i bet. 'avträde'; i bet. 'kammare' ha TM. *kamar* (rikssprakslån).

[3]) Jfr även §§ 29 och 30.

[4]) Jfr att inskotts-b ännu bibehålles på sina håll. Ex.: *gambla* öV. pl. 'gamla', *hambrar* öV. pl. 'hamrar', *gambræræ* J. (Högosta) komp. 'gamlare, äldre', *æ-gambla* J. (Högosta) 'det gamla'.

[5]) Även Lris. Jfr dock § 23, b, 1.

[6]) Jfr § 20, a.

glamma, stoja, bråka', -o M[1]; *kaṃa* öV. v. 'komma'; *traṃo* M. v. 'hugga av en stock, arbeta l. besvära sig mycket'[2]; *suṃu*[3] JN. pron. 'samme, -a'; *glaṃa* öV. v. 'glimma'.

4. Förlängd vokal i motsats till former, där rotvokalen följes av tonlös explosiva, ha *kraṃo* L. v. 'krama', (jfr adj. *kraṃ*), *straṃo* L. v. 'strama' (jfr adj. *straṃ*)[4].

5. Förlängd kons. i motsats till vad som i regel är fallet i former, där rotvokalen följes av tonlös explosiva, ha *glaṃo* M. v. 'glamma', *saṃv* Fl., *-u* yM. pron. 'samme, -a', *staṃo* MN. v. 'stamma', *koṃo* Ä-N., *-v* Fl. v. 'komma', *broṃan*[5] Ä-N. s. n. 'den krökta delen av lie', *læṃoløs* M. adj. 'lemlös, utan stadga'[6].

Det är ju tänkbart, att de i mom. 2 ock 4 upptagna tvåstaviga formerna delvis fått lång vokal genom inflytande från enstaviga adjektiv- ock substantivformer. Detta kan dock knappast gälla *saṃu* öM. pron. 'samme, -a'. Någon enstavig form av detta pron. existerar åtminstone icke numera i målet. F. ö. vore det ju egendomligt, om just i m-förbindelser tvåstaviga ord skulle i så stor utsträckning, som här vore fallet, ha påvärkats av närstående enstaviga ord.

Beträffande de i mom. 5 upptagna formerna med förlängd kons. i motsats till vad som i regel är fallet i sådana former, där rotvokalen följes av tonlös explosiva, kan här bl. a. framhållas, att M. jämte *glaṃo* v. 'glamma' även har *glaṃo* v. 'glamma' (se mom. 3 ovan), vilken senare form torde vara den genuina inom målet, att värbet 'komma' (*koṃo* Ä-N., *-v* Fl.) dels påvärkats av 3:e klassens starka värb med gammal lång rotstavelse[7], dels ofta står trycksvagt[8], att *broṃan* Ä-N. möjligen kan ha förlängd kons. på grund av konsonantens ställning framför avledningsändelsen **-an**[9] samt att även förbind. gammal lång vokal (l. diftong) + kort m, i större eller mindre utsträckning

[1]) Jfr fno. **glumr** s., no. dial. **gluma** v. (Torp s. 167).
[2]) Jfr *trömo*, mom. 2 ovan. [3]) Jfr fsv. **somu** (se § 11).
[4]) Jfr mom. 2 ovan.
[5]) Jfr *brùṃo* Älvd. s. n. 'den del av lien, som fästes vid skaftet'.
[6]) Angående det enstaviga ordet *leṃ* M. (med även lång kons.) se § 17, anm. 1.
[7]) Jfr *komm* NFl. sup. 'kommit' (med o, ej *u*) ock § 17, anm. 3.
[8]) T. ex. i sammanst. **komma-hít, -úpp, -néd** etc.
[9]) Jfr § 21, anm., mom. 4 ock § 30.

på olika håll, ersatts med förbind. kort vokal + förlängt m ock, som det synes, i rel. sen tid. Ex.: öV. *gǫm* s. 'gom', *blʀǫme* L. s. 'blomma' — däremot *lim* L. s. 'lim', *time* s. 'timme', *tǫm* adj. 'tom', *dǫmar* s. 'domare', *drǣm* s. 'dröm', *drǣma* v. 'drömma' o. s. v.; vidare med bibehållen diftong: *hæim* L. 'hem', *gæima* v. 'gömma' o. s. v.; M.: *toṃ* adj. 'tom', *glʀǫma*[1] v. 'glömma', *skræma* v. 'skrämma', *hima* yM. adv. 'hemma' o. s. v. — däremot *lim* s. 'lim', *lima* s. 'limme, kvast', *rem* s. 'rem', *blʀema* s. 'blemma', *gyma* v. 'gömma' o. s. v.; Ä.: *toṃ* adj. 'tom', *tǫm* s. 'töm', *drǫma* v. 'drömma', *timæ* s. 'timme', *hem* adv. 'hem', *hema* adv. 'hemma' o s. v. — däremot *lim* s. 'lim', *grima* s. 'grimma', *rem* (~ *rem*) s. 'rem'; J-Fl.: *toṃ* J. (men *tǫm* NFl.) adj. 'tom', *ǫma* J., *-ʊ* Fl. v. 'gömma', *hem* J. 'hem', *hema* J., *-ʊ* Fl. adv. 'hemma', *skræm-* J. (men *skræmʊ* Fl.) v. 'skrämma' o. s. v. — däremot *drǫm* JFl. s. 'dröm', *drǫma* J., *-ʊ* NFl. v. 'drömma', *tima* J., *-ʊ* N., *-æ* Fl. 'timme', *blʀema* J., *-ʊ* Fl. s. 'blemma' o. s. v. Det är sålunda möjligt, att även i gammal kort stavelse en redan förlängd vokal sedermera förkortats.

Faktorer som varit bestämmande för resultatet av stavelseförlängningarna i västerdalmålen.

§ 25. De faktorer, som i V. synas ha varit bestämmande för resultatet av stavelseförlängningarna i ord av typerna **bak, -a, -i, -u** äro följande:

1. Rotvokalens kvalitet: de vidare vokalerna ha större benägenhet att förlängas än de trängre.[2] Denna regel synes gälla för alla V.[3], ehuru rotvokalens kvalitet för resultatet av stavelseförlängningarna varit av större eller mindre betydelse på olika håll.

Anm. 1. Även för kvantiteten i gammal lång stavelse kan vokalens kvalitet ha betydelse[4]. Jag skall här lämna ett exempel på detta förhållande, ehuru det icke direkt hör till ämnet för min avhandling. M. har i stor utsträckning vokalförlängning i tryckstarka stavelser

---

[1]) Dylika värbformer kunna dock även ha fått kort vokal + lång kons. från konjugationsformer, där vokalen följes av kons.-förbindelse, t. ex. *glʀ̀md* pret. 'glömde', *glʀ̀mt* sup. 'glömt'.

[2]) Jfr härom s. 36 ff. [3]) Jfr dock s. 70 ff.

[4]) Jfr Hesselman i SoS. I, s. 10.

innehållande fsv. fno. a ock fsv. æ ← a i dift. ia[1] + gem. fsv. fno. ll[2]. Ex.: *à̱l* pron. 'alla', *a̱l* adj. 'trött, utarbetad', *à̱lɪhǫ́p* adj. 'allesamman', *à̱l‿lés̱* adv. 'på allt sätt' (fsv. allaledhis), *à̱l* adv. 'allra' (fsv. alla), *fa̱l* s. 'fall', *fa̱l(a)*[3] v. 'falla, sjunka', *fa̱la* s. '(rått)fälla', *ka̱la*[4] v. 'kalla' ,*pa̱l* s. 'pall', *sta̱l* s. n. 'stall', *ta̱l* s. 'tall', *va̱l* s. 'vall', *bɪ̱e̱la*[5] s. '*bjälla, bjällra', *ɪ̱æ̱la* s. 'hjälle'[6]. Dessutom har öM. (men ej yM.) lång vokal i *stōl* s. 'dumhet', *stōla* s. 'stolle'.

Kort vokal har målet däremot i t. ex. *skaḻa* s. 'skalle', *fæḻ(a)* v. 'fälla', *gaḻa* s. 'galla', *gnæḻ(a)* v. 'gnälla' (pret. *gnaḻ*), *fnaḻ* s. 'fnall, smula'; vidare i *boḻ* s. 'boll', *buḻa* s. 'bulle', *hyḻa* s. 'hylla' o. s. v.

öV. har förlängd vokal i *kǫ̱la* v. 'kalla, ge namn', det enda ord jag här funnit ha förlängd vokal framför fsv. fno. ll[7].

I uppsatsen »Nya fall av av fornsvensk vokalförlängning»[8] har Hultman antagit fsv. förlängning av gammal kort vokal framför bl. a. gem. ll. Han framhåller där bl. a., att vissa nydanska dialekter uppvisa förlängning av kort vokal framför gammalt ll. »Lång vokal för äldre kort förete vidare framför urspr. ll bornholmskan samt — mera sporadiskt — vissa andra ömål; dock måhända blott i tvåstaviga ord. Ex.: **fāla** falla' (Bornh.), **kāla** 'kalla' (Bornh.), **āle** 'alla' (Bornh.), **sgāled** 'skallig' (Faxe på Själl.)»[9]. Hultman anför vidare från fsv. handskr. en hel del exempel på dubbelskrivning av gammal kort vokal framför gem. ll (ock även framför en hel del andra geminator ock framför kosonantförbindelser). Jag tillåter mig här efter Hultman citera de fall, då vokalen dubbelskrives framför gem. ll. Dalalagen: **aal** nom. pl. n. 'alla', **faal** 'fall', **skaal** 'skallgång'; Hälsingelagens textkodex: **aal** nom. pl. n.; Cod. Holm. D. 2 (från tiden 1470—1480): **faal, faall** subst. (3 st.); Cod. Holm. A. 4 (från slutet av 1400-talet): **knæfaal**; Cod. Lincop. 39 fol. (från 1514 eller tiden närmast efter): **aal** 'alla' (2 st.), **nidherfaal** subst., **nidherfaal** imp., **paal** 'pall', **staal** 'stall' (2 st.), **seelskap**; Sv. Dipl. 3: **haal** propr.

---

[1]) Däremot synas exempel på förlängning av fsv. æ fno. e i ställning framför fsv. fno. ll (ock urn. ld) här saknas.

[2]) Detsamma är även förhållandet, då vokalerna följas av urn. ld, som assimilerats ock motsvaras av målets *l* eller *ḻ*.

[3]) Pres. *fa̱l*, pret. *fɪ̱e̱l*, sup. *fà̱l*.

[4]) Pres., pret. ock sup. *kà̱l*.

[5]) Jfr även *fɪ̱e̱l* s. '(fisk)fjäll' (yfsv. fiæl, fiæld), *fɪ̱e̱la* v. 'fjälla' (yfsv. fiælla). Övergången av fsv. æ̆ till M. *e* i gammal lång stavelse synes bl. a. sammanhänga med vokalens förlängning.

[6]) »Ett slags hylla vid taket längs kortväggen i ett *fɪ̱ø̱s* (d. v. s. 'fähus, ladugård'). Vintertid hade flickorna sin sängplats där» (Bannbers).

[7]) Jfr däremot (med förlängd vokal framför urn. ld): *fǫ̱l* s. 'fåll', *hǫ̱la* v. 'hålla', *kǫ̱l* adj. 'kall', *kæ̱la* s. 'källa', *kvæ̱l* s. 'kväll' m. fl. — däremot *spɪ̱aḻ* s. 'spjäll' (M. *spɪ̱e̱l*).

[8]) Nord. studier s. 217 ff. [9]) A. a. s. 239.

'Hallen' (fr. 1316); 4: **staallæ rwm** (fr. 1335, nyare avskrift); Sv. Dipl. N. S. 2: **aal** 'alla' (fr. 1412); Textkodex av Siælinna trøst (fr. tiden omkr. 1430): **aal** (2 st.); Cod. Ups. Palmsk. 405 (fr. förra hälften av 1400-talet): **aal** (3 st.); Bidrag t. Finlands hist., utg. av R. Hausen: **lagfaall** (fr. 1506)[1].

Den fornsvenska ortografien är väl i ock för sig icke så mycket att bygga på. Men om ovan anförda dubbelskrivningar av gammal kort vokal framför gem. **ll** jämföras med det faktiska förhållandet i vissa dialekter, kunna de nog icke utan vidare rubriceras såsom endast ortografiska företeelser[2]. Det visar sig, att i ett fall har vokalen fsv. **æ** dubbelskrivits, nämligen i **seelskap** (se ovan), i alla övriga fall är det vokalen fsv. **a**, som dubbelskrivits. Det förefaller sålunda — åtminstone av ovan anförda materialsamling att dömma — som om endast fsv. **a** (æ) förlängts i ställning framför gem. **ll**. Detta stämmer också väl överens med förhållandet i dialekterna ock torde väl vara ett ytterligare stöd för det antagandet, att — åtminstone i vissa fall — dessa dubbelskrivningar ange förlängd vokal.

Man synes sålunda för fornsvenskans vidkommande kunna formulera följande kvantitetsregel: Dialektiskt har redan i fsv. tid åtminstone de fsv. vidaste vokalerna **a**, (æ) förlängts framför gem. **ll**.

2. Den efter rotvokalen följande konsonantens kvalitet: De tonlösa konsonanterna (i synnerhet explosivorna) ha större benägenhet att förlängas än de tonande, dock undantagandes **m** (ock **j**).

Av de tonlösa explosivorna synes **t** ha den största benägenheten att förlängas.[3] Förbind. gammal kort vokal + **m** har kvantitativt utvecklats på ungefär samma sätt som förbind. gammal kort vokal + tonlös explosiva (särskilt **t**).[4] Konsonanten **j** (*j*) torde i V. endast förekomma vikarierande för konsonantiskt **i** (*i̯*) ock är i ställning efter vokal alltid lång i kvantitativt ljudlagsenliga former.[5]

Anm. 2. Jag har s. 37 f. framhållit, att Meyer genom sina experimentella undersökningar rörande olika språkljuds tidsvarighet uppvisat, att orsaken till att vidare vokaler ha större benägenhet att förlängas än trängre, är att söka i de egenskaper hos vokalerna, som göra, att vidare vokaler under i övrigt liknande förhållanden ha större

---

[1]) Jfr a. a. s. 218 ff.

[2]) Jfr även Beckman Outg. fsv. handskr. s. 70 ff. ock s. 104, Wigforss SHF. s. 529 ff. Wigforss anför som exempel på vokalförlängning framför **ll**: *stæ̯led* 'stället', *sta̯l*, *vá̯len*, *há̯len*.

[3]) Se t. ex. § 21, anm., mom. 4 ock § 29.

[4]) Se § 24.

[5]) Se § 18, anm. 1, a.

tidsvarighet än trängre. Men Meyer uppvisar också i de förut a. a. »Englische lautdauer» ock »Zur vokaldauer im deutschen», att en vokals tidsvarighet även är beroende av den efter vokalen följande konsonantens kvalitet samt att konsonanter av olika kvalitet ha olika tidsvarighet. »Vor gespanntem konsonanten ist der vokal kürzer als vor dem entsprechenden ungespannten, und zwar ist die kürzung des vokals vor gespanntem verschlusslaut verhältnismässig stärker als vor gespanntem engenlaut.»[1] Ex:

$\breve{a}^t : \breve{a}^d = 1 : 1{,}52$ $\breve{a}^t : \breve{a}^d = 1 : 1{,}34$[2]

Jfr kvantitetsutvecklingen i t. ex. J. *gat̤u* s. 'gata' — *la̤du* s. 'lada'.

»Vor engenlauten ist ferner der vokal unter sonst gleichen umständen länger als vor verschlusslaut, was besonders beim kurzen vokal hervortritt.»[1] Ex.:

$\breve{a}^t : \breve{a}^s = 1 : 1{,}38$ $\breve{a}^t : \breve{a}^s = 1 : 1{,}44$[3]

Jfr kvantitetsutvecklingen i t. ex. M. *ska̤to* v. 'skotta' — *ma̤so* s. 'mossa'.[4]

Å andra sidan ha konsonanter av olika kvalitet själva olika tidsvarighet. Så t. ex. uppvisar Meyer i Engl. lautdauer, att i de av honom undersökta engelska dialekterna frikativa i regel är längre än explosiva, tonande kons. i regel längre än tonlös, slutljudande kons. längre i ställning efter trängre vokal än i ställning efter vidare. Den på grund av sin egen natur (eller på grund av någon annan omständighet) längre konsonanten bör givetvis vid inträdande kvantitetsändringar ha större förutsättningar att »förlängas» än den kortare. Jfr kvantitetsutvecklingen i de ovan anförda orden J. *gat̤u* — *la̤du*, M. *ska̤to* — *ma̤so* o. s. v.

Det är icke min avsikt att här i detalj jämföra kvantitetsutvecklingen i V. med de resultat, vartill Meyer på experimentell väg kommit beträffande olika språkljuds tidsvarighet i engelska ock tyska dialekter. Av vad som redan framhållits, torde dock framgå, att en undersökning rörande olika språkljuds tidsvarighet i V. icke skulle ha varit utan betydelse för min avhandling. Att göra en dylik undersökning var också från början min avsikt. Emellertid har jag åtminstone tills vidare måst avstå från saken.

Anm. 3. Även för kvantitetsutvecklingen i gammal lång stavelse har den efter rotvokalen följande konsonantens kvalitet varit av betydelse. Så t. ex. förekommer i M. förlängning av gammal kort vokal i ställning framför de tonande geminatorna ll (se anm. 1 ovan), nn (se

[1]) Meyer Vokaldauer s. 352.

[2]) Se vidare Meyer a. a. ock st. — $\breve{a}^t$ etc. betecknar kort vokal (a etc.) i ställning framför slutljudande kons. (t etc.), $\breve{a}^t$ etc. kort vokal (a etc.) i ställning framför intervokalisk kons. (t etc.).

[3]) Se vidare Meyer Vokaldauer s. 353.

[4]) Se §§ 21, c ock 22.

nedan) ock slutljudande **rr** (se anm. 4 nedan), däremot icke framför t. ex. tonlösa geminator.

Framför geminatan **nn** har i M. kort vokal endast sporadiskt förlängts. Målet har genomgående lång vokal framför äldre **nn** i pret. konj., sup. ock pret. ptc. av starka värb tillhörande 3:e avljudsklassen (ex. *brȭn* 'brunne, -it, -en')[1]; vidare i *kōn(a)* v. 'kunna', (pret. ock) sup. *kȱn* (däremot pres. *kan̨*), *grōn* s. n. 'grund' (fno. **grunn**), *grȱn* adj. 'grund' (fno. **grunnr**), *ȧ̀nɪka-kȧ́rɪ*[2] 'Annika-Karin', *kǣn(a)* v. 'känna' (pres. *kæ̀n*)[3], *skȯ̀rǽna* v. 'slå kana',[4] *skȯ̀rǽna* s. 'ränna att slå kana i', *hɪ̄na* s. 'hinna'[5], *ɪ̄nʊ* (öM. *ɪ̀n*) adv. 'inne', *ȧ̀n* pron. 'annan' (men *ana* f. attr., *anæ* n. attr.), *honȧ̀n* pron. 'varannan'.

När det gäller vissa ovan anförda former, kan det förefalla, som om något slag av 'ersättningsförlängning' på grund av ändelsevokalens bortfall förelåge. Så t. ex. har målet *ȧ̀n* 'annan', men *ana* (f.) 'annan', *anæ* (n.) 'annat'.[6] Dock kan icke vokalförlängningen i alla här anförda former förklaras på detta sätt.

Det synes även, som om redan i fsv. tid en dylik vokalförlängning framför geminatan **nn** åtminstone sporadiskt inträtt i vissa fsv. dialekter. Jfr Hultman i Nord. studier s. 217 ff. ock Wigforss SHF. s. 529 ff.

3. En- ock två- (l. fler-)stavighet (sluten ock öppen stavelse): i enstaviga former (sluten stavelse) förlänges i V. genomgående vokalen, i två- (l. fler-)staviga former (öppen stavelse) förlänges antingen vokalen eller konsonanten.

I Skiss etc. framhåller Hesselman (SoS. I, s. 18), att målen i västra Uppland, Fjärdhundramålet, i stor utsträckning bevarat den gamla kortstavigheten, men endast i tvåstaviga former. I de enstaviga har förlängning inträtt ock, som det synes, enligt i huvudsak samma regler som i mellersta Uppland (trakterna kring Uppsala), där även tvåstaviga former förlängts. Hesselman framhåller vidare, att åtskilliga mål utom Uppland, särskilt

---

[1]) öM. har dock kort vokal + lång kons. i dessa former.

[2]) Jfr Fårömålets *ȧ́nɪka* 'Annika, Anna'; vidare *jahȧ́na* 'Johanna'. *kɪ̨ȗna* v. 'kunna', Nor. i Sv. Lm. I, s. 356.

[3]) öM. *kɐ̨n(a)*, pres. *kɐ̀n*.

[4]) Jfr no. dial. **sko-renna** 'glide med bare sko, uden skøiter', Aasen s. 683 (under **skorra**).

[5]) Jfr N. *hɐ̨nʊ* (med *ɐ̨!*), Husby *hɪ̨nu* (med *u!*), Djura *hɐ̨nu* (med *ɐ̨—u!*), vilka former även kvalitativt äro frapperande.

[6]) I detta ord synes ersättningsförlängning föreligga i en mängd dialekter.

en del östsv. samt »dalmålet»,[1] inta en ståndpunkt, som liknar Fjärdhundramålets. »Också i dessa gäller, att förlängningen (i enstaviga) skett efter ungefär samma regler som i närgränsande dialekter, där även tvåstaviga förlängts, t. ex. att ă ock æ ha förlängts framför alla konsonanter, även *p*, *t*, *k*.»

Enligt Hesselman representera dessa mål ett övergångsstadium i utvecklingen, som övriga dialekter tidigare genomgått. »De visa med stor sannolikhet, att även i de andra 1) förlängningen bör ha skett tidigare i en- än i tvåstaviga former[2] ock 2) att denna äldre förlängning i enstaviga skett efter lika regler som den senare i tvåstaviga. Att i fornsvenskan utvecklingsgången värkligen varit sådan, antas på grund av handskrifternas vittnesbörd av Nor. Aschw. Gr. § 130».

Enligt Hesselman få vi således på svenskt språkområde vokalförlängning (resp. bevarande av vokalens korthet jämte åtföljande konsonantförlängning) framför såväl slutljudande som intervokalisk kons., i såväl sluten som öppen stavelse. »Överhuvud taget synes denna motsättning (mellan sluten o. öppen stav.) för svenska[3] dialekters kvantitetsbehandling i kortstaviga ord ej haft någon större betydelse».[4] Denna uppfattning synes numera vara den gängse.

Det är klart, att Hesselman icke kunde komma till något annat resultat med det material, varpå han byggde sin undersökning. I a. a. s. 20 not anmärker han dock, att motsättningen »sluten eller öppen stavelse» synes ha haft en viss betydelse i Degerforsmålet. Sedan Hesselman skrev sin uppsats i SoS, har mycket nytt material kommit till, som visar, att motsättningen en- ock tvåstavighet (sluten ock öppen stavelse) haft betydelse för kvantitetsutvecklingen i en mängd svenska dialekter: i dialekterna fr. o. med Dalarna ock norrut kan detta långt snarare sägas vara regel än undantag, ehuru denna motsättning på olika håll varit av större eller mindre betydelse för resultatet av stavelseförlängningarna. Den skiljaktiga kvantitetsutvecklingen i en- ock tvåstaviga former (i sluten ock öppen stavelse) är dock att förstå på något olika sätt i olika mål. För-

[1]) Med »dalmålet» avses här övre österdalmålet.
[2]) Jfr § 26.
[3]) Avses här svenska dialekter i mera inskränkt bemärkelse?
[4]) A. a. s. 18 f. Jfr även Hess. i Nord. studier s. 378 f.

längning av kort stavelse drabbade icke samtidigt hela det kortstaviga språkmaterialet. Enstaviga former synas i regel ha förlängts tidigare än tvåstaviga o. s. v.[1], ock olika 'ljudlagar' kunna inom ett ock samma mål ha varit värksamma under olika tidpunkter. Detta är dock en förklaring till kvantitetsmotsättningen mellan en- ock tvåstaviga former, som man blott i sista hand tillgriper. Gäller det ett mål sådant som öV., där vi ha motsättningen *tạk* s. 'tak' etc. — *vaka* v. 'vaka', *haku* s. 'haka' etc., är det väl tydligt, att de egenskaper, som vid stavelseförlängningarnas genomförande tillkommo de enstaviga formerna i motsats till de tvåstaviga, oberoende av den invärkan ändelsevokalernas kvalitet kan ha haft på rotstavelsen, varit av avgörande betydelse för vokalens eller konsonantens förlängning.[2] Detta torde dock i regel icke vara fallet i svenska dialekter. I mål med helt genomförd stavelseförlängning ock där en kvantitetsmotsättning mellan en- ock tvåstaviga former visar sig, synes det oftast vara ändelsevokalens kvalitet som i sista hand varit av avgörande betydelse för vokalens eller konsonantens förlängning.[3] Så har nV. vokalförlängning såväl i en- som tvåstaviga former, utom när rotstavelsen följes av trängre ändelsevokal, i vilket fall konsonanten i stor utsträckning förlängts även efter målets vidare vokaler (utom i N.). Det till nV. angränsande Gagnefsmålet kan tjäna som typ för en annan grupp dialekter. Här gäller bl. a. som huvudregel: innehåller rotstavelsen fsv. trängre vokaler (i, o, u, [y, ø]) + tonlös explosiva, förlänges i regel konsonanten såväl i en- som tvåstaviga ord, utom när rotstavelsen följes av vidare ändelsevokal (fsv. a), i vilket fall vokalen

[1]) Se följande §.

[2]) Man kan här lägga märke till att Meyer i sitt arbete »Zur vokaldauer im deutschen» s. 352 kommer till det resultatet, »dass, wie zu erwarten, der vokal im einsilbigen wort unter sonst gleichen verhältnissen durchweg etwas länger ist als im zweisilbigen». Till samma resultat kommer Meyer också i »Engl. lautdauer»: »Die vokaldauer in der betonten silbe des zweisilbigen worts ist gegenüber der im einsilbigen wort beträchtlich kürzer» (a. a. s. 108). Men å andra sidan är även den efter vokalen följande konsonanten i tvåstaviga ord kortare än i enstaviga (a. a. s. 77 f.). Jfr s. 37 ff. ock anm. 2 ovan.

[3]) Jag bortser här från mål, där motsättningarna mellan en- ock tvåstaviga former tillräckligt kunna förklaras av rotvokalernas olika kvalitet i en- ock tvåstaviga ord.

förlänges. Ex.: *bek̲* s. 'beck', *skɐt̲* s. 'skott', *drɯp̲ɪ* sup. 'drupit' (jfr även t. ex. *gɐt̲ɯ* s. 'gata') — däremot *brɐ̲tes* v. 'brottas', *hẹtɐ* s. 'hetta' o. s. v. (jfr § 29).[1]

Även ordens akcentuering ock särskilt ändelsernas akcentuering (ock kvantitet) i de tvåstaviga orden vid tiden för stavelseförlängningarnas genomförande i de olika målen kan bl. a. ha bidragit till eller orsakat kvantitetsmotsättningar mellan en- ock tvåstaviga former (jfr § 30).

Anm. 4. Även i gamla långstaviga former kan motsättningen en- ock tvåstavighet (sluten ock öppen stavelse) ha betydelse för kvantitetsutvecklingen. Så förlänges i V. gammal kort vokal i ställning framför slutljudande rr, däremot icke ljudlagsenligt i ställning framför intervokaliskt rr.[2]

4. Ändelsevokalens kvalitet: vidare ändelsevokal gynnar förlängning av rotstavelsens vokal, trängre ändelsevokal gynnar förlängning av den efter rotvokalen följande konsonanten. Se s. 58 f. ock § 29.

5. Angående den eller de faktorer, som värkat motsättningar sådana som M. *ha̲kɯ* s. 'haka' — *skak̲ɯk* s. 'skakel'[3], J. *ba̲sɯ* s. 'brasa' — *mas̲ɯ* s. 'masur'[4] o. s. v., hänvisar jag till § 30.

6. Slutligen framhåller jag här, att även tidsskillnaden mellan stavelseförlängningarna i ord av olika typer ock i olika former[5] givetvis kan vara en faktor att räkna med, när det gäller att bedömma resultatet av stavelseförlängningarna. Dock synes man i regel kunna förstå kvantitetsutvecklingen i V. utan att behöva taga hänsyn till detta förhållande. Se dock s. 70 ff.

---

[1]) För bl. a. i stort sett hela området Hälsingland, Medelpad ock Ångermanland gäller följande regel: innehåller rotstavelsen fsv. trängre vokaler (i, o, u, [y, ø]) + tonlös explosiva, förlänges konsonanten i enstaviga ord, vokalen i tvåstaviga med ändelsevokal fsv. a (om övriga tvåstaviga ord uttalar jag mig icke). Ex. *skɐt̲* s. 'skott' Söderala ock Alfta (Häls.), Borgsjö (Med.), Ullånger ock Resele (Ång.), *skøt̲* Forsa (Häls.), *skøt̲* Haverö (Med.) ock Nora (Ång.), *sk̲øt̲* Ramsele (Ång.), *skøt̲* Nordingrå (Ång.), *skut̲* Selånger (Med.) — däremot *skɐ̲ta* v. 'skotta' Forsa ock Alfta (Häls.), Borgsjö (Med.), Resele ock Nordingrå (Ång.), *skɐ̲ta* Söderala (Häls.), *skø̲ta* Haverö (Med.) ock Nora (Ång.), *skɐ̲̆ta* Ullånger (Ång.), *skø̲ta* Ramsele (Ång.), *sku̲ta* Selånger (Med.). Se även Bogren, Torpmålet, § 5, I, B, 2 ock 3 samt § 6, I, A, 1 ock 2.

[2]) Jfr Nor. Gesch.$_3$ § 163, b.

[3]) Se § 21, anm., mom. 2.

[4]) Se § 20, a.

[5]) Se § 26.

B. Stavelseförlängningarnas förlopp.

§ 26. När det gäller V., där förlängning av gammal kort stavelse kan sägas vara fullt genomförd, är det givetvis svårt eller omöjligt att alltid med någon bestämdhet uttala sig om stavelseförlängningarnas förlopp. Dock är det tydligt, att förlängning, åtminstone i vissa fall, inträtt tidigare i stavelser med uddljudande än i sådana med inljudande vokal. Så ha V. t. ex. *ǫka*, *-v* v. 'åka', där den uddljudande vokalen förlängts före ā → å-ljud ock utvecklats på samma sätt som gammalt ā[1], *ǫk* M-Fl. (öV.?) s. 'ok', där vokalen förlängts så tidigt, att den utvecklats på samma sätt som gammalt ō[2]. Av såväl dialekterna som de fsv. handskr. framgår vidare, att förlängningsprocessen i regel inträtt tidigare i enstaviga former (sluten stavelse) än i två- (l. fler-)staviga (öppen stavelse)[3]. Att så även varit förhållandet i V., torde få anses som säkert. Dels förekommer på sina håll inom V. i tvåstaviga ord (men ej i enstaviga) ett uttal, som närmast påminner om kortstavighet[4], ock dels har i de till V. angränsande ock med dem närbesläktade övre österdalmålen den gamla kortstavigheten upphävts i enstaviga ord (typen bak) men i regel bibehållits i tvåstaviga (typerna baka, -i, -u). Dock nödgas man korrigera den uppfattningen, som — så vitt jag kunnat finna — tidigare i stort sett varit rådande, nämligen att i våra dialekter enstaviga former (typen bak) i tryckstark ställning alltid förlängts tidigare än de tvåstaviga. I vissa jämtländska mål är förhållandet det motsatta,[5] ock även utanför Jämtland kan man på svenskt område finna dialekter, där kortstavigheten bibehållits i åtminstone vissa enstaviga former, under det att den upphävts i vissa tvåstaviga. Förlängningen visar sig åtminstone i många fall ha drabbat stavelser innehållande vidare vokal tidigare än stavelser innehållande trängre vokal[6], ock även den efter rotvokalen följande konso-

[1]) Se vidare § 1, anm. 4. [2]) Jfr § 9, anm. 3.
[3]) Jfr t. ex. Hess. i SoS. I, s. 18.
[4]) Se s. 35, not 1.
[5]) Jfr Geijer Tilljämning ock apokope s. 22, not.
[6]) Jfr Hess. i SoS. I, s. 19 f. Jfr även t. ex. *fluyu* s. 'fluga', *stuyu* s. 'stuga', *huvu* s. 'huvud', *furu* s. 'fur(a)' (så konsekvent i

nantens beskaffenhet kan ha betydelse för stavelseförlängningarnas tidigare eller senare inträdande[1]. Även visar det sig, att stavelseförlängningen kan ha inträtt tidigare i tvåstaviga ord med slutljudande ändelsevokal än (i sådana med antekonsonantisk ändelsevokal eller åtminstone tidigare än) i ord med viss avledningsändelse[2].

Huru förhållandet varit i V., kan jag givetvis icke i detalj avgöra. Till vad jag förut framhållit, vill jag endast tillägga, att V. icke på något sätt ge anledning till det antagandet, att i stavelser, som innehålla vokal + m, förlängningen inträtt tidigare än i stavelser, som innehålla vokal + annan kons. än m[3]. Man torde däremot med stor säkerhet kunna påstå, att i V. gammal kort stavelse innehållande vokal + m förlängts i samband med den allmänna förlängningen av kort stavelse.

Beträffande förlängningsprocessens förlopp i en ock samma stavelse synas icke skäl föreligga att anta annat, än att vid den gamla kortstavighetens upphävande utvecklingen i stort sett redan från början inriktades på antingen vokalens eller konsonantens förlängande, även om till en början en svävning inom stavelsen mellan olika kvantitetsformer i åtminstone vissa fall kan vara både tänkbar ock sannolik.

---

källan, typordslista av Kökeritz) — däremot *boɣo* s. 'båge', (men även *boɣon* best. sg.), *loɣo* s. 'låge', *lovo* v. 'lova', *sovo* v. 'sova', *moso* s. 'mosse', *poso* s. 'påse', dock även *dropo* s. 'droppe', *floto* s. 'flotte', *floɣɪ* (jämte *floɣɪ*) sup. 'flugit' (Hallen, Jämtland).

[1]) Målet i Romfartuna (Västmanland) synes bibehålla kortstavighet i stor utsträckning, när en trängre vokal följes av *l* eller *v*. Ex.: *kol* 'kol', *hol* 'hål', *folə* 'fåle', *mulə* 'mulet', *stulə* 'stulit', *lov* 'lov', *sov* 'sov', *lova* 'lova', *sova* 'sova' — däremot *lɑgə* 'låge', *bɑgə* 'båge', *selə* 'sele', *brɵtas* 'brottas', *skɵta* 'skotta', *bɵra* 'borra' (men även t. ex. *skurə* l. *skʉrə*, där vokalen följes av *r*). Reselemålet (Ångermanland) har kort rotstavelse i *myʃʂən* adj. 'mycken' *nyʃ(ʃ)ʂəl* s. 'nyckel', *loʃʂə* best. sg. av *lok* s. 'lock (på kärl)', *beʃʂ* s. 'beck' (best. sg. *beʃʂə*) o. s. v., där rotvokalen följes av *ʃʂ*. I övriga fall är i målet tryckstark stavelse lång, t. ex. i *skʉt* s. 'skott, bösskott', *skɵta* v. 'skotta (snö)', *vek* s. 'veck', *vekə* s. 'vecka', *bɵtə* sup. 'bitit' o. s. v.

[2]) Jfr Geijer Tilljämning o. apokope s. 22, not ock s. 24.

[3]) Jfr däremot Hesselman i Nord. studier s. 388 ock Sjöros i SNF. VIII, 3, s. 4. — I vissa jämtländska mål (i »opplänningsmålet») med i regel förlängning till hellängd eller halvlängd i tvåstaviga ord är kortstavighet särskilt vanlig i ord med m som intervokalisk konsonant (se Geijer Tilljämning o. apokope s. 22, not).

En annan åsikt om förlängningsprocessens förlopp har Sjöros gjort gällande i sin uppsats »Två samnordiska kvantitetsregler» (SNF. VIII, 3). Enligt honom skulle kvantitetsförskjutningen i kort stavelse tillgått så: »I samtliga förbindelser kort vokal + kort konsonant har vokalen förlängts; i ock med det vokalen blev lång, förlängdes en följande tonlös konsonant[1]; den sålunda uppkomna förbindelsen lång vokal + (halv-) lång tonlös konsonant utvecklades olika i olika dialekter: a, æ förblev i de flästa trakter långt, i några trakter, t. ex. största delen av Uppland, förkortades vokalen, medan den tonlösa konsonanten fick hellängd. Vi skulle då haft t. ex. săk → saakk (→ nsv. sāk), lŏt → loott (nsv. lott), men kĭþ → kiiþ (nsv. kīd)»[2]. Emellertid visar det sig, att gammal (samnordisk) lång vokal i dialekterna bibehålles som lång i ställning framför (enligt Sjöros) förlängd tonlös kons., under det att i många fall vokalen, enligt Sjöros, förkortats, när den hade sekundär längd. Detta förhållande förklaras av Sjöros så: »Då vokalförlängningen först begynte göra sig gällande, hade man gamla former i vissa dialekter, nya i andra, ock inom de senare båda formerna jämsides åtm. hos olika generationer. Man hade sålunda t. ex. såväl lŏt som loott, men därjämte t. ex. lotom med alltid kort vokal i öppen stavelse. Ingenting är naturligare, än att dessa former i vissa trakter skulle ge kompromissformen lott (medan i andra trakter loott kunde segra). I ord, där vokalen var lång redan i samnordisk tid, kunde sådana parallellformer ej uppkomma»[3].

Sjöros kommer till följande slutresultat: »Den s. k. nysvenska förlängningen träffade blott vokalerna; i vissa dialekter uppträdande former med kort vokal äro kompromissformer»[4].

Jag ämnar icke betunga min avhandling med någon närmare granskning av Sjöros' framställning om kvantitetsutvecklingen

---

[1]) Sjöros söker i anförda arbete bl. a. uppvisa, att tonlös kons. redan på samnordisk tid var (åtminstone halv-) lång efter lång vokal eller diftong. Enligt Sjöros var denna ljudregel levande icke blott under hela medeltiden utan långt in i nsv. tid, liksom den ännu gäller uttalet av den bildade svenskan i Finland.

[2]) Sjöros a. a. s. 16.

[3]) Sjöros a. a. s. 18. Jfr även Sjöros a. a. s. 20 f.

[4]) Sjöros a. a. s. 71.

i gammal kort stavelse. Det må vara nog att här endast konstatera, att Sjöros' åsikt om förlängningsprocessens förlopp ingalunda är förenlig med kvantitetsförhållandena i svenska dialekter, vilket med lätthet torde inses av det föregående.

Kap. III. Exkurser rör. kvantiteten.

Exkurs 1.

§ 27. Kvantitetsutvecklingen i förbindelsen fsv. **ughu** (~ **oghu**). I § 18 har uppvisats, att i V. vokalen i regel förlängts i gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + annan tonande kons. än **m**[1], ock detta även när konsonanten är målets *g* (äldre **gh**). Härifrån finnes dock ett viktigt undantag. Enligt § 18, anm. 1, mom. b har i förbind. **ughu** (~ **oghu**) konsonanten (målets *g*) i rätt stor utsträckning förlängts. Målet har *stygu* öV. s. 'stuga', *stugu* MÄFl. (men *stuggu* JN. ock alt. Ä.); *flygu* öV. s. 'fluga', *flúgu* Fl. (men *fluggu* M-N.); *t̂sygu* öV. räkn. 'tjugu' (men *t̂suggu* M., *ʧuggu* nV.[2]). Med konsonantförlängningen i ovan anförda former kan jämföras konsonantförlängningen i *hovvu*[3] L. s. 'huvud', *huvvu* M-Fl.[4]

Av det ovan anförda framgår, att fsv. **huvuþ** (~ **hovuþ**) har förlängd kons. i alla västerdalmål, under det att (fsv.) **stughu**, med **gh** ← **w** (jfr fsv. **stuvu**) ← **þ**[5], har förlängd konsonant endast i T-MFl. ock alternativt i Ä. Men å andra sidan har (fsv.) **stughu** här undergått konsonantförlängning i större utsträckning än t. ex. fsv. **flughu**.

---

[1]) Gammal kort öppen stavelse innehållande vokal + **m** behandlas i § 24.

[2]) Jfr (även med förlängd vokal) *buggu* M-Fl. s. 'ett slags bärinrättning, en båge i en mes, särskilt ditsatt för att man skall kunna lägga i stora bördor'.

[3]) Vokalen **o** är här införd från synkoperade former (jfr § 11, anm. 2), varifrån även *hovvu* kan tänkas ha fått lång konsonant.

[4]) Jfr s. 51, not 4.

[5]) Se Nor Gesch.$_3$ § 174, b samt Hess. Stav.-förl. s. 45 ock där citerad litt.

Då jag vid min undersöknings början hade den uppfattningen, att **stuga** i likhet med **huvud** rätt ofta i uppsv. ock nordsv. dialekter uppträdde med förlängd kons., under det att kons.-förlängningen i t. ex. **fluga** var mindre spridd, sökte jag besvara frågan: Finnes det något historiskt samband mellan kons.-förlängningen i **stuga** ock det förhållandet, att i **stuga** konsonanten **g** — liksom **v** i **huvud** — återgår på äldre **w** (← **þ**), eller är kons.-förlängningen i **stuga** i regel att förstå på samma sätt som kons.-förlängningen i t. ex. **fluga**? För att få denna fråga besvarad har jag undersökt kvantitetsutvecklingen i **fluga**, **stuga** ock **huvud** även i dialekter utanför Västerdalarna och meddelar här nedan resultatet av denna undersökning.

Dalarna: *flúgu*[1], *stúgu*, *huvu* (Gagnef)[2]; *flugu*, *stugu* — *uvə* (Ullvi by, Leksand); *flugu*, *stugu* — *huvu* (Västannor, Leksand); *flugu*, *stugu*[3], *huvu* (Åkerö, Leksand); *flugu*, *stugu*[4] (Djura kap., Leksand); *fluga*, *stuga*, *huvu* (Bjursås); *flugə*, *stugə* (Särna, Idre) — *huvu* (Särna), *huvu* (Idre); *hugu* 'huvud' (Svärdsjö, Enviken)[5]; *fluga*, *stugu* — *huvu* (Sundborn); *flugu*, *stugu* — *huvu* (Vika socken); *fluga*, *huvu* — *stugu* (St. Tuna); *flugu*, *stugu* — *huvu* (Husby); *fluga* — *stugu* (Hedemora socken); *fluga*, *stugu* (By); *flugu*, *stugu*, *huvu* (Grangärde); *fluga*, *stuga*, *huvu* (Norrbärke); *fluga*, *stuga*, *huva* (Söderbärke).

Västmanland: *fluga*, *stuga* — *huvə* (Viker); *fluga*, *stuga*, *huvæ* (Hed); *fluga* — *stuga*[6] — *huvə* (Romfartuna).

---

[1]) 1 återger i exkurserna 1—3 källornas *v* ock *l*, *g* källornas *g* ock (i mera enstaka fall) *g*.

[2]) Jfr även *flugu* adj. 'uppfylld med flugor, rik på flugor', *bugu* s. 'höhållare av vidjor, som användes på vinterfärder; är ungefär som ett par knytbara pärmar'.

[3]) Jfr även *tugu* 'tuga'.

[4]) Däremot *bugu* s. 'större korg (att bära hö i)'. Jfr not 2 ovan.

[5]) Enligt meddelande av Fil. lic. P. Envall. Jfr fsv. **hughuth** (Nor. Altschw. gr. § 273,2) ock nedan upptagna former från Gästrikland ock Hälsingland.

[6]) Enligt vad uppteckuaren (Fil. mag. A. Thorfors) meddelat mig, är kons. *g* i *stuga* åtminstone i det närmaste kort. Jfr även målets *smula* s. 'smula', *sova* v. 'sova' o. s. v.

S. ock SÖ. Uppland: *flʉga, stʉga* (Haga); *flʉga — stʉgu*[1] (Torstuna, Vittinge); *flʉga, stʉga* (Järlåsa); *flʉga, stʉga* (Rasbo, Rasbokil, Viksta, Runmarö, Ljusterö) — *huʋɐ* (Rasbokil); *flʉgu, stʉga* (Lena); *stʉga* (Riala).

N. ock NV. Uppland: *flugu, stugu* (Hållnäs, Öster-Löfsta); *flʉgɯ, stʉgɯ* (Tolfta); *flʉga, stʉga, huʋɐ* (Tierp); *flʉgɯ, stʉgɯ* (Söderfors); *flʉgur* pl., *stʉgu* (Forsmark); *flʉgu, stʉgu* (Vendel); *flʉgu, stʉgu, huʋu* (Östervåla); *flʉgur* pl., *stʉgu* (Nora); *flʉgɯ, stʉgɯ* (Skuttunge); *flʉgu, stʉgu* (Väster Löfsta, Norrby).

Gästrikland: *flʉga, stʉgu* (Hedesunda); *flʉga, stʉga, hʉgʉ* (Årsunda); *hʉgu* (Högbo); *flʉga, stʉga, hʉga* (Åmot); *flʉga, stʉga* (Järbo, Hamrånge, Ockelbo); *flʉga, stʉgɯ* (Torsåker).

Hälsingland: *flɐga, stʉga, hʉgɐ* (Söderala); *flɐga, stʉga, hʉgɐ* (Norrala); *flɐga — stʉga, hʉgə* (Alfta); *flɐga — stʉga,* (*hʉgə*) Arbrå; *flɐgə, stʉgə, hʉgə* (Forsa); *flɐgo* best. sg. — *stʉgə* (Delsbo); *stʉgo* obest. sg. (Ljusdal)[2].

Härjedalen: *flugu, stʉgu, huʋud, -ud* (Lillherrdal).

Jämtland: *flɑgu, stʉgu, hʉu* (Hackås); *flɑgu* (Bodsjö); *flʉɣu, stʉɣu* (Rödön, Mörsil)[3]; *flʉgu, stʉgu, hʉʋu* (Mattmar); *flɑɣu, stʉɣu, hʉʋu* (Hammerdal); *flʉɣu, stʉɣu, huʋu*[4] (Hallen).

Medelpad: *flʉgɯ, stʉgɯ — huʋɯ, -ə* (Haverö); *flɐgɐ stʉgɐ — huʋɐ* (Borgsjö och Torp); *flʉgæ, stʉgæ, hʉʋæ* (Stöde); *flʉgə, stʉgə — huʋə* (Selånger); *huʋæ* (Attmar).

Ångermanland: *flɐga, stɐga — huʋɐ* (Säbrå); *flɐgə, stʉgə, hʉʋə* (Bjärtrå); *flɐgɐ, stʉgɐ — huʋɐ* (Ullånger); *flɐgɐ,*

---

[1]) Jfr även t. ex. *futɨ* 'skjutit, *supɨ* 'supit', *burɨ* 'burit', *mosa* 'mosse', *brotas* 'brottas' (Torstuna, Vittinge).

[2]) *flɐgo* (obest. sg.) saknar i källan kvant.-beteckning.

[3]) Uttalet *stʉgu* (med kort vokal + kort expl. g) är iakttaget av upptecknaren (Geijer) hos en meddelare från Mörsil.

[4]) Jfr även *furu* s. 'fura, fur'. Dessa ord tecknas i källan konsekvent med kort vokal + kort kons. Jfr däremot (med förlängd vokal) *lo̱vo* 'lova', *so̱vo* 'sova', *bo̱yo* 'båge', *mo̱so* 'mosse' o. s. v.; dock även *boɣon* 'bågen', *dropo* 'droppe', *floto* 'flotte', *flɐɣɨ* (även *flɐɣɨ*) 'flugit' o. s. v.

stu̯gə — *huv̯ə* (Nora); *flə̯gə*, *stu̯gə*, — *huv̯ə* (Nordingrå): *flə̯gə*, *stu̯gə* — *huv̯ə* (Resele); *flə̯ga*, *stu̯ga* — *huv̯a* (Ramsele); *flu̯ga*, *stu̯ga* — *huv̯a* (Trehörningsjö).

Av det föregående framgår, att i de av mig undersökta dialekterna inom området Västmanland, Uppland, Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Härjedalen, Jämtland, Medelpad ock Ångermanland konsonanten v (w) i fsv. **stuva, -u** (~ **stova, -u**) genomgående 'härdats' till g (*y*)[1]. I fsv. **huvuþ** (~ **hovuþ**) har en dylik 'härdning' av konsonanten inträtt i Gästrikland, Hälsingland ock i ett till dessa landskap gränsande område av Dalarna (åtm. i Svärdsjö ock Enviken). I det övriga området kvarstår åtminstone i regel konsonanten som v (kort eller förlängd)[2].

Jämför man den kvantitativa utvecklingen i de ovan exemplifierade orden **fluga, stuga** ock **huvud**, kommer man till följande resultat:

1. I 26 olika dialekter ha **fluga** ock **stuga**[3] likartad kvantitet: antingen har vokalen i båda orden eller konsonanten i båda förlängts:

fluga—stuga		**fluga—stuga**	
u̯u̯ — *u̯u̯*	4 dial.	*u̯* — *u̯*	1 dial.
u — u	2 »	*u̯u̯* — *u̯u̯*	5 »
u̯ — *u̯*	1 »	*u̯* — *u̯*	8 »
u̯ — *u̯*	3 »	*u̯* — *u̯*	2 »

2. I 22 olika dialekter ha alla tre orden (**fluga, stuga, huvud**) likartad kvantitet:

fluga — stuga — huvud		fluga — stuga — huvud	
y — *y* — o	1 dial.	*u̯* — *u̯* — *u̯*	1 dial.
u̯u̯ — *u̯u̯* — *u̯u̯*	4 »	*u* — *u* — *u*	1 »
u̯ — *u̯* — *u̯u̯*	1 »	*u* — *u* — *u*	3 »[4]

[1]) Jfr Nor. Altschw. gr. § 273,2 ock Hess. Stav.-förl. s. 45 ock där citerad litt. — Dock är *stu̯vu̯* 'stugan' antecknat från Husby (Lyhundra härad) Uppland.

[2]) I ett par uppländska dialekter har jag dock funnit en härdning av **w** till **g** i 'huvud'.

[3]) De dialektala formerna för **huvud** saknas i resp. källor eller ha vid excerperingen ej medtagits.

[4]) Av dessa har en dialekt (målet i Hallen, Jämtland) bibehållit kortstavighet i dessa ord. Jfr s. 89.

fluga — stuga — huvud		fluga — stuga — huvud	
u̯ — u̯ — u̯	1 dial.	*ʉ̯ — ʉ̯ — ʉ̯*	1 dial.
ɯ — ɯ — ɯ	4 »	*ʉ̯ — ɯ̯ — ɯ̯*	1 »
u̯ — ʊ̯ — ʊ̯	1 »	*ɑ̯ — ʊ̯ — ʊ̯*	2 »
ʉ̯ — ʊ̯ — ʊ̯	1 »		

3. I 20 dialekter har vokalen förlängts i **fluga, stuga**, konsonanten i **huvud**[1], ock i en dialekt[2] har konsonanten förlängts i **fluga, stuga**, vokalen i **huvud**.

fluga, stuga — huvud		fluga, stuga — huvud	
u̯, ɯ̯ — ɯ	3 dial.	*ʊ̯, ʊ̯ — ʊ*	3 dial.
ʊ̯, ʊ̯ — ʊ	2 »	*ʉ̯, ʉ̯ — ʊ*	1 »
u̯, u̯ — ɯ	1 »	*ʉ̯, ʊ̯ — ɯ*	1 »
u̯, u̯ — ʊ	1 »	*ʉ̯, ʊ̯ — ʊ*	1 »
u̯, ʊ̯ — ʊ	1 »	*ø̯, ʊ̯ — ʊ*	1 »
u̯, ʊ̯ — ʊ	1 »	*ø̯, ʊ̯ — ʊ*	1 »
ʉ̯, ʊ̯ — ʊ	2 »	*ʊ, ʊ — ʊ̯*	1 »
ʉ̯, ʊ̯ — ʊ	1 »		

4. I en dialekt (i St. Tuna, Dalarna) ha **fluga, huvud** lång vokal, **stuga** däremot lång konsonant: *flu̯ga, hu̯vu — stugu.*

5. I tre dialekter har **fluga** lång vokal, **stuga** ock **huvud** däremot lång konsonant[3]: *flu̯gu — stugu, hu̯vu* (M.); *flø̯ga — stuga, hugə* (Alfta, Hälsingland); *flø̯ga — stuga, hugə*[4] (Arbrå, Hälsingland).

Motsättningen *flø̯ga, flø̯ga* (med förlängd vokal) — *stuga, (hugə), hugə* (med förlängd kons.) torde tillräckligt kunna förklaras enligt regeln, att en vidare vokal har större förutsättningar att förlängas än en trängre[5]. Denna regel förklarar dock icke motsättningen *flu̯gu— stugu hu̯vu* (M.). Se vidare s. 93 ock exkurs 2.

---

[1]) Härtill kommer en dialekt (Bjärtråmålet, Ångermanland) med *flø̯gə, stu̯gə — hu̯və.*

[2]) Bymålen i Västannor ock Ullvi by, Leksand.

[3]) Härtill kommer en dialekt (Å.) med *flu̯gu, stu̯gu ~ stu̯gu, hu̯vu* samt en dialekt (Romfartuna, Västmanland) med *flu̯ga, stu̯ga* (med enl. uppteckn aren åtminstone i des närmaste kort rotstavelse), *hu̯və.*

[4]) Formen står inom parentes i typordslistan.

[5]) Jfr Alftamålets *drø̯pə* 'droppe', *flø̯tə* 'flotte', *lø̯ka* 'lucka'. *skø̯ta* 'skotta' o. s. v. — däremot *be̯tə* 'bitit', *ve̯ʃə* 'vikit', *ve̯ka* s. 'vecka', *ve̯ta* 'veta' men även *brø̯tə* 'brutit', *nø̯pə* 'nupit'.

6. I 4 dialekter har **fluga** annan kvantitet än **stuga**[1] (jfr även mom. 4 ock 5 ovan).

a) *flɵgo* best. sg. — *stugə* (Delsbo, Hälsingland). Den olika kvantitetsutvecklingen i dessa båda former torde kunna förklaras på samma sätt som t. ex. motsättningen *flɵga* — *stuga*, *hugə* i Alftamålet, varom se mom. 5 ovan.

b) *flʉga* — *stʉgu* (Hedemora socken, Dalarna); *flʉga* — *stuga* (Torstuna ock Vittinge, Uppland). Jfr även *flʉga* — *stuga* (med åtm. i det närmaste kort rotst.) — *huvə* (Romfartuna, Västmanland).

När det gäller de ovan anförda uppländska ock västmanmanländska formerna med kort rotstavelse, bör observeras, att dessa uppträda i dialekter med i större eller mindre utsträckning bibehållen kortstavighet[2]. Själva motsättningen i kvantitativt avseende mellan t. ex. *flʉga* — *stuga* (Romfartuna) kan dock bl. a. bero därpå, att **stuga** såsom sammansättningsled längre bibehållit kort eller i det närmaste kort rotstavelse ock att dylika former invärkat på ordets uttal som icke sammansättningsled[3]. Så bör man väl också förstå den ovan anförda formen *stʉgu* (Hedemora socken).

Av det ovan anförda framgår, att i det av mig undersökta området som regel gäller, att stavelseförlängningen i **fluga**, **stuga** gett samma resultat i resp. mål: antingen vokalförlängning i båda orden eller konsonantförlängning i båda. Däremot har **huvud** i en hel del dialekter kvantitativt utvecklats på annat sätt än **fluga**, **stuga** (se t. ex. mom. 3 ovan) ock då i regel så, att vokalen förlängts i **fluga**, **stuga**, konsonanten däremot i **huvud**. Härav torde man väl kunna dra den slutsatsen, att konsonantförlängningen i **stuga** — åtminstone i de allra flästa fall — är att bedömma på samma sätt som konsonantförlängningen i **fluga**, d. v. s. att utvecklingen varit denna: fsv. **stuvu** (**-a**) → **stughu** (**-a**) → dialekternas **stuggu** (**-a**). Att ett fsv. **stuvu** (**-a**) kunnat ge **stuggu** (**-a**) utan att passera mellanstadiet **stughu** (**-a**) är väl tänkbart, men en dylik utvecklingsmöjlighet synes man dock icke alls behövar äkna med.

[1]) De dialektala formerna för **huvud** saknas i resp. källor eller ha ej medtagits vid excerperingen.

[2]) Se s. 88, not 6 ock s. 89, not 1. Jfr Hesselman i SoS. I, s. 18.

[3]) Jfr s. 35, not 1.

Vidare torde det också av exempelsamlingen ovan framgå, att konsonantförlängningen i såväl **fluga** som **stuga** är — åtminstone i de allra flästa fall — att betrakta som en under huvudtryck inträdd förlängning. Om kvantitetsutvecklingen ljudlagsenligt bort vara en annan i stavelser med bitryck — att så i en del fall är förhållandet, synes man få lov att antaga — ha dock i dialekterna former med huvudtryck i ytterst ringa grad rönt inflytande från former med starkt bitryck.

De få fall, då i en ock samma dialekt **stuga** ock **fluga** ha olika kvantitet, kunna bero, antingen på att ettdera ordet lösgjorts ur sammansättningar eller ev. påvärkats av mindrebetonade former (ordet som senare sammansättningsled)[1], på inflytande utifrån eller ock därpå, att den kvantitetslag, enligt vilken konsonanten (resp. vokalen) i tryckstark ställning förlängts i förbind. **ugh** ~ (**ogh**) + **u**, (**a**), endast sporadiskt värkat inom resp. dialekt.[2] I vissa fall kan också den kvantitativa motsättningen mellan **fluga** ock **stuga** bero på rotvokalens olika kvalitet i de båda orden, t. ex. i *flø̱go* best. sg. — *stug̱ə* (Delsbo, Helsingland).[3]

I en hel del dialekter — i dialekterna i Hälsingland, Medelpad, Ångermanland ock Jämtland — har **fluga** i regel vidare rotvokal än **stuga**, **huvud**. Här motsvaras fsv. fno. **o**, **u** i regel av samma vokal i ställning före ändelsevokalen fsv. fno. **a** ock i ställning före ändelsevokalerna fsv. fno. **u**, **i**. Ex.: *skʊ̱ta* v. 'skotta', *brʊṯə* sup. 'brutit', *flʊ̱ga* 'fluga' — däremot *stug̱a* 'stuga', *hug̱ə* 'huvud' (Alfta, Hälsingland); *mʊ̱ka* v. 'mocka, skotta', *frʊ̱sə* sup. 'frusit', *flʊ̱gə* s. 'fluga' (← **flughu**) — däremot *stu̱gə* s. 'stuga', *huv̱ə* s. 'huvud' (Resele, Ångermanland) o. s. v. Rotvokalernas olika kvalitet i t. ex. *flʊ̱ga* — *stug̱a* (Alfta) synes alltså böra förklaras så, att i *stug̱a* (liksom i *hug̱ə* Alfta, *huv̱ə* Resele o. s. v.) det tidigare **v**-(**w**-)ljudet haft en konserverande invärkan på rotvokalens kvalitet, ock så — men också endast så — synes ett historiskt samband i vissa fall finnas mellan konsonantförlängningen i **fluga** ock det förhållandet, att i detta ord kons. **g** ← **w** (← **ƀ**), då ju den vidare vokalen (*ø*, *ʊ* etc.) i

[1]) I de av mig undersökta dialekterna skulle detta endast gälla **stuga**.

[2]) Jfr M. *stug̱u* — däremot t. ex. *flu̱gu*, *t̂su̱gu* räkn. 'tjugu'.

[3]) Se mom. 5 ock 6, a ovan.

fluga bör ha haft större förutsättningar att förlängas än den på grund av det en gång på vokalen följande v-(w-)ljudet bibehållna trängre vokalen i **stuga**.

Även den kvantitativa motsättningen inom västerdalmålen mellan t. ex. Fl. *dögv* v. 'duga', *bögæ* s. 'båge' o. s. v. — däremot *flugu* s. 'fluga', *stugu* s. 'stuga' torde tillräckligt förklaras enligt regeln, att en vidare vokal (i detta fall *ö*) har större benägenhet att förlängas än en trängre (i detta fall *u*). Men även ändelsevokalens kvalitet invärkar här på resultatet av stavelseförlängningarna (se s. 58 f.): vidare ändelsevokal gynnar förlängning av rotvokalen, trängre ändelsevokal gynnar förlängning av den efter rotvokalen följande konsonanten. Samma regel kan påvisas gälla för en stor del av de dialekter, varpå exempelsamlingen grundar sig, ock är kanske allmängiltig.[1] Man kan då fråga: Skulle även i de gamla nominativformerna fsv. **flugha, stugha** — förutsatt att rotvokalen bibehållits som u-vokal — konsonanten förlängts i lika stor utsträckning, som nu är fallet i de av mig undersökta dialekterna, där i regel formerna för **fluga, stuga** med förl. kons. direkt återgå på de obl. formerna? På den frågan kan utan tvekan svaras nej. Däremot är det svårt för att icke säga omöjligt att alltid med någon större säkerhet kunna besvara frågan, i vilken utsträckning konsonanten i de av mig undersökta dialekterna ljudlagsenligt skulle ha förlängts i de gamla nominativformerna fsv. **flugha, stugha**, förutsatt att rotvokalen där bibehållits som u-vokal, ock detta beroende på att direkt jämförbart material oftast saknas, bl. a. på grund av tilljämningen, som ju resulterar i olika rotvokaler i ställning framför olika ändelsevokaler. Förlängd kons. i inf. **duga** har jag antecknat endast från vissa uppländska dialekter, där även tonande kons. i ställning efter trängre rotvokaler i regel förlängts.[2] Jfr däremot *dugv* v. 'duga' — men *flugu* s., *stugu* s., *bugu* s. (Gagnef, Dalarna); *dugv* (~ *dggv*) sv. v. — men *flugu* s., *stugu* s. (Bjursås, Dalarna). Dylika motsättningar kunna vara fullt ljudlagsenliga. Beträffande Gagnefsmålets *dugv* v. — *flugu* s. etc. jfr målets *fatan* s. 'rörligt handtag', *flgtv* s. "flotta, flotte', *hgtv* 'hetta' o. s. v.

[1]) Se § 29.
[2]) Jfr Hess. SoS. I, s. 17.

— men *gǫtu* s. 'gata', *skǫtu* s. 'skata', *bǫti* sup. 'bitit' o. s. v. (jfr exkurs 3).

Slutligen är här att framhålla, att i större delen av det undersökta området som huvudregel gäller, att vokalen förlängts i gammal kort stavelse innehållande vokal + tonande kons. — jag bortser från konsonanterna **m** ock **j**.

Undersökningens resultat torde kunna sammanfattas så:

1. Konsonantförlängningen i **stuga** är att förstå på samma sätt som konsonantförlängningen i **fluga**.

2. Konsonantförlängningen i **stuga** etc. är åtminstone i regel att anse som en under huvudtryck inträdd förlängning.

3. För konsonantförlängningen i förbind. fsv. **ughu** (~ **oghu**) har på sina håll icke allenast rotvokalens ock den efter rotvokalen följande konsonantens beskaffenhet utan även ändelsevokalens varit av direkt betydelse (jfr exkurs 3).

Exkurs 2.

§ 28 Motsättningen vokalförlängning i **fluga, stuga** — konsonantförlängning i **huvud**.

Av föregående exkurs framgår, att konsonantförlängningen i **huvud** uppträder i delvis ett annat ock i ett större område än konsonantförlängningen i **stuga, fluga**. I 20 av de dialekter, som ligga till grund för exempelsamlingen i föregående exkurs, har vokalen förlängts i både **fluga** ock **stuga**, konsonanten däremot i **huvud**[1], under det att en enda av dialekterna har förlängd vokal i **huvud**, förlängd konsonant i både **fluga** ock **stuga**. När det gäller dialekter, där ändelsevokalernas kvalitet visar sig ha haft direkt eller indirekt betydelse för resultatet av stavelseförlängningarna, bör det givetvis observeras, att de svaga femininerna (**stuga, fluga** etc.) ha eller i äldre tid i nom. sg. (ock gen. pl.) haft ändelsevokalen fsv. a, före vilken ändelsevokal vokalförlängning i regel är mäst utbredd i våra dialekter[2]. Men man vill eller kan icke häri söka förklaringen till kvantitetsmotsättningen i t. ex.:

[1]) Se föregående exkurs s. 91. [2]) Jfr s. 94 f ock § 29.

flu̱gu, *stu̱gu*, *bu̱gu* s. 'buga, bågformig bärinrättning'[1] — *huvu* (JN., Västerdalarna);

flu̱gu, *stu̱gu* — *huvu*, *-ə* (Haverö, Medelpad);

flu̱ga, *stu̱ga* — *huvə* (Trehörningsjö, Ångermanland); o. s. v.

Icke häller är det sannolikt, att huvud i den utsträckning, som här skulle vara fallet, fått lång kons. från synkoperade former, förutsatt att i dylika konsonanten (icke vokalen) förlängts[2]. Icke häller torde man kunna antaga, att kvantitetsmotsättningen mellan stuga etc. ock huvud — åtminstone i någon större utsträckning — har sin grund i det förhållandet, att rotstavelsen i huvud följts (eller följes) av antekonsonantisk ändelsevokal, av en isolerad avledningsändelse[3]. Icke häller torde huvud ha använts i mindrebetonad ställning oftare än t. ex. stuga.

Gäller det kvantitetsmotsättningen mellan de dialektala formerna för fsv. stughu etc. — huvuþ mera i stort ock i dialekter, där rotvokalernas ock ändelsevokalernas kvalitet är densamma eller ungefär densamma i de olika orden — ock det är om förhållandet endast i dylika dialekter jag i det följande kommer att uttala mig — torde man böra söka orsaken till den skiljaktiga kvantitetsutvecklingen i kvalitetsskillnaden mellan konsonanterna i de olika orden. Dock är det väl knappast sannolikt, att den labio-dentala frikativan v (*v*) haft större benägenhet att förlängas än explosivan g (*g*, *ɡ*)[4]. Snarare vore det då tänkbart, att vokalen (i stugha etc.) förlängts framför frikativt g (*ɣ*), d. v. s. före fsv. gh → *ɣ* i resp. mål, under det att vokalen bibehållits som kort i ställning framför den labio-dentala frikativan v (*v*), som själv förlängts[5]. Emellertid

---

[1]) Jfr även *ʧu̱gu*, räkn. 'tjugu'!

[2]) Jfr s. 87, not 3. [3]) Jfr § 30.

[4]) Jfr att de tonlösa explosivorna k, p ock t ha större benägenhet att förlängas än den tonlösa frikativan s.

[5]) Så skulle man kunna förstå kvantitetsmotsättningen i t. ex. Rasbokilmålet (Uppland) mellan å ena sidan vokalförlängning i *rɔ̱g* 'råg', *trɔ̱g* 'tråg', *lɔ̱gə* 'låge', *stu̱ga* 'stuga' o. s. v., å andra sidan konsonantförlängning i t. ex. *løv* 'lov', *søv* 'sov', *løva* 'lova', *søva* 'sova', *rivə* 'rivit'. — Man bör också observera, att stavelseförlängningen kan inträda tidigare, när stavelsens vokal följes av fsv. gh, än när den följes av fsv. v. Så i Romfartunamålet (Västmanland), varom se s. 84, not 1. Jfr även Wigforss SHF. s. 208. Även detta förhållande

synes icke häller en dylik förklaring vara tillämplig, när det gäller en hel del dialekter. Jag skall därför här söka lemna ett annat bidrag till lösningen av problemet vokalförlängning i **stuga** etc. — konsonantförlängning i **huvud**.

Den intervokaliska konsonanten (gammalt **ƀ**) i **huvud** är i de dialekter, varpå exempelsamlingen i föregående exkurs grundar sig, labio-dental (*v*). Men det är ju möjligt, att vissa av dessa dialekter vid stavelseförlängningarnas genomförande hade labio-labial kons. i detta ord. Det visar sig också i vissa dialekter, att labio-labiala kons. ha stor benägenhet att förlängas, ock detta även i ställning efter gammal lång vokal.

Enligt Åström Dfs. lj. § 87 motsvaras isl. **f** (= *ƀ*) av dfs. *ƀ* i vissa fall: ags. **dŷfan** dfs. *dêƀ* 'dyka' ock *dølƀ* 'sänksten', fsv. **gruva** dfs. *grêƀ* 'grop' o. s. v. Målet har dock även *høᵾu* (fno. **hǫfuð**)[1], med *ᵾ*; däremot *gᵾvu* (no. **gova** f.)[2] med förlängd vokal.

Enligt Lindgren Burtr. gr. har i btr. gammal kort vokal förlängts i »huvudtonig stavelse före urspr. enkel konsonant»[3]; dock uppträder denna vokalförlängning icke före **m** ock ej häller före **w**[4]. Ex. *stǫùᵾu* fno. **stufu** (**stofa**) *rǫùᵾu* fno. **hrufu**. Jfr även *flǫùᵾu*[5] fno. **fluga** *flǫûᵾ* fno. **fljúga**, *sǫûᵾ* fno. **súga** o. s. v.

Jfr däremot (med *v*) *dᵾv* fno. **daufr**, *ʃᵾ́v* fsv. **þiuver**, *klùᵾr* sup. fno. **klofit** *drᵾr* fno. **drifit**, *trᵾvan* 'som har god aptit' fno. **þrifinn** 'värksam' o. s. v. Dock har målet även *hùᵾu* fno. **hǫfuð**, *stùᵾu* 'stäva' no. **stava**[6].

I föregående exkurs har uppvisats, att i bl. a. de ångermanländska dialekterna en konstant kvantitetsmotsättning finnes

---

kan på något sätt ha haft betydelse för kvantitetsmotsättningen i stavelser innehållande vokal + fsv. **gh**, v. Jfr s. 111 f.

[1]) Åström a. a. § 85.

[2]) Åström a. a. § 27, b. Målet har även ett *gøva* m., vilket enl. Åström »påtagligen blott är den gamla nom. till *gᵾvu* f.» (a. a. s. 27, not).

[3]) Lindgren a. a. § 65.

[4]) Lindgren a. a. § 65, anm. 1. Jfr a. a. § 69,3. — Även i en hel del ord med gammal kort vokal + annan kons. än **m**, **w** har konsonanten, särskilt tonlös sådan, förlängts (a. a. § 65, anm. 2).

[5]) Liksom i föreg. exkurs ersättas i denna ock följande exkurs källornas *l̥* ock *l̩* av l.

[6]) Lindgren a. a. § 65, anm. 2, b, 2.

mellan å ena sidan stuga (ock fluga), som har förlängd vokal, ock å andra sidan huvud, som har förlängd kons. (se s. 89 f). Nu visar det sig också, att i åtminstone några av dessa dialekter fsv. v i förbind. uv motsvaras av lång konsonant (v̄), ock detta även då u-vokalen i äldre tid varit lång.

Nordingråmålet (Ångermanland) har *skruv̄* 'skruv', *-uv̄* 'uv', *duv̄ə* 'duva', *snuv̄a* 'snuva', *tuv̄a* 'tuva'. Jfr *huvə* — däremot (*flūgə*), *stūgə*. Lång vokal har målet däremot i t. ex. *ʧʂyv* 'tjuv', *rǭvə* 'rova', *līv* 'liv', *løv* 'löv', *drīvə* 'driva', *grāv* 'grav', *lāva* 'leva', *sōva* 'sova'[1].

Reselemålet (Ångermanland) har *skruv* ~ *skruv̄* 'skruv', *huv̄ə* 'huvud' (men *stūgə* 'stuga').

Ullångersmålet (Ångermanland) har *snuv̄ə* 'snuva', *tuv̄ə* 'tuva', *huvə* 'huvud' (men *stūgə* 'stuga'). — Lång vokal har målet i t. ex. *skrūv* 'skrūv', *ūv* 'ūv', *rǭvə* 'rova', *ʧʂyv* 'tjuv', *sōvə* 'sovit', *rēvə* 'rivit'.

Av det föregående framgår, att v i förbind. fsv. uv i vissa dialekter dels haft en stark förkortande invärkan på föregående vokal, om denna varit lång, dels stor benägenhet att själv förlängas. Naturligtvis väntar man, att fsv. v skulle invärkat förkortande även på vokal av annan kvalitet än fsv. ū, t. ex. på fsv. ī, liksom konsonanten även borde ha haft stora förutsättningar att själv förlängas även efter annan vokal än fsv. ŭ, förutsatt att denna icke varit vidare eller avsevärt vidare än fsv. ŭ. Emellertid finna vi i t. ex. Nordingråmålet (se ovan) å ena sidan lång kons. i *skruv̄* 'skruv', *duv̄ə* 'duva' o. s. v., å andra sidan lång vokal i *līv* 'liv', *drīvə* 'driva' o. s. v. Denna kvantitetsmotsättning synes mig knappast kunna förstås på annat sätt, än att konsonanten i *skruv̄*, *duv̄ə* o. s. v. vid kvantitetsändringens genomförande icke var kvalitativt likvärdig med konsonanten i *līv*, *drīvə* o. s. v. Förhållandet i Burträskmålet (se ovan) synes vara upplysande för denna fråga. Där motsvaras nämligen gammalt þ av *w* i ställning mellan tvenne u-vokaler[2], men också endast i denna ställning. I övriga fall motsvaras gammalt þ av *v*. Det visar sig också, att i stavelser

[1]) Jfr att målet även har vokalförlängning i *vēkə* s. 'vecka', *hēta* 'hetta', *bētə* 'bitit', *skūta* 'skotta' o. s. v. (men *skɔ̄t* 'skott', *lāk* 'lock', *bēk* 'beck', *vēt* 'vett' o. s. v.; jfr § 25,3).

[2]) Lindgren a. a. § 138.

innehållande *w* konsonanten genomgående förlängts, undet det att i stavelser innehållande vokal + *v* vokalen bibehållit gammal längd eller, om den ursprungligen varit kort, åtminstone i regel förlängts.

Man torde alltså kunna förutsätta, att t. ex. Nordingråmålet tidigare stått på ungefär samma ståndpunkt som nu Burträskmålet, d. v. s. att kons. *v* i Nordingråmålets *skruv*, *duvə* o. s. v. vid tiden för kvantitetsförskjutningen hade labio-labial karakter, under det att samtidigt kons. *v* i Nordingråmålets *liv*, *drivə* o. s. v. hade labio-dental karakter, ock att detta varit orsaken till att formerna i kvantitativt avseende behandlats olika. Även av fysiologiska skäl är det sannolikt, att b längre kvarstod som labio-labialt ljud i ställning intill den labialiserade vokalen u[1] äu t. ex. i ställning intill den delabialiserade vokalen i. Det torde väl också få anses sannolikt, att kons.-förlängningen i t. ex. Nordingråmålets *huvə* beror av samma orsaker som kons.-förlängningen i målets *skruv*, *duvə* o. s. v. ock att dessa även förklara motsättningen mellan målets *stugə* (med förlängd vokal) ock *huvə* (med förlängd kons.).

I vilken utsträckning denna förklaring till motsättningen vokalförlängning i **stuga** etc. — konsonantförlängning i **huvud** kan vara tillämplig, när det gäller de olika målen, ock i vilken utsträckning förlängning över huvud taget av fsv. v kan bero på dess ev. labio-labiala karakter vid kvantitetsförskjutningarnas inträdande, torde icke vara gott att alltid avgöra. Från V. känner jag endast ett hithörande ord, där gammal lång vokal — även i detta fall fsv. ū — förkortats i ställning framför fsv. v, som själv förlängts, nämligen *skruv* Ä. s. m. 'skruv, skorstensrör'. Gammal kort vokal synes, utom i *hovu*[2] L. *huvu* M-Fl.[3], genomgående ha förlängts, alltså även i former som *dyvn* L. adj. 'duven', *duvn* MJFl., *-en* Ä.; *syvr* öV. sup. 'sovit', *suvr* M-Fl. o. s. v samt även i *kluvu* M-Fl. s. 'kluva, ena hälften av en kluven stock'. I till V. angränsande dialekter är däremot förlängning av fsv. v mera vanlig. Målen i Idre

[1]) Detta bör särskilt ha varit förhållandet i ställning mellan tvänne u-vokaler, som förhållandet är i **huvud**. Jfr Lindgren a. a. § 138. — Jfr Gjerdman Sörml. stadsmålen s. 89 f.

[2]) Jfr om denna form s. 87, not 3.

[3]) Ang. M. jfr dock s. 51, not 4.

ock Särna ha *huvu* I., *huvu* S. men även t. ex. *suvi* sup. 'sovit', *revi* sup. 'rivit', *jivi* S. sup. 'givit'[1], Gagnefsmålet har *huvu* men även t. ex. *rivi* 'rivit', *jivi* 'givit', *grævi* 'grävt'[2].

Jag torde i det föregående ha omnämnt i det närmaste alla de mer eller mindre tänkbara möjligheter, som erbjuda sig till förklaring av kvantitetsmotsättningen i dialektala formerna för stuga etc. — huvud. Härtill torde böra läggas, att utjämning mellan olika dialekter till förmån för den ena eller andra formen kan ha bidragit till det nuvarande förhållandet.

Det är att hoppas, att kvantitetsförskjutningen i stavelser innehållande vokal + fsv. gh eller v göres till föremål för en allsidigare ock grundligare utredning än den, jag här kunnat lämna.

Exkurs 3.

§ 29. Ändelsevokalens kvalitet ock rotstavelsens kvantitet.

Den s. k. tilljämningen har, såsom jag förut framhållit[3], åtminstone i regel inträtt före förlängningen av gammal kort öppen stavelse ock resulterar åtminstone i regel i vidare rotvokal före vidare ändelsevokal ock trängre rotvokal före trängre ändelsevokal. Då vidare rotvokal har större benägenhet att förlängas än trängre, är det därför tydligt, att i dialekter med tilljämning ock såväl vokal- som kons.-förlängning vokalförlängningen bör vara mera utbredd före vidare ändelsevokal än före trängre, kons.-förlängningen däremot mera utbredd före trängre än före vidare ändelsevokal. Emellertid är det också tydligt, att i många dialekter ändelsevokalens kvalitet övat även ett mera direkt inflytande på resultatet av förlängsprocessen i kort stavelse, ett inflytande som gett ett med det förra, som jag plägat kalla indirekt, likartat resultat. Regeln skulle kunna formuleras så: Under i övrigt lika förhållan-

[1]) Jfr däremot (med förlängd vokal) *flugo*, *stugo* (ock även *dugo* v. 'duga') — men *tjugu* räkn. 'tjugu'.

[2]) Däremot (med förlängd vokal) *sūvi* 'sovit', *dūvn* 'duven', *klūvu* s. 'ena hälften av ett kluvet trä'! Jfr *stūgu*, *flūgu*, *būgu* s. ''buga'.

[3]) Se s. 65.

den har rotstavelsens vokal större benägenhet att förlängas före vidare än före trängre ändelsevokal, den efter rotvokalen följande konsonanten däremot större benägenhet att förlängas före trängre än före vidare ändelsevokal.

Jag har s. 58 f. sökt uppvisa, att denna regel gäller för nV. Redan Karsten har framhållit, att i Kökarsmålet (Åland) konsonanten förlänges i gammal kort öppen stavelse framför ändelsevokalerna fsv. **i, u**, under det att vokalen i rätt stor utsträckning är förlängd, när stavelsen följes av ändelsevokalen fsv. **a**[1]. Vi ha där t. ex. motsättningen *fʂær̥u* fsv. **tiæru** — *bæ̣ro* fsv. **bæra**, *væv̥a* fsv. **vævit** — *væ̣vo* fno. **vefa**, *hæk̥u* fsv. **haku** — *ræ̣ko* fno. **reka**, *træʃu* nsv. **trasa** — *læ̣ʃo* fsv. **læsa** o. s. v. Jfr även vokalförlängningen i målet *ha̱ño* fno. **hani** (men *træñu* fsv. **trana**), *va̱ño* fno. **vani**, *ʃpa̱do* fno. **spaði** (men *læd̥u* fsv. **laþa**), *la̱vo* fsv. **lavi**, *mo̱ʃo* fno. **mosi** o. s. v. Karsten framhåller även, att förhållandet är likartat i norrländska mål: han hänvisar till Åström Dfs. lj. s. 128 ock 129 samt till Lindgren Btr. gr. s. 133. Vad dfs. ock btr. beträffar, synes det sannolikt, att åtminstone i btr. ändelsevokalens kvalitet icke allenast indirekt (genom tilljämningen) utan även direkt invärkat på resultatet av kvantitetsförskjutningarna i gammal kort stavelse, ock detsamma synes vara förhållandet i åtminstone de flästa norrländska mål, där en växling mellan förlängd vokal ock förlängd kons. förekommer.

Emellertid är det svårt ock i många fall omöjligt att med någon säkerhet avgöra, i vilken utsträckning rotvokalens eller ändelsevokalens egenskap att vara vidare eller trängre varit av avgörande betydelse för vokalens eller konsonantens förlängande. Visserligen synes det sannolikt, att den av Hesselman formulerade ock av honom tills vidare såsom allmängiltig antagna regeln, att en vidare vokal under i övrigt lika förhållanden har större förutsättningar att förlängas än en trängre, även gäller i de dialekter, som jag beträffande här behandlade fråga särskilt undersökt, d. v. s. i uppsv. ock norrländska dialekter. Men det är svårt att i varje särskilt fall avgöra, vilken vokal som

[1]) Se Karsten Kök. §§ 70,1 B ock 71,2 A. Jfr dock Hultman Östsv. dial. s. 252 f.

är att betrakta som »vidare» i förhållande till en annan. Härtill kommer, att man vid bedömmandet av stavelseförlängningarna i dialekterna egentligen har att utgå från målen, sådana dessa voro vid tiden för stavelseförlängningarnas genomförande. Gäller det rotvokalerna, kan man förutsätta, att dessa då i regel icke voro kvalitativt likvärdiga med de fsv. Däremot synes man i regel kunna förstå stavelseförlängningarnas resultat, om man utgår från den nuvarande vokalkvaliteten i de olika målen. Tilljämningen har emellertid åstadkommit, att man ofta saknar allt jämförelsematerial, när det gäller förlängning av stavelser med numera lika vokaler före olika ändelsevokaler. Icke häller äro en- ock tvåstaviga[1] former fullt jämförbara, ty kvantitetsutvecklingen i de enstaviga ha i stor utsträckning varit en annan än i de tvåstaviga. Detta kan dock i många fall bero därpå, att i de tvåstaviga ändelsevokalens kvalitet inverkat på resultatet av stavelseförlängningarna. Men flera faktorer ha säkerligen värkat ock samvärkat till den i dialekterna förekommande kvantitetsmotsättningen mellan en- ock tvåstaviga former. Vill man undersöka, vilken invärkan ändelsevokalens kvalitet hart på rotstavelsens kvantitet, måste man därför nöja sig med att i stort sett jämföra kvantitetsutvecklingen i stavelser med numera kvalitativt olika vokaler.

I det till nV. angränsande Gagnefsmålet gäller, som jag redan i § 26 framhållit, bl. a. följande som huvudregel: innehåller rotstavelsen de fsv. trängre vokalerna **o, u, i, (y, ø)** + tonlös explosiva, är konsonanten i regel förlängd, utom när stavelsen följes av ändelsevokalen fsv. **a**, i vilket fall vokalen förlänges. Ex.: *bek* s. 'beck', *bet* s. 'bett', *vet* s. 'vett', *brøt* s. 'brott (ben-)', *skøt* s. 'skott'[2], *bit* sup. 'bitit', *luk* s. 'lucka', *supi* sup. 'supit' o. s. v.; däremot t. ex. *hetv* s. 'hetta'[3], *steka* s. 'steka, stege', *brøtas* v. 'brottas', *gløpv* v. 'snöa starkt', *møkv* v. 'skotta'. Kvantitetsmotsättningen i *bit* sup. 'bitit' etc., *hetv* s. 'hetta' etc. kan tillräckligt förklaras enligt regeln, att en vidare vokal har större

[1]) Till tvåstaviga former räknar jag här liksom på andra ställen även mer än tvåstaviga.

[2]) Dock även *løk* s. 'lock', *drøp* s. 'dropp', *gløp* s. 'glopp (snö-)', *fløt* s. 'flott'.

[3]) Angående *vetv* v. 'veta' (med förl. kons.) jfr § 21, anm.' mom. 4.

benägenhet att förlängas än en trängre. Men vokalförlängning i *hętɒ* s. 'hetta' etc., kons.-förlängning däremot i *gɒṯɯ* s. 'väg med gärdesgård på ömse sidor, stadsgata', *skɒṯɯ* s. 'skata'[1]; vokalförlängning i *dɯgɒ* sv. v. 'duga', kons.-förlängning däremot i *bɯgɯ* s. '*buga'[2], *flɯgɯ* s. 'fluga', *stɯgɯ* s. 'stuga'[3] o. s. v. visar dock, att åtminstone i en del fall ändelsevokalens kvalitet här varit av avgörande betydelse för vokalens eller konsonantens förlängande.

Lillherrdalsmålet (Härjedalen) kan i vissa avseenden tjäna som typ för en del norrländska mål jämte målen i Idre ock Särna (norra Dalarna), där äldre a givit trång vokal (*u* l. dyl.) i ord av typen **baku**. Förlängning av gammal kort stavelse har i Lillherrdalsmålet i stort sett tillgått så[4]: I enstaviga ord har vokalen förlängts, men i ställning efter fsv. trängre vokaler även i stor utsträckning konsonanten. Ex. (med förlängd kons.): *leḏ* s. m. 'led', *seḏ* s. 'sed', *vøḏ* s. 'ved', *støḏ* s. 'stöd', *ʂfʂeṉ* s. 'sken', *teṉ* s. 'tenn', *muṉ* s. 'mån', *Ʌleṯ* s. 'det slitna på ngt', *veṯ* s. 'vett', *skøṯ* s. 'skott', *beḵ* s. 'beck', *luṯ* s. 'lott', *røv̱* s. '*rov, bak'[5]. I tvåstaviga ord har konsonanten i stor utsträckning förlängts i ställning före trängre ändelsevokal (fsv. **i, u**), även när rotstavelsen innehåller fsv. vidare vokal. Ex. (med förlängd kons.): *luḏu* s. 'lada', *Ʌlugu* s. 'slaga', *huḵu* s. 'haka', *bruṣu* s. 'brasa', *reḵu* s. '*räka, skovel', *biṯi* sup. 'bitit', *rev̱u* s. 'reva'. Följes rotstavelsen av den vidare ändelsevokalen fsv. a, har — utom i ett fall, varom se nedan — vokalen i regel förlängts. Ex.: *brøkø* v. 'braka', *røpø* v. 'rapa', *smaṯa* v. 'smeta', *raṯpa* v. 'repa av löv', *møgø* s. '*maga, mage', *læva* v. 'leva' o. s. v. Kvantitetsmotsättningen i t. ex. *luḏu* s. 'lada' — *lødø* v. 'lada', *huḵu* s. 'haka'. — *høkø* s. 'hake', *stuv̱u* s. '*stava, stäva' — *støvø* v. 'stava', *bleḵu* s. 'märke i träd' — *blaṯka* v. 'märka träd i barken' kan tillräckligt förstås enligt regeln, att en vidare vokal har större

---

[1]) Jfr (likaledes med förlängd kons.) *skɒḵɯl* s. 'skakel', *stɒpɯl*, *vɒfʂiṉ* adj. 'vaken' (men *vaknɒ* v. 'vakna'), varom se dock exkurs 4.

[2]) 'Höhållare av vidjor, som användes på vinterfärder (är ungefär som ett par knytbara pärmar)'.

[3]) Jfr s. 94 f.

[4]) Att här i detalj redogöra för målets regler kan givetvis icke komma ifråga.

[5]) Jfr däremot (med förl. vokal) *søḏ* s. 'såd, spad', *løk* s. 'lock', *løv* s. 'lov', *rug* s. 'råg' o. s. v.

Medelpad: *skaṭtu*[1] (Haverö); Ångermanland: *gaṭa*, *skaṭa* (Trehörningsjö).

Elias Grip anför från Schroderus **gattur** (jämte **gattu-**, **gatt-** såsom första sammansättningsled) samt anmärker, att han till denna form ej kan ange parallell ur uppl.-dialekter.[2] Jag har häller icke kunnat finna någon uppl.-dialekt med förlängd konsonant i detta ord.

Även kons.-förlängningen i sammansättningsleden *vṭtu-* (~ *vṭṭ-* ~ *vaṭṇ-*) Djura (Leksand)[3] 'vattu-', *vaṭtu* M.[4], *vaṭæ-* Attmar (Medelpad), *vaṭa-* Trehörningsjö[5], Nora (Ångermanland) o. s. v. kan i en den fall vara att förstå på samma sätt som kons.-förlängningen i gata, skata men kan även vara att förstå på annat sätt.

Förbind. aku, -i.

Förlängd kons. i förbind. **aku**, bortsett från former på **-ul**, har antecknats i *haḳku* ÄJ.[6] s. 'haka', *haḳa*[7] Trehörningsjö (Ångermanland)[8], *naḳku* ÄJ.[6] adj. 'naken'[9]. Jfr däremot med förlängd vokal: *bȧ̀kə(dȧ́g)* Ä., *baːku-* J. s. 'bak(dag)', *kaːkə* Ä., *-uː* J. s. 'kaka' (men *haḳku* s., *naḳku* adj., *gaṭtu* s., *skaṭtu* s. ÄJ.); *hʏ̆kku* s. (best. sg.), *kʏ̆kku* s., *nʏ̆kku* adj. (men *gʏ̆ṭtu* s.,

---

[1]) Så enligt ordsaml. (av Vestlund). Enligt typordslistan (av Vestlund): *skaṭtu*. Jfr t. ex. *gaṭtu* s. 'gata', *skraṭta* v. 'skrämma, injaga fruktan hos' (men *faṭan*, varom se § 21, anm., mom. 4).

[2]) Se Grip Schroderus s. 14 ock not 5.

[3]) Jfr *gʏ̆ṭtu*, *skʏ̆ṭtu*. Målet har *vʏ̆ṭṇ* s. 'vatten', men *vaṭnv* v.

[4]) Däremot *gaṭtu*, *skaṭtu*. Målet har *vaṭṇ* s. 'vatten' men *vaṭna* v.

[5]) Jfr *gaṭa*, *skaṭa*. [6]) Jfr § 20, a.

[7]) Däremot *haka* 'hake', *staka* 'stake', *baka* 'baka'. Även en form *hakan* (jämte *haḳan*) best. sg. 'hakan' upptas i typordslistan från Trehörningsjö — förmodligen rikssprâksform. Svaga fem. ha här i best. sg. ändelserna *-an*, *-a* (ej *-an*).

[8]) Haverö (Medelpad) har *hoḳku* (~ *huḳku* ~ *haḳku* best. sg.) s. 'haka'. Jfr t. ex. *haka* 'hake', *brȯtas* 'brottas', *flȯta* 'flotte', men även *huḳku* best. sg. 'hakan', *snuːru* 'snara', *luːu* 'lada', som visar en övergång av **a** till **u**, vilket även kan förklara den långa konsonanten i *hoḳku*, *haḳku*. Även btr. har *haḳku* s. 'haka' (se Lindgren Btr. gr. § 65, anm. 2, b, 2).

[9]) Trehörningsjö har *nakan* (men *vaːkan* adj. 'vaken', med lång vokal liksom i *vaːkan* v. 'vakna').

skɒṯɯ s.) Gagnef; *hɒ̱kɯ* s., *nɒ̱kɯg* adj. (men *gɒṯɯ* s., *skɒṯɯ* s.) Åkerö, Leksand o. s. v.

Subst. **kaka** har lång vokal även i t. ex. öV. (*ka̱ku*, men *haḵu* s., *naḵu* adj., *staṯ̂ʂɪ* s. 'stake' o. s. v.)[1] ock Lillherrdalsmålet (*ka̱ku*, men *huḵu* s. 'haka'). Det är tydligt, att subst. **kaka** är ett i dialekterna mer eller mindre dialektalt färgat lånord[2]. Detsamma gäller även i vissa fall de ovan behandlade subst. **gata** ock **skata**.

Subst. **skakel** (fsv. **skakul**) uppträder ofta med förlängd konsonant. Kons.-förlängning i detta ord är t. o. m. mera utbredd än i **gata**, **skata** (se ovan) ock är tydligen att åtminstone i stort sett förstå på annat sätt än kons.-förlängningen i **gata**, **haka** etc. Även subst. **stapel** (fsv. **stapul**) har ofta förlängd kons. ock i fullt ut lika stor utsträckning som **skakel** (jfr nedan). Ex. med förlängd kons. i **skakel** ock **stapel**[3]: Dalarna: *stap̱ul* (~ *sta̱pul*)[4] Husby; *stɒp̱ɯl* (pl. *stɒp̱ɯlær*)[5] Djura; *stɒp̱ɯl*, *skɒḵɯl* Gagnef; *skaḵɯl*, *stap̱ɯl* M.[6]; Medelpad: *stàp̱ə́l*[7] Attmar; Jämtland: *stop̱ọl* (pl. *stop̱ọla*)[8] Hammerdal, *stop̱ol* (pl. *stop̱ola*)[9] Rödön, *stop̱al* (pl. *stop̱ạla*) Hackås; Ångermanland: *stop̱al*[10] Säbrå, *stop̱ar* (pl. *stop̱ara*)[11] Ramsele, *stop̱ar* ~ *stọ̱par* (pl. *stop̱ara*)[12] Resele; o. s. v. Angående kvantitetsutvecklingen i ord med avledningsändelsen **-ul** se följande exkurs.

Även i förbind. **aki** är konsonanten förlängd i en hel del dialekter. Så har jag från dialekter inom landskapet Dalarna antecknat *vaʃʂɪn* ÄJ. (men även t. ex. *haḵɯ* s. 'haka', *naḵɯ*

---

[1]) Jfr § 23, b, 1. [2]) Jfr Hellquist s. 290.

[3]) Jag exemplifierar här även kons.-förlängningen i ordet **stapel** (fsv. **stapul**). Tyvärr ser jag mig nödsakad att i det följande utesluta större delen av mina exempelsamlingar.

[4]) Däremot *ska̱kɯl* ~ *ska̱k'l*.

[5]) Däremot *ska̱kɯl* 'skakel' (pl. *ska̱kɯlær*), *ska̱klær* pl. »lösa skaklar som fästas framför släde o. d.»

[6]) Se § 21, anm., mom. 2.

[7]) »Mäst brukat i best. formen *stàp̱ə́ŋ* 'klockstapeln'». Bör väl vara *stàp̱ə́ŋ*(?).

[8]) Jfr t. ex. *ha̱ku* s. 'haka'. [9]) Jfr t. ex. *vọ̱ko* s. 'vecka'.

[10]) Angående ändelsevokalen *a* jfr Lindgren Btr. gr. § 76,1.

[11]) Jfr t. ex. *hə̱ɟa* s. 'haka', *vẹ̱ɟa* s. 'vecka', *brọ̱tas* v. 'brottas', *skọ̱ta* v. 'skotta'.

[12]) Jfr t. ex. *họ̱kə* s. 'haka', *brɒ̱tas* v. 'brottas' ock även *kɒ̱par* s. 'koppar'.

adj. 'naken', *gaṭu* s. 'gata', *skaṭu* s. 'skata'); *vʊʃʂɪn* Gagnef (men även *gʊṭu* s. 'gata', *skʊṭu* s. 'skata' — däremot *hɒku* s. 'haka', *nɒku*[1] adj. 'naken'); *vʊʃʂɪn* Djura (men även *gʊṭu* s., *skʊṭu* s. — däremot *hɒku* s., *nɒku* adj.)[2]. Konsonantförlängningen i ovan anförda former skulle kunna förstås enligt regeln, att konsonant har större benägenhet att förlängas i ställning framför trängre vokal än i ställning framför vidare[3]. Emellertid visar sig i många norrländska mål, att stavelse innehållande affrikatan *ʧ* kvantitativt behandlats på annat sätt än andra stavelser, en fråga som jag i detta sammanhang dock ej ämnar söka utreda.

Förbind. apu.

Om **stapel** (fsv. **stapul**) gäller vad ovan sagts om **skakel**. Se vidare följande exkurs.

Någon kons.-förlängning har jag icke funnit i de dialektala formerna för subst. **skrapa**, om vilket synes gälla vad ovan yttrats om subst. **kaka**[4].

Förbind. asu.

Av de tonlösa konsonanterna är ju **s** den, som har den minsta benägenheten att förlängas. Subst. **brasa** (ʻbasa) synes också genomgående ha förlängd vokal i dialekter, där denna bibehållits som a-vokal[5]. Ex. *bɑsu* öV. (se § 23, b, 1) *bɑsu* ÄJ. (se § 20, a), *brɑsu* (men *skaṭu* s.) Husby, *brʊsu* (men *gʊṭu* s., *skʊṭu* s.) Gagnef, *brʊsu* (men *gʊṭu* s., *skʊṭu* s.) Djura (Leksand) o. s. v.

---

[1]) Någon skiljaktig kvantitetsutveckling i fsv. **nakugher** ock t. ex. fsv. **haku** har jag ej kunnat konstatera.

[2]) Förlängd vokal ha t. ex. *vɑʃʂɪn* Husby, *vʊʃʂɪn* Åkerö (Leksand) ock N., *-en* Fl., *vɑʧɪn* T-M.

[3]) Konsonantförlängningen kan icke bero på inflytande från synkoperade former, ty i ställning framför kons.-förbindelsen **kn** har fsv. **a** förlängts i de dialekter, det här gäller. Detta är f. ö. fallet i så gott som samtliga uppsv. ock norrländska mål.

[4]) Jfr Hellquist s. 746 ock detta arbete s. 56.

[5]) Däremot t. ex. *brusu* s. 'brasa' ock även *trusu* s. 'trasa' (Lillhärdal).

Däremot uppträder stundom subst. **masur** (jfr fno. **mǫsurr**) med förlängd kons. Ex. *maṣu* J. (se § 20, a), **massöl** (men **brasu** 'brasa') Bjursås[1], *mǫṣurbjǫṣk*[2] Haverö (Medelpad) 'masurbjörk'. Ord med bl. a. avledningsändelsen **-ur** inta i kvantitativt avseende en särställning, varom se följande exkurs. Förlängd vokal ha dock t. ex. *maṣu* Ä., *maṣu* N., *mṇṣu* Djura (Leksand), *maṣul* Åkerö (Leksand), *mṇṣu* Gagnef, *maṣul* Husby (Dalarna).

*

Av det föregående framgår, att kons.-förlängning i de av mig undersökta dialekterna är vida vanligare i **gata, skata** än i t. ex. **haka**. Också i en del andra fall synes man kunna spåra den regeln, att expl. **t** har större benägenhet att förlängas än expl. **k** (ock även än expl. **p**). Det är dock anmärkningsvärt, att någon dylik åtminstone mera utpräglad kvantitetsmotsättning här icke synes kunna konstateras, när det gäller stavelser innehållande t. ex. fsv. **o, u** + intervok. **k, p** ock **t**.

Det torde av det föregående också framgå, att även om man bortser från ord på **-in** (**naken, vaken**), **-ul** ock **-ur**, kons.-förlängning är vanligare, när stavelsen följes av trängre ändelsevokal, än när den följes av vidare. Jag anser mig alltså ha skäl att formulera följande sats, som jag åtminstone tills vidare skulle vilja betrakta som allmängiltig ock som ett kompletterande tillägg till de av Hesselman i Skiss etc. formulerade satserna[3]:

Vid inträdande kvantitetsändringar i förbindelser av vokal med följande kons. har vokalen större benägenhet att förlängas före vidare ändelsevokal än före trängre, konsonanten större benägenhet att förlängas framför trängre ändelsevokal än framför vidare.

En kons. har ju större benägenhet att förlängas, när den föregås av trängre vokal, än när den föregås av vidare. Ingenting synes mig då naturligare, än att detta så mycket mera bör vara fallet, när konsonanten även följes av trängre ändelse-

[1]) Magnevill Bjursåsm. s. 95 ock 18.

[2]) Jfr däremot t. ex. *brṇsu* 'brasa' (men *meṣu* 'mesa, vassle'), *mǫsa* 'mossa', *brǫtas* 'brottas', *skǫta* 'skotta', *drǫpa* 'droppe'.

[3]) SoS. I, s. 22.

vokal, ty det är dock icke enbart rotstavelsens byggnad, som har betydelse för vokalens eller konsonantens förlängning, utan hela ordets.

Exkurs 4.

§ 30. Kvantitetsutvecklingen i ord med avledningsändelserna **-ul, -al, -ur, -ar.**

I föregående exkurs har jag sökt göra sannolikt, att i en mängd dialekter den regeln gäller, att en kons. under i övrigt lika förhållanden förlänges i större utsträckning framför trängre ändelsevokal än framför vidare. Emellertid synes icke denna kvantitetsregel vara tillfyllest för att förklara den ofta förekommande kons.-förlängningen i de i föreg. exkurs upptagna orden med avledningsändelserna **-ul** (fsv. **stapul, skakul**), **-ur** (fsv. ***masur**, fno. **mǫsurr**). När det gäller ett mål sådant som J., där vi ha *haku* s. 'haka', *naku* adj. 'naken', *skakul* s. 'skakel', *stapul* s. 'stapel', *gatu* s. 'gata', *skatu* s. 'skata' (se § 20, a), finnes det ju ingen anledning att förstå kons.-förlängningen i det ena ordet på ett sätt, i det andra på ett annat. Av ett mål sådant som M. jämte andra framgår det däremot tydligt, att ord med t. ex. avledningsändelsen **-ul** i kvantitativt avseende inta en särställning. Vi ha i M. t. ex. *skakul* s. 'skakel', *stapul* s. 'stapel' — däremot *haku* s. 'haka', *gatu* s. 'gata', *skatu* s. 'skata' o. s. v.[1] Även i andra än i de i föregående exkurs upptagna orden visar sig konsonanten i många fall, mot regeln i resp. mål, vara förlängd i ställning framför avledningsändelserna **-ul, -ur**, t. ex. i *tjydur* J. s. 'tjäder'[2]. Detta är även förhållandet i ord på **-al, -ar**, t. ex. i *tænol*[3] M. s. n. 'trä som växt på konvexa sidan av en krokig tall eller gran och som därför är hårdare än vanligt', *tenar*[3] T. 'tjärved (glider lätt å snö)'.

Vill man söka förklara den stora utbredningen av kons.-förlängning i ord på **-ul, -al, -ur, -ar,**, erbjuda sig flera förklaringsmöjligheter. Dels kan, som jag förut framhållit, kons.-förlängningen i ord på **-ul, -ur** delvis vara att förstå på samma sätt

[1]) Se § 21, anm. och § 21, a. [2]) Se § 18, anm. 4.
[3]) Jfr no. dial. tĭnal, tĭnar (jfr fno. þinurr). Se § 18, anm. 4.

som kons.-förlängningen i ord som fsv. **gatu, skatu, haku** etc.[1] Vidare kan lång kons. i vissa fall tänkas vara införd från synkoperade former. Någon noggrannare undersökning rörande kvantitetsutvecklingen i förbind. gammal kort vokal + **kl, pl** etc. har det dock icke varit mig möjligt att nu värkställa. Emellertid synes det mig vara tydligt, att i uppsv. ock norrländska dialekter, varpå min undersökning bygger, synkoperade former icke kunna ha haft någon större betydelse för kons.-förlängningen i t. ex. sådana former som direkt motsvara fsv. **skakul** ock **stapul**. Från en hel del dialekter, där konsonanten förlängts i fsv. **skakul, stapul,** har jag antecknat former, som tydligt visa en ljudlagsenlig förlängning av vokalen — åtminstone fsv. **a, æ** — i ställning framför kons.-förbindelserna **kl** ock **pl**. Jag erinrar också om att enligt Hesselman vokalerna **a** ock **ä** (fsv. **a, æ**) i hela det östsv. dialektområdet ljudlagsenligt förlängts i gammal kort stavelse både — enligt Hesselmans terminologi — i slutljud ock framför kons., alltså också framför **kl** ock **pl**[2]. Även i uppländska mål ha vi åtminstone i stor utsträckning ljudlagsenlig förlängning av gammal kort vokal (åtminstone fsv. **a** ock **æ**) framför dessa kons.-förbindelser[3]. F. ö. sakna numera ord som **stapel** ('klockstapel') ock **skakel** i stor utsträckning synkoperade former även i dialekter, där den intervok. konsonanten uppträder förlängd[4], men i vilken utsträckning detta kan ha varit fallet redan före stavelseförlängningarnas genomförande i de olika målen, torde icke vara gott att avgöra. Gäller det kons.-förlängningen i ord som *masu* J. s. 'masur', **massuɫ** Bjursås; *tæn̲oɫ* M. s. '*tenal'[5], ock *ten̲ar* T. s. '*tenar'[5], får väl ett inflytande från synkoperade former anses utesluten.

Ord på **-ul, -al, -ur, -ar** kunna även på grund av systemtvång ha antagit lång konsonant. Det visar sig nämligen i en

---

[1]) Se föregående exkurs.

[2]) Hess. Stav.-förl. t. ex. s. 101 f.

[3]) Hess. a. a. s. 31, Schagerström Vätöm. § 27, Grip Schroderus s. 17 ock Skuttungem. s. 92, Tiselius Fasternam. § 4, b, 3.

[4]) Pluralformer som **skak(k)ulär** 'två l. flera skaklar' (jämte **skak(k)lär** pl. tant. 'skaklar'), **stap(p)ulär** etc. äro ytterst vanliga. Pluralformen av ordet **stapel** (i bet. 'klockstapel') torde man väl ej så ofta haft användning för.

[5]) Angående ordets betydelse se föreg. sida.

del dialekter, att vissa ordgrupper haft benägenhet att bibehålla kortstavighet längre än andra med dem närmast jämförliga. Enligt Geijer Tilljämning o. apokope s. 22, not är i »opplänningsmålet» (Jämtland) kortstavigheten i regel upphävd i tvåstaviga ord (ord med akc. 2); den finnes kvar endast i vissa smärre, begränsade ordgrupper som *stùpuk* 'klockstapel' (ock *òtil* 'åtel', *kkænig* 'klänning', *kòmo*), i övriga har förlängning till hellängd eller halvlängd inträtt. Jfr även *kòpor* (~ *kǫpor* ~ *kòpor*) 'koppar' (a. a. s. 23). Geijer framhåller vidare (a. a. s. 24), att i »opplänningsmålet» i förbind. gammalt kort a, æ, i — a rotvokalen nästan alltid förlängts till hellängd, när den blivit öppet a (*a*, *a*), »dock i regel icke, om på a följer m eller p ock om ändelsestavelsen utgöres av en sluten stavelse[1] såsom *gàmvk* eller *gąmvk* 'gammal'». Liknande kan förhållandet ha varit i många dialekter. I dylika fall måste de korta stavelserna förr eller senare förlängas, antingen ljudlagsenligt eller på grund av systemtvång. Sker förlängningen på grund av systemtvång, bör väl förbind. kort vokal + kort kons. åtminstone i regel ersättas med förbind. kort vokal + lång kons.

För kons.-förlängningen i ord på -ul, -al, -ur, -ar har även ändelsens akcentuering (ock ändelsevokalens kvantitet) haft betydelse. Ett känt förhållande är, att dylika ord i en mängd nutida dialekter ha — mot regeln i enkla ord — bitryckig, ja i enstaka fall även huvudtryckig avledningsändelse. Vissa forskare ha också, av detta ock delvis andra skäl, antagit, att avledningsändelsen även i äldre tider (i fornspråket) uppburit huvudtryck eller också att den åtminstone fakultativt haft dylik akcentuering.

Lindgren anför från Burträskmålet en hel del enkla ord, som »genom sin akcentuering, akc. 2 + semifortis, visa sig ha haft suffixbetoning ännu i jämfärelsevis sen tid»[2], såsom *aḵ̀są́l*

[1]) Spärrat av mig.

[2]) Lindgren Btr. gr. § 13, anm. 5. — Med »suffixbetoning» menar Lindgren tydligen huvudtryck på suffixet. Detta framgår icke allenast av den formulering, han gett denna anm., utan av hela § 13,6. Jfr även Lindgren a. a. §§ 51, anm. 2, b ock 26, anm. 3, b. Man frapperas dock av att han i § 13, anm. 5 bland former, som enl. honom haft »suffixbetoning ännu i jämförelsevis sen tid» upptar *aḵ̀są́l* (fsv. axol), under det att han i § 93, anm. om samma form säger, att den

'dragslå i kälke' (fsv. **axol**), *à̯tá̯l* 'åtel' (fsv. **atol**)[1]; vidare adj. på **-al**: *glø̯pál̯* 'otät' (fno. ***gleypall**)[2] m. fl.[3] Lindgren hänvisar också till de av Åström Dfs. lj. s. 107 anförda formerna *aksa̯l* 'dragslå i en kälke' ock *skak̯a̯l* (fno. **skǫkull**), vilket senare ord Lindgren funnit i Bygdemålet i formen *skàk̯ǿl*; vidare till Snåsen-dialektens (Trondhj. stift) *jòt̯ú̯l* 'jätte' samt till nsv. **hèmúl**, isl. **heimull** ock Kocks framställning om dessa senare former i Akc. II, s. 322[4]. Med Btr:s adjektivformer *glø̯pál̯* etc. jfr Lindgren Fryksdalsmålets långa vokal i ändelsen **-al**[5] ock framhåller, att denna vokalförlängning utan tvivel beror på »äldre stark betoning»[6]. Lindgren tillägger, att samma akcentuering ännu brukas i norska dialekter, »vilket framgår därav, att Aasen skriver **blaasall**, men **kvervel**, ock Gr. 69 anmärker, att orden på **-al** (»sædvanlig: **-all**») oftast behålla **-ll-** i böjningsformerna»[7].

saknar omljud därför, att suffixvokalen »varit (liksom den ännu är) starkt bitonig (jfr Wadstein Fno. hom. 145 f.)».

[1]) Jag upptar här också gamla långstaviga former, då avledningsändelsens akcentuering även i dessa kan vara av intresse. — Beträffande identifieringen anmärker jag, att jag i stort sett följer källornas sätt att identifiera dialektorden.

[2]) Jfr även Lindgren a. a. § 51, anm. 2, b.

[3]) Lindgren framhåller, att btr. däremot har *gàm̯al* (fno. **gamall**). Jfr även *tàm̯as* (fsv. **þomals-**, a. a. § 46,2, F.).

[4]) I Akc. II, s. 321 f. anför Kock »ett par ordgrupper, vilkas vokalisering i det äldre språket antyder, att de varit formellt sammansatta, d. v. s. erhållit semifortis (eller möjligen fortis) på annan stavelse än den första». Här upptar Kock bl. a. fsv. **hemul, hemuld, hemula**, vilka ord i fsv. handskr. göra undantag från vokalbalanslagarna. Kock framhåller även, att det förhållandet, att det isl. **heimull, heimill** icke synkoperar, bör sättas i samband med ordens oregelbundna behandling i svenskan: »semifortis (eller fortis?) på andra stavelsen förhindrade vokalens utstötning.» — Noreen Altschw. gr. ock Altisl. gr.$_3$ upptar adj. bland ord med huvudtryckig + starkt bitryckig akcentuering (Altschw. gr. § 57, II, B, 2, b ock Altisl. gr.$_3$, §§ 51,2, b ock 418,1).

[5]) Nor. Fryksd. lj. s. 39.

[6]) Se vidare a. a. o. st. — Jfr att Fryksdalsmålet har åtminstone halvlång, oftast väl hellång ändelsevokal även i *a*kksøl 'axeln', **jettran** 'getterna', **hammøn** 'hammaren', **fa̯len** 'farlig' o. d. ock att i det nutida Fryksdalsmålet ultima i samtliga dessa former »ofta torde tilldelas halvstark intensitet». Nor. VSpr. II, s. 123.

[7]) Jfr att Lindgren (a. a. § 26, anm. 3, b) för att förklara *æ*-vokalen i Btr. *fʂæ̯dar* (fsv. **thiædhur**) förutsätter, att avledningsändelsen

Bogren anför från Torpmålet[1] formerna *àksg̊l* 'dragslå i en kälke' (fno. **ǫxull**) ock *stàpg̊l* 'stapel' (fno. **stǫpull**) samt framhåller, att enl. Lindgren (se ovan) dylika formers akcentuering visar, att formerna haft huvudtryck på ultima »i jämförelsevis sen tid». Även vokalen *a* i Torpm. *àksg̊l* skulle, enligt Bogren, »väl lättast förklaras genom ett dylikt antagande»[2]. Jämte *stàpg̊l* har Torpm. även *stapg̊l*, som »kan förklaras utlöst ur den vanliga sammansättningen *fṣàrkstapg̊l* 'kyrkstapel'».

Även i de uppländska dialekterna uppbär åtminstone avledningsändelserna **-ul, -al, -ur** stundom huvudtrycket. Så är förhållandet i *bætúl* o. d. Skutt. Vessl. Älfkarleby, Häfv. Est. (*l*?); *bætúlar*[3] (pl.) Lö.; *bitúl* Almunge[4]; *mædál*[5] Skutt. ock *masúr*[6] Skutt. 'masur'.

Vidare uppbär i uppländska dialekter åtminstone avledningsändelserna **-ul, -al** starkt bitryck. I Hess. a. a. (ĭ och ў) har jag funnit *bàtul* ~ *bàtul*[7] (men pl. *bætúlar*) Lö.[8], *màdál* 'träns' Hagby, *mædal* n. 'id' Fröt. Est.[9] Grip anför från Skutt. några ord med starkt bitryckigt suffix (*-ól*)[10], t. ex. *àksól* 'axel'

även i detta ord möjligen kan ha uppburit huvudtrycket: *æ*-vokalen skulle möjligen bero på ställning i »äldre svagt betonad stavelse».

[1]) Bogren Torpm. s. 24.

[2]) Jfr även Bogren a. a. § 19, anm. 3.

[3]) Sg. *bàtul* ~ *bàtul*.

[4]) 'Munstycke i betsel' (fno. **bitull**). Se Hess. ĭ och ў s. 96. (ock not 2) samt Grip Skuttungem. s. 19.

[5]) n. 'rem som förenar hästar som gå par'. Grip Skuttungem. s. 19. Jfr *màdál* 'träns' Hagby, *mædal* n. 'id' Fröt. Est. (Hess. ĭ och ў s. 66).

[6]) Grip Skuttungem. s. 19. Jfr *tedúr* Lillherrdal, Härjedalen (målet har även *iví* prep. 'över'), fsv. **væþúr** (Nor. Altschw. gr. § 57, I, B, 3). Samma akcentuering (**vädúr**) förekommer även hos Tiällmann ock i det nutida Skyttsmålet. Se Kock Akc. II, s. 323, där akcentueringen **vädúr** förklaras ha uppkommit på anal. väg ur ett tidigare **vä'dur**. — Enligt vad Levander meddelat mig, har Älvdalsmålet lång ändelsevokal i ord på **-ur** (men icke i ord på **-ul**), ock ändelsens biakcent är så stark, att man mången gång kan vara tveksam om huruvida icke dylika former, särskilt i satssammanhanget ock framför allt i best. form, ha huvudtryckig avledningsändelse.

[7]) Ändelsevokalens längd anger väl, att vokalen har starkt bitryck.

[8]) Hess. a. a. s. 96. — Jfr de av Hess. a. a. o. st. anförda formerna *bátúl* Torsåker(?), Gästrikland; *betul* Svärdsjö, Dalarna.

[9]) Hess. a. a. s. 66.

[10]) Grip Skuttungem. s. 26.

(tsv. **axol**), och hänvisar[1] bl. a. till Lindgren Btr. gr. § 13, anm. 5 (se ovan) och till Kock Ark. IX, s. 258, där Kock framhåller, att det tjocka l-ljudet i dylika former ofta beror därpå, att den föreg. vokalen »ännu har eller fordom haft semifortis (fakultativt kanske stundom fortis)». Grip uppräknar en mängd uppländska dialekter med samma akcentuering som Skuttungem. och påpekar, i likhet med Kock (a. a. o. st.), att denna akcentuering förekommer utom i Sverige i Närpesmålet och i norska dialekter. Alla dessa mål synas Grip bestyrka det antagandet, att »fornspråket haft semifortis eller fakultativt fortissimus såsom Skm. *batúl*, *madál* på avledningsändelsen».

Med det föregående har jag velat uppvisa utbredningen i våra dialekter av huvudtryckig och starkt bitryckig avledningsändelse i ord på **-ul -al, -ur, -ar**[2]. Ytterligare dylika former med åtminstone starkt bitryckig avledningsändelse — särskilt när det gäller ord på **-ul** — skulle kunna anföras ur såväl tryckta som otryckta källor: de finnas spridda över bl. a. hela det uppsv. och norrländska dialektområdet[3]. Det redan anförda torde dock vara tillräckligt.

Jag har vidare relaterat en del åsikter, som tidigare gjorts gällande beträffande dylika formers akcentuering i äldre tid. Det har, som av det föregående framgår, antagits, att de — även gamla långstaviga — redan i äldre tid (i fornspråket) haft starkt bitryckig ultima, att de haft huvudtryckig ultima eller åtminstone fakultativt dylik akcentuering.

Skulle man antaga, att de former på **-ul, -al, -ur, -ar**, som i nutida dialekter — mot regeln i resp. dialekters enkla ord — ha starkt bitryckig ultima, vore i åtminstone någon större utsträckning att återföra på former med tidigare huvudtryckig sådan, kunde en dylik akcentuering också antagas ha förefunnits i t. ex. M. *stàpuł*, *skàķuł* etc. (jfr målets *spàsæra* 'spatsera', *bæ̀talo* 'betala' etc.). Kons.-förlängningen kunde då förklaras ha inträtt vid stavelsens »uppflyttning från trycksvag till tryckstark ställning», som det brukar heta (jfr dock härom nedan).

[1]) Grip a. a. § 12, anm. 7.

[2]) Jfr Älvd. *pìpár* 'peppar', *kùpár* 'koppar'.

[3]) Jag har tyckt mig finna, att avledningsändelsens vokal i trestaviga böjningsformer haft starkt bityck (jämte längd) i något större utsträckning än i de tvåstaviga formerna.

Emellertid skulle allt detta innebära, att i ord på t. ex. -ul avledningsändelsen i bl. a. så gott som samtliga uppsv. ock norrländska dialekter i rel. sen tid normalt uppburit huvudtryck. Ett dylikt antagande vore väl försvarligt under förutsättning, att dessa formers nuvarande akcent ock kvantitet endast så läte sig förstås, vilket dock icke är fallet. Den gängse uppfattningen synes vara den, att rotstavelsen i såväl gamla långstaviga som kortstaviga ord tidigt (redan i urn. tid) i regel uppbar huvudtrycket, även i ord på -ul, -al, -ur, -ar, ock att så i regel var förhållandet även i fsv. tid[1]. Dock hade ännu i äldre fsv. tid i de flästa fsv. dialekter ändelse- ock avledningsvokaler efter kort rotstavelse, som det ju här i första hand är fråga om, halvstarkt bitryck ock halvlängd[2]. I enstaka mål har detta bitryck skärpts till huvudtryck, men i de flästa dialekter reducerats till svagt bitryck. I ord med vissa avledningsändelser har dock av en eller annan anledning — i motsats till förhållandet i massan av enkla ord — det halvstarka bitrycket bibehållits eller skärpts till starkt bitryck ock ändelsens vokal ev. antagit hellängd[3]. Så torde man väl i regel ha att förstå dialekternas skåk(k)ůl etc. Om förhållandet i enstaka dialekter uttalar jag mig icke. Icke häller ämnar jag här närmare ingå på frågan om akcentförhållandena i dialekternas gamla kortstaviga former, hälst som jag anser, att kons.-förlängningen i ord på -ul etc. åtminstone kan vara att förstå på samma sätt, vare sig avledningsändelsen tidigare (i fsv. l. senare tid) skulle ha haft huvudtryck eller, som förhållandet ännu är i många mål, (halv)starkt bitryck.

Kvantitetsmotsättningen mellan dialekternas **skakkul** etc. ock **hāku** etc. synes mig nu även kunna förklaras så, att den intervokaliska konsonantenn vid tiden för kvantitetsändringarnas genomförande i de olika målen i förra fallet (i **skakkul** etc.) men ej i senare fallet (i **hāku** etc.) följdes av vokal med (halv)starkt bitryck ock (halv)längd ock att dylik ställning gynnade konsonantens förlängning.

[1]) Angående äldre — urg. ock indoeur. — akcentuering se t. ex. Nor. VSpr. II, s. 303 ock Kock Alt- und neuschw. Acc. s. 114 f.

[2]) Så enligt Nor. Gesch.$_3$ § 164, b.

[3]) Jfr Norvegia I, s. 127.

Så kan åtminstone även vara att förstå kons.-förlängningen i ord med tidigare enstavig upptaktsled — om andra har jag här icke anledning yttra mig. I Geschichte$_3$ § 185 f. har Noreen formulerat följande regel: »Wenn eine urspr. schwachtonige Silbe später haupttonig gebraucht wird, tritt Dehnung des auf den jetzt haupttonigen Vokal folgenden Konsonanten ein». Mot denna regel gör Sjöros i SNF VIII, 3, s. 24 invändningar ock framhåller, att då lång vokal, som allmänt torde antagas, förkortades, när en stavelse av ett eller annat skäl blev trycksvag, det förefaller honom vida sannolikare, att vid akcentförändring i motsatt riktning det var vokalen, som förlängdes, och ej konsonanten. Sjöros synes anse, att vokalförlängning är en nödvändig följd av en stavelses uppflyttning från trycksvag till tryckstark ställning, vilket jag icke kan vara ense med honom om. Icke häller kan jag anse, att Sjöros' motivering för sin åsikt om vokalförlängning som följd av akcentförändring från trycksvag till tryckstark ställning har skäl för sig. Visserligen förkortas lång vokal i stavelse, som blir trycksvag, men att härav skulle följa, att vokalförlängning bleve en nödvändig följd av akcentförändring i motsatt riktning kan jag ej förstå, då tryckstarka stavelser, i motsats till trycksvaga, tolerera såväl korta som långa vokaler. F. ö. gäller väl också den regeln, att lång kons. förkortas i trycksvag ställning.

Dock kan även vokalen förlängas vid en stavelses uppflyttning från trycksvag till tryckstark ställning, ock även en tredje möjlighet finnes: stavelsen kan bibehålla sin urspr. (eller i trycksv. ställning uppkomna) kortstavighet. Ex.:

Konsonanten förlänges: rspr. att, M. *at̰* 'att', *làt* v. '(til)låta', *bæ̀t̰ako* 'betala';

vokalen förlänges: M. *præ̀dɪka* v. o. s. 'predika, -n', *a̰t*[1] prep. 'åt';

stavelsen bibehåller kortstavighet: Mora (Vinäs) *prìdɪka* 'predika', *ȁbor* 'abborre', *bìtɪg* 'bittida', *fȁtɪn* 'fattig', *grȁser* 'grassera, väsnas', *krỳtyr* 'kreatur', *spȁsær* 'spatsera' o. s. v. Älvd. *pȩ̀nɪ̨ṇ* 'pänning, slant', *pìrúḵ* 'peruk', *krỳtýr* 'kreatur' o. s. v.

När det gäller kvantitetsändringar i stavelser, som upp-

[1]) Se § 1, anm. 4.

flyttats från trycksvag till tryckstark ställning, har man att skilja mellan två olika dialektgrupper: sådana där kortstavigheten bibehölls vid tiden för akcentförändringen ock sådana där kortstavigheten upphävts vid tiden för densamma. Endast i den förra gruppen kan i regel stavelsen efter uppflyttning från trycksvag till tryckstark ställning bibehålla kortstavighet; i den senare inträder — med få undantag — antingen vokal- eller kons.-förlängning.

Man har vidare att skilja mellan två olika ordgrupper: ord som i satssammanhanget ofta stå trycksvagt ock ord med urspr. upptakt.

Ord, som i satssammanhanget ofta eller oftast stå trycksvagt, »uppflyttas», om man så får uttrycka sig, direkt från trycksvag till tryckstark ställning. Härvid inträder eventuellt kons.-förlängning, icke på grund av någon »ljudlag» utan på grund av association med former innehållande kort vokal + lång kons.

I ord med urspr. upptakt kan uppflyttningen av upptaktsleden från trycksvag till tryckstark ställning även tänkas ske mera sukcesivt. Sker uppflyttning under en dialekts kortstavighetsperiod, kan man få former som Älvd. *krỳtýr* s. 'kreatur' eller, med redan förkortad ändelsevokal, *krỳtyr* Mora (Vinäs) o. s. v., vilka vid inträdande förlängning av korta stavelser måste behandlas på samma sätt som övriga med dem jämförliga kortstaviga ord[1]. Sker uppflyttningen i en dialekt med redan genomförd stavelseförlängning, kan givetvis förhållandet delvis bli ett annat. Det synes mig dock, som om även i en dylik dialekt någon egentlig förlängning av enstavig upptaktsled, som det här är fråga om, knappast skulle kunna äga rum, förrän upptaktsleden ernått huvudtryck.

* * *

Som kons.-förlängningen i ord med avledningsändelserna **-ul, -al, -ur, -ar** kan kons.-förlängningen även i en del andra

[1]) Älvdalsmålets *krỳtýr* 'kreatur' är i akcent ock kvantitetsavseende fullt jämförlig med t. ex. målets *mȁṣúr* s. 'masur', *pȉpár* s. 'peppar'. — Kons.-förlängningen i *haṉes* (jämte *a̱nes*) Ä. *aṉɪs* J. s. 'anis' (med äldre huvudtryckig ultima) kan vara att förstå på samma sätt som kons.-förlängningen i t. ex. *taṉar* T. '˙tenar, tjärved', d. v. s. **anís** → ˙**ànis** → *haṉes*, *aṉɪs*.

fall vara att förstå. Så t. ex. i ordet *fa̱to̱n* M. 'grytgrepe'[1]. Jfr Älvd. *fòtǫ́n* 'handtag på gryta, kittel', *lòkǫ́n* 'lakan', *ɛ̀gmǫ́n* 'hemman'[2].

Gemensamt för ord på **-ul, -al** etc. är, att rotstavelsen — i motsats till förhållandet i **haku** etc. — följes av antekonsonantisk ändelsevokal. Man skulle då kunna fråga sig, huruvida detta förhållande direkt kunde ha haft betydelse för kons.-förlängningen i dylika ord. Huruvida en stavelses kvantitet under i övrigt lika förhållanden är densamma eller en annan, när stavelsen följes av slutljudande eller antekonsonantisk ändelsevokal, känner jag ej till. En experimentell undersökning skulle givetvis kunna ge svar på frågan.

[1]) Se vidare § 21, anm., mom. 4. — Ordet skulle kunna ha fått lång kons. även genom anslutning till bl. a. det långst. v. **fatta**. I bet. 'gripa' saknas dock detta värb i åtminstone M.

[2]) Om akcentueringen av ord på **-an** jfr t. ex. Beckman Sek. nasalvokaler Avd. II, A, anm. 1.

Citerad litteratur.

(Med en del förkortningar av citerade arbetens titlar.)

Aasen — Aasen, I., Norsk Ordbog. Kristiania 1873.

Arkiv — Arkiv för nordisk filologi.

Beckman, N., Om uppkomsten ock utvecklingen av sekundära nasalvokaler i några skandinaviska dialekter (Sv. Lm. XIII, 3). Sthm 1893.

— —, Studier i outgivna fornsvenska handskrifter (Saml. utg. av Sv. fornskr.-sällskapet, 44). Sthm 1917.

Boëthius, J., Orsamålet 1. (Sv. Lm. VI, 4). Sthm 1918.

Bogren, P., Torpmålets ljud- och formlära. Ak. avh. Sthm 1921.

Falk-Torp — Falk-Torp, Norwegisch-dänisches etymologisches wörterbuch. Heidelb. 1910—11.

Geijer, H., Tilljämningens ock apokopens utbredningsvägar (Sv. Lm. B. 18). Sthm. 1921.

— —, Öppna och slutna vokaler (Nysvenska studier 1921).

Gjerdman, O., Studier över de sörmländska stadsmålens kvalitativa ljudlära. Ak. avh. Upps. 1918.

Grip, E., Drag av Upplandsdialekt hos Ericus Schroderus (Sv. Lm. XVIII, 4.). Sthm 1900.

— —, Skuttungemålets ljudlära (Sv. Lm. XVIII, 6). Sthm 1901.

Hellquist — Hellquist, E., Svensk etymologisk ordbok, h. 1—10. Lund 1920 ff.

Hesselman, B., De korta vokalerna i och y i svenskan. Upps. 1909—10.

— —, Skiss öfver nysvensk kvantitetsutveckling (Språk och Stil I).

— —, Stavelseförlängning och vokalkvalitet. Upps. 1902

— —, Västnordiska studier, 1. (Skrifter utg. av K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala, XIV, 2). Upps. 1912.

Hultman, O. F., De östsvenska dialekterna (Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning). Hfors. 1894.

Kallstenius, G., Värmländska bärgslagsmålets ljudlära (Sv. Lm. XXI, 1). Sthm 1902.

Karsten, A., Kökarsmålets ljud- ock formlära (Sv. Lm. XII, 3). Stm 1892.

Kock, A., Språkhistoriska undersökningar om svensk akcent, II. Lund 1884—85.

Kock, A., Die alt- und neuschwedische Accentuierung. Strassb. 1901.
— —, Umlaut und Brechung im Altschwedischen. Lund 1911—16.
Larsen, Amund B., Lydlæren i den solørske Dialekt især i dens Forhold til Oldsproget. Kristiania 1894.
Levander, L., Apokope i Älvdalsmålet. Sv. Lm. 1920. Sthm.
Lindgren, J. V., Burträskmålets grammatik (Sv. Lm. XII). Sthm 1890, 1919.
Lindquist, N., Studier över reformationstidens bibelsvenska. Ak. avh. Sthm 1918.
Magnevill, A., Bjursåsmålets ordförråd (Sv. Lm. B. 10). Sthm 1913.
Meyer, E. A., Englische lautdauer (Skrifter utg. av K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala VIII, 3). Upps. 1903.
— —, Zur vokaldauer im deutschen (Nordiska studier).
Neuman, E., Utbredningen av vokalbalansen a:å i medelsvenskan. Ak. avh. Upps. 1918,
Nordiska studier, tillägnade Adolf Noreen på hans 50-årsdag. Upps. 1914.
Noreen, A., Altisländische grammatik, 3. aufl. Halle 1903.
— —, Altschwedische grammatik. Halle 1904.
— —, Fryksdalsmålets ljudlära (Uppsala Universitets årsskr. 1877).
— —, Geschichte der nordischen sprachen, 3. aufl. Strassb. 1913.
— —, Grunddragen av den fornsvenska grammatiken. Sthm. 1910.
— —, Om behandlingen av lång vokal i förbindelse med följande lång konsonant i de östnordiska språken (Uppsala Universitets årsskr. 1880).
— —, Ordlista över dalmålet (Sv. Lm. IV, 2). Sthm 1882.
— —, Svenska etymologier (Skrifter utg. av K. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala, V, 3). Upps. 1897.
Nor. VSpr. — Noreen, Vårt språk. Lund 1903 ff.
Norvegia I — Norvegia I, utg. av M. Moe och J. Storm. Kristiania 1884.
Olsson, E., De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan. Lund 1916.
Rz — Rietz, J. E., Svenskt dialekt-lexikon. Lund 1867.
SoS — Språk och Stil, Upps.
Sjöros, B., Två samnordiska kvantitetsregler (SNF. VIII, 3). Hfors 1917.
SNF. — Studier i nordisk filologi utg. av H. Pipping. Hfors.
Torp — Torp, A., Nynorsk etymologisk ordbok. Kristiania 1919.
Wigforss SHF. — Wigforss, E., Södra Hallands folkmål, Ljudlära (Sv. Lm. B. 13). Sthm 1913—1918.
Åström, P., Språkhistoriska studier över Degerforsmålets ljudlära (Sv. Lm. VI, 6). Sthm 1888.